

Mae Defro yn delio â
hanfodion bywyd –
bwyd, aer, tir, dŵr
a phobl.

Canllawiau i
Awdurdodau
Cyhoeddus ar
Weithredu'r
Ddyletswydd
Bioamrywiad

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

www.defra.gov.uk

Hoffai Defra ddiolch i bawb sydd wedi cyfrannu at y gwaith o baratoi manllawiau hyn, yn arbennig aelodau Grŵp Llywio Dyletswydd Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig, sy'n cynnwys aelodau sy'n cynrychioli Natural England, yr Ymddiriedolaethau Natur, Cymdeithas Ecolegwyr Llywodraeth Leol, Cyswllt Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad, y Gymdeithas Frenhinol er Gwarchod Adar, Cyngor Cefn Gwlad Cymru, Llywodraeth Cynulliad Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol. Gyda'i gilydd byddu cyfraniadau a'u hawgrymiadau yn werthfawr iawn.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Canllawiau i
Awdurdodau
Cyhoeddus ar
Weithredu'r
Ddyletswydd
Bioamrywiaeth

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

CRYNODEB GWEITHREDOL	3
1. CYFLWYNO'R DDYLETSWYDD BIOAMRYWIAETH I AWDURDODAU CYHOEDDUS	6
1.1 Dyletswydd Newydd i Awdurdodau Cyhoeddus	6
1.2 Y Canllawiau Hyn	7
1.3 Beth yw Bioamrywiaeth?	8
1.4 Manteision Gwarchod Bioamrywiaeth	10
1.5 Rôl Awdurdodau Cyhoeddus o ran Gwarchod Bioamrywiaeth	13
2. POLISIÂU, STRATEGAETHAU A BIOAMRYWIAETH	15
2.1 Cyflwyniad	15
2.2 Y Cyd-destun Polisi Presennol	15
2.3 Mathau o Bolisiau a Strategaethau	16
2.4 Cysylltiadau rhwng Polisi a Strategaeth a Bioamrywiaeth	16
2.5 Datblygu a Gweithredu Polisiâu a Strategaeth	18
3. RHEOLI TIR AC ADEILADAU CYHOEDDUS	23
3.1 Cyflwyniad	23
3.2 Safleoedd Dynodedig	28
3.3 Rhywogaethau a Ddiogelir a Rhywogaethau â Benoriaeth ar Dir Cyhoeddus	30
3.4 Cynefinoedd Cefn Gwlad, y Glannau a'r Arfordir a'r Môr	31
3.5 Ffermydd a Thenantir	34
3.6 Rheoli'r Seilwaith Gwyrdd	35
3.7 Priffyrdd, Hawliau Tramwy a'r Seilwaith Trafnidiaeth	37
3.8 Tiroedd Ysgolion	38
4. CYNLLUNIO, SEILWAITH A DATBLYGU	42
4.1 Cyflwyniad	42
4.2 Effeithiau Datblygu ar Bioamrywiaeth	43
4.3 Polisi Cynllunio Cenedlaethol	44
4.4 Gofynion Cyfreithinol o ran Aseidiadau Amgylcheddol Strategol ac Aseidiadau o'r Ffaith Amgylcheddol	44
4.5 Ymgysylltu â'r Awdurdod Cynllunio Lleol	45
4.6 Cynnig Tystiolaeth Ategol	47
4.7 Ceisio Gwella Bioamrywiaeth	48
4.8 Monitro	48
5. ADDYSG, CYNGOR AC YMWHYBYDDIAETH	49
5.1 Cyflwyniad	49
5.2 Addysg	50
5.3 Cyngor	52
5.4 Ymgysylltu â'r Gymuned	54
5.5 Codi Ymwybyddiaeth	56

6. GWEITHREDU'R DDYLETSWYDD BIOAMRYWIAETH – GOBLYGIADAU I AWDURDODAU CYHOEDDUS A'U STAFF	59
Negeseuon Allweddol	59
6.1 Adnoddau Ariannol	59
6.2 Sgiliau a Hyfforddiant	60
6.3 Mesur Cynnydd	61

ATODIAD 1: CRYNODEB O'R DEUNYDDIAU CYFARWYDDYD PERTHNASOL (WEDI'U CYHOEDDI AR Y WE)

<http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/biodiversity/index.htm>

ATODIAD 2: CRYNODEB O'R DDEDDFWRIAETH BERTHNASOL

63

ATODIAD 3: CRYNODEB O DDYNODIADAU SAFLEOEDD

76

ATODIAD 4: ASTUDIAETHAU ACHOS YCHWANEGOL (WEDI'U CYHOEDDI AR Y WE)

<http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/biodiversity/index.htm>

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Cyflwyno'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth i Awdurdodau Cyhoeddus

1. Bioamrywiaeth yw'r amrywiaeth o fywyd ar y ddaear, ac mae'n cynnwys pob rhywogaeth o blanhigion ac anifeiliaid a'r systemau naturiol sy'n eu cynnal. Mae bioamrywiaeth yn un o elfennau craidd datblygu cynaliadwy, ac yn sail i ddatblygu economaidd a ffyniant, ac mae ganddo ran bwysig i'w chwarae i ddatblygu cymunedau sy'n unigryw yn lleol ac yn gynaliadwy.
2. Mae gwarchod bioamrywiaeth yn hanfodol yn ein hymateb i newid yn yr hinsawdd ac wrth ddarparu gwasanaethau ecosytem allweddol megis bwyd, rheoli llifogydd, peillio a darparu awyr iach a dŵr glân.
3. Mae gan awdurdodau cyhoeddus ran allweddol i'w chwarae i warchod bioamrywiaeth, drwy eu rôl i: ddatblygu a gweithredu polisiau a strategaethau allanol a newnol; gweinyddu'r system gynllunio; rheoli eu tir a'u hadeiladau; datblygu seilwaith ymgysylltu â busnesau a'r cyhoedd; cynnal gwaith ymchwil a rheoli gwybodaeth; gwneud penderfyniadau ym maes caffael; a gweithredu rhaglenni economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol.
4. Mae Dyletswydd ar awdurdodau cyhoeddus i ystyried y gwaith o warchod bioamrywiaeth wrth gyflawni eu swyddogaethau. Cyflwynwyd y Ddyletswydd hon gan Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig a daeth i rym ar 9 Hydref 2006. Nod y Ddyletswydd yw codi proffil a natur weladwy bioamrywiaeth, egluro ymrymmodau presennol o ran bioamrywiaeth, a sicrhau ei fod yn rhan naturiol ac annatol o brosesau llunio polisiau a gwneud penderfyniadau.
5. Mae'r Ddyletswydd yn gymwys i bob awdurdod cyhoeddus gan gynnwys awdurdodau lleol, adrannau llywodraeth ganolog, aiantaethau gweithredol, cyrff cyhoeddus anadrannol, swyddfeydd llywodraeth ranbarthol, adrannau anweinidogol, Ymddiriedolaethau'r GIG, cynulliadau rhanbarthol, cyfeustodau a phob corff arall sy'n cyflawni swyddogaethau cyhoeddus o dan bŵer statudol. Gall awdurdodau cyhoeddus wneud cyfraniad mawr i'r targed ar gyfer 2010 o atal y broses o gollu bioamrywiaeth.
6. Cyhoeddwyd y canllawiau hyn gan Defra a'r Cynulliad i helpu awdurdodau cyhoeddus i gyflawni eu Ddyletswydd. Mae canllawiau ar wahân wedi'u cynhyrchu hefyd i awdurdodau lleol, o ystyried eu gweithgareddau penodol a'u rôl allweddol o ran gwarchod bioamrywiaeth.
7. Mae bioamrywiaeth yn bwysig iawn yn ei rinwedd ei hun ac mae gennym gyfrifoldebau rhyngwladol a systemau cenedlaethol a lleol ar waith i'w ddiogelu a'i wella. Mae'n chwarae rhan allweddol i lywio ansawdd bywyd a rhoi "naws am le". Mae bioamrywiaeth yn cynnig cyfleoedd twristiaeth, datblygu economaidd, hybu iechyd, cymunedau cynaliadwy a chydlyniant cymdeithasol.
8. Mae gwarchod bioamrywiaeth yn cynnwys adfer a gwella niferoedd rhywogaethau a chynefinoedd, yn ogystal â'u diogelu.
9. Caiff y canllawiau eu strwythuro o amgylch pedair thema allweddol: polisi a strategaeth; rheoli tir ac adeiladau cyhoeddus; cynllunio a datblygu; ac addysg, cyngor ac ymwybyddiaeth.

Polisïau, Strategaethau a Bioamrywiaeth

10. Mae bioamrywiaeth wrth wraidd datblygu cynaliadwy ac mae'n arwydd da o'r graddau y sicrheir cymunedau mwy cynaliadwy.
11. Dylai awdurdodau cyhoeddus ystyried yr amrywiaeth o bolisïau a strategaethau sy'n effeithio ar waith eu sefydliad, y cysylltiadau â bioamrywiaeth a sut y gellir datblygu a gweithredu polisïau a strategaethau gan ystyried bioamrywiaeth.
12. Ffordd systematig ddefnyddiol o wneud hyn yw osgoi unrhyw effeithiau negyddol ar fioamrywiaeth yn y lle cyntaf, wedyn ceisio lleihau neu liniaru effeithiau o'r fath, wedyn ymgorffori cyfleoedd i wella bioamrywiaeth mewn polisïau cyhoeddus lle gynnig y bo'n bosibl.
13. Mae'n bwysig bod awdurdodau cyhoeddus yn datblygu amcanion corfforaethol o ran bioamrywiaeth, gan ddatblygu a defnyddio Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth fel y bo'n briodol.
14. Mae Systemau Rheoli Amgylcheddol yn ddull defnyddiol o ddatblygu a gweithredu polisi a strategaeth fewnol.

Rheoli Tir ac Adeiladau Awdurdodau Cyhoeddus

15. Mae awdurdodau cyhoeddus yn dirfeddi mawr a chyda'i gilydd maent yn berchen ar filoedd lawer o hectarau o dir trefol a gwledig ledled Cymru a Lloegr, neu'n eu rheoli, â goblygiadau mawr o ran bioamrywiaeth. Mae'r gwaith o reoli safleoedd awdurdodau cyhoeddus yn bwysig, gan roi chynffwrdd i fywyd gwylt a chan leihau'r effeithiau amgylcheddol sy'n effeithio ar fioamrywiaeth.
16. Mae angen i fesurau gwarchod bioamrywiaeth ystyried safleoedd dynodedig a rhywogaethau â blaenoriaeth, a rhywogaethau a chynefinoedd ehangach.
17. Mae amrywiaeth eang o safleoedd yn bwysig yn hyn o beth gan gynnwys safleoedd dynodedig a gwarchodfeydd natur, seilwaith gwyrdd, adeiladau, tiroedd ysgolion, gwlyptiroedd a safleoedd afordiro, priffyrdd a hawliau tramwy, ffermydd a thenantir.

Cynllunio, Seilwaith a Datblygu

18. Polisi cynllunio cenedlaethol ar warchod bioamrywiaeth yw'r prif gyfeirbwynt i'r rhai sy'n datblygu neu'n arfarnu cynlluniau neu brosiectau datblygu.
19. Dylai awdurdodau cyhoeddus ymgysylltu ag awdurdodau lleol drwy'r broses llunio cynlluniau a chyn cyflwyno cais cynllunio er mwyn osgoi oedi.
20. Mae sail dystiolaeth dda yn hanfodol i awdurdodau cyhoeddus wrth iddynt gynllunio prosiectau datblygu.
21. Mae gwaith monitro effeithiol yn allweddol er mwyn sicrhau bod y mesurau a roddir ar waith i warchod bioamrywiaeth yn llwyddiannus.

Addysg, Cyngor ac Ymwybyddiaeth

22. Mae gan awdurdodau cyhoeddus ran bwysig i'w chwarae i hyrwyddo dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth, sy'n sail i amrywiaeth eang o weithgareddau gwarchod bioamrywiaeth.
23. Mae ystyried gwaith gwarchod bioamrywiaeth yn cynnwys archwilio'r posibilrwydd o ymgorffori negeseuon bioamrywiaeth ymhob math o ryngweithio â rheolwyr tir, busnesau, sefydliadau eraill a'r cyhoedd.
24. Ymhlith y gweithgareddau allweddol mae gweithredu'r system addysg, darparu gwasanaethau cynghori, hyrwyddo ymgysylltu cymunedol â bioamrywiaeth, a chodi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth drwy gysylltu â'r cyhoedd.

Gweithredu'r Ddyletswydd – Goblygiadau i Awdurdodau Cyhoeddus a'u Staff

25. Wrth ddangos ei fod wedi cyflawni ei Ddyletswydd i ystyried gwarchod bioamrywiaeth, mae awdurdod cyhoeddus yn debygol o allu dangos ei fod wedi:
  1. Nodi cyfleoedd i integreiddio ystyriaethau o ran bioamrywiaeth ym mhob maes gwasanaeth a swyddogaeth berthnasol a manteisio arnynt a sicrhau y caiff bioamrywiaeth ei ddiogelu a'i wella yn unol â rhwymedigaethau statudol presennol;
  2. Codi ymwybyddiaeth staff, rheolwyr a aelodau etholedig o faterion o ran bioamrywiaeth;
  3. Dangos ymrwymiad a cyfraniad i Gynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth, lle y bo'n briodol;
  4. Dangos cynnydd yn erbyn dangosyddion a thargedau bioamrywiaeth allweddol.
26. Mae'n debygol bydd y ffordd briodol o fesur cynnydd yn amrywio rhwng awdurdodau, gan ddibynnu ar y ffordd y maent yn dod i gysylltiad â bioamrywiaeth ac ym mha ffordd. Fodd bynnag, galla dangosyddion posibl gwmpasu dangosyddion yn Strategaeth Fioamrywiaeth Lloegr, mewn deliadau tir a Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (lle y bo'n berthnasol) a'r ffordd y cânt eu rheoli, darparu manau gwyrdd hygrych, a/neu reoli'r effeithiau amgylcheddol ehangach.
27. Mae i ystyried gwarchod bioamrywiaeth yn eu gweithgareddau oblygiadau o ran ymwybyddiaeth, gwybodaeth a sgiliau staff awdurdodau cyhoeddus. Gellir diwallu'r anghenion hyn drwy wella ymwybyddiaeth gyffredinol, defnyddio'r canllawiau sydd ar gael, integreiddio bioamrywiaeth mewn hyfforddiant i staff, ceisio cyngor gan gydweithwyr a chyrrff allanol, a, lle y bo angen, darparu hyfforddiant penodol.
28. Gellir cynnwys ystyried bioamrywiaeth mewn llawer o swyddogaethau a gwasanaethau awdurdodau cyhoeddus heb gostau ychwanegol sylweddol a cheir amryw gyfleoedd i leihau costau. Fodd bynnag, mewn rhai achosion, bydd angen gwariant ychwanegol, mewn achosion lle nad yw awdurdodau cyhoeddus yn cyflawni'r ymrwymadau statudol presennol. Mae'r canllawiau yn cynnig awgrymiadau o ran sut y gellir lleihau'r costau.

1. Cyflwyno'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth i Awdurdodau Cyhoeddus

Negeseuon allweddol

- Bioamrywiaeth yw'r amrywiaeth o fywyd ar y ddaear, ac mae'n cynnwys pob rhywogaeth o blanhigion ac anifeiliaid a'r systemau naturiol sy'n eu cynnal¹.
- Mae Dyletswydd ar bob awdurdod cyhoeddus yng Nghymru a Lloegr bellach i ystyried sut y gellir gwarchod bioamrywiaeth wrth gyflawni eu swyddogaethau.
- Gall awdurdodau cyhoeddus wneud cyfraniad mawr i fioamrywiaeth ac mae'n ddogfen hon yn rhoi canllawiau i'w helpu i weithredu eu Dyletswydd Bioamrywiaeth.
- Mae gwarchod bioamrywiaeth yn cynnwys adfer a gwella niferoedd rhywogaethau a chynefinoedd, yn ogystal â'u diogelu.
- Mae gwarchod bioamrywiaeth yn hanfodol yn ein hymateb i newid yn yr hinsawdd. Yn ogystal daw llawer o fanteision economaidd, lleol ac amgylcheddol i gymunedau yn ogystal â gwasanaethau cynnal bywyd hanfodol yn sgîl bioamrywiaeth.
- Er mwyn gwarchod bioamrywiaeth yn effeithiol, mae'n ofynnol integreiddio mewn amrywiaeth eang o weithgareddau, swyddogaethau a gwasanaethau awdurdodau cyhoeddus.

1.1 Dyletswydd Newydd i Awdurdodau Cyhoeddus?

Mae bioamrywiaeth yn un o elfennau craidd datblygu gynaliadwy, ac yn sail i ddatblygu economaidd a ffyniant, ac mae ganddo ran bwysig i'w chwarae i ddatblygu cymunedau sy'n unigryw yn lleol ac yn gynaliadwy.

O 1 Hydref 2006, mae Dyletswydd ar bob awdurdod cyhoeddus yng Nghymru a Lloegr i ystyried sut y gellir gwarchod bioamrywiaeth wrth gyflawni eu swyddogaethau. Nod y Ddyletswydd yw codi proffil a natur weladwy bioamrywiaeth, egluro'r ymrwymïadau presennol o ran bioamrywiaeth, a sicrhau ei fod yn rhan naturiol ac angenrheidiol o brosesau llunio polisiau a gwneud penderfyniadau.

Nodir y Ddyletswydd yn Adran 40 o Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006, ac mae'n nodi:

*"Every public authority must, in exercising its functions, have regard, so far as is consistent with the proper exercise of those functions, to the purpose of conserving biodiversity"*²

Mae'r Ddeddf yn ymestyn i bob awdurdod cyhoeddus y ddyletswydd bioamrywiaeth o Adran 74 o Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 a osododd ddyletswydd ar y Llywodraeth a Gweinidogion. Cyflwynwyd dyletswydd debyg yn yr Alban o dan Ddeddf Gwarchod Natur (yr Alban) 2004, sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cyhoeddus hyrwyddo'r gwaith o warchod bioamrywiaeth.

Mae'r Ddyletswydd yn effeithio ar bob awdurdod cyhoeddus yng Nghymru a Lloegr, sy'n cynnwys cyrff cyhoeddus, y llywodraeth ac ymgymerywyr statudol. Mae'r olaf yn cynnwys cyrff sy'n cyflawni swyddogaethau cyhoeddus o dan bŵer statudol.

¹ Diffiniad y Confensiwn ar Amrywiaeth Biologol o "amrywiaeth biologol" yw'r amrywioldeb ymhlith organebau byw o bob ffynhonnell gan gynnwys, ymhlith pethau eraill, ecosystemau daearol, morol a dyfrol eraill a'r cymhlethdodau ecolegol y maent yn rhan ohonynt; mae hyn yn cynnwys amrywiaeth o fewn rhywogaethau, rhwng rhywogaethau ac amrywiaeth ecosystemau.

² Mae'r testun llawn ar gael yn <http://www.defra.gov.uk/rural/ruraldelivery/bill/default.htm>

Cyflwyno'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth i Awdurdodau Cyhoeddus

Felly mae'r Ddyletswydd yn gymwys i amrywiaeth eang o sefydliadau³ gan gynnwys:

- Awdurdodau Lleol – gan gynnwys y 410 o gynghorau unedol, sir a dosbarth yng Nghymru a Lloegr, a thua 10,000 o gynghorau cymuned, plwyf a thref;
- Adrannau Llywodraeth Ganolog, y mae gan 21 ohonynt gyfrifoldebau am Gymru a Lloegr;
- Asiantaethau gweithredol adrannau, y mae tua 80 yn gweithredu yng Nghymru a Lloegr;
- Swyddfeydd y Llywodraeth yn Lloegr, y mae naw ohonynt, yn ogystal ag Undeb Gydgysylltu Ranbarthol;
- Adrannau Anweinidogol o'r Llywodraeth, y mae 20 ohonynt;
- Cyrff cyhoeddus anadrannol, y mae tua 750 ohonynt yn gweithredu yng Nghymru a Lloegr;
- Ymddiriedolaethau'r GIG, y mae 14 ohonynt yng Nghymru a 259 ohonynt yn Lloegr;
- Cynulladau rhanbarthol, y mae naw ohonynt yn Lloegr;
- Cyfleustodau – gan gynnwys cwmnïau gwasanaethau dwr a chyflenwyr ynni;
- Pob corff arall sy'n cyflawni swyddogaethau cyhoeddus o dan bŵer statudol.

1.2 Y Canllawiau Hyn

Mae gan awdurdodau cyhoeddus ran allweddol i'w swarae i warchod bioamrywiaeth, ac mae'r ddogfen hon yn rhoi canllawiau i'w helpu i weithredu eu Dyletswydd Bioamrywiaeth⁴. Am fod y Ddyletswydd yn berthnasol i amrywiaeth eang o swyddogaethau a gwasanaethau awdurdodau cyhoeddus, nod y canllawiau yw helpu pob rhes o staff i ystyried bioamrywiaeth wrth gyflawni eu gwaith, a hysbysu uwch weithredwyr o'r rhesoedd i ystyried bioamrywiaeth ar lefel gorfforaethol.

Mae'r canllawiau yn defnyddio amrywiaeth eang o ffynonellau gwybodaeth sy'n rhoi cyngor ar weithgareddau a swyddogaethau wahanol sefydliadau'r sector cyhoeddus. Bwriedir i'r canllawiau helpu awdurdodau cyhoeddus i gyflawni'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth ond nid ydynt yn dehongli'r ddeddfwriaeth mewn ffordd derfynol nac yn rhoi argymhellion cynhwysfawr ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth. Felly cynhyrwyd mewn ymgynghoriad â chynrychiolwyr amrywiaeth eang o awdurdodau cyhoeddus drwy gyfres o weithdai yng Nghymru a Lloegr yn ystod hydref 2006.

Cyflwynir y Canllawiau mewn chwe phrif adran:

- Mae Adran 1 yn cyflwyno'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth, gan ddiffinio'r term bioamrywiaeth, crynhoi'r manteision a ddaw yn sgîl gwarchod bioamrywiaeth, a chan egluro pam mae'n bwysig i bob awdurdod cyhoeddus ystyried gwarchod bioamrywiaeth.

³ Mae rhestr o gyrff cyhoeddus ar gael ar wefan Swyddfa'r Cabinet yn <http://www.cabinetoffice.gov.uk>; ceir manylion am strwythur llywodraeth leol ar wefan Cymdeithas Llywodraeth Leol yn http://www.lga.gov.uk/lga/the_lga/Structure2.pdf. Fodd bynnag, nid yw'r ffynonellau hyn yn gynhwysfawr ac nid ydynt yn cynnwys rhai awdurdodau perthnasol (e.e. asiantaethau gweithredol, ac ymgymerydd statudol).

⁴ Mae dogfen arall yn rhoi canllawiau penodol i awdurdodau lleol am eu Dyletswydd Bioamrywiaeth.

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

- Mae Adrannau 2-5 yn rhoi canllawiau ar agweddau allweddol ar swyddogaethau a gweithgareddau awdurdodau cyhoeddus sy'n ymwneud â bioamrywiaeth Maent yn canolbwyntio ar bedair prif thema:
  2. Polisi, Strategaeth a Chaffael;
  3. Rheoli Tir ac Adeiladau Cyhoeddus;
  4. Cynllunio, Seilwaith a Datblygu;
  5. Addysg, Cyngor ac Ymwybyddiaeth.
- Mae Adran 6 yn ystyried y goblygiadau i awdurdodau cyhoeddus yn sgîl gweithredu'r Ddyletswydd, gan ystyried y goblygiadau o ran adnoddau ariannol, sgiliau a hyfforddiant, a mesur cynnydd.

Mae Atodiad 1 yn rhoi crynodeb o'r dogfennau cyfarwyddyd presennol. Mae Atodiad 2 yn crynhoi'r ddeddfwriaeth berthnasol, ac mae Atodiad 3 yn rhoi crynodeb o'r dynodiadau safleoedd allweddol sy'n berthnasol i warchod bioamrywiaeth.

Mae'r Canllawiau yn cynnwys nifer o astudiaethau achos sy'n dangos ymdrechion awdurdodau cyhoeddus gwahanol i ystyried bioamrywiaeth yn eu gweithgareddau amrywiol. Nod yr astudiaethau achos hyn yw dangos rhai o'r dulliau a ddefnyddiwyd hyd yma a'r gwersi a ddysgwyd. Nid yw'r astudiaethau achos yn gynhwysfawr ac efallai y bydd yr hyn sy'n gweithio yn amrywio fel na fyddant yn briodol ym mhob achos. Rhoddir astudiaethau achos ychwanegol yn Atodiad 4.

1.3 Beth yw Bioamrywiaeth?

Mae bioamrywiaeth yn cynnwys pob math byw ar y Ddaear. Mae'n cynnwys pob rhywogaeth o blanhigion ac anifeiliaid, ond hefyd y hamrywiad genetig, a'r ecosystemau cymhleth y maent yn rhan ohonynt. Mae'n cynnwys y byd natur yn ei gyfanrwydd, o'r rhywogaethau cyffredin i'r rhywogaethau sydd o dan ffgythiad mawr.

Mae bioamrywiaeth yn disgrifio ein cyfoeth naturiol. Hwn yw'r cyfalaf naturiol sy'n gwneud y tirweddau byw o'n hamgylch, sy'n cynnal systemau byw ac sy'n gwella ansawdd ein bywyd. Mae'n rhan bwysig o'r olygfa o'n ffenestr, y bwyd a fwytawn, y dillad a wisgwn, y deunyddiau a'r meddyginiaethau a ddefnyddiwn, a'r ffordd y gweithreda'r systemau a'r prosesau naturiol y mae ein bywydau yn dibynnu arnynt.

Mae pryder cynyddol am gyflwr bioamrywiaeth y byd wedi arwain at ymdrechion rhyngwladol i'w warchod. Datblygodd Uwch Gynhadledd y Ddaear yn Rio yn 1992 Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Amrywiaeth Biolegol⁵, a lofnodwyd gan 150 o wledydd gan gynnwys y DU, sydd wedi ymrwymo i wneud ymdrechion i warchod a chadw amrywiaeth pethau byw ar y ddaear.

⁵ <http://www.biodiv.org/default.shtml>

Cyflwyno'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth i Awdurdodau Cyhoeddus

Cyflwynir ymrwymiad y DU i warchod bioamrywiaeth drwy Gynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU⁶, sy'n cynnwys cyfres o gynlluniau i dargedu camau gweithredu at gynefinoedd a rhywogaethau sydd o dan fygythiad arbennig (gweler Blwch 1.1). Yn ogystal, mae Strategaeth Fioamrywiaeth Lloegr⁷, *Working With the Grain of Nature*, a gyhoeddwyd yn 2002, yn dod â chyfraniadau allweddol Lloegr at ei gilydd er mwyn cyflawni'r targed ar gyfer 2010⁸ i atal y broses o golli bioamrywiaeth, ac mae'n nodi rhaglen i sicrhau y caiff bioamrywiaeth ei integreiddio wrth lunio polisiau ac mewn arferion. Ar 2 Tachwedd 2006, cyhoeddwyd adroddiad llawn ar y cynnydd a wnaed o dan Strategaeth Fioamrywiaeth Lloegr, gan gynnwys cynigion i ateb heriau'r pedair blynedd nesaf⁹. Caiff Fframwaith Bioamrywiaeth i Gymru ei ddatblygu hefyd¹⁰, ac yndrinnir â'r gwaith o warchod bioamrywiaeth hefyd yn y Strategaeth Amgylcheddol ar gyfer Gymru a'i Chynllun Gweithredu, a gyhoeddwyd ym mis Mai 2006.¹¹

Mae gwarchod bioamrywiaeth yn cynnwys adfer a gwella niferoedd rhywogaethau a chynefinoedd, yn ogystal â'u diogelu. Gall cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth ddarparu fframwaith ar gyfer blaenoriaethu camau gweithredu ym maes bioamrywiaeth.

Blwch 1.1 Blaenoriaethau Gwarchod Bioamrywiaeth yn Genedlaethol, yn Rhanbarthol ac yn Lleol

Mae ymagwedd y DU tuag at warchod bioamrywiaeth yn cyfrabod yr angen i flaenoriaethu adnoddau. Mae dwy elfen allweddol i'r ymagwedd hon:

- a) Integreiddio bioamrywiaeth mewn cynlluniau polisiau a rhaglenni cyhoeddus,
- b) Annog camau gweithredu cadwraeth drwy Gynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth ar gyfer rhywogaethau a chynefinoedd y rhoddi blaenoriaeth iddynt yn genedlaethol ac yn lleol.

Aseswyd rhywogaethau a chynefinoedd ar lefel y DU yn erbyn meini prawf gwrthrychol gan gynnwys pa mor brin ydynt a statws syrddirwyg. Felly, mae'r rhywogaethau a'r cynefinoedd a nodwyd yn flaenoriaethau ar gyfer camau gweithredu gwarchod yn y DU¹³. Mae Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth wedi'u cynhyrchu sy'n nodi targedau a chamau gweithredu clir ar gyfer gwarchod y rhywogaethau a'r cynefinoedd hyn¹⁴. Maent yn rhoi canllawiau gwerthfawr ar y camau gweithredu sydd eu hangen a fframwaith nanfodol ar gyfer monitro cynnydd.

Yn ogystal, mae Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol wedi'u cynhyrchu i ategu Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth y DU a helpu i gyflawni targedau penodol¹⁵. Mae Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol yn seiliedig ar bartneriaeth ac yn aml mae Awdurdodau Lleol yn chwarae rhan allweddol yn y broses o ddatblygu a chyflwyno'r cynllun. Dylai Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol nodi cyfraniadau lleol allweddol at dargedau cenedlaethol yn ogystal â thargedau a chamau gweithredu ar gyfer rhywogaethau a chynefinoedd lleol. Mae Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol wedi'u cynhyrchu ar raddfeydd daearyddol gwahanol, e.e. plwyf, sir neu barc cenedlaethol. Yn Lloegr, ceir Cynlluniau Gweithredu neu Strategaethau Bioamrywiaeth Rhanbarthol hefyd. Yn aml, rhydd y rhain dargedau rhanbarthol ar gyfer cynefinoedd â blaenoriaeth.

⁶ <http://www.ukbap.org.uk>

⁷ Working with the Grain of Nature – A Biodiversity Strategy for England. http://www.ukbap.org.uk/EBG/england_biodiversity_strategy.asp

⁸ http://ec.europa.eu/environment/nature_biodiversity/index_en.htm

⁹ <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/biodiversity/biostrat/indicators/pdf/grain/grainvol1v3.pdf>

¹⁰ Cynhyrchwyd dogfen ymgynghori ar y Fframwaith Bioamrywiaeth Drafft i Gymru yn ystod hydref 2006 – <http://www.biodiversitywales.org.uk/admin/upload/docs/english/engframe.pdf>

¹¹ http://new.wales.gov.uk/topics/environmentcountryside/epq/Environment_strategy_for_wales/About_the_strategy?lang=cy

¹² Bioamrywiaeth: The UK Action Plan (1994) Cm 2428, Y Llyfrfa, Llundain.

¹³ Ar adeg argraffu'r ddogfen, roedd blaenoriaethau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU ar gyfer rhywogaethau a chynefinoedd yn cael eu hadolygu, a disgwyliar i ganlyniadau'r adolygiad hwn gael eu cyhoeddi yn ystod 2007.

¹⁴ Gweler <http://www.ukbap.org.uk/> i gael rhagor o fanylion a Chynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth unigol.

¹⁵ Gweler <http://www.ukbap.org.uk/GenPageText.aspx?id=57>

Blwch 1.1 Blaenoriaethau Gwarchod Bioamrywiaeth yn Genedlaethol, yn Rhanbarthol ac yn Lleol (parhad)

Mae Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth rhanbarthol a lleol ac i'r DU yn fodd i flaenoriaethu camau gweithredu ar gyfer Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Cyhoeddus. Lle y ceir cyfleoedd i gymryd camau gweithredu priodol ac effeithiol o ran blaenoriaethau cenedlaethol, dylid manteisio ar y rhain. Mae Adran 74 o Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 yn rhoi gwybodaeth am gynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth. Bydd canllawiau pellach ar flaenoriaethau bioamrywiaeth ar gael pan gyhoeddir rhestrau diwygiedig o rywogaethau a chynefinoedd pwysig iawn o dan adran 41 (Lloegr) ac Adran 42 (Cymru) o Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006.

Gall ymdrechion gwarchod gynnwys rheoli i ba raddau y mae rhywogaethau goresgynnol anffordorol sy'n niweidio neu'n peryglu cynefinoedd a rhywogaethau ffordorol yn cael eu cyflwyno neu'n lledaenu. Yn ogystal, dylid osgoi gweithgareddau a allai gael effaith negyddol ar fioamrywiaeth mewn gwledydd eraill lle bynnag y bo'n bosibl.

1.4 Manteision Gwarchod Bioamrywiaeth

Ceir llawer o resymau gwahanol dros warchod bioamrywiaeth:

- **Mae'n chwarae rhan bwysig yn y gwaith i fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd.** Mae cynefinoedd bywyd gwylt megis coetiroedd a mawnogydd yn gweithredu fel amsugnwyr carbon, gan helpu i leihau effeithiau newid yn yr hinsawdd. Gall cynefinoedd eraill megis gorlifdiroedd naturiol a chynefinoedd arfordirol helpu i leihau llifogydd a gwasgaru ynni tonnau. Mae cynefinoedd naturiol hefyd yn bwysig o ran rhoi coridorau i alluogi rhywogaethau symudol i symud mewn ymateb i newidiadau yn yr hinsawdd.
- **Mae'n arwydd o iechyd ehangach ein hamgylchedd.** Mae amgylchedd ac iddo fioamrywiaeth cyfoethog hefyd yn debygol o gyflawni'n dda yn erbyn mesurau eraill o ansawdd amgylchedd (megis ansawdd yr aer a'r dŵr), a rhoi amgylchedd byw iach a deniadol i bobl. Felly mae bioamrywiaeth yn arwydd allweddol o ddatblygu cynaliadwy.
- **Mae'n cefnogi gwasanaethau hanfodol eraill sy'n cynnal bywyd ar y ddaear (Gwasanaethau Ecosystem).** Mae bywyd dynol a gweithgarwch economaidd yn dibynnu ar wasanaethau hanfodol a ddarperir gan ecosystemau, megis darparu aer a dŵr glân, amddiffyn rhag llifogydd a stormydd, a rheoli gwastraff a llygredd. Mae astudiaethau wedi dangos bod gwerth economaidd y gwasanaethau hyn yn enfawr, a bod cyfran fawr o'r gwerth hwn yn dibynnu ar amrywiaeth biolegol y systemau hyn. Mae Blwch 1.2 yn crynhoi rhywfaint o'r dystiolaeth am werth y gwasanaethau hyn yn y DU.
- **Mae'n helpu i gynnal economïau lleol.** Mae gwarchod bioamrywiaeth yn cynnal swyddi ac incwm ym maes rheoli cadwraeth, ac yn dod â manteision ychwanegol yn sgîl denu ymwelwyr i ardaloedd gwledig. Mae hefyd yn rhoi cyfleoedd newydd ar y farchnad i ffermwyr a rheolwyr tir. Gall yr effeithiau economaidd hyn fod yn sylweddol yn lleol, yn enwedig mewn ardaloedd â chyfoeth naturiol ond sydd heb lawer o gyfleoedd cyflogaeth eraill. Crynhoir rhywfaint o'r dystiolaeth ym Mluch 1.3.

¹⁶ Gweler, er enghraifft, CJC Consulting (2005) *Economic Benefits of Accessible Green Spaces for Physical and Mental Health: Scoping Study* – adroddiad i'r Comisiwn Coedwigaeth

Cyflwyno'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth i Awdurdodau Cyhoeddus

- **Mae'n cyfrannu at ein hiechyd a'n lles.** Mae astudiaethau wedi dangos bod natur yn helpu i wella ein hiechyd corfforol a'n hiechyd meddwl, drwy annog gweithgareddau hamdden, ymarfer corff a gweithgareddau ymlacio yn yr awyr agored.¹⁶ Mae bioamrywiaeth yn chwarae rhan bwysig i wella ac annog gweithgareddau hamdden yn yr awyr agored drwy wneud y dirwedd yn fwy amrywiol, atyniadol a diddorol. Mae bioamrywiaeth hefyd yn chwarae rhan bwysig i'n dysgu am y byd o'n hamgylch,
- **Mae'n rhan bwysig o'n treftadaeth ddiwylliannol a'n hunaniaeth.** Mae bioamrywiaeth yn bwysig o ran diffinio cymeriad a natur unigryw ardal leol. Mae'n helpu i lywio'r amgylcheddau lle y mae awdurdodau cyhoeddus yn gweithredu. Mae'n elfen ddiffiniol allweddol yng nghoed derw ucheldir Cymru, glaswelltiroedd Parc de Lloegr, corsydd East Anglia a rhostiroedd Gogledd Swydd Efrog. Mae coetiroedd glychau'r gog, clogwyni adar y môr, mawnogydd a gweundiroedd iseldir oll yn rhannau bwysig o'n treftadaeth, a byddem yn dlotach o'u colli.
- **Mae'n cynnig cyfleoedd i ymgysylltu â'r gymuned a gwirfoddoli.** Mae prosiectau bioamrywiaeth yn cynnig cyfleoedd i ymgysylltu â chymunedau leol a hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol. Mae llawer o bobl yn cael boddhad mawr fel gwirfoddolwyr mewn prosiectau cadwraeth, gan roi cyfle iddynt gynydd rhan mewn ffordd ymarferol mewn rheoli'r amgylchedd.
- **Mae'n rhoi cynhyrchion a deunyddiau hanfodol i ni.** Mae bioamrywiaeth yn ffynhonnell llawer o gynhyrchion hanfodol megis bywyd, meddyginiaethau a deunyddiau adeiladu. Mae gwarchod bioamrywiaeth yn bwysig er mwyn sicrhau bod y cynhyrchion hyn yn parhau i fod ar gael i ni ac i genedlaethau'r dyfodol. Mae cynnal pysgodfeydd cynaliadwy yn dibynnu ar warchod bioamrywiaeth morol. Mae bioamrywiaeth yn cynnig cyfleoedd eang i ddatblygu meddyginiaethau a bwydydd newydd a chynhyrchion newydd eraill, a gaiff eu colli os nad ydym yn ier warchod.
- **Mae cyfrifoldeb arnom i warchod bioamrywiaeth.** Ar wahân i'r manteision i bobl, mae rhesymau moesegol cryn pam y dylai dynolryw warchod bioamrywiaeth. Rydym yn rhannu'r blaned â llawer o rywogaethau eraill, a byddai llawer yn dadlau nad oes hawl gennym i beri i anifeiliaid a planhigion eraill ddarfod o'r tir. Yn ogystal â gwerth cynhenid bioamrywiaeth, mae cyfrifoldeb arnom i drosglwyddo stoc iach o gyfalaf naturiol i genedlaethau'r dyfodol.

Yn gwyno, mae gwarchod bioamrywiaeth nid yn unig yn rhywbeth y dylid ei wneud – mae'n hanfodol i'n hedolaeth yn y dyfodol ar y blaned hon. Rydym yn gwella ein dealltwriaeth o bwysigrwydd systemau a phrosesau naturiol i gynnal bywyd, a'r rhan y mae bioamrywiaeth yn ei chwarae i gynnal y rhain. Rydym yn ymwybodol bod bioamrywiaeth yn parhau i gael ei golli ar raddfa frawychus o ganlyniad i weithgareddau pobl, ond ni wyddom eto a all hyn barhau, ac am ba mor hir, cyn i ni danseilio'r systemau cynnal bywyd yr ydym yn dibynnu arnynt¹⁷.

¹⁷ Mae Asesiad Ecosystem y Mileniwm yn rhoi asesiad byd-eang o gyflwr ecosystemau'r byd a'r gwasanaethau a ddarperir ganddynt, ac mae hefyd yn rhoi tystiolaeth o rôl bioamrywiaeth i ddarparu'r gwasanaethau hyn. <http://www.millenniumassessment.org/en/index.aspx>

Blwch 1.3: Arwyddocâd Economaidd Gwarchod Natur a Thwristiaeth Bywyd Gwyllt

Amcangyfrifodd astudiaeth i Defra fod gweithgareddau sy'n cyfrannu at reoli'r amgylchedd naturiol, neu sy'n dibynnu ar amgylchedd o ansawdd da, yn cynnal 299,000 o swyddi cyfwerth ag amser llawn a Gwerth Ychwanegol Crynswth o £7.6 biliwn yn Lloegr bob blwyddyn. Mae hyn yn cynnwys gweithgareddau yn y sectorau gwarchod natur, amaethyddiaeth, coedwigaeth, pysgodfeydd, bwyd a thwristiaeth.¹⁸ Amcangyfrifwyd bod y broses o reoli, defnyddio a gwerthfawrogi'r amgylchedd naturiol yng Nghymru yn cynnal 117,000 o swyddi cyfwerth ag amser llawn yn uniongyrchol, sef tua 12% o gyfanswm cyflogaeth yn genedlaethol.¹⁹

Dangoswyd bod twristiaeth bywyd gwyllt yn arwain at fanteision sylweddol i economïau lleol. Er enghraifft:

- **Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol.** Mae dros 200 o Warchodfeydd Natur Cenedlaethol yn denu tua 13 miliwn o ymweliadau bob blwyddyn. Amcangyfrifwyd bod y tair Gwarchodfa yng Nghymru wedi denu £7 miliwn o wariant ychwanegol gan ymwelwyr i economïau lleol yn 1998, gan gynnal incymau lleol o £2.2 miliwn a mwy na 400 o swyddi cyfwerth ag amser llawn.²⁰
- **Arfordir Norfolk.** Amcangyfrifodd astudiaeth o ymwelwyr yn 1999 i ymwelwyr â chwe safle wario £21 miliwn y flwyddyn yn yr economi leol, a'r gellid riodoli £6 miliwn ohono i adar a bywyd gwyllt (gan gynnal 135 o swyddi cyfwerth ag amser llawn).
- Denodd **safleoedd nythod gweilch y pysgod** yn y GU 290,000 o ymweliadau yn 2005, o ganlyniad i gynlluniau gweld i'r cyhoedd mewn naw safle yng Nghymru, yr Alban a Lloegr. Amcangyfrifwyd i'r safleoedd sicrhau £3.5 miliwn o wariant ychwanegol gan ymwelwyr mewn economïau lleol.²¹

Enghreifftiau o Werth y Gwasanaethau a ddarperir gan Goetiroedd:²²

- **Lleihau llygredd aer.** Rhedwyd gwerth o rhwng £222k a £11.2 miliwn y flwyddyn ar fanteision coed o ran lleihau llygredd aer yn Mhrydain.
- **Storio carbon,** helpu i leihau newid yn yr hinsawdd. Amcangyfrifwyd bod gwerth presennol net storio carbon o metiroedd hydanddail yn amrywio o £601 miliwn yng Ngogledd-orllewin Lloegr i £2,684 miliwn yn Ne-ddwyrain Lloegr.
- **Rhoi cyfleoedd hamdden.** Amcangyfrifwyd mai cyfanswm y manteision hamdden blynyddol yw £290,000 ar gyfer Derwent Walk, Gatehead a £110,000 ar gyfer Whippendell Wood, Hertfordshire, sy'n gyfwerth â £1600 i £1800 yr hecтар.

¹⁸ GHK Consulting a GFA-Race (2004) Revealing the Value of the Natural Environment in England. Adroddiad i Defra.

¹⁹ Bilsborough a Hill (2003) Valuing our Environment: The Economic Impact of the Environment of Wales. Crynodeb Technegol. Cyngor Cefn Gwlad Cymru.

²⁰ Christie, M., Keirle I. a Scott A (1998) Welsh National Nature Reserves: Effectiveness of Interpretation, its Economic Impact and Recreational Use. Adroddiad i Gyngor Cefn Gwlad Cymru.

²¹ Dickie, Hughes ac Esteban (2006) Watched Like Never Before – the Local Economic Benefits of Spectacular Bird Species. RSPB

²² EFTEC (2005) The Economic, Social and Ecological value of Ecosystem Services', Adroddiad i Defra;

1 Astudiaeth Achos AC: Y Gymdeithas Frenhinol er Gwarchod Adar (RSPB) – Gweithio gyda Gwirfoddolwyr Awdurdodau Cyhoeddus

Mae rhoi amser gwirfoddoli i staff gyflawni gwaith rheoli cadwraeth penodol yn fodd i unrhyw awdurdod cyhoeddus helpu gwaith gwarchod bioamrywiaeth. Gall y math hwn o weithgarwch roi cyfleoedd ardderchog i feithrin tîm a gall roi seibiant pleserus o weithgareddau arferol. Mae'n rhoi cyswllt â'r byd naturiol ac mae'n rhoi teimlad da i'r staff eu bod wedi gwneud cyfraniad cadarnhaol i gadwraeth. Er enghraifft, helpodd grŵp o swyddfa Bedford Asiantaeth yr Amgylchedd mewn gwaith adfer rhostir a choetir yng ngwarchodfa natur y RSPB yn y Lodge ger Sandy, Swydd Bedford. Aeth y tîm ati i glirio rhedyn a symud sycamorwydd goresgynnol fel rhan o brosiect i ynystyn ardal o rostir iseldir, sef cynefin â blaenoriaeth yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth ac yn brin iawn yn Swydd Bedford. Ceir astudiaeth achos o aelod o staff Cyllid y Wlad a gafodd ei sefnddio i'r RSPB yn 2004 i fod yn swyddog datblygu'r Prosiect Gweithwyr yn Gwirfoddoli yn: <http://www.rspb.org.uk/volunteering/type/teamchallenges/sharonnightingale.asp>

1.5 Rôl Awdurdodau Cyhoeddus o ran Gwarchod Bioamrywiaeth

Er mwyn gwarchod bioamrywiaeth yn effeithiol, mae angen eiddoedd greiddio mewn amrywiaeth eang o weithgareddau, sectorau a sefydliadau. Dyma un o themâu allweddol Strategaeth Fioamrywiaeth Lloegr. Yn yr un modd, yng Nghymru, mae cylch gorchwyl Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru yn cynnwys "*ceisio codi ymwybyddiaeth y llywodraeth, busnesau a'r cyhoedd ynghylch gwarchod bioamrywiaeth, ynghylch y rôl y gallant fynd i'r afael a hi a'r hyn y gallant ei wneud*".

Er bod Defra, Cynulliad Cymru, Natural England, Cyngor Cefn Gwlad Cymru (CCGC) a sefydliadau eraill megis y Comisiwn Coedwigaeth a'r Weinyddiaeth Amddiffyn yr Amgylchedd ac awdurdodau parciau cenedlaethol yn chwarae rhan ganolog, er enghraifft i warchod bioamrywiaeth, mae gweithgareddau ystod lawer ehangach o sefydliadau yn effeithio ar fioamrywiaeth ac yn gallu cyfrannu at y gwaith o'i warchod.

Mae rhai sefydliadau megis y Comisiwn Coedwigaeth a'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn berchen ar lawer o dir ac yn rheoli llawer o dir ac mae'r ffordd y maent yn rheoli eu hystadau yn cael dylanwad enfawr ac uniongyrchol iawn ar fioamrywiaeth. Caiff awdurdodau lleol a sefydliadau eraill sy'n gysylltiedig â'r broses cynllunio effaith fawr hefyd ar fioamrywiaeth drwy ddylanwadu ar benderfyniadau ynghylch datblygu a newid defnydd tir. Gall gweithgareddau awdurdodau eraill fod yn gysylltiedig â bioamrywiaeth yn fwy anuniongyrchol neu ar raddfa lai. Gall pob sefydliad chwarae rhan gadarnhaol i warchod bioamrywiaeth drwy ei ystyried yn eu penderfyniadau prynu, eu gweithrediadau bob dydd a'u swyddogaethau polisi.

Ymhlith y swyddogaethau a'r gwasanaethau allweddol sy'n berthnasol i fioamrywiaeth mae:

- **Datblygu a chyflwyno polisiâu a strategaethau allweddol**, sy'n effeithio ar ddefnydd tir, datblygu a'r amgylchedd. Bydd llawer o awdurdodau yn dylanwadu ar warchod bioamrywiaeth drwy eu gwaith polisi (e.e. Trysorlys EM drwy'r system dreth, awdurdodau lleol drwy strategaethau a chynlluniau lleol, a chyrrff cynghori amrywiol sy'n ymwneud â datblygu syniadau mewn meysydd polisi gwahanol).

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

- **Perchnogaeth o dir ac adeiladau a'u rheoli**, gan gynnwys manau agored cyhoeddus, gwarchodfeydd natur, adeiladau dinesig, swyddfeydd a seilwaith. Mae'r gwaith o reoli'r safleoedd hyn yn bwysig, gan roi cynefinoedd uniongyrchol i fywyd gwylt, a chan arwain at effeithiau amgylcheddol sy'n effeithio ar safleoedd bywyd gwylt eraill. Mae rhai cyrff yn rheoli ardaloedd mawr o dir (e.e. y Weinyddiaeth Amddiffyn, yr Asiantaeth Priffyrdd, y Comisiwn Coedwigaeth), tra bod llawer mwy yn rheoli tir ar raddfa fach, gan gynnwys gerddi, adeiladau a manau cyhoeddus. Efallai fod awdurdodau yn rheoli tir yn uniongyrchol neu drwy gymhellion neu gytundebau tenantiaeth (e.e. Parciau Cenedlaethol).
- Gallai **datblygu seilwaith newydd**, gan gynnwys adeiladau, ffyrdd a mesurau amddiffyn rhag llifogydd, effeithio ar gynefinoedd a rhywogaethau. Gall unrhyw awdurdod cyhoeddus â'i adeiladau ei hun gael effaith bosibl, ond bydd yr effeithiau hyn yn fwy i awdurdodau sydd â rôl seilwaith benodol (megis yr Asiantaeth Priffyrdd ac Asiantaeth yr Amgylchedd).
- **Creu effeithiau amgylcheddol**, drwy'r defnydd o ynni a dŵr a chreu gwastraff a llygredd. Caiff polisi a pherfformiad amgylcheddol mewnol awdurdodau cyhoeddus effeithiau ar fioamrywiaeth. Mae gan rai sefydliadau (Defra; Yr Adran Masnach a Diwydiant – ynni a chynhyrchiant busnesau; Yr Adran Drafnidiaeth – trafnidiaeth; Asiantaeth yr Amgylchedd – dŵr a gwastraff) rôl bolisi o ran dylanwadau ar effeithiau yn enghoch.
- **Gweinyddu'r system gynllunio a chynlluniau trwyddedu**, sy'n cael dylanwad mawr ar waith gwarchod bioamrywiaeth. Mae gan awdurdodau lleol gynllunio allweddol, ac mae'r Adran Cymunedau a Llywodraeth Leol a Llywodraeth Cynulliad Cymru yn rhoi arweiniad canolog. Mae amryw gynlluniau trwyddedu a chaniatáu eraill (e.e. tynnu dŵr, rheoli gwastraff a thrwyddedau coedwigaeth) yn bwysig hefyd o ran gwarchod bioamrywiaeth. Mae gan awdurdodau â swyddogaeth reoleiddio megis Ofwat ran bwysig i'w chwarae hefyd o ran ystyried bioamrywiaeth.
- **Dylanwadu ar ymwybyddiaeth a gweddau** pobl, busnesau a rheolwyr tir, drwy addysg, gweithgareddau cynghori a gweithgareddau codi ymwybyddiaeth. Mae hyn yn cynnwys rheoli'r system addysg gan yr Adran Addysg a Sgiliau a chyrrff cysylltiedig ac awdurdodau addysg (eol), gwasaethau cynghori a weithredir gan sefydliadau megis Cyswllt Busnes a Defra, a'r y cyfryngau.
- **Gwyddoniaeth, gwybodaeth ac ymchwil**, sy'n chwarae rhan allweddol o ran helpu i warchod bioamrywiaeth. Mae hyn yn cwmpasu gweithgareddau ystod eang o sefydliadau o brifysgolion a chyrrff ymchwil i Ganolfannau Cofnodion Lleol a/neu Ranbarthol, amgueddfeydd a llyfrgelloedd.
- **Gwneud penderfyniadau ym maes caffael**, megis penderfyniadau ynghylch cael gafael ar gynhyrchion coed (sy'n effeithio ar waith rheoli coedwigoedd) a phlanhigion a chyfryngau plannu (sy'n effeithio ar fawnogydd).
- **Cynnwys bioamrywiaeth mewn strategaethau datblygu**, drwy gydnabod yr amrywiaeth o gyfleoedd twristiaeth, datblygu a diwylliannol y gall bioamrywiaeth eu cynnig, a chan sicrhau y caiff y rhain eu hadlewyrchu mewn strategaethau a rhaglenni perthnasol. Ymhlith y sefydliadau perthnasol mae'r Adran dros Ddiwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon, Visit Britain, Byrddau Twristiaeth rhanbarthol, Asiantaethau Datblygu Rhanbarthol a sefydliadau diwylliannol rhanbarthol.
- **Cyflwyno polisiâu gwarchod bioamrywiaeth**, sef gweithgaredd craidd sefydliadau amgylcheddol megis Natural England, Defra, CCGC ac Asiantaeth yr Amgylchedd.

Gall bioamrywiaeth chwarae rhan allweddol yn y gwaith o ddarparu amryw wasanaethau cyhoeddus hefyd megis addysg, iechyd, gofal cymdeithasol a datblygu economaidd.

2. Polisiâu, Strategaethau a Bioamrywiaeth

Negeseuon allweddol

- Mae bioamrywiaeth wrth wraidd datblygu cynaliadwy ac mae'n arwydd da o'r graddau y sicreir cymunedau mwy cynaliadwy.
- Dylai awdurdodau cyhoeddus ystyried yr amrywiaeth o bolisiau a strategaethau sy'n effeithio ar waith eu sefydliad, y cysylltiadau â bioamrywiaeth a sut y gellir datblygu a gweithredu polisiâu a strategaethau gan ystyried bioamrywiaeth.
- Ffordd systematig ddefnyddiol o wneud hyn yw osgoi unrhyw effeithiau negyddol a ffioamrywiaeth yn y lle cyntaf, wedyn ceisio lleihau neu liniaru effeithiau o'r fath, o wedyn ymgorffori cyfleoedd i wella bioamrywiaeth mewn polisiâu cyhoeddus lle bynnag y bo'n bosibl.
- Mae nifer o awdurdodau cyhoeddus rhanbarthol a lleol wedi datblygu a gynnabwng cymorth datblygu cynaliadwy i ddatblygu polisi a strategaeth.
- Mae'n bwysig bod awdurdodau cyhoeddus yn datblygu amcanion perfformadhol o ran bioamrywiaeth, gan ddatblygu a defnyddio Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth fel y bo'n briodol.
- Mae Systemau Rheoli Amgylcheddol yn ddull defnyddiol o ddatblygu a gweithredu polisi a strategaeth fewnol.

2.1 Cyflwyniad

Mae datblygu polisi a strategaeth yn rhoi cyfle cynnar i integreiddio gwaith gwarchod bioamrywiaeth mewn rhaglenni a gweithgareddau. Gall ystyried bioamrywiaeth yn rhagweithiol mewn polisi a strategaeth allanol a mewnol helpu i sicrhau y rhoddir digon o bwys arno ac y caiff ddigon o arian, drwy gael ei integreiddio'n llawn ym mhob swyddogaeth a gweithgaredd awdurdod cyhoeddus.

2.2 Y Cyd-destun Polisi Presennol

Mae polisi cyhoeddus yn dylanwadu ar waith gwarchod bioamrywiaeth mewn sawl ffordd wahanol, ac mae'r cysylltiadau yn cynnwethu bod ydynt bob amser yn amlwg, a chysylltiadau hirdymor ydynt yn aml. Mae'n amlwg bod y ffactorau pwysig yn genedlaethol ac yn rhanbarthol yn cael effeithiau mawr ar fioamrywiaeth mewn Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU, polisi trafnidiaeth cenedlaethol a Strategaethau Gorodol ac Economaidd Rhanbarthol. Yn yr un modd, mae'n amlwg y gall achosion o wrthdaro heb eu datrys rhwng twf economaidd a diogelu'r amgylchedd arwain at amryw effeithiau cymysg neu ansicr ar fioamrywiaeth yn sgil polisiâu, strategaethau neu raglenni ariannu unigol.

Er nad yw pob awdurdod cyhoeddus yn bodoli i ddatblygu polisi a strategaeth fel eu prif swyddogaeth, yn aml caiff swyddogaethau awdurdodau cyhoeddus eu llywio gan ddogfennau strategaeth cyffredinol, p'un a gânt eu datblygu ar y cyd â phartneriaid at ddefnydd allanol neu'n fewnol fel sail i weithgareddau o ddydd i ddydd.

Wrth asesu sut y mae'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth yn effeithio arnynt, mae'n bwysig i awdurdodau cyhoeddus ystyried:

- Yr ystod o bolisiau a strategaethau y mae eu sefydliad yn dylanwadu arnynt;
- Cysylltiadau rhwng y polisiâu a'r strategaethau hyn a bioamrywiaeth, boed yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol;
- Sut y gellir datblygu a gweithredu'r polisiâu a'r strategaethau hyn i ystyried yr angen i warchod bioamrywiaeth.

2.3 Mathau o Bolisiau a Strategaethau

Mae datblygu polisiau a strategaethau yn effeithio ar awdurdodau cyhoeddus mewn o leiaf un o'r ffyrdd canlynol:

- Gallai fod yn brif swyddogaeth awdurdod cyhoeddus e.e. Adrannau'r Llywodraeth, asiantaethau statudol a chyrff cynghori.
- Gallai roi strategaeth gyffredinol ar gyfer cyflawni gweithgareddau awdurdod cyhoeddus e.e. cynlluniau datblygu seilwaith, cynhyrchu dogfennau cyfarwyddyd a dogfennau cynghori.
- Caiff pob awdurdod cyhoeddus ei lywio gan bolisiau a strategaethau newrol e.e. Cynlluniau Busnes Corfforaethol.

2.4 Cysylltiadau rhwng Polisi a Strategaeth a Bioamrywiaeth

I awdurdodau cyhoeddus y mae eu prif ddiben yn gysylltiedig â'r amgylchedd, bydd y cysylltiadau yn fwy amlwg ac mae'n debygol y bydd llawer yn digwydd osoes eiddo budd bioamrywiaeth. Ymhlith yr enghreifftiau o'r math hwn o awdurdod cyhoeddus mae Natural England, Asiantaeth yr Amgylchedd, y Comisiwn Coedwigaeth a CCGC. Mae'n bwysu'r math hwn o sefydliad greu'r cysylltiadau drwy ddatblygu polisi a strategaeth â'r sefydliadau hynny nad yw eu prif swyddogaeth yn uniongyrchol gysylltiedig â'r amgylchedd, ond y gallant eu gweithgareddau effeithio ar fioamrywiaeth mewn rhyw ffordd.

Blwch 1.1 Blaenoriaethau Gwarchod Bioamrywiaeth yn Genedlaethol, yn Rhanbarthol ac yn Lleol

Mae polisi coedwigaeth y DU wedi datblygu drwy gydol yr ugeinfed ganrif ac mae'n parhau i newid mewn ymateb i ymwybyddiaeth wleidyddol a chyhoeddus ddyfnach o faterion amgylcheddol a materion o ran cynaliadwyedd.

Erbyn y 1990au, roedd cylch gwaith y Comisiwn Coedwigaeth wedi datblygu i gynnwys hyrwyddo a chynnal coedwigaethn amibwrpas, gyda chymhellion i dirfeddianwyr ar ffurf dyfarndaliadau, cynlluniau grantiau a Chynlluniau Sylunio Coedwigaeth er mwyn cydbwysu gofynion masnachol â hamdden a chadwraeth.

Cynhwysir y polisi presennol o ran coedwigaeth yn Strategaeth Goedwigaeth Lloegr '*A New Focus for England's Woodlands*' (Y Comisiwn Coedwigaeth, 1998) <http://www.forestry.gov.uk/efs>

Nodir gweledigaeth y Llywodraeth ar gyfer coetiroedd brodorol a hynafol Lloegr yn natganiad polisi Defra a'r Comisiwn Coedwigaeth '*Keepers of Time*'

[http://www.forestry.gov.uk/website/pdf.nsf/pdf/anw-policy.pdf/\\$FILE/anw-policy.pdf](http://www.forestry.gov.uk/website/pdf.nsf/pdf/anw-policy.pdf/$FILE/anw-policy.pdf)

Nodir polisi Cymru o ran coedwigaeth yn Strategaeth Goedwigaeth Cymru '*Coetiroedd i Gymru*' (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2001) <http://www.forestry.gov.uk/forestry/infd-5nlkt7>

Ym mis Mai 2006, lansiodd Defra ymgynghoriad ar lunio strategaeth newydd ar gyfer coed a choedwigoedd Lloegr. Daeth yr ymgynghoriad i ben ym mis Awst 2006.

2 Astudiaeth Achos AC Datblygu Polisi Coedwigaeth y DU a gwaith y Comisiwn Coedwigaeth

<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/forestry-strategy/index.htm>

Nododd yr ymgynghoriad fod angen dod â pholisi ym maes coedwigaeth at ei gilydd o fewn yr agenda datblygu cynaliadwy ehangach. Mae hyn yn golygu mwy o gydnabyddiaeth i'r cyfraniad y gall coed a choedwigoedd ei wneud i'r amgylchedd (e.e. drwy liniaru ac addasu i newid yn yr hinsawdd), i les cymdeithasol (e.e. drwy sicrhau'r manteision mwyaf o ran iechyd) a chynaliadwydd economaidd (e.e. drwy alinio cymorth grant â sicrhau manteision i'r cyhoedd). Ystyrir bioamrywiaeth yn un o'r blaenoriaethau amgylcheddol allweddol bellach. Disgwylir i'r Strategaeth newydd gael ei chyhoeddi yn ystod haf 2007.

Mae llawer o awdurdodau cyhoeddus yn ymwneud â datblygu neu weithredu ystod o feysydd polisi a allai gael rhywfaint o effaith ar fioamrywiaeth. Mae'n bwysig bod y cyf hyn yn creu'r cysylltiadau â bioamrywiaeth ac yn ymgorffori mesurau polisi priodol er mwyn sicrhau y caiff bioamrywiaeth ei warchod cymaint â phosibl. Ymhlith yr enghreifftiau mae:

- Arferion ffermio sy'n ystyriol o'r amgylchedd drwy Strategaethau Ffermio a Bwyd;
- Cyfleoedd i adfer neu wella bioamrywiaeth drwy Strategaethau Economaidd neu Strategaethau Adfywio Rhanbarthol;
- Ystyried cyfleoedd gwarchod a gwella o fewn Strategaethau Chwaraeon a Hamdden;
- Gwella effeithlonrwydd o ran y defnyddio ddŵr a gwelliannau i'r seilwaith presennol o fewn cynlluniau adnoddau dŵr;
- Ceisio cyfleoedd i godi ymwybyddiaeth amgylcheddol drwy bolisiâu addysg a pholisiâu cynghori.

Mae gan bob awdurdod cyhoeddus bolisiâu a gweithdrefnau mewnol a allai effeithio ar fioamrywiaeth yn unigrychol neu'n anuniongyrchol. Er enghraifft:

- **Trafnidiaeth:** Bydd lleihau'r angen i deithio a lleihau'r defnydd o'r car yn helpu i leihau'r effeithiau o ran newid yn yr hinsawdd (a all gael effeithiau andwyol ar rywogaethau a chynefinoedd), a lleihau llygredd a sŵn (a all niweidio cynefinoedd ac amharu ar rywogaethau sensitif).
- **Defnyddio Ynni a Dŵr:** Mae mesurau effeithlonrwydd ynni yn helpu i leihau newid yn yr hinsawdd, ac mae effeithlonrwydd dŵr yn lleihau effeithiau negyddol posibl tynnu dŵr ar gynefinoedd sensitif.
- **Gwastraff:** Bydd lleihau, ac wedyn aildefnyddio ac ailgylchu gwastraff, yn helpu i leihau llygredd aer yn sgîl cludo gwastraff a thirlenwi, sy'n cael effeithiau andwyol ar fioamrywiaeth a newid yn yr hinsawdd.
- **Caffael:** Bydd caffael deunyddiau y gellir cael gafael arnynt drwy ddulliau teithio cynaliadwy yn helpu i leihau llygredd a gollyngiadau carbon deuocsid ac effeithiau cysylltiedig newid yn yr hinsawdd; Bydd caffael deunyddiau a gynhyrchwyd drwy ddulliau cynhyrchu cynaliadwy

yn helpu i leihau'r galw am adnoddau naturiol. Mae'n bwysig ystyried effeithiau byd-eang ehangach hefyd. Ceir cyngor am labeli gwyrdd a phrynu cynhyrchion gwyrdd yn:

<http://www.direct.gov.uk/en/Environmentandgreenerliving/Greenerlivingaquickguide/index.htm>

- **Rheoli Tir ac Adeiladau Awdurdodau Cyhoeddus:** Gweler Adran 3.

2.5 Datblygu a Gweithredu Polisiâu a Strategaeth

2.5.1 Cyflwyniad

Er mwyn ystyried bioamrywiaeth rhaid wrth bolisiau sy'n cael eu datblygu a'u gweithredu mewn ffordd systematig. Yn y lle cyntaf, dylai hyn gynnwys ystyried yr hyn y gellir gwneud i **osgoi** unrhyw effeithiau negyddol ar fioamrywiaeth, er enghraifft, drwy ymgorffori mesurau lleihau'r galw er mwyn osgoi'r angen i ddatblygu seilwaith helaeth. Lle y mae effeithiau negyddol yn parhau i fod yn debygol, dylid rhoi polisiâu ar waith i **leihau neu liniaru'r** effeithiau hyn – er enghraifft, drwy greu coridorau bywyd gwyllt. Dylid cynnwys cyfleoedd i **wella** bioamrywiaeth mewn polisiâu cyhoeddus lle bynnag y bo'n bosibl – er enghraifft, drwy gytundebau rheoli cynefinoedd hirdymor. Mae'r adrannau canlynol yn crynhoi rhai o'r dulliau sydd ar gael i awdurdodau cyhoeddus er mwyn eu helpu i gyflawni hyn.

2.5.2 Pecynnau Cymorth Datblygu Cynaliadwy

Mae nifer o awdurdodau cyhoeddus rhanbarthol lleol wedi datblygu pecynnau cymorth i helpu'r rhai sy'n datblygu polisiâu a strategaethau i ymgorffori egwyddorion datblygu cynaliadwy, gan gynnwys amcanion o ran bioamrywiaeth.

Blwch 1.1 Blaenoriaethau Gwarchod Bioamrywiaeth yn Genedlaethol, yn Rhanbarthol ac yn Lleol

Cynulliad Rhanbarthol Dwyrain Lloegr a Bord Gron Datblygu Cynaliadwy Dwyrain Lloegr

Gwegyswllt: <http://www.toolkit-east.org.uk/>

Datblygwyd Pecyn Cymorth Dwyrain Lloegr gan Ganolfan Datblygu Economaidd ac Amgylcheddol y DU (UK CEED) ar ran y Cynulliad Rhanbarthol, Asiantaeth Datblygu Dwyrain Lloegr (EEDA) a Swyddfa'r Llywodraeth dros Ddwyrain Lloegr (GO-East).

Ei ddiben yw amlygu effeithiau economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol polisiâu, cynigion datblygu a mentrau newydd eraill yn y Rhanbarth a rhoi gwybodaeth a all helpu i'w gwella. Mae gan y Pecyn Cymorth rôl ganolog o ran helpu partneriaid i ddatblygu'r Strategaeth Rhanbarthol Integredig.

Mae'r Pecyn Cymorth yn rhoi rhestr wirio ar-lein yn erbyn amcanion y Fframwaith Datblygu Cynaliadwy Rhanbarthol. Ar gyfer pob amcan, mae'n rhaid i'r aseswr benderfynu a fydd polisi neu fenter yn cael effaith gadarnhaol iawn, ychydig yn gadarnhaol, niwtral neu gymysg, ychydig yn negyddol neu negyddol iawn.

3 Astudiaeth Achos AC: Pecyn Cymorth Datblygu Cynaliadwy Dwyrain Lloegr

Mae'r Pecyn Cymorth yn cynnwys adran ar Wella Bioamrywiaeth a'r Dirwedd, sy'n gofyn cyfres o gwestiynau:

- A fydd yn annog mwy o fioamrywiaeth?
- A fydd yn creu unrhyw gynefinoedd/safleoedd bywyd gwyllt newydd?
- A fydd yn diogelu ac yn gwella cynefinoedd a safleoedd bywyd gwyllt sy'n brodor eisoes?
- A fydd yn helpu i ddiogelu unrhyw rywogaethau sydd mewn perygl?
- A fydd yn helpu i ddiogelu unrhyw SoDdGA a safleoedd dynodedig eraill?

Ystyrir bioamrywiaeth mewn adrannau eraill o'r pecyn cymorth hefyd er enghraifft, wrth ystyried effaith y fenter ar amaethyddiaeth. Mae'r gyfres o gwestiynau o dan bob amcan yn rhestr wirio ac yn helpu i lywio'r gwaith o ddatblygu polisiau a fydd yn sicrhau'r effeithiau cadarnhaol mwyaf ar fioamrywiaeth ac yn lleihau'r effeithiau negyddol. Mae'r Pecyn Cymorth yn cysylltu ag ystod o wybodaeth am gynefinoedd a bywyd gwyllt, gan gynnwys gofynion polisiau allweddol ac enghreifftiau o arferion da a'r angen i warchod rhywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth a nodir mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth.

2.5.3 Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth a Pholisi Corfforaethol

Mae'n bwysig integreiddio bioamrywiaeth yn mlaenoriaethau corfforaethol awdurdodau cyhoeddus, er enghraifft, drwy gynnwys polisiau priodol mewn Strategaeth Amgylcheddol Gorfforaethol neu Strategaethau Datblygu Cynaliadwy, neu fabwysiadu Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth fel Strategaeth Gorfforaethol ynddo'i hun.

Mae Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU yn cynnwys gwybodaeth fanwl am rywogaethau a chynefinoedd a Chynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol (Gweler blwch 1.1 yn Adran 1 i gael mwy o wybodaeth).

Mae Partneriaethau Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol yn gallu manteisio ar gyfoeth o wybodaeth ddefnyddiol ac arbenigedd lleol drwy eu rôl o ran datblygu Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol a drwy gysylltiadau â Chanolfannau Cofnodion Lleol a/neu Ranbarthol sy'n cadw data gwerthfawr am fywyd gwyllt lleol. Bydd yn bwysig i awdurdodau cyhoeddus gyfathrebu'n effeithiol â darparwyr data er mwyn sicrhau y gellir defnyddio'r wybodaeth hon i lywio penderfyniadau a wneir yn llawn.

Yn rhanbarthol, mae Fforymau Bioamrywiaeth Rhanbarthol wedi helpu i gronni'r adnodd hwn a hwyluso gwaith trawsffiniol, er budd natur ofodol a mudol amrywiol cynefinoedd a rhywogaethau. Rhoddodd cydgysylltwyr bioamrywiaeth rhanbarthol a gyflogwyd gan Natural England ar ran y partneriaethau rhanbarthol hwb pellach i weithio mewn partneriaeth a fydd yn hanfodol er mwyn cyflawni'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth.

Wrth iddynt ddatblygu blaenoriaethau corfforaethol, mae angen i gyrff cyhoeddus ystyried hefyd sut y cydymffurfir â dyletswyddau cyfreithiol presennol sy'n gymwys i warchod a gwella safleoedd dynodedig statudol drwy weithredu polisiau a gwneud penderfyniadau (gweler Adran 3 am fwy o wybodaeth am safleoedd dynodedig).

4 Astudiaeth Achos AC: Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd

Yr Asiantaeth Priffyrdd

Gwegyswllt: <http://www.highways.gov.uk/aboutus/1153.aspx>

Mae'r tir y mae'r Asiantaeth Priffyrdd yn berchen arno rhwng ffensys priffyrdd ond nid oes ffordd arno, sef yr ystad feddal fel y'i gelwir, yn adnodd a rhwydwaith cynefinoedd sylweddol ffoamrywiaeth. Ar hyn o bryd, arwynebedd yr ystad feddal yw 30,000 o hectarau. Mae'n cynnwys ystod eang o gynefinoedd, yn arbennig glaswelltir, prysgwydd a choetir yn agos at ffyrdd, ond hefyd ardaloedd mwy o gynefinoedd eraill megis rhostir, clogwyni a gwlyptiroedd.

Prif nod Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd yw ategu nod yr Asiantaeth o warchod a, lle y bo'n bosibl, gwella bioamrywiaeth. Ategir hyn gan amcanion penodol i:

- Ddarparu cynlluniau gweithredu cynefinoedd a rhywogaethau sy'n berthnasol ac yn briodol i'r rhwydwaith ac i waith yr Asiantaeth, gan gynnwys rhai y mae sefydliadau cadwraeth cenedlaethol a rhanbarthol yn gofyn amdanynt;
- Pennu camau gweithredu a thargedau ymarferol a realistig fel y gellir sicrhau bod yr Asiantaeth yn gwneud y cyfraniad mwyaf posibl i ffoamrywiaeth;
- Codi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o bwysrwydd gwaith bioamrywiaeth ymhlith staff a chontractwyr yr Asiantaeth, ei phartneriaeth amgylcheddol, a'r cyhoedd.

Datblygwyd Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd gan Bartneriaeth o randdeiliaid o amrywiaeth o sefydliadau, gan gynnwys English Nature, RSPB, Asiantaeth yr Amgylchedd, Defra, Asiantaeth Cefn Gwlad a'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol, y Fforwm Ansawdd Aer Cenedlaethol yn ogystal â'r Asiantaeth Priffyrdd ei hun. Roedd hyn yn golygu proses o adolygu Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth y DU, rhanbarthol a lleol o ran eu cyfeiriadau at ffyrdd, er mwyn canfod pa rywogaethau a chynefinoedd a allai godi o fewn ystad feddal yr Asiantaeth Priffyrdd, a pha rai y mae datblygu ffyrdd newydd yn debygol o'u peryglu fwyaf.

Mae cynlluniau gweithredu a thargedau wedi'u datblygu ar gyfer cynefinoedd a rhywogaethau unigol, a chaiff y cynnydd a wneir tuag atynt ei fesur gan ddefnyddio Dangosyddion Cynnydd Allweddol. Can eu gweithredu mewn tair ffordd:

- Arferion rheoli lleiniau ymyl ffordd lleol, gan gynnwys defnyddio Strategaethau Rheoli Llwybrau a Chynlluniau Rheoli Amgylcheddol;
- Gwaith amgylcheddol sy'n gysylltiedig â chynlluniau adeiladau, cynnal a chadw a gwella ffyrdd;
- Prosiectau gwarchod bioamrywiaeth penodol mewn lleoliadau dewisol.

2.5.4 Systemau Rheoli Amgylcheddol

Er mwyn cyflawni eu Dyletswydd Bioamrywiaeth, bydd yn bwysig i bob awdurdod cyhoeddus gynnwys a gweithredu polisiau priodol yn eu Cynlluniau Rheoli Asedau a Strategaethau Caffael a thrwy fabwysiadu Systemau Rheoli Amgylcheddol. Mae gwella perfformiad amgylcheddol hefyd yn cynnig cyfleoedd i ddangos arbedion cost ac effeithlonrwydd gwell.

Gall Systemau Rheoli Amgylcheddol helpu awdurdodau cyhoeddus i gyflawni amcanion amgylcheddol cadarnhaol yn systematig yn strategol o ran effeithlonrwydd adnoddau, effeithlonrwydd ynni, cynllunio, iechyd yr amgylchedd, addysg, rheoli gwastraff a rheoli llygredd. Yn ogystal, gall System Rheoli Amgylcheddol:

- Helpu awdurdod cyhoeddus i ddangos ei fod yn cymryd ei rwymedigaethau amgylcheddol o ddifrif;
- Gwella ymwybyddiaeth amgylcheddol well ac ymgysylltu ehangach y staff â chynlluniau amgylcheddol;
- Prif ffrydio gwelliant amgylcheddol a mesur cynnydd yn erbyn targedau yn systematig.

Ceir mwy o wybodaeth yn: <http://www.emas.org.uk/> neu <http://www.iso14000-iso14001-environmental-management.com>. Mae'r Ddraig Werdol yn System Rheoli Amgylcheddol ar bum cam yng Nghymru sy'n rhoi fframwaith y gall sefydlad ei ddefnyddio i strwythuro ei waith rheoli amgylcheddol: <http://www.greendragonems.com/>

5 Astudiaeth Achos AC: Caffael Cynaliadwy yn Heddlu Gogledd Cymru

Gwegyswllt: <http://www.north-wales.police.uk>

Mae Heddlu Gogledd Cymru yn parhau'n ddatblygu polisiau a strategaethau amgylcheddol a datblygu cynaliadwy fel rhan o'i ymdrechion i gynnal effeithiau gweithredol ar y gymuned leol ac fel ymrwymiad i'r dyfodol. Fel rhan o'r polisiau a'r gweithdrefnau hyn, prif amcan yr Adran Gaffael yw ystyried cost bywyd cyfan, effeithlonrwydd ynni a goblygiadau gwaredu'r holl nwyddau a gwasanaethau y mae'n eu caffael.

Mae dogfen fewnol, o'r enw *Environmental Purchasing Guide*, wedi'i chynhyrchu gyda'r nod o hyrwyddo ymwybyddiaeth y staff o ddeddfwriaeth bresennol a chynnig cyngor mewn meysydd megis:

- Costau Cylch Bywyd Cyfan – gan gynnwys cynnal a chadw, y defnydd o ynni a gwaredu.
- Eco-labeli – logo a roddir i weithgynhyrchwyr a all brofi y caiff eu cynhyrchion lai o effaith ar yr amgylchedd, gan ddylanwadu ar y farchnad defnyddwyr.
- Effeithlonrwydd Ynni – Dylai pob nwydd trydanol a nwydd gwyn fod wedi cael gradd A+ er mwyn sicrhau ei fod mor effeithlon â phosibl yn ei amgylchedd gwaith.

Gwneir ymdrechion ymarferol i ddylanwadu ar newid drwy weithredu treialon o gynhyrchion wedi'u hailgylchu, trafod amserlenni dosbarthu a lleihau pecynnu â chyflenwyr a cheisio cael gaffael ar ddodrefn o goedwigoedd a reolir. Mae'r adran hefyd yn treialu system e-Dendro a Chardiau Caffael er mwyn ceisio lleihau papur a symleiddio prosesau.

5 Astudiaeth Achos AC: Caffael Cynaliadwy yn Heddlu Gogledd Cymru

Mae gan ddogfennaeth dendro bellach gymal yn ymwneud â chynaliadwyedd a moeseg a gaiff ei bwysoli a'i werthuso wrth i gyflenwyr ddychwelyd eu cyflwyniadau tendro. Yn ogystal, mae'r adran wedi cydweithio'n agos â'r Adran Rheoli Cyfleusterau ac wedi cyfrannu at ofynion y System Rheoli Amgylcheddol a oedd yn allweddol o ran sicrhau mai Heddlu Gogledd Cymru oedd yr Heddlu cyntaf yng Nghymru i gyflawni Lefel 5 y Ddraig Werdd.

Cafodd yr Adran Gaffael ei hachredu gan y Sefydliad Siartredig Prynu a Chyflenwi yn ddiweddar am ei dogfennaeth a'i gweithdrefnau. Bydd hyn yn helpu'r adran i godi ymwybyddiaeth yn fewnol ymhellach a hyrwyddo arferion da mewn perthynas â chynaliadwyedd.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

3. Rheoli tir ac Adeiladau Cyhoeddus

Negeseuon Allweddol

- Mae awdurdodau cyhoeddus yn dirfeddianwyr mawr a chyda'i gilydd maent yn berchen ar filoedd lawer o hectarau o dir trefol a gwledig ledled Cymru a Lloegr, neu'n eu rheoli, â goblygiadau mawr o ran bioamrywiaeth.
- Mae'r gwaith o reoli safleoedd awdurdodau cyhoeddus yn bwysig, gan roi cynefinoedd i fywyd gwylt a chan leihau'r effeithiau amgylcheddol sy'n effeithio ar fioamrywiaeth.
- Mae angen i fesurau gwarchod bioamrywiaeth ystyried safleoedd dynodedig a rhywogaethau â blaenoriaeth, a rhywogaethau a chynefinoedd ehangach.
- Mae amrywiaeth eang o safleoedd yn bwysig yn hyn o beth gan gynnwys safleoedd dynodedig a gwarchodfeydd natur, seilwaith gwyrdd, adeiladau, tiroedd ysgolion, gwlyptiroedd a safleoedd arfordirol, priffyrdd a hawliau tramwy, ffermydd a thenantir.

3.1 Cyflwyniad

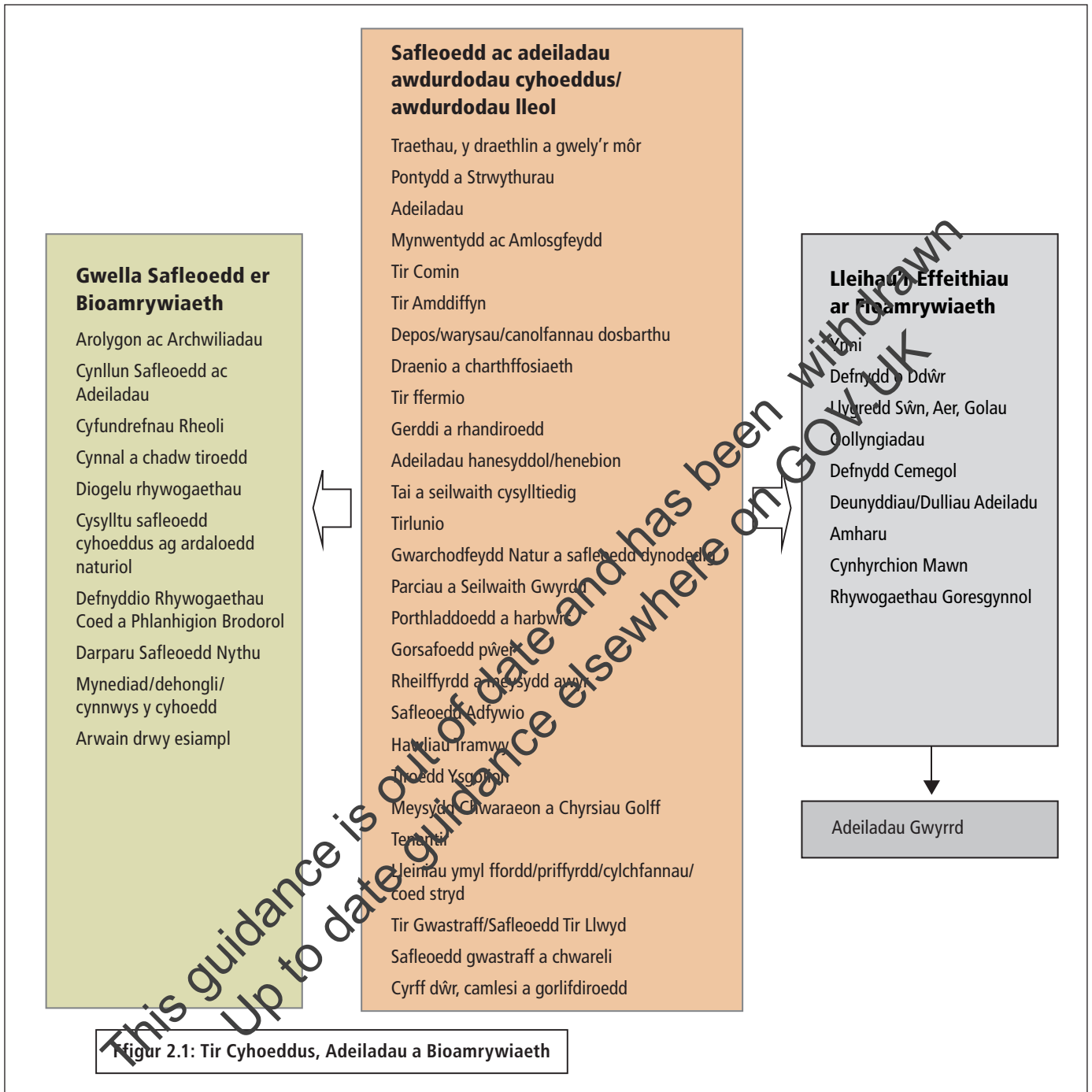
Un o'r effeithiau mwyaf uniongyrchol a gaiff awdurdodau cyhoeddus ar fioamrywiaeth yw drwy reoli eu tir a'u hadeiladau eu hunain. Mae awdurdodau cyhoeddus yn dirfeddianwyr mawr a chyda'i gilydd maent yn berchen ar filoedd lawer o hectarau o dir trefol a gwledig ledled Cymru a Lloegr, neu'n eu rheoli. Ymhlith y tirlfeddianwyr mwyaf mae:

- Y Comisiwn Coedwigaeth, sy'n rheoli cyfanswm o 312,000 o hectarau o goetir a chynefinoedd cyffiniol yng Nghymru a Lloegr, o gyfanswm arwynebedd o 830,000 o hectarau yn y DU.
- Y Weinyddiaeth Amddiffyn, sydd ag ystad sy'n rhychwantu 240,000 o hectarau ledled y DU, gan gynnwys cynefinoedd ucheldir, rhostir, glaswelltir ac arfordirol pwysig.
- Ystad y Goron, sy'n cwmpasu tua 160,000 o hectarau yn y DU, gan gynnwys 110,000 o hectarau o dir aethyrol yn ogystal ag ardaloedd mawr o goetir, parcdir, ystadau gwledig a safleoedd masnachol a manwerthu. Mae Ystad y Goron hefyd yn berchen ar 55% o flaendraeth y DU a holl wely'r môr hyd at derfyn o 12 o filltiroedd morol (yn rhychwantu rhyw 50,000 o filltiroedd sgwâr).
- Mae awdurdodau lleol yn dirfeddianwyr pwysig a chyda'i gilydd maent yn rheoli ardaloedd mawr o dir. Ceir mwy o wybodaeth am hyn yn y canllawiau i awdurdodau lleol.

Ar y pegwn arall, mae llawer o awdurdodau cyhoeddus yn defnyddio un adeilad, â gardd efallai, ac nid oes gan rai (megis rhai pwyllgorau cynghori) eu safle eu hunain.

Mae rheoli'r safleoedd a'r adeiladau hyn yn effeithio ar fioamrywiaeth mewn dwy brif ffordd:

- Yn gyntaf, mae llawer o'r tir y mae awdurdodau cyhoeddus yn berchen arno neu'n ei reoli yn darparu – neu'n gallu darparu – cynefinoedd pwysig i fywyd gwylt. Gall adeiladau ddarparu safleoedd nythu a chlwydo pwysig.
- Yn ail, gall y gwaith o reoli'r safleoedd a'r adeiladau hyn effeithio ar fioamrywiaeth yn anuniongyrchol drwy effeithio ar yr amgylchedd. Gall y defnydd o ynni, dŵr, cemegion a mawn; llygredd aer, sŵn a golau; cymryd tir a chyflwyno rhywogaethau goresgynnol anffordorol oll gael effeithiau sylweddol ar fioamrywiaeth a'r amgylchedd (Ffigur 2.1).

Drwy wella'r gwaith o reoli safleoedd ac adeiladau awdurdodau cyhoeddus gellir sicrhau manteision amgylcheddol, iechyd, economaidd ac adfywio i gymunedau lleol. Mae awdurdodau cyhoeddus yn berchen ar amrywiaeth eang o safleoedd, adeiladau a strwythurau ac yn eu rheoli. Yn ogystal â rheoli eu stoc adeiladau, mae awdurdodau cyhoeddus hefyd yn rhan o'r gwaith o ddatblygu adeiladau a strwythurau newydd, naill ai at eu defnydd eu hunain neu fel rhan o brosiect adfywio, datblygu economaidd, tai neu drafnidiaeth ehangach.

Ymhlith y camau cadarnhaol y gall awdurdodau cyhoeddus eu cymryd i wella eu safleoedd a'u hadeiladau o ran bioamrywiaeth mae:

- **Arolygon ac archwiliadau.** Y cam cyntaf i gynnal a gwella gwerth bioamrywiaeth ystad awdurdod cyhoeddus yw asesu'r adnodd bioamrywiaeth posibl. Bydd hyn yn dibynnu ar y math o ddaliadau tir a'u maint ond gall gynnwys cynnal arolygon, ceisio cyngor arbenigol yn fewnol neu gan ffynonellau allanol ar wybodaeth ac arolygon presennol a defnyddio'r Canolfannau Cofnodion Lleol a/neu Ranbarthol. Dylai hyn ddefnyddio arolygon blaenorol a data presennol, a gall nodi'r angen i gynnal arolygon pellach i lenwi unrhyw ffeichau yn y data. Bydd tystiolaeth o arolygon yn helpu i nodi rhywogaethau a chynefinoedd pwysig, gan gynnwys y rhai y rhoddir blaenoriaeth iddynt mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth cenedlaethol a lleol. Gan ddibynnu ar nifer y safleoedd ac arwynebedd y tir dan sylw, efallai y bydd angen proses flaenoriaethu gan ganolbwyntio'n gyntaf ar safleoedd ystyrir eu bod yn fwyaf tebygol o fod yn bwysig iawn. Mae rhai awdurdodau cyhoeddus wedi cydweithio'n llwyddiannus â grwpiau amgylcheddol a gwirfoddolwyr i gynnal arolygon o'u safleoedd.
- **Lleoli datblygiadau oddi wrth safleoedd pwysig.** Yngorffon arolygon o safleoedd er mwyn sicrhau na cheir effaith andwyol ar rywogaethau na chynefinoedd sensitif ac y cymerir camau gwella lle y bo'n briodol. Lle y ceir ffagdybiaeth o blaid datblygiad ar safleoedd tir llwyd, mae'n bwysig nodi y gall y rhain fod yn bwysig i fioamrywiaeth;
- **Dylunio safleoedd ac adeiladau.** Os caiff safleoedd ac adeiladau newydd eu dylunio'n ofalus, gall manteision ddod yn eu sgîl o ran bioamrywiaeth drwy warchod ac integreiddio cynefinoedd presennol, darparu safleoedd nythu a chlwydo i adar, ystumod ac anifeiliaid eraill, a rhoi cynefinoedd i fywyd gwylt ar y tiroedd. Er enghraifft, darparu blychau nythu, waliau gwyrdd a thoeau brown gwyrdd lle y bo'n briodol, i leihau effeithiau gweledol ac effeithiau ar y dirwedd, lleihau'r defnydd o ynni a darparu cynefinoedd ar raddfa fach i fywyd gwylt;

Gardd bywyd gwylt Tŷ Northminster Natural England
Llun: Ffotograffydd Natural England Paul Lacey

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

- **Cynlluniau ac arferion rheoli.** Bydd rheoli tir cyhoeddus yn briodol o fudd i fioamrywiaeth, gan gynnwys arferion buddiol o ran torri a symud llystyfiant, defnyddio cemegion, rheoli mynediad, amseru gwaith cynnal a chadw ac ati. Mae gan fanyleb contractau cynnal a chadw tiroedd ran bwysig i'w chwarae yn hyn o beth.²³
- **Defnyddio rhywogaethau coed a phlanhigion brodorol.** Mae awdurdodau cyhoeddus yn aml yn plannu coed a phlanhigion ar eu tir, a, thrwy ddefnyddio rhywogaethau brodorol, gallant sicrhau manteision mwyaf y gwaith plannu o ran bioamrywiaeth a lleihau'r risg o gyflwyno rhywogaethau anffrodorol goresgynnol.
- **Cysylltu safleoedd cyhoeddus ag ardaloedd naturiol.** Gall safleoedd cyhoeddus chwarae rhan strategol bwysig i gysylltu ardaloedd naturiol yng nghefnodwlad ehangach, sy'n gynyddol ddarniog bellach yn aml. Gall hyn gynnwys darparu condorau bywyd gwyllt ac ail-greu cynefinoedd megis glaswelltiroedd lled-naturiol i gysylltu ardaloedd cyffiniol o werth naturiol mawr. Mewn ardaloedd mwy trefol, bydd Strategaeth Seilwaith Gwyrdd yn helpu i gysylltu safleoedd cyhoeddus â'i gilydd.
- **Mynediad cyhoeddus, dehongli a chymryd rhan.** Defnyddir llawer o safleoedd cyhoeddus fel adnodd hamdden ac addysg gan y cyhoedd, ac mae ganddynt ran bwysig i'w chwarae i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd o fioamrywiaeth. Gellir ychwanegu at y rôl hon drwy ddehongli a mynediad priodol. Yn aml, mae'n bosib cynnwys cymunedau lleol mewn prosiectau bioamrywiaeth ar dir cyhoeddus, gan helpu i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd, hyrwyddo ymgysylltu â'r gymuned a gwella cynhwysiant cymdeithasol.
- **Arwain drwy esiampl.** Mae gan awdurdodau cyhoeddus ran bwysig i'w chwarae i arwain drwy esiampl wrth reoli eu safleoedd. Gall safleoedd a reolir yn dda ddangos rôl gadarnhaol gwaith rheoli safleoedd o ran busnesau, sefydliadau eraill a'r cyhoedd.

Mae cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth cyhoeddus yn ffordd o ddod â'r gweithgareddau gwahanol hyn at ei gilydd i lunio cynllun dilynol ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth ar safleoedd penodol²⁴.

Mae cynlluniau ardystio megis Dil Asesu Amgylcheddol y Sefydliad Ymchwil Adeiladu (BREEAM) yn galluogi awdurdodau cyhoeddus i ddangos bod eu hadeiladau yn cyrraedd safonau amgylcheddol cydnabyddedig. Mae llawer o awdurdodau cyhoeddus wedi cael ardystiad BREEAM, yn enwedig ar gyfer datblygiadau newydd. Er enghraifft, mae Cyngor Sir Gorllewin Sussex yn ei gwneud yn ofynnol i bob datblygiad newydd dros £2m ac estyniadau i ysgolion dros £0.5m gael statws da iawn BREEAM. Mae'r Adran Addysg a Sgiliau wedi gosod her yn ddiweddar y dylai pob ysgol newydd a phob adeilad ysgol a adnewyddir yn sylweddol geisio statws 'Da lawn': <http://www.breeam.org/index.html>

Ar 13 Rhagfyr 2006, lanswyd y Cod i Gartrefi Cynaliadwy – safon genedlaethol newydd ar gyfer dylunio ac adeiladu cartrefi newydd yn gynaliadwy. Un o'r categorïau yw "Ecoleg" ac mae'n nodi nifer o safonau sy'n berthnasol i warchod bioamrywiaeth: http://www.planningportal.gov.uk/uploads/code_for_sust_homes.pdf

²³ Gweler, er enghraifft, <http://www.cabe.org.uk/AssetLibrary/8068.pdf>

²⁴ Gweler, er enghraifft, [http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/B&B%20SITE%20BAP%20\(181\)%20V10.pdf](http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/B&B%20SITE%20BAP%20(181)%20V10.pdf)

6 Astudiaeth Achos AC: Rheoli'r Ystad Amddiffyn o ran Bioamrywiaeth

Y Weinyddiaeth Amddiffyn

Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn un o'r tîrfeddianwyr mwyaf yn y DU a pherchennog cyhoeddus mwyaf safleoedd gwarchod natur dynodedig. Mae'r angen i roi hyfforddiant realistig ar dir heriol a garw mewn nifer o amgylcheddau gwahanol yn golygu bod y Weinyddiaeth Amddiffyn yn gyfrifol am rai o'r ardaloedd mwyaf gwyllt ac anghysbell ym Mhrydain. Mae sefydliadau'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn amrywio o ran maint o adeiladau unigol i ardaloedd helaeth o dir, a'r mwyaf yw'r Ystad Hyfforddiant Amddiffyn ar Wastadedd Caersallog, sy'n ymestyn dros 38,000 o hectarau. O'r cynefinoedd a'r rhywogaethau y rhoddir blaenoriaeth iddynt yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU, mae 37 o gynefinoedd a 139 o rywogaethau ar yr Ystad Amddiffyn. Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn gyfrifol am reoli 175 o SoDdGA, gan gynnwys dros 130 â dynodiadau gwarchod natur rhyngwladol ac Ewropeaidd, yn ogystal â llawer o safleoedd sy'n bwysig yn lleol. Er mwyn ategu'r dynodiadau a'r ymrwymadau statudol hyn, mae gan y Weinyddiaeth Amddiffyn sawl menter a dull rheoli. Er enghraifft:

- Mae Datganiad Strategol Bioamrywiaeth y Weinyddiaeth Amddiffyn wedi'i gyhoeddi'n ddiweddar sy'n amlinellu amcanion strategol o ran bioamrywiaeth â targedau a dangosyddion perfformiad cysylltiedig. Cynhyrchwyd y Datganiad yn bennaf mewn unateb i targedau bioamrywiaeth y Llywodraeth o dan yr agenda Datblygu Cynaliadwy'r Ystad, Llywodraeth, a rhoddodd gyfle i amlinellu rhwymedigaethau gwarchod bioamrywiaeth ehangach y Weinyddiaeth Amddiffyn²⁵.
- Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn wedi cyhoeddi polisi a chanllawiau mewnol ar warchod bioamrywiaeth yng Nghyhoeddiad Gwasanaethau'r Yd 362.
- Sefydlwyd Prosiect Cyflwr Ffafirol SoDdGA i ategu targed Cytundeb Gwasanaeth Cyhoeddus y Llywodraeth ar gyflwr SoDdGA. Mae tua £5.1 biliwn wedi'i fuddsoddi i wella'r 175 o SoDdGA ar ystad y Weinyddiaeth Amddiffyn.
- Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn wrthio cynnal archwiliad o'r ystad i wella dealltwriaeth o'r budd bioamrywiaeth a lle y gall ategu rhwymedigaethau cadwraeth, gan gynnwys targedau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU.
- Mae hierarchaeth o dulliau a ffurfiau a chanllawiau ar eu defnyddio wedi'u datblygu er mwyn sicrhau yr ystyrir rhwymedigaethau at fioamrywiaeth ac amcanion datblygu cynaliadwy ehangach ar gam cynnar yn y broses o gynllunio polisiau a phrosiectau.
- Ystyrir bioamrywiaeth yn rhan o System Rheoli Amgylcheddol safle. Lle y ceir budd bioamrywiaeth mawr, datblygir cynllun rheoli integredig.
- Mae cyngor mewnol ar gael drwy Dîm Cymorth Amgylcheddol arbenigol o fewn Ystadau Amddiffyn.
- Mae gan y Weinyddiaeth Amddiffyn fwy na 120 o Grwpiau Cadwraeth gwirfoddol ledled y DU, yn cynnwys personél y Weinyddiaeth Amddiffyn, arbenigwyr lleol eraill a gwirfoddolwyr, sy'n gwneud gwaith rheolaidd i fonitro a gwella gwerth yr ystad o ran bywyd gwyllt.
- Mae gan y Weinyddiaeth sawl Corff Cyhoeddus Anadrannol sydd wedi'u hysbysu o'r Ddyletswydd newydd o dan Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig a'r angen i integreiddio bioamrywiaeth yn eu dulliau rheoli ac adolygu, a bod cymorth ar gael yn y Weinyddiaeth Amddiffyn a Defra os bydd ei angen.
- Ceir enghreifftiau o brosiectau diweddar yng Nghylchgrawn Cadwraeth y Weinyddiaeth *Amddiffyn Sanctuary*²⁶ ac maent yn cynnwys adfer rhos sy'n SoDdGA ar arfordir Cernyw, integreiddio gwaith rheoli cadwraeth gweundir grug â gweithrediadau milwrol yng Ngogledd Swydd Efrog, cyfrannu at wella afonydd Wysg a Gwy.

²⁵ <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/562E434A-ABBA-4FB2-8986-2ADC82EEB789/0/BiodiversityStratgicStatement.pdf>

²⁶ <http://www.defence-estates.mod.uk/publications/sanctuary/sanctuary2006.pdf>

7 Astudiaeth Achos AC: Cynnal a Chadw Tiroedd o ran Bioamrywiaeth

Y Swyddfa Batentau

Cysylltodd y Swyddfa Batentau â Gweithredu Cymunedol dros Fywyd Gwyllt yng Nghasnewydd a'r Swyddog Bioamrywiaeth yng Nghyngor Dinas Casnewydd i geisio cyngor ar sut y gallai'r gwaith o gynnal a chadw'r tiroedd ar ei safle fod o fudd i fioamrywiaeth. O ganlyniad, mae amryw fentrau wedi'u gweithredu gan gynnwys:

- Darparu blychau i ystlumod ac adar;
- Defnyddio planhigion brodorol mewn ierdydd a borderi;
- Gadael rhai ardaloedd glaswellt heb eu torri er mwyn cael dolydd bach i ystlumod;
- Hau hadau blodau gwyllt ar hyd ffensys wrth ymyl y ffordd;
- Cynnal a chadw a diogelu coed ar hyd perimedr y safle, gan geisio cyngor gan Swyddog Cadw Coed y Cyngor.

Mae'r contract cynnal a chadw tiroedd bellach yn rhagnodi'r canlynol:

- Defnyddio deunyddiau sy'n gwella'r pridd sy'n deillio o brosesu neu aildefnyddio gwastraff organig megis rhisgl coconyt, gwrtai, deilbridd a man ddarnau o risgl yn lle deunyddiau adnewyddadwy araf;
- Mae'r contractwr yn gwneud defnydd llawn o gardal gompostio, gan gompostio lle bynnag y bo'n bosibl a chan ddefnyddio'r compost a gynhyrwy;
- Dylid osgoi gwrtai artiffisial a defnyddio gwrtai a gwrtai gwyrdd yn ei le;
- Dylid osgoi plaladdwyr, chwynladdwyr a ffwr gladdwyr.

3.2 Safleoedd Dynodedig

Caiff llawer o safleoedd ym mae awdurdodau cyhoeddus yn berchen arnynt neu'n eu rheoli eu diogelu drwy ddynodiadau cadwraeth. Mae safleoedd Natura 2000 (Ardaloedd Cadwraeth Arbennig ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig) yn cael y diogelwch mwyaf o dan gyfraith yr UE. Mae Safleoedd o Ddoddebu Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) o bwys cenedlaethol ac fe'u diogelir o dan ddeddf ym 1994. Mae safleoedd pwysig eraill yn cynnwys Safleoedd Lleol a Gwarchodwedd Natur Lleol. Ceir crynodeb o'r dynodiadau allweddol yn Atodiad 3. Am ragor o wybodaeth am safleoedd dynodedig, gweler Datganiad Polisi Cynllunio 9 (Adran 3).

Diogelir safleoedd dynodedig yr UE gan Reoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol etc) 1994²⁷, ac o dan y rhain, mae gan awdurdodau cymwys h.y. unrhyw Weinidog, adran o'r llywodraeth, corff cyhoeddus, neu unigolyn â swydd gyhoeddus, ddyletswydd gyffredinol i ystyried y Gyfarwydddeb Cynefinoedd. Mae'r Rheoliadau hefyd yn darparu ar gyfer rheoli gweithrediadau a allai fod yn niweidiol, lle mai dim ond ar ôl dangos drwy asesiad priodol na fydd y cynllun neu'r prosiect arfaethedig yn cael effaith andwyol ar gyfarwydd y safle y gall yr awdurdod cymwys roi caniatâd.

Yn Lloegr, mae gan y Llywodraeth darged Cytundeb Gwasanaeth Cyhoeddus i sicrhau bod 95% o SoDdGA mewn cyflwr ffafriol erbyn 2010. Fel rhai sy'n berchen ar lawer o dir SoDdGA ac yn ei reoli, mae gan awdurdodau cyhoeddus rôl allweddol i gyfrannu at gyrraedd y targed hwn, ac mae rhai, megis yr Ystadau Amddiffyn, yn gweithio gyda'r sefydliadau cadwraeth i gyfrannu at y targed hwn.

²⁷ <http://www.jncc.gov.uk/page-1379>

Mae Adran 28G o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad (fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy) yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdod cyhoeddus gymryd camau rhesymol, yn gyson ag arfer eu swyddogaethau yn briodol, i hyrwyddo'r gwaith o warchod a gwella SoDdGA. Disgwylir i awdurdodau cyhoeddus gymhwyso profion llym wrth gyflawni swyddogaethau o fewn SoDdGA neu sy'n effeithio arnynt, er mwyn sicrhau eu bod yn lleihau'r effeithiau andwyol, a mabwysiadu'r safonau rheoli uchaf mewn perthynas â SoDdGA y maent yn berchen arnynt. Lle y mae awdurdod cyhoeddus yn bwriadu cyflawni gweithrediadau sy'n debygol o niweidio'r nodweddion arbennig ar SoDdGA, mae'n rhaid iddo hysbysu Natural England. Mae peidio â chydymffurfio â'r gofynion hyn yn drosedd. Mae'r gofyniad hwn yn ymwneud â thir yr awdurdod ei hun a hefyd â'r system gynllunio a phob maes gwneud penderfyniadau. Yn Lloegr, darparwyd cod canllawiau gan Defra i lywio'r gwaith o reoli SoDdGA²⁸.

Mae awdurdodau cyhoeddus yn rheoli ardaloedd mawr o warchodfeydd natur, sydd wedi'u dynodi yn ôl eu pwysigrwydd cenedlaethol neu leol o ran bioamrywiaeth.

Mae Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol yn safleoedd o bwys cenedlaethol, a sefydlwyd i ddiogelu'r ardaloedd pwysicaf o gynefinoedd bywyd gwyllt a ffurfiannau daearegol ym Mhrydain, ac fel manau ymchwil wyddonol. Natural England/CCGC yn berchen arnynt neu sy'n eu rheoli neu fe'u delir gan gyrff cymeradwy megis Ymddiriedolaethau Natur. Ceir 215 o Warchodfeydd Natur Cenedlaethol yn Lloegr yn cwmpasu 88,000 o hectarau a 76 yng Nghymru yn cwmpasu 24,000 o hectarau, ac maent yn cynnwys bron bob math o ffynfiant o forfeydd heli, twyni a chlogwyni i dwyndiroedd, dolydd a choetiroedd brodorol.

Mae Gwarchodfeydd Natur Lleol yn lleoedd o bywyd gwyllt neu nodweddion daearegol sydd o ddiddordeb arbennig yn lleol. Maent wedi'u dynodi ar gyfer bywyd gwyllt a phobl ac yn cynnig cyfleoedd i astudio natur, dysgu amdani neu ei mwynhau. Mae bellach 1260 o Warchodfeydd Natur Lleol yn Lloegr.

Maent yn amrywio o bentiroedd parffordd agored i'r gwynt a choetiroedd hynafol i safleoedd tir llwyd mewn ardaloedd trefol. Maent yn cwmpasu bron 40,000 o hectarau i gyd. Mae canllawiau ar ddatgan a rheoli Gwarchodfeydd Natur Lleol ar gael gan Natural England a Chyngor Cefn Gwlad Cymru²⁹. Mae Llyfrgell y Comisiwn Archwilio o Ddangosyddion Lleol i Gymru a Lloegr³⁰ yn awgrymu y dylai fod 1 hectar o Warchodfa Natur Leol fesul 1000 y pen o'r boblogaeth mewn ardal awdurdod lleol.

Detholir Safleoedd Lleol gan bartneriaethau lleol oherwydd eu gwerth gwarchod natur sylweddol. Mae dros 35,000 o Safleoedd Lleol yn Lloegr, ac mae awdurdodau lleol yn berchen ar lawer ohonynt neu'n eu rheoli.

Coedwig Dyffryn Bovey, Gwarchodfa Natur Genedlaethol Coetiroedd a Rhostiroedd Dwyrain Dartmoor
Llun: Ffotograffydd Natural England Peter Wakely

²⁸ Defra (2003) SSSIs – Encouraging Positive Partnerships. <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/ewd/ssi/ssi-code.pdf>

²⁹ Gweler <http://www.english-nature.org.uk/special/lnr/office.htm> a <http://www.ccw.gov.uk/generalinfo/index.cfm?Action=ResourceMore&ResourceID=34&Subject=ProtectedSites&lang=en>

³⁰ http://www.local-pi-library.gov.uk/LIBRARY_ALL_PIS.ASP?MENUID=609

8 Astudiaeth Achos AC: Prosiect Calderdale Wildspace! – Gwella Gwarchodfeydd Natur Lleol er Bioamrywiaeth

Cyngor Bwrdeistref Metropolitaidd Calderdale, Gorllewin Swydd Efrog

Roedd Wildspace! Calderdale yn brosiect 3 blynedd a ariannwyd gan English Nature. Ymhlith y nodau roedd:

- Cynyddu darpariaeth Gwarchodfeydd Natur Lleol Calderdale o ddim Gwarchodfeydd Natur Lleol i un hectar o Warchodfa Natur Leol i bob 760 o bobl yn Calderdale a sicrhau bod gan 80% o drigolion Calderdale Warchodfa Natur Leol o fewn 2km i'w cartref drwy ddatgan 10 o Warchodfeydd Natur Lleol, sef cyfanswm o 250 o hectarau. Cyflawnwyd hyn a Calderdale yw un o'r awdurdodau lleol cyntaf i ragori ar darged Natural England o un hectar o Warchodfa Natur Leol fesul 1000 o'r boblogaeth.
- Cynnwys cymunedau lleol yn well, yn enwedig grwpiau difreintiedig, yn y gwaith o ddefnyddio a rheoli Gwarchodfeydd Natur Lleol yn gynaliadwy. Mae gan bob safle grŵp cymunedol lleol sy'n gweithio gyda'r Cyngor i sicrhau gwelliannau o ran bioamrywiaeth. Mewn rhai achosion, grwpiau Cyfeillion ydynt, a grwpiau defnyddwyr ydynt mewn achosion eraill.
- Cynnal a gwella bioamrywiaeth Gwarchodfeydd Natur Lleol pan roi sylw arbennig i'r cynefinoedd a'r rhywogaethau a nodwyd fel blaenoriaethau yn Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Calderdale, drwy gynhyrchu a gweithredu cynlluniau rheoli. Mae gan bob safle gynllun rheoli bellach, sy'n cynnwys cyfarwyddiadau o ran cynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth.

3.3 Rhywogaethau a Ddiogelir a Rhywogaethau â Blaenoriaeth ar Dir Cyhoeddus

Mae llawer o blanhigion ac anifeiliaid gwylt Prydain yn cael eu diogelu o dan y gyfraith. Y brif ddeddf sy'n ymdrin â hyn yw Deddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad, 1981, fel y'i diwygiwyd yng Nghymru a Lloegr gan Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000. Mae gan foch daear, ceirw a morloi Ddeddfau Seneddol penodol ar eu cyfer. Mae rhywogaethau hefyd yn cael eu diogelu o dan y Rheoliadau Cynefinoedd. Ceir crynodeb o'r ddeddfwriaeth yn Atodiad 2.

Yn ogystal, mae Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU yn nodi rhywogaethau penodol fel blaenoriaethau i'w gwarchod, tra rhoddir blaenoriaeth i rywogaethau eraill yn lleol o dan Gynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol.³¹

Mae gan awdurdodau cyhoeddus ran i'w chwarae i sicrhau y caiff y rhywogaethau hyn eu diogelu ar eu tir, ac i nodi camau cadarnhaol y gellir eu cymryd i warchod rhywogaethau yn unol â chynlluniau gweithredu bioamrywiaeth cenedlaethol a lleol drwy reoli safleoedd yn briodol. Gellir defnyddio arolygon ac archwiliadau o safleoedd i nodi presenoldeb rhywogaethau a ddiogelir neu rywogaethau â blaenoriaeth yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth a hefyd bresenoldeb rhywogaethau anffodorol goresgynnol bygythiol, ac efallai y bydd gwybodaeth ar gael gan Ganolfannau Cofnodion Lleol hefyd. Mae'n bwysig iawn nodi presenoldeb rhywogaethau a ddiogelir pan gynigir gwaith datblygu mawr neu newidiadau rheoli ar safleoedd penodol.

Ceir rhagor o fanylion am ddeddfwriaeth rhywogaethau a ddiogelir ar wefan y Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur (JNCC) yn <http://www.jncc.gov.uk/page-1747>,

³¹ Gweler Blwch 1.1 am ragor o fanylion am gynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth.

9 Astudiaeth Achos AC: Diogelu Rhywogaethau ar Safleoedd yr Heddlu

Heddlu Gogledd Cymru

Madfallod Dŵr Cribog

Mae Heddlu Gogledd Cymru yn defnyddio pedwar safle ym Mharc Busnes Llanelwy, a'r mwyaf yw Pencadlys y Rhanbarth Canolog â dalfa o 32 o gelloedd, sy'n cwmpasu 9500m². Tir ffermio oedd y tir ym Mharc Busnes Llanelwy yn wreiddiol. Darganfuwyd Madfallod Dŵr Cribog ar y safle pan gafodd y tir ei ddatblygu. Er mwyn diogelu'r anifeiliaid hyn, symudwyd hwy gan Heddlu Gogledd Cymru i gae cyfagos gan sicrhau nad oeddent yn symud yn ôl yn ystod y cam adeiladu, drwy godi ffens rhag madfallod dŵr o amgylch ffin y safle, a gafodd ei harchwilio bob dydd i gadarnhau ei bod yn gyfan. Dyluniwyd y gwaith peirianeg sifil i alluogi'r amffibiaid i barhau i fyw ar y safle, ac oedd yn cynnwys rhoi pwll dŵr croyw ar y safle. Caiff nifer y Madfallod Dŵr Cribog ei monitro a'i hasesu'n rheolaidd, ac ymddengys fod y pwll yn gynefin addawol. Mae Heddlu Gogledd Cymru bob amser yn ystyried yr effeithiau posibl ar y Madfallod Dŵr Cribog wrth gynllunio gwaith datblygu a gwaith cynnal a chadw'r tiroedd ar unrhyw un o'i safleoedd ar y Parc Busnes, gan geisio cyngor gan ymgynghorwyr ecolegol lle y bo angen.

Moch Daear

Ym Mhencadlys Heddlu Gogledd Cymru ym Mae Colwyn ceir adeilad yn y tiroedd o enw Llety'r Dryw, y mae coetir o boptu iddo (sydd â Gorchmynion Gwarchod Coed). O fewn y coetir hwn, ceir daear moch daear, a fu yno ers 1969. Yn 2002, roedd angen gwaith ym maes parcio Llety'r Dryw. Roedd y gwaith yn golygu defnyddio peirianau o fewn 30m i fynedfa'r ddaear. Ymgynghorwyd â Grŵp Moch Daear Clwyd a ymwelodd â'r safle a rhoi cyfarwyddyd. Gwnaeth Heddlu Gogledd Cymru gais i Gyngor Cefn Gwlad Cymru am ddydded gweithio ger daear moch daear, gyda'r gwaith yn cael ei oruchwyllo. Fel rhan o'r gwaith, codwyd ffens diogelu moch daear i atal parcio ar y lleth glaswelltog yn arwain at y ddaear yn y dyfodol. Erbyn hyn, pan fydd angen unrhyw waith cynnal a chadw tiroedd ar y safle, dygir y ddaear moch daear i sylw'r contractwyr a chaiff y gwaith ei oruchwyllo.

Hebogiaid Tramor

Mae Heddlu Gogledd Cymru wedi llwyddo i roi blychau nythu i hebogiaid tramor yn ei Bencadlys Heddlu Rhanbarthol yn Wrecsam.

3.4 Cynefinoedd Cefn Gwlad, y Glannau, yr Arfordir a'r Môr

Mae'r ystad gyhoeddus yn cwmpasu ardaloedd mawr o gynefinoedd tirol, dŵr croyw, arfordirol a morol. Felly mae'n chwarae rhan allweddol o ran gwarchod bioamrywiaeth a chyrraedd targedau Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth cenedlaethol a lleol. Er enghraifft:

- Mae ystad y Comisiwn Coedwigaeth yn cwmpasu cynefinoedd coetir brodorol pwysig yn ogystal â chynnis cyfleoedd i ail-greu rhostir a chynefinoedd ucheldir ar dir wedi'i goedwigo.
- Mae Ystad y Goron yn berchen ar ardaloedd mawr o gynefinoedd arfordirol a gwely'r môr ac mae'n chwarae rhan allweddol o ran cyflawni Cynlluniau Gweithredu Cynefinoedd arfordirol a morol.

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

- Mae Asiantaeth yr Amgylchedd yn rheoli cynefinoedd gwlyptirol ac arfordirol pwysig, ac mae'n rhan o gynlluniau ailalinio wedi'u rheoli i ail-greu cynefinoedd megis morfa heli, gwastadedd llaid a lagwnau heli. Mae ganddi ran bwysig i'w chwarae o ran adfer gwlyptiroedd ar orlifdiroedd, sy'n chwarae rhan bwysig o ran storio llifogydd, gan leihau'r angen am fesurau amddiffyn rhag llifogydd, yn enwedig mewn ymateb i newid yn yr hinsawdd.
- Mae Dyfrffyrdd Prydain yn gyfrifol am y rhwydwaith o gamlesi, a all fod yn gynefinoedd pwysig i fywyd gwyllt, fel coridorau gwyrdd ac fel cynefinoedd gwlyptir, yn enwedig lle y ceir ymylon meddal a naturiol. Mae Dyfrffyrdd Prydain yn rhoi canllawiau ar reoli dyfrffyrdd er bioamrywiaeth ac ar ddatblygu a gweithredu cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth. Gweler <http://www.britishwaterways.co.uk>
- Mae gan y Parciau Cenedlaethol ystadau gwledig pwysig sydd gyda'i gilydd yn cwmpasu nifer fawr o gynefinoedd ucheldir, glaswelltir, coetir, rhostir, gwlyptir ac arfordirol ac sy'n chwarae rhan allweddol o ran gwarchod bioamrywiaeth.
- Mae gan awdurdodau lleol rôl allweddol mewn perthynas ag ystad o gynefinoedd gan gynnwys traethau a thir arfordirol, gorlifdiroedd, dyfrffyrdd a gwlyptiroedd.
- Mae cwmnïau dŵr yn dirfeddianwyr mawr, ac mae eu hystadau yn cwmpasu nifer fawr o gynefinoedd mewn dalgylchoedd dŵr, yn ogystal â chronfeydd dŵr, gwlyptiroedd, cyrsiau dŵr a thir ger gwaith trin dŵr a dŵr gwastraff.

Mae awdurdodau cyhoeddus yn aml yn bartnerid allweddol o ran cyflawni cynlluniau gweithredu rhywogaethau a chynefinoedd lle y mae angen cymryd camau ar eu tir. Efallai y byddant hefyd yn arwain y gwaith o ddatblygu a gweithredu cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth i'w hystadau.

10 Astudiaeth Achos AC: Rheoli'r Cwmnïau Dŵr o ran Bioamrywiaeth

Cwmnïau Dŵr

Mae'r cwmnïau dŵr wedi'u preifateiddio yn dirfeddianwyr mawr, ac mae eu hystadau yn cwmpasu nifer fawr o gynefinoedd mewn dalgylchoedd dŵr, yn ogystal â chronfeydd dŵr, gwlyptiroedd, cyrsiau dŵr a thir ger gwaith trin dŵr a dŵr gwastraff. Ceir enghreifftiau niferus o gamau gweithredu yn cael eu cymryd gan gwmnïau dŵr er budd bioamrywiaeth ar eu tir, ac ymhlith yr enghreifftiau hon mae'r canlynol:

Northumbrian Water ac Essex & Suffolk Water:

- Aildefnyddio gwastraff yng Ngwaith Trin Dŵr Gwastraff Howdon i greu gwlyptir;
- Creu cynefin penodol ar gyfer llygod dŵr yng Ngwaith Trin Dŵr Dyffryn Wear;
- Defnyddio gwastraff gwyrdd wedi'i gompostio lleol yn lle pridd uchaf i greu glaswelltir blodau gwyllt yng Ngwaith Trin Dŵr Whittle Dene;
- Dylunio gwelyau cyrs trin i gynnwys bioamrywiaeth yng Ngwely Cyrs Lamesley ger Birtley;
- Gweithio gydag Ymddiriedolaethau Natur Lleol i wella tir er bioamrywiaeth, gan ganolbwyntio'n flynyddol ar rywogaeth neu gynefin penodol (gan gynnwys, yn ddiweddar, glaswelltir, ystlumod a choetir).

10 Astudiaeth Achos AC: Rheoli Tir Cwmnïau Dŵr o ran Bioamrywiaeth (parhad)

- Cynllun 'Just an Hour' i alluogi staff i gwblhau cyfwerth ag awr o waith gwirfoddol y mis, gan gynnwys gwaith cadwraeth i adeiladu rafftiau dyfrgwn, clirio prysgwydd a phyllau, plannu coed;
- Dylunio gwaith tirlunio ar gyfer swyddfeydd newydd er budd bioamrywiaeth.

Severn Trent Water:

- Creu cynefin ac adfer gorlifdir yn Aston Hall Farm;
- Creu gwlyptir yn Nyffryn Trent;
- Gwella cynefinoedd yn Knobbs Farm a Stoke Bardolph Farm;
- Creu a rheoli dolydd blodau gwyllt yn safleoedd Severn Trent Water;
- Adfer a rheoli gwely cyrs, gwlyptir, llyn a choetir yn Witches Oak Waters;
- Ailgyflwyno grugieir du i Ddyffryn Derwent Uchaf;
- Ailgyflwyno llygod dŵr yng Ngwaith Trin Carthion Netheridge;
- Prosiect Golfanod y Mynydd.

Thames Water:

- Archwilio daliadau tir mwy er mwyn cadarnhau a budd bioamrywiaeth a defnyddio'r data hwn i lywio'r busnes o ran diogelu'r budd bioamrywiaeth drwy Systemau Gwybodaeth Ddaearyddol (GIS) a chynnal a chadw tiroedd.
- Datblygu Canolfan Gwlyptir Llundain a Barnes, mewn partneriaeth â'r Ymddiriedolaeth Adar Gwyllt a Gwlyptiroedd;
- Rheoli cadwraeth mewn ffawer o safleoedd gan gynnwys: Corsydd Crossness; Gwarchodfa Natur Kempton; y dolydd yng Nghlanfa Ddŵr Farmoor; Pwll Melin Bracknell; Gwlyptiroedd Bicester, Godalming a Swindon; Rye Meads; Kings Mead ac Afon Kennet;
- Noddi prosiectau llygod dŵr, adar y bwn, môr-wenoliaid, golfanod y mynydd, tylluanod gwyn, hebogiaid tramor, rhedwyr y moelydd ac ymchwil ar adar dŵr gan ddefnyddio Ardal Gwarchodfaeth Arbennig De-orllewin Llundain.

Ceir cyfleoedd i integreiddio bioamrywiaeth mewn cynlluniau a strategaethau sy'n effeithio ar y cynefinoedd hyn, megis Cynlluniau Rheoli Parthau Arfordirol Integredig, cynlluniau rheoli basnau afonydd, cynlluniau rheoli traethau a chynlluniau rheoli dyfrffyrdd. Mae hwn yn faes lle y mae angen i awdurdodau cyhoeddus gwahanol weithio mewn partneriaeth yn aml (e.e. awdurdodau lleol, Asiantaeth yr Amgylchedd, Dyfrffyrdd Prydain, Natural England, Cyngor Cefn Gwlad Cymru) yn ogystal â sefydliadau'r sector preifat a'r sector gwirfoddol.

Efallai y bydd anghenion hyfforddi ychwanegol i'r staff sy'n ymwneud â rheoli safleoedd penodol (e.e. yr astudiaeth achos o ran rheoli traethau isod).

11 Astudiaeth Achos AC: Rheoli Traethau er Bioamrywiaeth

Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro a Chyngor Sir Penfro

Ers blynnyddoedd lawer, mae Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro wedi cydnabod pwysigrwydd traethau a blaendraethau am fioamrywiaeth ac fel rhan bwysig o'r dirwedd. Mae'r Awdurdod Parc Cenedlaethol yn berchen ar sawl safle blaendraeth ac mae wedi ymgymryd â phrosiectau mawr i adfer twyni gan ddefnyddio grwpiau cymunedol lleol a gwirfoddolwyr i ffensio a phlannu twyni, symud meysydd parcio ceir oddi wrth ardaloedd tywodlyd a gosod llwybau bordiau.

Ers creu Cyngor Sir Penfro yn 1996, bu'r Awdurdod Parc Cenedlaethol yn rhan o grŵp cyswllt o dan arweiniad Cyngor Sir Penfro yn cynnwys sefydliadau sy'n gyfrifol am reoli traethau. Mae'r grŵp hwn yn cynnwys sawl tîm o Gyngor Sir Penfro, gan gynnwys lechyd yr Amgylchedd, Wardeniaid Cŵn ac arweinwyr tîm o dimau sy'n gyfrifol am lanhau traethau a thoiledau. Maent yn cyfannod sawl gwaith y flwyddyn â staff o Gyngor Cefn Gwlad Cymru, Asiantaeth yr Amgylchedd, yr Imddiriedolaeth Genedlaethol a'r Awdurdod Parc Cenedlaethol i drafod gwobrau traethau a gwaith rheoli traethau, ansawdd dŵr a diogelwch. Er mwyn gwarchod bioamrywiaeth, caiff traethau yn Sir Benfro eu glanhau â llaw yn hytrach na chan ddefnyddio peiriant, gan helpu i ddiogelu llinell y lan fel y caiff gwymon a broc môr eu cadw yn eu lle. Hyd yn oed lle y can llawer o wymon, fe'i cedwir ar y safle oni bai bod ystyriaethau iechyd ac amwynder yn bwysicach nag ystyriaethau eraill. Mae sesiwn friffio aml-asiantaeth flynyddol ar gyfer pob aelod o staff y traethau yn sicrhau bod gan y rhai sy'n ymwneud â rheoli'r traeth wybodaeth am unrhyw nodweddion arbennig traethau ac ystyriaethau o ran gwarchod bioamrywiaeth.

3.5 Ffermydd a Thenantir

Mae llawer o awdurdodau cyhoeddus, awdurdodau lleol a chyfleustodau yn berchen ar dir ffermio a safleoedd eraill a osodir i ffermwyr a thenantiaid eraill. Er enghraifft, mae Ystad y Goron yn berchen ar ryw 110,000 o hectarau o dir amaethyddol, a osodir i ffermwyr-denantiaid. Mae Cyngor Sir Caergrawnt yn credu ei fod yn berchen ar yr ystad ffermio fwyaf o blith yr awdurdodau lleol sy'n cwmpasu 14,000 o hectarau a mae 270 o denantiaid yn ei ffermio. Mae'r Cyngor yn amcangyfrif bod ystad ffermio'r awdurdod lleol yn cwmpasu 120,000 o hectarau yn genedlaethol. Yn ogystal â sicrhau manteision ariannol, gellir defnyddio'r tir hon i hyrwyddo mynediad y cyhoedd i ddiogelwch a diogelu a gwella tirwedd, bioamrywiaeth ac archeoleg tir ffermio a choetir.

Mae llawer o gynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU a Chynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol yn dibynnu ar reoli cynefinoedd tir ffermio a choetir mewn ffordd gydymdeimladol³². Gall awdurdodau cyhoeddus chwarae rhan allweddol i annog tenantiaid i wella'r gwaith o reoli'r tir er bioamrywiaeth, drwy eu cytundebau tenantiaeth.

Kilby – Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig Camlas Foxton

Llun: Ffotograffydd Natural England Peter Wakely

³² Gweler, er enghraifft, <http://www.rspb.org.uk/countryside/advice/index.asp>

12 Astudiaeth Achos AC: Fferm Carchar Prescoed

Sefydliad Troseddwyr Ifanc Carchar Prescoed

Hwn yw'r unig garchar sy'n cynnwys fferm yng Nghymru. Mae'n cynnwys Safle Arbennig o Ddiddordeb Archeolegol, coetir a ardystiwyd gan y Cyngor Stiwardiaeth Coedwigaeth a Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA). Mae'n cynnal nifer o rywogaethau pwysig, gan gynnwys madfallod dŵr cribog, moch daear, tylluanod gwyn, pathewod a phum rhywogaeth wahanol o ystlumod.

Mae fferm y carchar o fewn cynllun amaeth-amgylchedd Tir Gofal, sy'n ei gwneud yn bosibl i'w rheoli gan ystyried bywyd gwyllt. Yn sgîl cyflwyno Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y Gwasanaeth Carchardai ym Mhrescoed yn ddiweddar, amlygwyd y gweithrediadau o ran y gwaith maes ar y fferm a'i botensial i annog adar tir ffermio megis y gornchwigen, y dylluan wen a choch y berllan. Lluniwyd cynlluniau gweithredu ar gyfer pob un o'r rhywogaethau hyn gan ymgyffwrdd newid o gnydio â'r yn y rhaglen moderneiddio ffermydd i fwyd a phorthiant anifeiliaid i gymharu ei busnes odro. Mae rhaglen fonitro wedi'i sefydlu ac mae'r fferm bellach wedi cofnodi o leiaf bum pâr bridio o gornchwigen, sef rhywogaeth nas cofnodwyd gynt ar y safle.

Mae blychau tylluanod gwyn bellach wedi'u codi ar y fferm, a, o'r dda chymorth yr Ymddiriedolaeth Hebogiaid a Thylluanod, mae ardaloedd o laswellt bras hir wedi'u gadael i gael mwy o famaliaid bach megis llygod dŵr, llygod coch a mathau eraill o lygod, sef y ffrif borthiant tylluanod gwyn. Cofnodir tylluanod gwyn yn gynyddol yn y cyffiniau a disgwylir iddynt fridio ar y safle yn y dyfodol agos. Mae prosiect diweddar yn canolbwyntio ar adfer cynefinoedd gwlyptir ar ymyl y coetiroedd o fudd i'r boblogaeth leol o fadfallod dŵr cribog.

3.6 Rheoli'r Seilwaith Gwyrdd

Mae awdurdodau cyhoeddus yn berchen ar nifer o ardaloedd gwyrdd ac yn eu rheoli, ac os caiff y rhain eu rheoli'n gydymdeimladol gallant fod yn gynefinoedd pwysig i fywyd gwyllt yn ogystal â chynnig cyfleoedd i boblod yn agos at natur, gan sicrhau manteision o ran iechyd a lles.

Mae'r seilwaith gwyrdd hwn yn cynnwys: parciau; gerddi; mynwentydd; caeau chwaraeon; tiroedd comin; tiroedd ysgolion; rhandiroedd; ardaloedd gwyrdd o amgylch henebion; a choetiroedd.

Mae angen i'r gwaith o reoli'r seilwaith gwyrdd ystyried nifer o amcanion a diwallu anghenion pobl yn ogystal â bywyd gwyllt. Mewn rhai achosion, efallai fod yr amcanion hyn yn ymddangos yn groes i'w gilydd. Er enghraifft, efallai y bydd angen torri glaswellt yn fyr ar gyfer gweithgareddau chwaraeon, er y byddai bywyd gwyllt o bosibl yn cael budd o gyfundrefnau rheoli gwahanol lle y torrir y gwair yn llai a lle y caiff strwythur llystyfiant mwy amrywiol ei greu gan gynnwys ardaloedd gwyllt. Drwy archwilio'r cyfleoedd i warchod bioamrywiaeth ar draws seilwaith gwyrdd cyfan yr awdurdod, gellir datrys llawer o'r achosion hyn o wrthdaro. Mae'n bwysig cydnabod bod rhai safleoedd yn fwy addas o ran gwella bioamrywiaeth nag eraill, ond y bydd llawer o safleoedd yn cynnig cyfleoedd i warchod bioamrywiaeth mewn ardaloedd penodol.

Mae rheoli'r seilwaith gwyrdd er bioamrywiaeth yn aml yn gofyn am ffordd wahanol o reoli llystyfiant, sy'n ystyried ei werth fel cynefin ac yn ceisio ei wella. Mae gwerth ardaloedd gwyrdd fel cynefinoedd yn dibynnu ar y rhywogaethau dan sylw, strwythur y llystyfiant, a'r math o weithrediadau rheoli a pha mor aml y'u cynhelir.

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Y gwaith cynnal a chadw mwyaf cyffredin mewn llawer o ardaloedd gwyrdd yw torri glaswelltir amwynder yn fyr. Mae cyfundrefnau rheoli sy'n ffafrio bioamrywiaeth yn debygol o amrywio'r arferion prif ffrwd hyn. Gallant gynnwys:

- Gadael i laswellt dyfu'n hwy ar adegau penodol o'r flwyddyn ac mewn manau penodol, cyn ei dorri, er mwyn darparu strwythur mwy amrywiol, symbylu tyfiant blodau gwyllt, a gwella cynefinoedd bywyd gwyllt;
- Gadael rhai ardaloedd llawn chwyn i ddarparu bwyd i adar ac anifeiliaid;
- Defnyddio rhywogaethau coed a phlanhigion brodorol o ffynonellau cynaliadwy mewn gwaith plannu newydd, lle bynnag y bo'n bosibl ac osgoi defnyddio rhywogaethau goresgynnol anffodorol
- Lleihau'r defnydd o chwynladdwyr, plaladdwyr a dŵr ac osgoi defnyddio mawn;
- Arferion rheoli coetir buddiol, gan gynnwys (lle y bo'n gyson ag ystyriaethau iechyd a diogelwch) gadael pren marw ar y safle;
- Darparu brithwaith o gynefinoedd;
- Datblygu a gweithredu cynlluniau rheoli sy'n ceisio gwella gwerth bioamrywiaeth y safle dros gyfnod penodol o amser.

Yn aml, gall gwella'r gwaith o reoli'r seilwaith gwyrdd yn y ffordd hon leihau i ba raddau y mae angen ymyrryd, gan arwain at arbedion cost posibl. Fodd bynnag, yn aml mae angen bod yn fwy hyblyg a meddwl yn fwy trylwyr a chynllunio'n well nag ar gyfer mathau mwy arferol o waith rheoli, ac efallai y bydd angen amrywiaeth eang o sgiliau a chyfraniad mwy gan reolwyr. Mae hyn yn gosod her o ran manyleb contractau cynnal a chadw safleoedd. Mae Space (2006) y Comisiwn dros Bensaerniaeth a'r Amgylchedd Adeiledig (CABE) yn rhoi canllawiau ar sut y gellir gwella parciau trefol er bioamrywiaeth (Blwch 3).

Blwch 3.1: Gwneud i Contractau Weithio er Bywyd Gwyllt

Mae'r canllawiau yn cynnoui mathau gwahanol o contractau cynnal a chadw tir fel a ganlyn:

- **Yn seiliedig ar newnawn** – lle y nodir y gweithrediadau, yn ogystal â pha mor aml y'u cynhelir a safonau.
- **Yn seiliedig ar allawn** – lle y nodir canlyniadau penodol, megis uchder mwyaf y glaswellt a ganiater.
- **Yn seiliedig ar ganlyniadau** – lle y disgrifir y canlyniadau cyffredinol, gan adael i'r contractwyr nodi sut y maent yn bwriadu eu cyflawni. Fel arfer, ategir hyn gan ddatganiadau dull a ddarparwyd gan y contractwr, y cytunwyd arnynt gan y cleient, a llunio cyfarwyddiadau ymarferol i'r rhai sy'n gwneud y gwaith.

Mae Space CABE yn argymhell contract yn seiliedig ar ganlyniadau fel y ffordd fwyaf priodol o gyflawni'r nod o wella bioamrywiaeth, tra'n rhoi ffordd ddefnyddiol o nodi gwaith cynnal a chadw tiroedd hefyd. Mae i'r math hwn o fanyleb fantais arall yn y ffaith nad yw wedi'i gyfyngu i gylch gwaith blynyddol, gan olygu y gellir symud at ganlyniadau drwy fwy nag un tymor. Gellir cyflawni gwaith hunan-fonitro os bydd y dulliau mesur yn glir, a gall hyn gynnwys targedau cynyddol.

Making Contracts work for Wildlife – How to Encourage Biodiversity in Urban Parks.
<http://www.cabe.org.uk/AssetLibrary/8068.pdf>

Gwobr y Faner Werdd yw'r safon genedlaethol ar gyfer parciau a mannau gwyrdd yng Nghymru a Lloegr, ac mae'n cydnabod ac yn gwobrwyo'r mannau gwyrdd gorau yn y wlad. Mae'r Wobr yn agored i unrhyw fan wyrdd hygyrch, gan gynnwys parciau, gerddi, gwarchodfeydd natur, mynwentydd ac amlogfeydd, mannau agored, coetiroedd a rhandiroedd. Ceir wyth maen prawf dyfarnu, sy'n cynnwys cadwraeth a threftadaeth a chynaliadwyedd. Dylid hyrwyddo cyfranogiad cymunedau ac mae'n ofynnol llunio cynllun rheoli ar gyfer pob safle. <http://www.greenflagaward.org.uk>

Mae gwella'r gwaith o reoli'r seilwaith gwyrdd er bioamrywiaeth yn cynnig llawer o gyfleoedd i gynnwys cymunedau. Daw llu o fanteision yn sgîl cynnwys cymunedau mewn prosiectau bioamrywiaeth, gan helpu i godi ymwybyddiaeth o waith gwarchod bioamrywiaeth, hyrwyddo gwerthfawrogiad o amcanion rheoli'r safle, darparu llafur gwerthfawr a chyfraniad gan reolwyr, a hyrwyddo gallu cymunedol a chynhwysiant cymdeithasol.

3.7 Priffyrdd, Hawliau Tramwy a'r Seilwaith Trafnidiaeth

Lleiniau ymyl ffordd a rheilffordd yw rhai o'r ardaloedd olaf o laswelltir heb ei wella sydd wedi goroesi yng Nghymru a Lloegr, yn ogystal â chynefinoedd eraill megis coetir, rhostir a gwrychoedd. Os cânt eu rheoli gan ystyried bioamrywiaeth, gallant fod yn adnodd pwysig a gweithredu fel coridorau yn cysylltu cynefinoedd eraill. Mae llawer o Hawliau Tramwy hefyd yn werthfawr o ran bioamrywiaeth drwy roi coridorau gwyrdd a chynefinoedd glaswelltir a gwrychoedd llinellog. Gall rhannau eraill o'n seilwaith gwyrdd, megis porthlacioedd, gorsafoddedd a meysydd awyr fod yn gynefinoedd pwysig hefyd os cânt eu rheoli mewn ffordd gydymdeimladol.

Yn draddodiadol, mae lleiniau ymyl ffordd glaswelltir wedi'u rheoli drwy eu torri'n fyr yn rheolaidd, sy'n gyson ag ystyriaethau diogelwch ac y gellir ei gyflawni'n gyfleus drwy gontractau rheoli safonol. Fodd bynnag, cydnabyddir gyda'n lleiniau ymyl ffordd o ran bioamrywiaeth yn gynyddol, ac mae arferion rheoli wedi'u newid i gynnwys torri lleiniau ymyl ffordd yn llai aml a symud toriadau, er mwyn cael bioamrywiaeth blodau i ddatblygu. Mae rhai Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol wedi nodi lleiniau ymyl ffordd fel cynefinoedd lleol â blaenoriaeth ac wedi llunio cynlluniau gweithredu i w ddiogelu a'u rheoli. Cydnabyddir manteision gweledol blodau gwyllt ar leiniau a chylchfannau yn eiddo bellach mewn sawl ardal.

Gallai'r bygythiadau'r gynyfinoedd lleiniau ymyl ffordd gynnwys:

- Gwaith rheoli amhriodol e.e. cyfundrefn torri a thirlunio amhriodol e.e. plannu blodau gandd mewn ardaloedd amhriodol;
- Y lleiniau yn mynd yn llai oherwydd parcio ceir neu ehangu'r ffordd;
- Amharu ar y lleiniau drwy osod gwasanaethau, eu defnyddio i storio eitemau neu yn sgîl defnydd gan gerddwyr a cheffylau;
- Ailhadu â rhygwellt;
- Sbwriel.³³

Gall torri lleiniau ymyl ffordd yn llai aml arwain at arbedion cost, ar yr amod y gellir goresgyn rhwystrau technegol penodol. Mae gwella'r gwaith o reoli lleiniau ymyl ffordd o ran bioamrywiaeth yn gofyn am weithio'n agos â staff y priffyrdd a'r staff cynnal a chadw tiroedd, a datblygu ymwybyddiaeth o faterion o ran bioamrywiaeth ymhlith swyddogion a chontractwyr perthnasol.

³³ Ffynhonnell: Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Selsey (<http://www.geocities.com/mecyclops2002/RoadVerges.htm>)

13 Astudiaeth Achos AC: Prosiect Priffyrdd Byw

Cyngor Sir Powys, Cyngor Cefn Gwlad Cymru a Phartneriaid

Yn y DU, mae lleiniau ymyl ffordd yn cynnwys rhai o'r enghreifftiau olaf o gynefinoedd llawn rhywogaethau a oedd yn gyffredin gynt yng nghefn gwlad ac sydd wedi dirywio'n sylweddol yn ystod yr ychydig ddegawdau diwethaf. Mae'n bosibl hefyd y byddant yn helpu i ddarparu cysylltiadau ffisegol rhwng pcedi o gynefinoedd sy'n weddill a fyddai'n ynysig fel arall, gan helpu i rhangu a gwasgaru rhywogaethau llai symudol.

Mae'r Prosiect Priffyrdd Byw yn bartneriaeth sefydledig, a ddechreuwyd yn 2001 rhwng Ymddiriedolaethau Natur Sir Drefaldwyn, Sir Faesyfed a Brycheiniog, Cyngor Sir Powys, Cyngor Cefn Gwlad Cymru a Grŵp Pryder Lleiniau Ymyl Ffordd a Gwrychoedd Powys. Nod y prosiect yw diogelu ac annog cynefinoedd a rhywogaethau bywyd gwyllt gwerthfawr sy'n gysylltiedig â lleiniau ymyl ffordd ym Mhowys, yn y Canolbarth. Mae'r prosiect yn gweithio ar nifer o fentrau gwahanol i gyflawni hyn, gan gynnwys sefydlu systemau i ddiogelu safleoedd hysbys o werth ecolegol mawr a gwella arferion rheoli lleiniau ymyl ffordd.

Mae symud toriadau yn ystyriaeth reoli bwysig wrth anelu at gynnal neu gynyddu bioamrywiaeth ardaloedd glaswellt, gan helpu i ostwng lefelau maetholion er budd yfflora brodorol. Yn 2005, ymchwiliodd treialon a gynhaliwyd gan Ymddiriedolaethau Natur Sir Drefaldwyn ar ran y bartneriaeth i ymarferoldeb defnyddio toriadau i gynhyrchu compost a bionwy. Dangoswyd bod modd casglu toriadau o leiniau ymyl ffordd Powys ar raddfa gwahanol fawr a bod y deunydd yn addas i gynhyrchu compost a bionwy, gan gynhyrchu cynhyrchion defnyddiol a allai fod yn werthfawr. Yn ogystal â'r manteision amgylcheddol a ddaw yn sgîl peidio â gweithredu'r deunydd mewn safleoedd tirlenwi, gall gwaith cynhyrchu bionwy hefyd fod yn ffrwythlon i ynni cynaliadwy, ac iddo fanteision o ran lleihau gollyngiadau carbon. Ar ôl y treial, cafwyd gwaith datblygu a gwerthuso pellach, gyda'r nod o gynaeafu ar raddfa fawr yn y dyfodol.

Mae'r heriau technegol a gweithredol sy'n gysylltiedig â gwella'r ffordd o reoli bioamrywiaeth lleiniau ymyl ffordd i'r eithaf yn codi bod angen i awdurdodau flaenoriaethu safleoedd penodol yn aml. Drwy arolygu safleoedd ymyl ffordd a/neu weithio gyda phartneriaid (gweler y Prosiect Priffyrdd Byw), gallai nodi'r rhai y dylid rhoi blaenoriaeth i'w diogelu, eu rheoli a'u gwella, a datblygu a gweithredu cynlluniau rheoli ar gyfer y safleoedd hyn. Mae Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd (gweler Adran 2.5) yn nodi camau gweithredu a thargedau ar gyfer rheoli ennyd ymystad o ran bioamrywiaeth.

14 Astudiaeth Achos AC: Rheoli Glaswelltir yr Ystad

Heddlu Gogledd Cymru a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy

Yn 2002, cychwynnodd Heddlu Gogledd Cymru a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy ar brosiect ar y cyd i fabwysiadu cyfundrefn reoli a oedd yn fwy 'ystyriol o fioamrywiaeth' ar gyfer yr ardal o laswelltir o flaen Pencadlys yr Heddlu, y mae'r Cyngor yn berchen ar ran ohoni ac y mae'r Heddlu yn berchen ar y rhan arall. O'r blaen, roedd y gwaith rheoli'r glaswelltir wedi cynnwys ei dorri bob wythnos am y 30 blynedd diwethaf.

Rhannwyd y safle yn dair rhan wahanol, a reolir yn wahanol i gynyddu amrywiaeth, pwll bywyd gwyllt a chors, dŵl blodau gwyllt ac ardal wedi'i phlannu â blodau tymhorol. Byfansiwm arwynebedd o tua 18,000m². Dynodwyd y safle o dan adran Mannau Gwyrdd Trefol – Gynllun Gweithredu Bioamrywiaeth – Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Conwy. Codwyd arwyddion o amgylch perimedr y safle i egluro i'r cyhoedd yr hyn a oedd yn digwydd.

Ar ôl rhoi'r gorau i dorri'r glaswellt yn ystod gwanwyn a haf 2003, cofnodwyd yr arolwg 'sylfaenol' 79 o rywogaethau o blanhigion. Roedd pob un ohonynt yn gyffredin ac ar gael yn helaeth ac eithrio'r frwynen hybrid *Juncus x kern-reichgeltii* a Mandon Las yr Yd *Sterardia arvensis*, sef planhigyn â'r sydd wedi prnhau'n sylweddol yn genedlaethol ac nad yw'n gyffredin yng Ngogledd Cymru. Roedd nythfa fach o Leision Cyffredin newydd ei sefydlu, yn ôl pob arolwg. Lle mae'r planhigyn y mae'n ei fwyta (Pys y Ceirw) yn tyfu – rhywogaeth o blanhigyn na allai ddiro yn ystod y gyfundrefn dorri wythnosol flaenorol. Gwelwyd llawer mwy o rywogaethau planhigion a anifeiriau di-asgwrn-cefn ar draws y safle hefyd.

Cytunwyd ar Gynllun Rheoli ffurfiol rhwng Heddlu Gogledd Cymru a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy yn 2004 a rhoddwyd 'cyfundrefn torri dorri' ar waith lle y caiff y glaswellt ei dorri bob mis Mawrth a mis Awst bellach. Symudir y toriadau glaswellt i adepo compost Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy.

Mae'r gost o dorri'r glaswellt ar y safle bob wythnos wedi'i lleihau'n sylweddol, a defnyddir yr arbedion o ran cost i ariannu arolygon o'r safle a gwaith rheoli. Cofnodwyd tair rhywogaeth o degeirian – tegeirian bera – tegeirian bych a thegeirian gwenynog – yn 2006.

Wynebodd y prosiect problemau mawr ar y cychwyn, gan ysgogi dadleuon ymhlith y cyhoedd ar y sail na chafodd y safle ei reoli'n ddigonol ac nad oedd yn daclus, a dyfynnwyd un cynghorydd lleol yn y wasg yn cyfeirio at y safle fel "jyngl". Arweiniodd hyn at ymdrechion mawr i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd o nodau'r prosiect ac ymdrin â chanfyddiadau'r cyhoedd ynghylch y safle. Derbynnir yn eang bellach fod y gyfundrefn reoli newydd wedi gwneud y safle yn fwy deniadol a diddorol, ac roedd y prosiect yn ffactor pwysig o ran achredu'r safle yn safle Lefel 5 Safon Amgylcheddol y Ddraig Werdd, ac roedd hefyd yn rhan o gyflwyniad Tref yn ei Blodau Hen Golwyn yn 2006.

15 Astudiaeth Achos AC: Canolfan Ymwelwyr Nant yr Arian

Comisiwn Coedwigaeth Cymru

Yn ddiweddar, cododd y Comisiwn Coedwigaeth adeilad gwyrdd newydd yn lle ei ganolfan ymwelwyr yn Nant yr Arian. Mae'r ganolfan yn cynnwys nifer o nodweddion cynaliadwy, gan gynnwys "to gwyrdd byw", casglu dŵr glaw a ailddedfnyddir yn y toiledau ac i olchi beiciau, defnyddio papur newydd wedi'i ailgylchu fel deunydd insiwleiddio, system toiledau compostio a system wresogi tanwydd coed. Yn ogystal, mae Comisiwn Coedwigaeth Cymru yn casglu sbwriel o'r biriau o amgylch y safle bob dydd gan ddiolli unrhyw ddeunyddiau y gellir eu hailgylchu, megis papur, caniau, poteli plastig a chardbord, cyn mynd â hwy i'r ganolfan ailgylchu. Mae hyn yn lleihau costau casglu gwastraff yn sylweddol ac yn sicrhau na waredir llawer o ddeunyddiau defnyddiol mewn safleoedd tirlenwi.

Ymhlith cyfleusterau newydd y ganolfan mae cawodydd, teras mawr yn edrych dros y llyn, ffwrn sy'n llosgi coed yn y caffi/bwyty, mwy o seddau i gwsmeriaid, cae antur newydd a lle chwarae i blant bach a dulliau dehongli a gwybodaeth well am nodweddion y goedwig sydd o ddodderdeb.

Mae'r hen ganolfan ymwelwyr wedi'i hymgorffori yn y ganolfan newydd i'w defnyddio fel ystafell ddosbarth amgylcheddol a bwriedir canolbwyntio'n fwy ar ddiystiaeth addysgol. Ceir cuddfan drionglog newydd ac anarferol i wyluo barcudiaid.

3.8 Tiroedd Ysgolion

Gall pob tir ysgol gyfrannu at warchod bioamrywiaeth mewn rhyw ffordd, ac mae llawer yn cynnig cyfleoedd i greu ardaloedd bywyd gwyllt. Yn ogystal ag arwain at fanteision a chan bioamrywiaeth ei hun, mae prosiectau ar tiroedd ysgolion yn cynnig cyfleoedd gyflwyno plant i'r amgylchedd naturiol a bioamrywiaeth mewn ffordd ymarferol. Ymhlith y prosiectau a allai fod o fudd i fioamrywiaeth mae:

- Plannu gwrychoedd, coed, llwyni a phlanhigion brodorol eraill;
- Creu nodweddion bywyd gwyllt megis gerddi, dolydd a phyllau;
- Rheoli ardaloedd glaswelltir mewn ffordd gydymdeimladol;
- Adeiladu a lleoli blychau nythu.

Anogir prosiectau bioamrywiaeth ar tiroedd ysgolion o dan y rhaglen Eco-ysgolion, sy'n ceisio darparu fframwaith syml i alluogi ysgolion i ddadansoddi eu gweithrediadau a dod yn fwy

Gwarchodfa Natur Leol Shortwood – blwch adar isel
Llun: Ffotograffydd Natural England Peter Wakely

cynaliadwy. Mae cynllun gwobrwyo yn anelu at gydnabod cynnydd a chodi proffil yr ysgolion sy'n cymryd rhan yn y gymuned ehangach. Gweler <http://www.eco-schools.org.uk>

Mae Learning through Landscapes (LTL), yr elusen tiroedd ysgolion genedlaethol, yn cynnig cyngor a chymorth i ysgolion er mwyn eu helpu i reoli a datblygu eu mannau awyr agored yn effeithiol o ran addysgu a dysgu ar draws y cwricwlwm. Mae rhagor o fanylion ar gael yn: <http://www.ltl.org.uk/>

16 Astudiaeth Achos AC: Prosiect Bywyd Gwylt Tiroedd Ysgolion

Cyngor Sir Norfolk

Bu'r cynllun hwn yn rhedeg ers 1989. Mae wedi datblygu yn ystod y cyfnod hwn o ffd yn gynllun sy'n ymwneud â gwella gwerth gwarchod natur tiroedd ysgolion yn unig drwy blannu coed a chreu pyllau a dolydd i gylch gwaith ehangach lle y caiff cymunedau ysgolion eu hannog i ystyried sut y maent yn defnyddio eu tiroedd a'r hyn y gellid ei wneud i'w gwella, gan bwysleisio bioamrywiaeth. Mae dros dri chwarter ysgolion Norfolk wedi cymryd camau i wella eu tiroedd gyda chymorth y cynllun.

Cynigir gwasanaeth cyngor a dylunio am ddim i bob ysgol awdurdod lleol yn Norfolk er mwyn eu helpu mewn prosiectau gwella tiroedd. Yn ogystal, mae grant llawn ar gael i goed a llwyni brodorol. Cynigiwyd coed ffrwythau i ysgolion, i gysylltu â'r fenter ffrwythau 'pump y dydd', gan eu hannog i blannu amrywiadau lleol lle y bo'n bosibl.

Ceir rhwydwaith cryf o gymorth i ysgolion sy'n ymwneud â gwella eu tiroedd yn Norfolk. Cydgysylltir y rhwydwaith hwn drwy Grŵp Cydgysylltu Tiroedd Ysgolion Norfolk; fforwm o'r ymarferwyr hynny o awdurdodau lleol, cwmnïau a sefydliadau anlywodraethol y mae eu gwaith yn cynnwys cynghori ysgolion am wella eu tiroedd.

Gwerthusodd y Cyngor y cynllun yn 2005 i brofi ei effeithiolrwydd o ran cynyddu bioamrywiaeth tiroedd ysgolion. Anfonwyd holladur i 27 o ysgolion a oedd wedi creu pwll ac a oedd wedi plannu coed brodorol yn ystod y pum mlynedd diwethaf. Nododd yr ymatebion gynnydd sylweddol yn nifer y brogaod, llyffantod, madffaldod dŵr ac adar bronfraith ar tiroedd ysgolion, gan ddangos bod y gwaith yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i'w bioamrywiaeth yn ogystal â chreu adnodd addysgol pwysig.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

4. Cynllunio, Seilwaith a Datblygu

Negeseuon Allweddol

- Polisi cynllunio cenedlaethol ar warchod bioamrywiaeth yw'r prif gyfeirbwynt i'r rhai sy'n datblygu neu'n arfarnu cynlluniau neu brosiectau datblygu.
- Dylai awdurdodau cyhoeddus ymgysylltu ag awdurdodau lleol drwy'r broses llunio cynlluniau a chyn cyflwyno cais cynllunio er mwyn osgoi oedi.
- Mae sail dystiolaeth dda yn hanfodol i awdurdodau cyhoeddus wrth iddynt gynllunio prosiectau datblygu.
- Mae gwarchod bioamrywiaeth yn cynnwys manteisio ar gyfleoedd i wella bioamrywiaeth, yn ogystal â'i ddiogelu.
- Mae gwaith monitro effeithiol yn allweddol er mwyn sicrhau bod y mesurau a roddir ar waith i warchod bioamrywiaeth yn llwyddiannus.

4.1 Cyflwyniad

Gall prosiectau seilwaith a datblygu a hyrwyddir gan awdurdodau cyhoeddus gael effaith fawr ar waith gwarchod bioamrywiaeth. Y system gynllunio a'r dull allweddol o ran penderfynu ar leoliad, maint a natur datblygiadau a sicrhau y caiff ystyriaethau o ran bioamrywiaeth eu hystyried yn llawn mewn cynigion datblygu. Felly dylai awdurdodau cyhoeddus fynd ati ar gam cynnar i ymgysylltu ag awdurdodau cynllunio er mwyn penderfynu a y ffordd orau o gyflawni amcanion o ran bioamrywiaeth wrth gyflwyno prosiectau datblygu. Bydd rhai awdurdodau cyhoeddus hefyd yn cyflawni prosiectau a allai gael effaith ar fioamrywiaeth ond nad ydynt o fewn cwmpas y system gynllunio, er enghraifft prosiectau a gyflawnir o dan fframwaith deddfwriaethol y Ddeddf Prifffyrdd. Yn yr achosion hyn, dylid ystyried cyfleoedd i gymryd camau cadarnhaol o ran bioamrywiaeth hefyd.

Mae'r adran hon o'r canllawiau yn nodi enghreifftiau o botensial gwaith datblygu a gynigir gan awdurdodau cyhoeddus i effeithio ar fioamrywiaeth yn gadarnhaol ac yn negyddol. Mae'n amlygu'r cyd-destun polisi cynllunio cenedlaethol yng Nghymru a Lloegr ac yn disgrifio rhai o'r egwyddorion allweddol a fydd yn bwysig i awdurdodau cyhoeddus wrth iddynt weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth.

4.2 Effeithiau Datblygu ar Fioamrywiaeth

Mae Ffigur 4.1 yn nodi nifer o enghreifftiau o effeithiau cadarnhaol a negyddol posibl mathau gwahanol o ddatblygu ar fioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Figur 4.1: Enghreifftiau o Effeithiau Posibl Datblygu ar Fioamrywiaeth

4.3 Polisi Cynllunio Cenedlaethol

Mae amrywiaeth o ddeddfwriaeth Ryngwladol, Ewropeaidd a Chenedlaethol gadarn ar warchod bioamrywiaeth mewn perthnhas â chynllunio, seilwaith a datblygu. Ceir rhagor o wybodaeth am ddeddfwriaeth a chanllawiau yn Atodiad 2.

Dylai'r rheol sy'n ymwneud â chynllunio, seilwaith a datblygu gyfeirio'n gyntaf at ofynion y fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol i Gymru a Lloegr, wrth ystyried yr hyn y mae angen ei wneud i warchod bioamrywiaeth.

4.3.1 Lloegr

Datganiad Polisi Cynllunio 9 (PPS9): Gwarchod Bioamrywiaeth a Gwarchod Daearegol (Swyddfa'r Dirprwy Brif Weinidog 2005) yw'r polisi cynllunio cenedlaethol allweddol o ran bioamrywiaeth yn Lloegr. Mae'n nodi'r egwyddorion allweddol y dylai cyrff cynllunio rhanbarthol ac awdurdodau cynllunio lleol gadw atynt er mwyn sicrhau yr ystyrir bioamrywiaeth yn llawn wrth ddatblygu polisi cynllunio a phenderfynu ar geisiadau cynllunio. Ceir PPS 9 yn:

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1501970>

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Mae canllaw arfer da yn ategu PPS 9 a geir yn:

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1164839>

Ceir rhagor o wybodaeth am y dogfennau hyn yn Atodiad 2.

4.3.2 Cymru

Mae Polisi Cynllunio Cymru, (Llywodraeth Cynulliad Cymru 2002) yn nodi'r polisiau cynllunio defnydd tir ar gyfer Cymru a dylai pob awdurdod cynllunio lleol yng Nghymru eu hystyried. Gellir gweld Polisi Cynllunio Cymru yn:

<http://new.wales.gov.uk/docrepos/40382/4038231121/403821/40382/403821/planningpolicywales-w.pdf?lang=cy>

Mae Pennod 5 o Bolisi Cynllunio Cymru yn amlygu'r gofynion i awdurdodau cynllunio lleol ymdrin â threftadaeth naturiol ar gam cynnar o'r gwaith o baratoi Cynllun Datblygu Lleol (CDU) ac yn y broses rheoli datblygu.

Dylid darllen **Nodyn Cyngor Technegol (Cymru) Canllawiau Cynllunio (Cymru) 5: Cadwraeth Natur a Chynllunio (y Swyddfa Gymreig 1996)** ar y cyd â Pholisi Cynllunio Cymru ac mae'n rhoi cyngor manwl i awdurdodau cynllunio lleol ar gynlluniau datblygu a rheoli datblygu mewn perthynas â safleoedd a ddynodwyd yn rhyngwladol yn genedlaethol ac yn lleol ac ardaloedd y tu allan i ddynodiadau statudol. Mae Nodyn Cyngor Technegol 5 ar gael yn:

<http://new.wales.gov.uk/about/departments/dep/ep/publications/PlanPubs/TAN/TAN5?lang=cy>

4.4 Gofynion Cyfreithiol o ran Asesiadau Amgylcheddol Strategol ac Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol

Gan ddibynnu ar natur y cynllun neu'r cynnig, efallai y bydd angen Asesiad Amgylcheddol Strategol neu Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol. Rhestrir y gofynion allweddol a'r dogfennau cyfarwyddyd cysylltiedig isod a cheir cynodiad o ofynion deddfwriaethol yn Atodiad 2.

Asesiad Amgylcheddol Strategol

Ceir canllawiau ar gynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol o gynlluniau a rhaglenni yn:

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1501988>

Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol

Mae'n ofynnol cynnal Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol mewn amrywiaeth eang o brosiectau. Mae'r rhain ar gael yn y Canllawiau ar Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol yn:

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1143250>

Asesu Priodol (Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol etc 1994).

Ceir canllawiau ar Asesu Priodol yn:

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1502244>

4.5 Ymgysylltu â'r Awdurdod Cynllunio Lleol

Dylai awdurdodau cyhoeddus sydd am gyflwyno cais cynllunio roi ystyriaeth lawn i'r polisiâu cynllunio sy'n ymwneud â bioamrywiaeth yn y Cynllun Datblygu Lleol (Cymru) neu'r Fframwaith Datblygu Lleol (Lloegr).

Mae'r system gynllunio yn rhoi pwys mawr ar 'flaenlwytho' sy'n golygu sicrhau yn ystyried cynigion datblygu yn gynnar yn y broses llunio cynlluniau. Felly bydd awdurdodau cyhoeddus am ddylanwadu ar y strategaeth ofodol a chyflwyno cynigion datblygu penodol i'w cynnwys yn y cynllun datblygu. Bydd hyn yn helpu i sicrhau bod awdurdodau lleol yn ymwybodol o anghenion datblygu penodol yn ddigon cynnar i ystyried opsiynau i ymdrin ag amcanion o ran bioamrywiaeth, a rhoi gwybodaeth a chyfarwyddyd perthnasol.

Nodir y canllawiau ar y broses cynlluniau datblygu yn Lloegr yn Policy Statement 12: Local Development Frameworks, a'r canllaw ategol:

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1143844>

Yng Nghymru, dylai awdurdodau cyhoeddus gyfeirio at Lawlyfr Cynlluniau Datblygu Llywodraeth Cynulliad Cymru:

http://new.wales.gov.uk/docrepos/403821/4038231121/403821/403821/403829/520887/LDP_Manual_Eng_with_binders.pdf?lang=en

Er mwyn osgoi oedi ar ôl cyflwyno ceisiadau cynllunio, anogir awdurdodau cyhoeddus i gysylltu ag awdurdodau lleol i sicrhau y cyflwynir digon o wybodaeth am fioamrywiaeth gyda cheisiadau cynllunio ac y bod hyn yr holl ofynion cyfreithiol. Gall hyn gynnwys gofyniad i gynnal arolygon ecolegol. Dylai awdurdodau cyhoeddus sicrhau eu bod yn ymwybodol o unrhyw wybodaeth neu ofynion perthnasol, megis rhestrau gwirio bioamrywiaeth, sydd gan yr awdurdod lleol cyn cyflwyno cais.

17 Astudiaeth Achos AC: *Inspired* yn Amgueddfa Wyddoniaeth Swindon

Yr Amgueddfa Wyddoniaeth

Mae *Inspired* yn dangos sut y gellir dylunio datblygiadau adeiledig i ymgorffori bioamrywiaeth er mwyn helpu i gael caniatâd cynllunio amlinellol. Athroniaeth yr Amgueddfa Wyddoniaeth yw nad yw gofynion amgylcheddol yn faich, ond y gallant arwain at fanteision sy'n lleihau risg ac yn ychwanegu gwerth.

Y safle yw'r storfa eitemau mawr i gasgliadau'r Amgueddfa Wyddoniaeth ac mae dros 18,000 o eitemau yno. Mae hefyd yn storio 200,000 o eitemau llai eraill, gan mai dim ond 5% o'r casgliadau a arddangosir ar unrhyw adeg. Mae'r safle yn cwmpasu 220 o hectarau o dir ffarmio, coetir a tharmac. Nod *Inspired* yw gwella'r dirwedd a chreu cyfleoedd newydd i ennyn diddangoswyr pobl mewn gwyddoniaeth.

Bydd *Inspired* yn cadw'r casgliadau mewn cyfleuster pwrpasol, sydd yn ddi-hun yn enghraifft o ddatblygu cynaliadwy sy'n cyd-fynd â'r amgylchedd o'i gwmpas yn dda. Ymnlith yr enghreifftiau o welliannau ym maes bioamrywiaeth mae:

- Coetir 160 o erwau ar batrwm SoDdGA cydffiniol, sef Clouts Wood;
- Dôl sialc 100 o erwau â gwllithbyllau;
- Plannu chwe chilometr o wrychoedd;
- Symud rhedfeydd a lloriau caled;
- Fferm organig 80 o hectarau yn cyflenwi caffi;
- 20 o hectarau o gaeau yn lluosog hadau a choedlan cylchdro byr;
- Gwella cynefinoedd;
- To Gwyrdd a chynefinoedd eraill yn gysylltiedig ag adeiladau;
- Arolygu a monitro cerbydau, yn ystod ac ar ôl y cam adeiladu.

Bu'r cyflawniadau hyn yma yn amrywiol, yn amrywio o osod blychau i ystlumod a thylluanod i weithio â throseddwyr ifanc i greu coetiroedd. Mae gwella'r amgylchedd naturiol yn arwain at lawer o fanteision, gan gynnwys helpu i gael caniatâd cynllunio amlinellol ac arian.

www.sciencemuseumswindon.org.uk

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

4.6 Cynnig Tystiolaeth Ategol

Pwysleisir pwysigrwydd datblygu sail dystiolaeth dda drwy'r dogfennau polisi cynllunio cenedlaethol i Gymru a Lloegr. Mae gwybodaeth dda am amodau sylfaenol a thueddiadau o ran bioamrywiaeth yn sail dda i arfarnu ceisiadau cynllunio mewn ffordd ystyrlon, gan greu'r cyfleoedd mwyaf posibl i wella bioamrywiaeth a chan osgoi effeithiau andwyol posibl ar fioamrywiaeth. Gall hefyd helpu i fonitro tueddiadau o ran cyflwr cynefinoedd a rhywogaethau dros gyfnod o amser, sydd ynddo'i hun yn ddangosydd da o ansawdd yr amgylchedd lleol.

Wrth lunio cynigion datblygu, dylai awdurdodau cyhoeddus geisio'r wybodaeth o'u sydd ar gael am fioamrywiaeth o nifer o ffynonellau, fel y dangosir ym Blwch 4.1. Yn benodol, gall partneriaethau Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol helpu i rannu a phenigedd lleol a gwybodaeth a datblygu sail dystiolaeth gynhwysfawr, drwy eu gwaith i gynhyrchu Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol.

Blwch 4.1: Ffynonellau defnyddiol o wybodaeth sylfaenol

- Cofnodion rhywogaethau cenedlaethol gan gynnwys adreddiadau safle – <http://www.searchnbn.net>
- Gwybodaeth fanwl am safleoedd a ddynodwyd yn rhyngwladol ac yn genedlaethol, gan gynnwys taflenni gwybodaeth yn cynnwys gwybodaeth am leoliad, nodweddion cymhwyso, nodweddion ffisegol a nodweddion ecolegol:
  - Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur – <http://www.jncc.gov.uk/>
  - 'Nature on the Map' gan Natural England – <http://www.natureonthemap.org.uk/>
- Mae Canolfannau Cofnodion Lleol a/neu Ranbarthol yn rhoi gwybodaeth am fioamrywiaeth lleol. Mae Ffederasiwn Cenedlaethol Cofnodion Biolegol yn sefydliad defnyddiol i'r DU gyfan i'r rhai sy'n ymwneud â chofnodion biolegol – <http://www.nfbr.org.uk/>
- Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth – <http://www.ukbap.org.uk/>
- Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol – Gwybodaeth am gofnodion dros 20 miliwn o rywogaethau yn y DU – <http://nbn.org.uk>
- Gwybodaeth wedi mapio am safleoedd dynodedig – <http://www.magic.gov.uk/>
- Gwybodaeth am Ardaloedd Naturiol ac Ardaloedd Cymeriad ar y Cyd – http://www.english-nature.org.uk/science/natural/na_search.asp
- Rhestr o goetiroedd hynafol – http://www.english-nature.org.uk/pubs/gis/tech_aw.htm
- Gwybodaeth am ecolegwyr awdurdodau lleol ac am integreiddio bioamrywiaeth mewn gwaith awdurdod lleol – <http://alge.org.uk>

4.7 Ceisio Gwella Bioamrywiaeth

Mae'n bwysig bod awdurdodau cyhoeddus yn mynd ati i geisio cyfleoedd i wella bioamrywiaeth drwy gynigion datblygu, lle y bo'n briodol, yn ogystal â cheisio diogelu cynefinoedd a rhywogaethau pwysig. Gallai cynnwys cyfleoedd gwella mewn prosiectau helpu ymgeiswyr i gael caniatâd cynllunio.

Mae'r Gymdeithas Cynllunio Gwlad a Thref wedi cynhyrchu canllaw defnyddiol ar sut i integreiddio amcanion o ran bioamrywiaeth drwy brif gynllunio, dylunio manwl, a rheoli:
http://www.tcpa.org.uk/downloads/TCPA_biodiversity_guide_lowres.pdf

Gall amodau a rhwymedigaethau cynllunio, i'w cytuno arnynt â'r awdurdod cynllunio lleol, gynnwys mesurau priodol i sicrhau cyfleoedd gwarchod ar safleoedd datblygu ac oddi arnynt.

4.8 Monitro

Lle y mae mesurau cadwraeth wedi'u rhoi ar waith, bydd yn defnyddiol i awdurdodau cyhoeddus gynnwys dangosyddion a thargedau a monitro'r rhain. Bydd hyn yn eu galluogi i fonitro eu llwyddiant, ac addasu mesurau o'r fath lle y bo angen eu mwyn sicrhau'r manteision gorau posibl.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

5. Addysg, Cyngor ac Ymwybyddiaeth

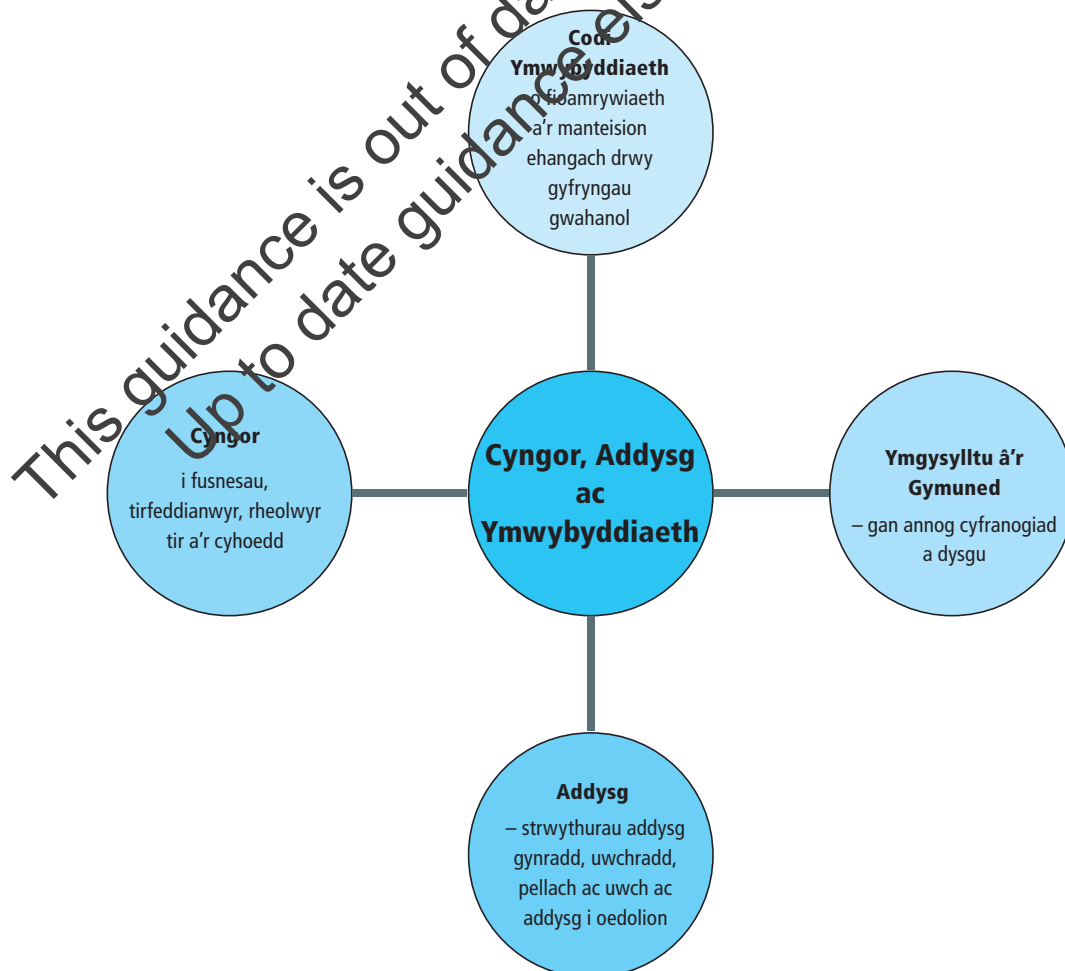
Negeseuon Allweddol

- Mae gan awdurdodau cyhoeddus ran bwysig i'w chwarae i hyrwyddo dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth, sy'n sail i amrywiaeth eang o weithgareddau gwarchod bioamrywiaeth.
- Mae ystyried gwaith gwarchod bioamrywiaeth yn cynnwys ymgorffori negeseuon bioamrywiaeth ymhob math o ryngweithio â rheolwyr tir, busnesau, sefydliadau eraill a'r cyhoedd.
- Ymhlith y dulliau a ddefnyddir mae gweithredu'r system addysg, darparu gwasanaethau cynghori, hybu diddordeb y gymuned mewn bioamrywiaeth, a chodi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth drwy gysylltu â'r cyhoedd.

5.1 Cyflwyniad

Drwy hyrwyddo dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth, gall awdurdodau cyhoeddus helpu rheolwyr tir, busnesau a'r cyhoedd i weithredu mewn ffordd sydd o fudd i waith gwarchod bioamrywiaeth. Mae'r adran hon yn canolbwyntio ar gynhyrchu allanol, addysg a gweithgareddau codi ymwybyddiaeth, a gellir ei rhannu yn bedwar maes craidd (Ffigur 5.1).

Ffigur 5.1: Addysg, Cyngor ac Ymwybyddiaeth a Bioamrywiaeth

Mae codi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth yn thema drawsbynciol sy'n ymwneud â holl swyddogaethau awdurdodau cyhoeddus, ac mae'n bwysig iawn o ran hwyluso'r broses o weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth. Mae gan y swyddogaethau craidd yn y diagram uchod gysylltiadau agos â'i gilydd hefyd ac maent yn rhyngberthynol. Er enghraifft, mae llawer o weithgareddau sydd â'r nod o ymgysylltu â'r gymuned hefyd yn debygol o godi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth, ac mae'n bosibl y byddant yn rhoi cyfleoedd i gysylltu ag ysgolion lleol neu wasanaethau cynghori'r cyhoedd.

5.2 Addysg

Mae'r system addysg yn gyfrwng allweddol i wella gwybodaeth a dealltwriaeth y cyhoedd o bwysigrwydd gwarchod bioamrywiaeth. Mae hyn yn wir am bob grŵp oed yn a'r system addysg gyfan o ysgolion cynradd ac uwchradd, i addysg bellach ac uwch, addysg i oedolion a dysgu gydol oes. Er mwyn i fioamrywiaeth oroesi yn y dyfodol, mae angen gweddnewid y ffordd yr ydym yn meddwl ac yn gweithredu, ac mae'n rhaid i ni dderbyn ein bod yn rhan o system union gytbwys a rheoleiddio ein gweithgareddau yn unol â hynny. Am y rheswm hwn, diffinir bioamrywiaeth yn thema drawsbynciol yn y fframwaith Ysgolion Cynaliadwy ac yng nghynllun gweithredu'r Adran Addysg a Sgiliau i gefnogi ysgolion cynaliadwy.

Mae addysgu plant ysgol nid yn unig yn codi ymwybyddiaeth a faterion gwarchod bioamrywiaeth ymhlith y genhedlaeth nesaf, ond mae hefyd yn ffordd anghongrchol effeithiol o dargedu cynulleidfa lawer ehangach, drwy eu teuluoedd a'u ffrindiau.

Ymhlith y camau cadarnhaol y gall awdurdodau eu cymryd i wella addysg bioamrywiaeth mae:

- **Annog pobl i gynnwys bioamrywiaeth mewn addysg.** Mae rhai gofynion statudol o ran bioamrywiaeth yn bodoli eisoes yn y cwricwlwm cenedlaethol, megis:
  - Cwricwlwm gwyddoniaeth gan gynnwys "Prosesau bywyd a phethau byw" a "dinasyddiaeth ffrangeg"
  - Cynnwys datblygu cynaliadwy fel rhan annatod o amrywiaeth eang o feysydd pwnc.

Ceir cyfleoedd hefyd i gynnwys prosiectau bioamrywiaeth mewn pynciau eraill o fathemateg, daearyddiaeth, cerbydau, gwddoniaeth a Saesneg i ddylunio a thechnoleg. Mae llawer o ysgolion yn gwneud gwaith yn y gymuned, a allai gynnwys prosiectau amgylcheddol lle y mae bioamrywiaeth yn elfen bwysig. Mae gan fioamrywiaeth ran allweddol i'w chwarae yn y maniffesto a lanswyd yn ddiweddar *Learning Outside the Classroom Manifesto*, sydd â'r nod o sicrhau y caiff pob person ifanc amrywiaeth o brofiadau dysgu o safon y tu allan i'r ystafell ddosbarth³⁴. Gellir cynnwys bioamrywiaeth mewn addysg gymunedol drwy ddarlithoedd, digwyddiadau, teithiau natur a dosbarthiadau gyda'r nos a dosbarthiadau hamdden mewn topigau sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth i oedolion/dysgwyr gydol oes.

- **Gwella bioamrywiaeth ar diroedd ysgolion.** Gellir ategu cynnwys bioamrywiaeth mewn addysg drwy brosiectau i wella bioamrywiaeth ar diroedd ysgolion (gweler Adran 3.9 am ragor o wybodaeth).

³⁴ <http://www.teachernet.gov.uk/teachingandlearning/resourcematerials/outsideclassroom/>

- **Y Rhaglen Eco-Ysgolion.** Mae'r rhaglen ryngwladol hon wedi'i mabwysiadu eisoes gan lawer o ysgolion ac awdurdodau lleol yng Nghymru a Lloegr, a'i nod yw hyrwyddo addysg fel sail i gymdeithas fwy cynaliadwy ac ar yr un pryd integreiddio datblygu cynaliadwy yn y system addysg ar bob lefel. Mae'r rhaglen Eco-Ysgolion yn hwyluso gwaith hyrwyddo bioamrywiaeth ac ymwybyddiaeth amgylcheddol mewn ffordd sy'n cynnwys amrywiaeth o bynciau yn y cwricwlwm, yn ogystal â gweithgareddau allgyrsiol, ac mae'n ceisio gweithredu Agenda Leol 21 yng nghymuned yr ysgol. Mae myfyrwyr yn dysgu am fioamrywiaeth ac yn cymryd rhan yn y gwaith o'i warchod, tra bod ysgolion yn gwella effeithlonrwydd drwy effeithlonrwydd ynni, llai o sbwriel a gwastraff, amgylchedd gwell a chyhoeddusrwydd cadarnhaol. Gall y rhaglen Eco-ysgolion fod yn fodd i ysgolion ddod yn ysgolion cynaliadwy.

Dysgu am fywyd pyllau

Ffotograffydd Natural England Peter Wakely

18 Astudiaeth Achos AC: Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham – Addysg Bioamrywiaeth ac Eco-ysgolion

Cyngor Sir Durham, Cyngor Bwrdeistref Darlington, Cyngor Gateshead, Cyngor Dosbarth South Tyneside a Chyngor Dinas Sunderland

Mae Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham yn darparu deunyddiau addysg bioamrywiaeth ar y we, gan gynnwys gwyltodaeth am fioamrywiaeth yn y cwricwlwm, prosiectau bioamrywiaeth lleol, enghreifftiau marferol o sut y gellir cynnwys bioamrywiaeth mewn cyfleoedd dysgu, ac enghreifftiau o arbedion effeithlonrwydd a chost posibl i ysgolion yn sgîl prosiectau amgylcheddol. <http://www.ecoeducation.org.uk/>

Mae'r Partneriaeth hefyd yn annog y gwaith o wella bywyd gwylt ar diroedd ysgolion at ddibenion addysgol a dibenion bywyd gwylt ac mae'n cysylltu hyn â chynnwys bioamrywiaeth mewn addysg yn fwy cyffredinol. Mae'r ddogfen *'Enhancing Wildlife in the School Ground: Everything you need to know to attract wildlife into the school environment!'* yn amlinellu dulliau a all ddenu a gwella bioamrywiaeth ar diroedd ysgolion, gan roi:

18 Astudiaeth Achos AC: Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham – Addysg Bioamrywiaeth ac Eco-ysgolion (parhad)

- Gwybodaeth ymarferol am reoli cynefinoedd a'r mathau gwahanol o rywogaethau y gellir eu denu i gynefinoedd penodol, eu harferion bwyta, ac ati.
- Tafleni cyfarwyddyd i adeiladu byrddau adar a blychau i adar ac ystlumod.
- Cyfleoedd astudio awgrymedig.
- Gwybodaeth gyswllt am ragor o wybodaeth.

Drwy hyn llwyddwyd i annog addysgu bioamrywiaeth mewn ysgolion lleol a datblygu nifer o eco-ysgolion yn Durham. Un enghraifft o eco-ysgol yw Ysgol Iau Harrowgate Hill a enillodd y Faner Werdd yn ddiweddar ar ôl gwerthuso llwyddiant y mentrau a'r fethodoleg a ddefnyddiwyd. Mae achrediad y Faner Werdd yn golygu y caiff y cynllun ei redeg mewn ffordd sy'n golygu bod y plant yn teimlo eu bod yn rhan ohono. Yn yr achos hwn, mae gan y plant eiddo cysylltiedig eu hun, a ariennir drwy ailgylchu cetrus argraffu, gwerthu hen ddillad i'w hailgylchu i wledyd sy'n datblygu a mentrau codi arian eraill.

5.3 Cyngor

Wrth gyflawni eu swyddogaethau, mae llawer o awdurdodau cyhoeddus yn rhoi cyngor i fusnesau, tîrfeddianwyr a rheolwyr tir, datblygwyr, ac cyhoedd. Mewn sawl achos, bydd yn briodol iddynt ystyried bioamrywiaeth wrth roi'r cyngor hwn. Gall y cyngor hwn:

- Helpu busnesau i leihau effaith eu gweithgareddau ar yr amgylchedd;
- Helpu datblygwyr i fod yn fwy sensitif i fioamrywiaeth;
- Cynghori rheolwyr ar a'w cyhoedd ar y ffyrdd gwahanol y gallant ddiogelu a gwella bioamrywiaeth.

Gall awdurdodau cyhoeddus ymdrin â materion o ran bioamrywiaeth a rhoi cyngor ar fioamrywiaeth i sefydladau hyn mewn sawl ffordd, gan gynnwys:

- **Cynnwys bioamrywiaeth yn y cyngor a roddir i fusnesau.** Mae rôl allweddol i awdurdodau cyhoeddus roi cyngor a chodi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth drwy eu cysylltiadau â busnesau, gan gynnwys gwasanaethau cynghori busnesau a gweithgareddau datblygu economaidd. Mae bioamrywiaeth yn rhan allweddol o gyngor ar ddatblygu cynaliadwy. Mae lle hefyd i awdurdodau cyhoeddus roi cymhellion i fusnesau roi mwy o ystyriaeth i fioamrywiaeth, drwy wobrau busnes "gwyrrdd" lleol. Enghraifft o hyn yw'r 'Wobr Fusnes Werdd', a ariennir gan Adran Datblygu Economaidd Cyngor Dosbarth Chichester ac a drefnir gan yr Uned Strategaeth Amgylcheddol. Mae'r Wobr yn gwobrwyo busnesau am wneud ymdrech i leihau eu heffaith ar yr amgylchedd, ac fe'i sefydlwyd i ddangos sut y gall gwella perfformiad amgylcheddol wella proffidoldeb. Mae enillwyr y wobwr yn cael gwobr arian parod fel cymhelliant arall yn ogystal ag ennill gwobr uchel ei bri. Dewiswyd yr enillwyr diweddar am fuddsoddi mewn systemau ecogyfeillgar newydd sy'n defnyddio'n ynni'n effeithlon, a datblygu prosiect ailgylchu gwastraff cynhwysfawr.

- **Rhoi cyngor ar faterion o ran bioamrywiaeth i sefydliadau eraill.** Mae rhai awdurdodau cyhoeddus yn canolbwyntio ar yr amgylchedd ac yn meddu ar nifer fawr o staff ac adnoddau gwybodaeth yn ymwneud â materion o ran bioamrywiaeth. Mae'n amlwg bod rôl i'r awdurdodau hyn ddefnyddio'r adnodd hwn i roi gwybodaeth a chynghor ar faterion o ran bioamrywiaeth i sefydliadau eraill. Bydd hyn yn gwella ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o fioamrywiaeth ac yn annog gwaith gwarchod bioamrywiaeth.
- **Rhoi cyngor ar fioamrywiaeth i dirfeddianwyr a rheolwyr tir.** Mae'n bwysig bod awdurdodau cyhoeddus yn ystyried materion o ran bioamrywiaeth wrth roi cyngor rheoli tir, ac mewn unrhyw gysylltiad â thirfeddianwyr a rheolwyr tir. Mae hyn yn cynnwys darparu ar gyfer diogelu a gwella safleoedd bywyd gwyllt dynodedig.
- **Rhoi cyngor ar fioamrywiaeth i'r cyhoedd.** Gall awdurdodau cyhoeddus hefyd hyrwyddo bioamrywiaeth drwy roi cyngor i'r cyhoedd. Gall hyn gompasu bob math o syniadau syml i wella bioamrywiaeth drwy ddenu bywyd gwyllt i erddi a hyrwyddo ffyrdd o fyw mwy cynaliadwy.
- **Ystyried bioamrywiaeth wrth ddarparu gwasanaethau difa plâu ac wrth roi cyngor ar ddifa plâu i sefydliadau eraill a'r cyhoedd.** Gall gweithgareddau rheoli plâu gael effaith fawr ar fioamrywiaeth (e.e. drwy effeithio ar rywogaethau nas targedwyd), yn ogystal â bod â rhan gadarnhaol i'w chwarae i ddifa rhwogaethau plâu (e.e. difa gwiwerod llwyd mewn rhaglenni gwarchod gwiwerod coch a difa mincod mewn rhaglenni gwarchod llygod y dŵr).³⁵

19 Astudiaeth Achos: Rhwydwaith Amgylchedd Busnes Cumbria – Gwobrau Amgylcheddol

19 CA Ymddiriedolaeth Amgylchedd Rheoli Gwastraff Cumbria, Asiantaeth Menter Wledig Cumbria, Asiantaeth yr Amgylchedd, Cyngor Sir Cumbria, Cyngor Dinas Caerliwelydd, Cyngor Dosbarth Eden

Mae gan Rwydwaith Amgylchedd Busnes Cumbria (CBEN) gontract â Natural England i roi cyngor ymarferol ar fioamrywiaeth i fusnesau ledled Cumbria. Nod y prosiect yw rhoi cyngor penodol ar fioamrywiaeth i fusnesau, gan ystyried cynllun gweithredu bioamrywiaeth Cumbria er mwyn helpu i ganolbwyntio ar gynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth. Gall y cyngor fod mor syml â chynghori busnesau i dorri'r glaswellt o amgylch eu hadeiladau yn llai aml er mwyn galluogi blodau gwyllt i flodeuo a hadu, gan roi ffynhonnell o fwyd i bryfed ac adar.

Mae menter arall yn cynnwys defnyddio cynllun gwobrwyo i fusnesau lleol. Cynigir archwiliad am ddim gan arbenigwr amgylcheddol i'r busnesau sy'n cymryd rhan, a bydd yr arbenigwr hwn yn cynghori ac yn llywio'r busnes drwy'r broses. Mae tair gwobr – efydd, arian ac aur – ac mae i bob lefel set o feini prawf, llawlyfr cyfarwyddyd a rhestr wirio at ddibenion asesu. Mae'r wobwr efydd yn ei gwneud yn ofynnol i fusnesau ddangos ymwybyddiaeth ac ymrwymiad i weithrediadau sy'n amgylcheddol gadarn. Wedyn caiff busnesau eu hannog i symud drwy'r system, gan ddilyn y canllawiau i gyrraedd y lefel arian, lle y disgwylir y byddant wedi gwneud cynnydd tuag at asesu a rheoli risgiau amgylcheddol. Yn olaf enillir y wobwr aur gan fusnesau sydd wedi sicrhau rhagoriaeth o ran nodi risgiau, sydd wedi rhoi gweithdrefnau ar waith i reoli eu heffeithiau posibl, ac sy'n cynllunio i wella eu perfformiad yn barhaus.

³⁵ Gweler er enghraifft: <http://www.gateshead.gov.uk/DocumentLibrary/Environment/Strategies/makingadifference.pdf>

19 Astudiaeth Achos: Rhwydwaith Amgylchedd Busnes Cumbria – Gwobrau Amgylcheddol

Prif fanteision amgylcheddol y cynllun yw:

- Gwella gwaith rheoli, sgiliau ac arferion amgylcheddol;
- Cynyddu ailgylchu;
- Lleihau costau drwy leihau'r gwastraff sy'n mynd i safleoedd tirlenwi;
- Lleihau'r risg o lygredd;
- Sicrhau bod busnesau yn ymwybodol o ddeddfwriaeth amgylcheddol berthnasol;
- Lleihau'r defnydd o ynni;
- Datblygu arferion gorau drwy leihau, aildefnyddio ac ailgylchu gwastraff, a leihau costau ynni.

Caiff busnesau eu denu gan y cyfle i arbed costau, ac i gael cyngor a chynorth i fodloni deddfwriaeth amgylcheddol, a chan y manteision o ran enw de a ddaw yn sgîl ennill gwobr.

5.4 Ymgysylltu â'r Gymuned

Gall cynnwys cymunedau yng ngwaith gwarchod bioamrywiaeth sicrhau manteision uniongyrchol i fioamrywiaeth drwy gyflawni prosiectau a gweithgareddau penodol, ac mae hefyd yn rhoi llawer o gyfleoedd i gael mentrau adfywio cymuned lleol a grymuso cymdogaethau. Mae integreiddio bioamrywiaeth yn y mentrau hyn yn rhoi cyfleoedd i:

- Godi ymwybyddiaeth y cyfnewid o fioamrywiaeth;
- Rhoi cyfleoedd addysg anffurfiol i bobl o bob oedran i ddeysgu am eu hamgylchedd naturiol;
- Rhoi cyfleoedd i wirfoddolwyr gasglu gwybodaeth am fioamrywiaeth a'i bwydo i mewn i'r Canolfannau Cofnodion Lleol a/neu Ranbarthol;
- Rhoi cyfleoedd cyhoeddusrwydd yn y cyfryngau lleol;
- Sicrhau manteision economaidd-gymdeithasol, drwy weithio gyda grwpiau sydd wedi'u hallgáu a hyrwyddo ymgysylltu â'r gymuned a chynhwysiant cymdeithasol.

Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig Redgrave a Lopham
Llun: Ffotograffydd Natural England Peter Wakely

Mae'r astudiaethau achos canlynol yn rhoi nifer o enghreifftiau o brosiectau ymgysylltu â'r gymuned sy'n ymwneud â bioamrywiaeth.

20 Astudiaeth Achos AC: Prosiect 'Just an Hour'

Northumbrian Water ac Essex & Suffolk Water

Mae 'Just an Hour' yn brosiect a gaiff ei redeg gan Northumbrian Water ac Essex & Suffolk Water lle yr anogir pob aelod o staff i ddefnyddio hyd at awr y mis (neu ddau ddiwrnod y flwyddyn) i gymryd rhan mewn gwaith cymunedol neu waith cadwraeth. Mae hyn yn galluogi'r sefydliadau hyn i weithio tuag at gyflawni eu targedau bioamrywiaeth, ac mae hefyd yn codi ymwybyddiaeth o faterion o ran bioamrywiaeth ymhlith y staff a'r gymuned leol.

Ymhlith y prosiectau sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth mae:

- Clirio pyllau;
- Arolwg o bathewod;
- Difa rhywogaethau goresgynnol megis llysiau'r gingroen a chlinio dail y groen;
- Gwneud a chodi blychau nythu adar;
- Plannu coed;
- Clirio prysgwydd a bondocio – ar warchodfeydd natur a SODGA;
- Datblygu ardaloedd bywyd gwyllt a mannau tyfu llysiau gydag ysgolion lleol;
- Creu gerddi sych gyda chanolfan siopa leol;
- Adeiladu gwâl i ddyfrgwn;
- Adeiladu pyramid i chwilog corniog;
- Plannu meryw;
- Torri brwyn.

Mae 'Just an Hour' yn rhoi cyfle i staff weld a dysgu mwy am y safleoedd y mae'r cwmnïau dŵr yn berchen arnynt a'r ardaloedd siangach lle y maent yn gweithio ac yn rhoi cyfleoedd i gynnwys y gymuned leol mewn gwaith gwarchod bioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

21 Astudiaeth Achos AC: Cynnwys y Staff, y Carcharorion a'r Gymuned mewn Prosiectau Bioamrywiaeth

Gwasanaeth Carchardai EM

Mae'r Gwasanaeth Carchardai yn cydnabod mai dim ond drwy gefnogaeth frwd gan ei staff, ei bartneriaeth ganolog a'i bartneriaid lleol y gall gyflawni'r camau gweithredu a'r targedau a bennwyd ganddo ym maes bioamrywiaeth. Drwy annog staff a charcharorion i gymryd rhan ym mhob agwedd ar fioamrywiaeth yn ei ystad, a thrwy brosiectau cymunedol lleol, gall y Gwasanaeth rhannu ei agenda effeithiau cymdeithasol datblygu cynaliadwy.

Mae'r Gwasanaeth Carchardai o'r farn y dylai fod gan bob aelod o'r gymdeithas fynediad i fannau gwyrdd a'r byd naturiol er mwynhad, addysg a lles. Mae amrywiaeth biolegol natur yn parhau i roi mwynhad cyson i bobl. Nod y Gwasanaeth Carchardai yw adeiladu ar ei lwyddiannau yn y gorffennol yn y maes hwn er mwyn helpu i feithrin cysylltiadau agosach â throseddwr a'r rhai sy'n gweithio yn y gymuned leol yn hyrwyddo ac yn diogelu bioamrywiaeth. Bydd creu partneriaethau newydd a mentrau lleol yn helpu i gyflawni Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y Gwasanaeth Carchardai ac ymdrin â materion cymdeithasol pwysig eraill, megis rhoi sgiliau swyddu trosglwyddadwy i garcharorion. Yn ogystal, mae annog grwpiau a chymunedau lleol i weithio gyda charchardai a charcharorion nid yn unig yn cefnogi'r cymunedau a'r prosiectau cymunedol hynny, ond mae'n annog gwaith tuag at Gyfiawnder Adferol.

Mae'r Gwasanaeth Carchardai yn anelu at:

- Creu cyfleoedd i droseddwr unigol a'r gymuned ddod i gysylltiad â natur a bywyd gwyllt mewn amgylcheddau gwledig, trefol a chandl dinas;
- Sicrhau bod ei ystad ar gael i gynwysd fferm (lle y bo'n ymarferol ac yn ddarostyngedig i anghenion gweithredol);
- Cynyddu'r cyfleoedd ym maes gwarchod natur a diogelu bywyd gwyllt drwy ddatblygu gweithgareddau sy'n bleser a'u cynnwys staff a charcharorion fel ei gilydd;
- Cynyddu'r cyfleoedd i wirfoddolwyr ddatblygu sgiliau ac arbenigedd personol;
- Galluogi staff a charcharorion i ystyried a gwella cynaliadwyedd eu dewisiadau bywyd bob dydd a sut y maent yn effeithio ar fioamrywiaeth a'r gymuned y tu allan;
- Ceisio sicrhau y caiff hawliau tramwy eu rheoli a'u cynnal a'u cadw gan ystyried bioamrywiaeth, lle y maent yn croesi ystad y Gwasanaeth Carchardai.

5.5 Codi Ymwybyddiaeth

Mae gan fesurau i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd ran allweddol i'w chwarae i warchod bioamrywiaeth, i gefnogi mentrau eraill (megis gwaith cynnal a chadw tiroedd) ac i feithrin agweddau a chamau cadarnhaol gan y cyhoedd o ran bioamrywiaeth. Maent hefyd yn bwysig er mwyn gwella dealltwriaeth a mwynhad o natur a hyrwyddo'r manteision cymdeithasol, iechyd ac economaidd a ddaw yn sgîl hyn. Mae nifer o gyfryngau gwahanol ar gael i awdurdodau cyhoeddus i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd, o roi profiadau uniongyrchol o ymweld â gwarchodfeydd natur lleol a dehongli'r safleoedd hyn yn briodol, i ddefnyddio digwyddiadau a'r cyfryngau a thrwy lyfrgelloedd, y celfyddydau ac amgueddfeydd.

Mae codi ymwybyddiaeth o lwyddiannau o ran gwarchod bioamrywiaeth hefyd yn rhoi cyfleoedd i awdurdodau cyhoeddus wella eu henw da eu hunain.

Ymhlith gweithgareddau allweddol awdurdodau cyhoeddus sy'n cyfrannu at godi ymwybyddiaeth gyffredinol o fioamrywiaeth mae:

- **Darparu lleoedd a threfnu digwyddiadau lle y gall pobl gael profiad o fioamrywiaeth a dysgu'n anffurfiol amdano.** Ymhlith y safleoedd posibl mae gwarchodfeydd natur a safleoedd cyhoeddus eraill megis parciau, tiroedd coed, coetiroedd, seilwaith gwyrdd arall a hawliau tramwy cyhoeddus. Ceir llawer o gyfleoedd i hyrwyddo dysgu ac ymwybyddiaeth ymhlith y rhai sy'n defnyddio'r safleoedd hyn ar gyfer hamdden, a gellir hwyluso hyn drwy ddarparu byrddau dehongli a chnangfannau ymwelwyr, digwyddiadau megis teithiau cerdded tywys, a datblygu mentrau eco-dwristiaeth.
- **Defnyddio cyfryngau priodol i gyfleu gwybodaeth a godi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth.** Ymhlith y cyfryngau allweddol mae gwefan yr awdurdod a chysylltiadau allanol drwy'r teledu, papurau newydd, cylchlythrau a'r rhwyngwyl. Mae gan gyrff yn y cyfryngau megis y BBC ran fawr iawn i'w chwarae o ran hyrwyddo ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth. Er enghraifft, caiff rhaglenni'r newyddion, rhaglenni dogfen a rhaglenni addysg ddylanwad mawr ar ein dealltwriaeth o faterion o ran cadwraeth.
- **Defnyddio'r adnodd a ddarperir gan lyfrgelloedd, y celfyddydau ac amgueddfeydd lleol i godi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth.** Mae llyfrgelloedd, y celfyddydau ac amgueddfeydd yn cynnig adnodd pwysig i godi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth, yn ogystal â darparu cyngor a gweithgareddau addysgol.

22 Astudiaeth Achos AC: Ymgyrch 'Breathing Places' y BBC

Ym mis Mehefin 2006, lansodd y BBC ymgyrch genedlaethol yn para am dair blynedd i ddiogelu bioamrywiaeth, mewn partneriaeth â Natural England, Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru, Scottish Natural Heritage, a Gwasanaeth yr Amgylchedd a Threftadaeth Gogledd Iwerddon. Cefnogir yr ymgyrch 'Breathing Places' gan y Gronfa Loteri Fawr a'i nod yw ysbrydoli'r cyhoedd i greu mannau gwyrdd ledled y DU a gofalu amdanynt.

Mae'r ymgyrch yn gofethio cynnwys mwy na miliwn o wirfoddolwyr i weddnewid mwy na 50,000 o safleoedd er budd bywyd gwyllt ac er mwyn i bobl eu mwynhau. Mae'r BBC wedi creu llyfryn 'Breathing Places', sydd ar gael o'i wefan www.bbc.co.uk/breathingplaces, i roi cyngor a chyfarwyddyd i unrhyw unigolyn, grŵp neu sefydliad sydd â diddordeb mewn cymryd rhan. Mae'r llyfryn yn rhoi canllaw cam wrth gam i greu 'Breathing Place' ac wedyn ei gofrestru ar wefan y BBC. Mae hefyd yn cyflwyno'r rhaglen grantiau £5 miliwn a ariennir gan y Gronfa Loteri Fawr ac yn awgrymu ffynonellau arian posibl eraill.

Ceir llawer o gyfleoedd i awdurdodau cyhoeddus hyrwyddo a chefnogi'r ymgyrch 'Breathing Places', gan annog cyfranogiad cymunedau a phrosiectau i warchod a gwella bioamrywiaeth.

23 Astudiaeth Achos AC: Addysg a Chodi Ymwybyddiaeth yn Kew

Gerddi Botaneg Brenhinol, Kew

Gerddi Botaneg Brenhinol Kew yw sefydliad gwyddor planhigion mwyaf blaenllaw'r byd. Mae addysg wrth wraidd y gwaith yn Kew, sy'n gweithio gyda phartneriaid a chymunedau lleol ledled y byd ac yn cyfleu'r neges bod planhigion yn hollbwysig i bob un ohonom ac i'r blaned i'r 1.9 miliwn o ymwelwyr blynyddol a defnyddwyr ei wefan.

Nod Kew yw ysbrydoli awydd i wybod am blanhigion a gwyddorau planhigion a'u deall er mwyn hyrwyddo addysg ac ymwybyddiaeth o amrywiaeth planhigion. Mae'r casgliadau a y safle o blanhigion byw a phlanhigion wedi'u cadw, ar y cyd â gwybodaeth y staff o wlador planhigion, yn rhoi dysgu ysbrydoledig i bobl o bob oedran. Nod deublyg Kew yw rhannu gwybodaeth a sgiliau gwyddonol â chydweithwyr ym maes gwarchod gwyddoniaeth a garddwriaeth a rhannu gwerthfawrogiad o amrywiaeth a phwysigrwydd planhigion â'r cyhoedd.

Cyflawnir hyn drwy lyfrau, papurau, cyfraniadau i gynadleddau a chyfleoedd ymchwil, profiad yn y maes, hyfforddiant proffesiynol arbenigol a mynediad i gasgliadau ac arbenigedd. Mae ymweliadau addysgol, diwrnodau agored, digwyddiadau a'r rhyngwrwd ymhlith ymyrdd y mae Kew yn ymgysylltu â'i ymwelwyr.

Mae gan Kew dîm o staff addysg a dehongli, darlithfa 200 o bobol, ystafelloedd darlithio arbenigol â chyfleusterau cyfrifiadurol, 40 o athrawon a 60 o fyfyrwyr hyfforddedig gwirfoddol. Mae Kew hefyd yn cynnig cyfleoedd datblygiad proffesiynol parhau, athrawon ac adnoddau'r we megis www.plantcultures.com a chronfeydd data planhigion hanfodol.

Ymhlith yr enghreifftiau o waith addysgol a gwaith codi ymwybyddiaeth a wnaed yn Kew mae'r canlynol:

- Mae dros 100,000 o blant y flwyddyn yn defnyddio 'Climbers and Creepers', parth chwarae rhyngweithiol i blant. Mae 100,000 o fyfyrwyr eraill yn cymryd rhan mewn ymweliadau addysgol â'r gerddi yn Kew a Wakehurst lle y maent yn gweld bioamrywiaeth byd-eang yn y Tŷ Palmwydd trofannol, y Tŷ Tymherus a Heulfan ywysoges Cymru yn Kew. Mae pob plentyn yn ymweld â Kew am ddim.
- Gyda chyfarwyddo gan Broiect Cronfa Hadau'r Mileniwm a'r Rhaglen Ddysgu yn Kew, mae treial yn mynd rhagddi i hyfforddi ysgolion i gynnal astudiaeth hirhoedledd hadau o fflora brodorol Prydain. Bydd fyfyrwyr ysgolion yn gwneud cyfraniad gwirioneddol i gynnal bioamrywiaeth planhigion. Yn 2006/7 bydd bron 70 o ysgolion ledled y wlad yn helpu Kew yn ei ymchwil flaengar ar ran Cronfa Hadau'r Mileniwm. Bydd hyn yn cynnwys 150 o athrawon a 2,000 o fyfyrwyr mewn arbrofion ymarferol i roi gwybodaeth i wyddonwyr yng Nghronfa Hadau'r Mileniwm.
- Midnight Ramblers. Mae pobl ifanc yn cael profiad uniongyrchol o rannau cudd Kew drwy aros dros nos. Mae tywyswyr arbenigol yn dod â'r nos yn fyw, gan annog plant i ddatblygu eu diddordeb ym mywyd planhigion ac anifeiliaid drwy archwilio a dysgu drwy weithgareddau ymarferol a gemau amgylcheddol.
- Mae'r 'Cactus Trail' yn un o'r llwybrau i helpu teuluoedd ifanc i archwilio a dysgu am gacti a gwaith cadwraeth Kew.
- Mae Kew yn chwarae rhan flaenllaw yn y gwaith o hyfforddi eraill i ddiogelu planhigion mewn perygl rhag masnach anghyfreithlon. Yn ystod y pum mlynedd diwethaf, mae Kew wedi hyfforddi 500 o fyfyrwyr, 300 o swyddogion gorfodi yn y DU a thramor ac wedi dosbarthu 5,000 o lawlyfrau hyfforddi a CD-ROMs am ddim i weithwyr mewn dros 160 o wledydd.
- Mae tua 100 o ymchwilwyr ymweld yn defnyddio'r cyfleusterau ar y safle yn Kew bob dydd, ac mae llawer mwy yn manteisio arnynt ar-lein. Mae Kew hefyd yn goruchwylio 85 o fyfyrwyr doethuriaeth.

6. Gweithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth – Goblygiadau i Awdurdodau Cyhoeddus a'u Staff

Negeseuon Allweddol

- Mae'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cyhoeddus ystyried bioamrywiaeth wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u swyddogaethau presennol. Ni ddylai fod yn faich ariannol mawr.
- Ceir amrywiaeth o gyfleoedd i leihau unrhyw gostau cysylltiedig ychwanegol ac i awdurdodau cyhoeddus wireddu'r manteision cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol a ddaw yn sgîl bioamrywiaeth iach.
- Efallai y bydd angen gwariant ychwanegol mewn achosion lle nad yw awdurdodau yn cyflawni'r ymrwymïadau statudol presennol, neu lle y maent am weithredu prosiectau ychwanegol.
- Mae goblygiadau yn gysylltiedig ag ystyried gwarchod bioamrywiaeth yn eu gweithgareddau i ymwybyddiaeth, gwybodaeth a sgiliau staff awdurdodau cyhoeddus. Gellir diwallu'r anghenion hyn mewn sawl ffordd.
- Mae natur amrywiol awdurdodau cyhoeddus yn golygu y bydd angen gweithio mewn ffordd hyblyg ac arloesol er mwyn monitro cynnydd. Fodd bynnag, mae mai gweithgareddau allweddol y bydd llawer o awdurdodau cyhoeddus yn gallu eu dangos.

6.1 Adnoddau Ariannol

Mae gwarchod bioamrywiaeth yn ystyriaeth bwysig i awdurdodau cyhoeddus, ond dim ond un o lu o flaenoriaethau ydyw. Gellir cynnwys ystyried bioamrywiaeth mewn llawer o swyddogaethau a gwasanaethau awdurdodau cyhoeddus heb gostau ychwanegol sylweddol. Fodd bynnag, efallai y bydd angen gwariant ychwanegol mewn achosion lle nad yw awdurdodau cyhoeddus yn cyflawni'r ymrwymïadau statudol presennol.

Gall awdurdodau cyhoeddus leihau'r gost o gyflawni eu Dyletswydd a gwireddu manteision gwarchod bioamrywiaeth drwy:

- **Chwilio am gyfleoedd i arbed costau.** Mae rhai o'r enghreifftiau yn y canllawiau hyn yn dangos y gall awdurdodau cyhoeddus arbed arian a sicrhau manteision o ran bioamrywiaeth yn enwedig lle y mae bioamrywiaeth yn cael budd o gyfundrefnau rheoli tir llai dda. Enghreifftiau allweddol yw cyfleoedd i dorri glaswellt yn llai aml wrth gynnal a chadw tiroedd, parciau a mannau agored, lleiniau ymyl ffordd a gwrychoedd. Mae'n bwysig nodi, er bod cyfleoedd gwirioneddol yn bodoli, nad yw bob amser yn hawdd manteisio arnynt, ac efallai y bydd rhwystrau mawr o ran technoleg, rheoli a gwybodaeth i'w goresgyn. Fodd bynnag, mae cyngor ar gael gan sefydliadau partner, ac mae enghreifftiau ac astudiaethau achos wedi'u darparu drwy'r ddogfen hon. Gellir gwario arian a arbedir o ran costau gweithredol ar flaenoriaethau bioamrywiaeth eraill, neu dalu costau gofynion ychwanegol megis cwblhau arolygon, archwiliadau a chynlluniau rheoli.
- **Chwilio am gyfleoedd i gysylltu bioamrywiaeth ag agendâu eraill.** Fel yr eglura'r ddogfen hon, ceir cysylltiadau cryf rhwng gwarchod bioamrywiaeth a llawer o amcanion a gweithgareddau eraill awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys hybu iechyd a hamdden awyr agored, addysg, ymgysylltu â'r gymuned a chynhwysiant cymdeithasol. Mae hyn yn cynnig cyfleoedd i hyrwyddo gwarchod bioamrywiaeth drwy ddefnyddio bioamrywiaeth i helpu i gyflwyno rhaglenni cymdeithasol ehangach.

- **Manteisio i'r eithaf ar arian allanol.** Gall awdurdodau lleol, yn benodol, fanteisio ar ffynonellau arian allanol er mwyn eu helpu i gyflawni ymrwymiadau bioamrywiaeth, gan gynnwys cynlluniau amaeth-amgylchedd a chynlluniau grantiau coetir, cynlluniau treth tirlenwi ac agregau, Cronfa Dreftadaeth y Loteri a'r Gronfa Loteri Fawr, cynlluniau Asiantaeth yr Amgylchedd a Chronfa LIFE yr UE. Mae arian ar gael ar gyfer prosiectau bioamrywiaeth annibynnol yn ogystal â phrosiectau lle y mae bioamrywiaeth yn un o nifer o elfennau o waith cymunedol ehangach.
- **Annog pob aelod o staff i ystyried bioamrywiaeth ar draws dyletswyddau a swyddogaethau.** Mewn llawer o'r enghreifftiau yn y ddogfen hon, mae perfformiad bioamrywiaeth wedi'i wella drwy wneud pethau'n wahanol, yn hytrach na thrwy weithredu prosiectau ychwanegol mawr. Gellir gwneud cynnydd sylweddol drwy hyrwyddo newid diwylliannol a thrwy annog pob aelod o staff i feddwl am oblygiadau gweithgareddau a gwasanaethau'r awdurdod cyhoeddus i fioamrywiaeth. Gall penodi hyrwyddwyr bioamrywiaeth – unigolion â rôl i hyrwyddo bioamrywiaeth o fewn y sefydliad – fod yn ffordd effeithiol o hyrwyddo gwaith gwarchod bioamrywiaeth.
- **Manteisio i'r eithaf ar adnoddau presennol.** Mae gan rai awdurdodau cyhoeddus arbenigwyr amgylcheddol a all eu helpu i integreiddio gwaith gwarchod bioamrywiaeth yn eu gweithgareddau a'u swyddogaethau.
- **Manteisio ar egni gwirfoddolwyr a chymunedau lleol.** Gall gwirfoddolwyr a chymunedau lleol wneud llawer i warchod bioamrywiaeth. Mae llawer o'r hastudiaethau achos yn y canllawiau hyn yn dangos y cyfaniad mawr y gall pobl leol ei wneud i warchod bioamrywiaeth yn eu hardal.
- **Gweithio mewn partneriaeth â sefydliadau eraill.** Mae partneriaid allweddol yn debygol o gynnwys Natural England, Cyngor Cefn Gwlad Cymru, y Comisiwn Coedwigaeth, Asiantaeth yr Amgylchedd, y Sector gwirfoddol, partneriaethau Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol ac awdurdodau cyhoeddus eraill.

Clychau'r Gog, Thorpe Wood, Peterborough

Llun: Ffotograffydd Natural England Peter Wakely

6.2 Sgiliau a Hyfforddiant

Mae i ystyried gwarchod bioamrywiaeth yn eu gweithgareddau oblygiadau o ran ymwybyddiaeth, gwybodaeth a sgiliau staff awdurdodau cyhoeddus. Gellir diwallu'r anghenion hyn mewn amrywiaeth o ffyrdd, gan gynnwys:

- **Codi ymwybyddiaeth gyffredinol.** Mewn llawer o achosion, mae angen codi ymwybyddiaeth gyffredinol o faterion o ran bioamrywiaeth a'u cydberthynas â swyddogaethau a gwasanaethau'r awdurdod cyhoeddus. Mae gan y canllawiau hyn, a'r gwaith o'u hyrwyddo o fewn awdurdodau cyhoeddus, ran allweddol i'w chwarae.
- **Defnyddio'r canllawiau sydd ar gael.** Mae amrywiaeth o ddogfennau cyfarwyddyd a llawlyfrau manwl wedi'u cynhyrchu gan sefydliadau gwahanol, gan gyfeirio at

Gweithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth – Goblygiadau i Awdurdodau Cyhoeddus a'u Staff

weithgareddau a swyddogaethau awdurdodau cyhoeddus gwahanol, ac maent yn ffynhonnell werthfawr o wybodaeth fanylach am faterion penodol o ran bioamrywiaeth. Cyfeirir at y canllawiau sydd ar gael drwy'r ddogfen hon ac fe'u crynhoir yn Atodiad 1.

- **Integreiddio bioamrywiaeth mewn hyfforddiant staff.** Mae'n bwysig, lle y bo'n briodol, bod yr hyfforddiant a roddir mewn swyddogaethau a gweithgareddau perthnasol yn ystyried materion o ran bioamrywiaeth, er enghraifft drwy ymgorffori ystyriaethau bioamrywiaeth yn yr hyfforddiant a roddir i staff a chontractwyr sy'n ymwneud â chynnal a chadw tiroedd, priffyrdd ac adeiladau.
- **Ceisio cyngor.** Mae gan lawer o awdurdodau cyhoeddus arbenigwyr mewnol a all gynghori staff ar sut y gallant ystyried bioamrywiaeth yn eu gweithgareddau a'u swyddogaethau. Gall sefydliadau amgylcheddol eraill roi cyngor ar faterion o ran bioamrywiaeth hefyd. Yn ogystal â Defra, Llywodraeth Cynulliad Cymru, Natural England a Chyngor Cefn Gwlad Cymru, gall y rhain gynnwys sefydliadau'r sector gwirfoddol megis Ymddiriedolaethau Natur ac amrywiaeth o sefydliadau sy'n ymdrin â grwpiau rhywogaethau penodol.
- **Darparu hyfforddiant penodol.** Mewn rhai achosion, gallai y bydd yn briodol darparu hyfforddiant arbenigol i ymgorffori ystyriaethau bioamrywiaeth mewn gweithgareddau neu feysydd gwasanaeth penodol (e.e. cynllunio neu gynnal a chadw tiroedd).

6.3 Mesur Cynnydd

Nid yw'r Ddyletswydd yn cyflwyno gwaith monitro ychwanegol. Fodd bynnag, caiff effaith y Ddyletswydd ei hadolygu yn 2009. Drwydded cynyddu dulliau presennol a'r rhai sy'n cael eu datblygu eisoes i fonitro bioamrywiaeth, bydd awdurdodau cyhoeddus yn gallu dangos sut y maent wedi cyflawni eu Dyletswydd a bydd hefyd yn helpu i ddangos eu cyfraniad at ddatblygu cynaliadwy a 'materion ansawdd bywyd'.

Mae natur amrywiol awdurdodau cyhoeddus yn golygu y bydd angen gweithio mewn ffordd hyblyg ac arloesol. Fodd bynnag, mae rhai gweithgareddau allweddol y bydd llawer o awdurdodau cyhoeddus yn gallu eu dangos:

1. Ystyried cynloedd i integreiddio ystyriaethau o ran bioamrywiaeth ym mhob maes gwasanaeth a swyddogaeth berthnasol, a chymryd camau i weithredu'r cyfleoedd a nodwyd.
2. Rheoli daliadau tir awdurdodau cyhoeddus. Bydd awdurdod sy'n cydymffurfio yn rheoli ei safleoedd ei hun mewn ffordd sy'n ystyriol o fioamrywiaeth.
3. Ymdrechu i godi ymwybyddiaeth pob aelod o staff a phob rheolwr o faterion o ran bioamrywiaeth.
4. Dangos ymrwymiad a chyfraniad i Gynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth, lle y bo'n briodol.
5. Dangos cynnydd yn erbyn dangosyddion a thargedau bioamrywiaeth allweddol, ar gyfer rhywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth a rhywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol, lle y bo'n briodol. Er enghraifft, lle y mae awdurdod cyhoeddus yn berchen ar SoDdGA yn Lloegr neu'n eu rheoli, dylai fod yn gallu dangos cyfraniad at darged Cytundeb Gwasanaeth Cyhoeddus Defra i sicrhau bod 95% o safleoedd mewn cyflwr ffafriol neu'n gwella erbyn 2010.

Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Mae'n debygol y bydd y ffordd briodol o fesur cynnydd yn amrywio rhwng awdurdodau, gan ddibynnu ar y graddau y maent yn dod i gysylltiad â bioamrywiaeth ac ym mha ffordd. Fodd bynnag, gallai dangosyddion posibl gynnwys:

1. Rheoli daliadau tir awdurdod cyhoeddus (e.e. % y daliadau tir a reolir yn ôl cynllun sy'n ceisio sicrhau potential mwyaf y safleoedd o ran bioamrywiaeth).
2. Cyflwr y SoDdGA a reolir gan awdurdod cyhoeddus (os yw'n gymwys, e.e. % y SoDdGA mewn cyflwr 'ffafriol' neu 'anffafriol sy'n gwella').
3. Darparu manau gwyrdd hygyrch.
4. Rheoli effeithiau amgylcheddol ehangach (e.e. gollyngiadau carbon a defnydd o ddŵr ac ynni, gwastraff a llygredd).

Lle y caiff awdurdodau cyhoeddus effaith fawr ar fioamrywiaeth neu gysylltiad sylweddol â bioamrywiaeth, efallai y byddai'n briodol iddynt ddatblygu eu cynllun gweithredu bioamrywiaeth corfforaethol ei hun, gan bennu eu targedau eu hunain ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth drwy eu gweithgareddau, fel y mae'r Asiantaeth Priffyrdd wedi'i wneud.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Atodiad 1: Crynodeb o'r Canllawiau Presennol ar Faterion yn Ymwneud â Bioamrywiaeth

DS: Nid yw'r dogfennau cyfarwyddyd hyn o reidrwydd yn adlewyrchu barn Defra a phartneriaid.

Cyffredinol

Best Value and Biodiversity in Scotland: A Handbook of Good Practice for Public Bodies

Gweithrediaeth yr Alban

Medi 2004

Llyfr A4 yn cynnwys 74 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau lleol ac awdurdodau cyhoeddus eraill

Cyswllt: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/25725/0014475.pdf>

Mae'r canllawiau hyn yn ceisio helpu awdurdodau lleol ac awdurdodau cyhoeddus eraill drwy roi argymhellion ac enghreifftiau ymarferol a fydd yn sicrhau bod ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o fioamrywiaeth a gwerth gorau yn torri at draws pob maes darparu gwasanaethau. Mae'n esbonio pam y dylai awdurdodau cyhoeddus roi sylw i gwarchod bioamrywiaeth, ac yn rhoi canllawiau ymarferol ar sut y gallant gymryd rhan mewn materion o ran bioamrywiaeth. Mae'r cyhoeddiad hefyd yn cynnig cyfres o astudiaethau a dos ar gamau gwarchod bioamrywiaeth a gymerwyd gan awdurdodau lleol eisoes o ran gwerth gorau, a chrynodeb o'r cyhoeddiadau presennol sy'n cynnig cyngor a chanllawiau ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth.

A Review of Biodiversity Conservation Performance Measures

Earthwatch, Rio Tinto

Mawrth 2006

Llyfr A4 yn cynnwys 63 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Rheoli Perfformiad Awdurdodau Lleol a Sefydliadau eraill sy'n Ymwneud â Chadwraeth

Cyswllt: [http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/Biodiversity%20report%20\(2\).pdf](http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/Biodiversity%20report%20(2).pdf)

Mae'r llyfryn hwn yn cydnabod yr ymwybyddiaeth gynyddol bod angen i sefydliadau cadwraeth fod yn fwy atebol am eu canlyniadau cadwraeth i gyrrff ariannu, rhanddeiliaid eraill a'r gymdeithas yn gyffredinol. Mae'n crynhoi ac yn adolygu'r ystyriaethau allweddol o ran mesur perfformiad ym maes gwarchod bioamrywiaeth, gan ganolbwyntio ar fesurau uniongyrchol ac anuniongyrchol o statws bioamrywiaeth ac ar gamau gweithredu yn ymwneud â phrosiectau. Mae hefyd yn disgrifio'r prif systemau monitro a gynigiwyd, manteision ac anfanteision y systemau hyn ac yn nodi camau gweithredu pellach y gallai busnesau a sefydliadau cadwraeth eu cymryd i ddatblygu systemau monitro perfformiad ym maes gwarchod bioamrywiaeth.

Biodiversity – Making the Links

English Nature

1999

Adroddiad yn cynnwys 48 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt: Mae'r adroddiad ar gael am ddim o wefan English Nature

http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/pub_search.asp, neu arwy gysylltu ag english-nature@twoten.press.net (0870 1214 177)

Adroddiad English Nature Cod: IN3.2

ISBN: 1 85716 469 5

Mae'r cyhoeddiad hwn yn disgrifio'r graddau y mae rhywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth yn gydbertnasol. Mae'n defnyddio matrices i nodi cysylltiadau rhwng rhywogaethau a chynefinoedd ac yn rhoi enghreifftiau o sut y gall rhaglenni rhywogaethau a chynefinoedd weithio gyda'i gilydd a sut y gall y cysylltiadau hyn chwarae rhan allweddol o ran datblygu strategaeth gwarchod bioamrywiaeth integredig yn genedlaethol ac yn lleol. Mae'n awgrymu dulliau o gysylltu rhwng grwpiau rhywogaethau a chynefinoedd ac yn rhoi enghreifftiau o sut y gellir defnyddio'r matrices.

Sustainable Development and Environment Manual

Y Weinyddiaeth Amddiffyn (MOD)

Ebrill 2005

Adroddiad yn cynnwys 602 o dudalennau

Cynulleidfa: Cyflogaeth yr MOD, contractwyr a phartneriaid

Cyswllt: http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/F32B94CE-6620-40E8-A1D2-230EA43AEDD0/0/js418_whole.pdf

Mae'r llawlyfr hwn yn un o nifer o wahanol ddogfennau o fewn yr MOD sy'n cynnig canllawiau ar gydymffurfio ag agweddau penodol ar bolisi a deddfwriaeth amgylcheddol. Mae'n cefnogi fframwaith ar gyfer diogelu'r amgylchedd yn yr MOD, gan roi sylw i egwyddorion cyffredinol diogelu amgylcheddol a datblygu cynaliadwy a dderbynnir yn fyd-eang. Mae'n nodi polisi'r MOD ac yn rhoi rhai canllawiau ymarferol ar gyfer swyddogaethau ac adrannau penodol o fewn yr MOD i ddatblygu'r agenda hon o ran diogelu amgylcheddol a datblygu cynaliadwy.

Environmental Information Regulations 2004 – Detailed Guidance

Defra

Mawrth 2005

Adroddiad yn cynnwys 92 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt: <http://www.defra.gov.uk/corporate/opengov/eir/guidance/full-guidance/index.htm>

Bwriedir i'r canllawiau hyn helpu sefydliadau i gydymffurfio â'u rhwymedigaethau cyfreithiol o dan y Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol. Mae'n ddatganiad ar yr ymagwedd y disgwylir i awdurdodau cyhoeddus ei mabwysiadu wrth weithredu cyfundrefn y Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol. Ar ben hynny bwriedir iddynt helpu i nodi'n gliriach y berthynas rhwng y Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol a Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 a'i fwydredinol, a chyfundrefnau gwybodaeth eraill.

National Biodiversity Network Trust: Position Statement on Local Records Centres

Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol

Ebrill 2004

Datganiad yn cynnwys 7 tudalen

Cynulleidfa: Y rhai sy'n ceisio sefydlu Canolfannau Cofnodion Lleol neu eu datblygu ymhellach (E.e. Awdurdodau Lleol, Ymddiriedolaethau Natur, asiantaethau cadwraeth statudol, cyrff cadwraeth eraill)

Cyswllt:

http://www.nbn.org.uk/information/info.asp?level1id=1&level2id=10&level3id=45&level4id=&cat_id=101

Mae'r datganiad hwn yn rhoi diffiniad gweithredol o Ganolfan Cofnodion Lleol, yn disgrifio ei swyddogaethau a'i rol o ran swyddogaethau hanfodol ac ychwanegol, ac yn disgrifio'r berthynas rhyngddi a Ymddiriedolaeth y Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol. Fe'i datblygwyd gyda chyfraniadau gan ystod eang o bartneriaid ac, yn arbennig, mae'n defnyddio gwaith y Prosiect Cysylltu Canolfannau Cofnodion Lleol, 1998-2001, a arweiniwyd gan yr Ymddiriedolaethau Natur ar gyfer y Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol.

Developing a Local Record Centre

Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol

1999

Llawlyfr yn cynnwys 150 o dudalennau

Cynulleidfa: Y rhai sy'n ceisio sefydlu Canolfannau Cofnodion Lleol neu eu datblygu ymhellach (E.e. Awdurdodau Lleol, Ymddiriedolaethau Natur, asiantaethau cadwraeth statudol, cyrff cadwraeth eraill)

Cyswllt:

http://www.nbn.org.uk/information/info.asp?level1id=1&level2id=10&level3id=45&level4id=&cat_id=101

Mae'r canllawiau yn nodi materion allweddol y mae angen rhoi sylw iddynt wrth sefydlu neu ddatblygu Canolfan Gofnodion Leol ac yn rhoi gwybodaeth am sut i lunio Cynllun Datblygu, yr hyn y dylai ei gynnwys a sut y dylid ei ddefnyddio fel dogfen gyfrol. Mae hefyd yn rhoi fframwaith i gynorthwyo gwaith monitro effeithiolrwydd Canolfan Gofnodion Leol mwy hirdymor.

Running a Local Record Centre

Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol

1999

Llawlyfr yn cynnwys 150 o dudalennau

Cynulleidfa: Y rhai sy'n rhedeg Canolfannau Cofnodion Lleol

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o'r Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol –

http://www.nbn.org.uk/information/info.asp?level1id=1&level2id=10&level3id=45&level4id=&cat_id=101

Mae'r llawlyfr cyfarwydd hwn yn adeiladu ar y model a ddisgrifir yn 'Developing a Local Record Centre' ac yn rhoi gwybodaeth ymarferol am lawer o'r gweithrediadau sy'n gysylltiedig â rhedeg Canolfan Gofnodion Leol. Mae'r llawlyfr mewn dwy gyfrol. Mae Cyfrol 1 yn ymdrin â 'Rheoli Busnes' ac yn rhoi gwybodaeth am sut i redeg Canolfan Gofnodion Leol fel busnes bach. Mae Cyfrol 2 yn ymdrin â 'Systemau Rheoli Gwybodaeth Bioamrywiaeth' ac yn cynnwys canllawiau ymarferol ar gyfer Canolfannau Cofnodion Lleol ar sut i ddatblygu polisiau a gweithdrefnau ar gyfer amrywiaeth o dasgau rheoli data, a eglurir gan ddefnyddio nifer o astudiaethau achos.

The Wildlife Trusts' Biodiversity Benchmark

Yr Ymddiriedolaethau Natur

2003

Taflen A4 yn cynnwys 4 tudalen/Gwefan

Cynulleidfa: Unrhyw sefydliad sy'n berchen ar dir neu sy'n gyfrifol am reoli tir

Cyswllt: <http://www.biodiversitybenchmark.org/index.html>

Mae'r daflen hon yn cyflwyno "Meincnod Bioamrywiaeth" yr Ymddiriedolaethau Natur, yn esbonio sut y gall fod o fudd i sefydliadau ac yn esbonio'r prosesau sy'n gysylltiedig ag enill dyfarniad y "Meincnod Bioamrywiaeth". Mae'r "Meincnod Bioamrywiaeth" yn gynllun hyblyg, addasadwy a chydabyddedig i wobrwyo sefydliadau am wella bioamrywiaeth yn barhaus. Mae'n galluogi unrhyw sefydliad i asesu ei effaith ar y byd naturiol a gwella ei gwasanaeth at yr amgylchedd, tra'n dangos ymrwymiad i fioamrywiaeth.

Awdurdodau Lleol – Cyffredinol

Making a Difference: A Guide to Incorporating Biodiversity into Local Authority Services

Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham (Noddir gan Gyngor Bwrdeistref Metropolitan Gateshead)

2000

Llyfryn A4 yn cynnwys 17 tudalen

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.gateshead.gov.uk/DocumentLibrary/Environment/Strategies/makingadifference.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn cynnwys canllawiau gweithredol ar gyfer y swyddog awdurdod lleol neu'r goruchwyliwr gweithrediaidau i'w helpu i ymgorffori Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Durham yn eu swydd. Ynnir sylw at ystod eang o feysydd gwasanaeth, ac ar gyfer pob un o'r rhain rhoddir awgrymiadau i alluogi newid arferion gwaith cyfredol i sicrhau gwelliannau mewn bioamrywiaeth. Dosbarthwyd yr awgrymiadau ar gyfer arferion gwaith o dan benawdau darparu gwasanaethau yn hytrach na phenawdau adrannol. Fel partneriaid allweddol yn y broses bioamrywiaeth, gall awdurdodau lleol chwarae rhan bwysig o ran gweithredu er lles bioamrywiaeth, a gallant fod yn enghreifftiau o arfer gorau ar gyfer partneriaid eraill sy'n gweithio i warchod bioamrywiaeth.

Symud yn ein Blaenau: Datganiad Gweledigaeth ar gyfer Bioamrywiaeth mewn Llywodraeth Leol 2004-2010

Cymdeithas Ecolegwyr Llywodraeth Leol (ALGE)

2004

Llyfryn A4 yn cynnwys 24 o dudalennau

Cynulleidfa: Ecolegwyr Awdurdodau Lleol a holl swyddogaethau Awdurdodau Lleol

Cyswllt Cymraeg:

http://www.alge.org.uk/publications/files/download.php?filepath=Alge_Report_Welsh.pdf

Cyswllt Saesneg:

http://www.alge.org.uk/publications/files/download.php?filepath=Alge_Report_English.pdf

Mae'r llyfryn hwn yn cyflwyno gweledigaeth o'r hyn y dylai awdurdod lleol allu ei gyflawni, pan fydd ei berfformiad yn dda neu'n ardderchog, ar draws ystod eang o weithgareddau o ran pob mater yn ymwneud â bioamrywiaeth a gwarchod natur. Byddir i hyn roi cyfeiriad strategol ar gyfer awdurdodau lleol a sicrhau y cydnabyddir angherbyniol bioamrywiaeth ac yr eir i'r afael â hwy fel rhan o'u darpariaeth gwasanaethau craidd ac y'u hymgornferir ym mhenderfyniadau a chamau gweithredu pob dydd holl swyddogaethau awdurdodau lleol. Mae'n rhoi cyfres o nodweddion neu 'ddilysnodau' bioamrywiaeth awdurdod sy'n perfformio'n dda, sy'n darparu meincnodau ar gyfer pwysu a mesur awdurdodau unigol.

Local Authorities, Nature Conservation and Biodiversity

Cymdeithas Ecolegwyr Llywodraeth Leol (ALGE)

2005

Llyfryn A5 yn cynnwys 13 tudalen

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol a Pharciau Cenedlaethol

Cyswllt:

http://www.alge.org.uk/publications/files/download.php?filepath=Alge_Book_pages1_6.pdf

Mae'r llyfryn hwn yn tynnu sylw at ba mor bwysig yw awdurdodau lleol a Pharciau Cenedlaethol o ran gwarchod natur a diogelu a gwella bioamrywiaeth yn y DU. Mae'n rhoi canllawiau ar rôl awdurdodau lleol i wella a hyrwyddo bioamrywiaeth o fewn: strategaethau datblygu cynaliadwy a strategaethau cymunedol; cynllunio a rheoli datblygu; casglu a defnyddio data; tir awdurdodau lleol; rheoli tir; cydlynu a phartneriaeth; a chyfranogiad cymunedol, cynnwys y gymuned ac addysg gymunedol.

Best Value for Biodiversity: Helping to Achieve Continuous Improvement for Biodiversity Conservation Within Local Government

Cymdeithas Ecolegwyr Llywodraeth Leol (ALGE)

2001

Llyfr A4 ar wefan ALGE

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Lleol

Cyswllt: <http://www.alge.org.uk/publications/bvb/contents.php>

Dengys y llyfr hwn sut y gall awdurdodau lleol wneud cyfraniad cadarnhaol at warchod bioamrywiaeth ac fe'i hanelir at bob awdurdod lleol yng Nghymru a Lloegr, gan gynnwys Cynghorau Sir, Cynghorau Bwrdeistref Sirol, Cynghorau Dosbarth, Cynghorau Bwrdeistref Metropolitan, Awdurdodau Unedol ac Awdurdodau Parc Cenedlaethol. Mae'n rhoi canllawiau ar gyfer awdurdodau lleol ar sut i gynnal Adolygiad Gwerth Gorau o'r modd y darperir eu gwasanaethau lle y maent yn ymwneud â gwarchod bioamrywiaeth. Mae hefyd yn helpu i nodi meysydd gwella posibl, dewis dangosyddion perfformiad lleol, ac integreiddio bioamrywiaeth mewn meysydd gwaith eraill.

Biodiversity Strategy: A Vision for the Conservation of the District's Biodiversity 2006-2009

Cyngor Dosbarth De Swydd Gaergrawnt

Awst 2006

Llyfr A4 yn cynnwys 97 o dudalenau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: http://www.scambs.gov.uk/admin/documents/retrieve.asp?pk_document=904818

Mae'r strategaeth hon yn ceisio nodi sut y bydd Cyngor Dosbarth De Swydd Gaergrawnt yn hyrwyddo bioamrywiaeth, cadwraeth a gwelliannau ar draws holl swyddogaethau'r cyngor er mwyn creu amgylchedd lleol sy'n ecolegol amrywiol a chynaliadwy. Mae'n nodi sut y mae materion o ran bioamrywiaeth yn drawsbynciol rhwng gwahanol swyddogaethau awdurdod lleol ac yn awgrymu meysydd lle y gellid o bosibl sicrhau gwelliannau mewn bioamrywiaeth. Cydnabyddir gwerth gweithio mewn partneriaeth â'r diwydiant datblygu a'r gymuned ehangach er mwyn sicrhau y caiff bioamrywiaeth ei warchod yn effeithiol.

Biodiversity in Community Strategies

Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham

Gorffennaf 2002

Llyfryn A4 yn cynnwys 28 o dudalennau

Cynulleidfa: Aelodau Partneriaethau Strategol Lleol a swyddogion awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am ddrafftio Strategaethau Cymunedol

Cyswllt:

<http://www.durhambiodiversity.org.uk/pdfs/Biodiversity&CommunityStrategies2002.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau ar gyfer y rhai sy'n ymwneud â llunio Strategaethau Cymunedol i'w helpu i gyflawni eu rhwymedigaethau o dan Ddeddf Lywodraeth Leol 2000 a'u cynorthwyo i ymgorffori'r wybodaeth berthnasol am fioamrywiaeth yn eu Strategaeth Gymunedol. Mae'r canllawiau yn cyflwyno bioamrywiaeth a'i berthnasedd i Strategaethau Cymunedol a'r Broses Cynllunio Cymunedol, yn trafod cydgyfeirio polisi, materion a'weddol, adrodd a monitro, ac yn awgrymu ystod o dargedau a dangosyddion perfformiad ar gyfer bioamrywiaeth.

Life Support: Incorporating Biodiversity into Community Strategies

English Nature

Chwefror 2004

Llyfryn A5 yn cynnwys 16 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol a'r mai sy'n ymwneud â datblygu a chyflawni strategaethau cymunedol

Cyswllt: <http://www.ukbap.org.uk/ebg/library/lrsig/DefraLifeSupport.pdf>

Lluniwyd y llyfryn hwn i esbonio sut y gall amcanion Partneriaethau Strategol Lleol gael budd o fioamrywiaeth lleol. Dogfen wybodaeth ydyw sy'n herio'r partneriaethau i ofyn cwestiynau a dod o hyd i bobl â'r atebion i ran sicrhau cefnogaeth gymunedol i fioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
UP to date guidance elsewhere on GOV.UK

Biodiversity and Community Strategies Project – Chester-le-Street District: Final Report

Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham

Ionawr 2005

Adroddiad A4 yn cynnwys 36 o dudalennau

Cynulleidfa: Aelodau Partneriaethau Strategol Lleol a swyddogion awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am ddrafftio Strategaethau Cymunedol

Cyswllt:

<http://www.durhambiodiversity.org.uk/pdfs/Final%20Report%20Chester-le-Street.pdf>

Mae'r adroddiad hwn yn disgrifio ac yn gwerthuso gweithgareddau'r astudiaeth beilot o Strategaethau Bioamrywiaeth a Chymunedol yn Chester-le-Street, a barodd o 2002 hyd 2004. Nod y prosiect oedd dangos, drwy ddatblygu rhaglen datblygu cymunedol a gynhelir gan bartneriaeth, sut y gallai materion bioamrywiaeth a materion amgylcheddol ehangach hyrwyddo Partneriaeth Strategol Leol Chester-le-Street a datblygu Strategaeth Gymunedol yr Ardal. Mae'r adroddiad terfynol yn disgrifio'r gweithgareddau a gyflawnwyd, yn cynnwys dadansoddiad SWOT, ac yn darparu gwersi a ddysgwyd ac argymhellion arfer gorau.

Local Area Agreement – Defra Support Pack

Defra

Awst 2006

Dogfen yn cynnwys 43 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol a Swyddfeydd y Llywodraeth

Cyswllt:

<http://www.oursouthwest.com/climate/archive/LAA-Defra-support-pack-1-august%202006.doc>

Mae'r ddogfen hon yn deisio cynorthwyo ardaloedd lleol a Swyddfeydd y Llywodraeth i sicrhau bod pob Cytunedol Ardal Lleol yn fodd i harneisio egni ac arloesi cymunedau a dinasyddion lleol. Mae'n nodi pob un o ganlyniadau Defra yn fframwaith cyffredin yr Adran Cymunedau a Llywodraeth Leol ac yn awgrymu canlyniadau ychwanegol posibl ac yn ategu'r rhain â gwybodaeth ychwanegol pan fo angen.

Biodiversity Data Needs for Local Authorities and National Park Authorities

Cymdeithas Ecolegwyr Llywodraeth Leol (ALGE)

2006

Adroddiad yn cynnwys 60 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Parc Cenedlaethol

Cyswllt: <http://www.alge.org.uk/publications/files/index.php>

Mae'r adroddiad yn ymdrin â gwaith a wnaed gan ALGE i nodi anghenion a gan data bioamrywiaeth ar gyfer awdurdodau lleol ac awdurdodau parc cenedlaethol yng Nghymru a Lloegr fel rhan o brosiect mwy o faint, 'Biodiversity and Good Practice in Local Authorities' i gefnogi a hyrwyddo gweithredu gan awdurdodau lleol er mwyn gwarchod natur. Mae'r adroddiad yn dadansoddi naw maes o anghenion gwybodaeth bioamrywiaeth sy'n gysylltiedig â statudau a chanllawiau cysylltiedig gan gyrff y llywodraeth yng Nghymru a Lloegr, yn nodi 17 o gynhyrchion data argymhelig sy'n addas ar gyfer diwallu'r anghenion hynny, ac yn cynnig argymhellion ar gyfer camau gweithredu pellach.

Biodiversity Action Plan for Hampshire: Volume One

Partneriaeth Bioamrywiaeth Hampshire

1998

Strategaeth yn cynnwys 80 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.hampshirebiodiversity.org.uk/pdf/vol1/Biodiversitypages01-09.pdf>

Mae Cyfrol un Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Hampshire yn gynllun gweithredu 10 mlynedd strategol ar gyfer bioamrywiaeth ledled y sir. Mae'n nodi amcanion Partneriaeth Bioamrywiaeth Hampshire, yn disgrifio bioamrywiaeth Hampshire, ac yn nodi cynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth. Mae hefyd yn hyrwyddo strategaeth ar gyfer gwybodaeth a data bioamrywiaeth ac ar gyfer codi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
UP to date guidance elsewhere on GOV.UK

Biodiversity Action Plan for Hampshire: Volume Two

Partneriaeth Bioamrywiaeth Hampshire

2000

31 o dudalennau ar gyfer rhan un o'r adroddiad

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.hampshirebiodiversity.org.uk/pdf/vol2/Vol2ActionPlan1-13.pdf>

Mae Cyfrol dau yn canolbwyntio ar gynlluniau gweithredu manwl ar gyfer y defnyddwyr a rhywogaethau unigol â blaenoriaeth, ac mae'n ymdrin â phynciau penodol megis rheoli dŵr ac addysg ac ymwybyddiaeth sy'n cael cryn ddylanwad ar weithgarwch gwarchod bioamrywiaeth.

Parciau a Mannau Gwyrdd

Making Contracts Work for Wildlife: How to Encourage Biodiversity in Urban Parks

Y Comisiwn Pensaerniaeth a'r Amgylchedd Adeiledig (CABE)

2006

Llyfr A4 yn cynnwys 62 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Rheoli Parciau a Mannau Gwyrdd o fewn Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Cyhoeddus

Cyswllt: <http://www.cabe.org.uk/AssetLibrary/8068.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn cynghori gweithwyr proffesiynol ym maes parciau a manau gwyrdd ar sut i fanteisio i'r eithaf ar y potensial ar gyfer bioamrywiaeth yn ein parciau trefol, a sut i integreiddio bioamrywiaeth mewn dulliau traddodiadol o reoli manau gwerth. Mae'n canolbwyntio ar agweddau ymarferol ac yn cynnwys astudiaethau achos i ddangos sut y gall yr argymhellion ddwyn manteision i fioamrywiaeth a phobl leol, yn ogystal â chynyddu boddhad staff, ac mae'n esbonio sut y gall ymwybyddiaeth unigolion a chyflogwyr wneud y gwahaniaeth rhwng methu a llwyddo.

A Space for Nature

English Nature

1996

Taflen A5 yn cynnwys 8 tudalen

Cynulleidfa: Pob awdurdod cyhoeddus

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/spacefornature.pdf>

Mae'r daflen hon yn amlinellu'r gwerthoedd i bobl yn gysylltiedig â mannau gwyrdd naturiol hygyrch mewn ardaloedd trefol a'u pwysigrwydd o ran cadwraeth, gan nodi barn English Nature a safonau awgrymedig ar gyfer eu darparu.

Accessible Natural Greenspace in Towns and Cities: A Review of Appropriate Size and Distance Criteria – Research Report No. 153

English Nature

1995

Adroddiad yn cynnwys 49 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: Mae'r adroddiad wedi'i rannu'n dair adran –

http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/153_1.pdf

http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/153_2.pdf

http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/153_3.pdf

Mae'r adroddiad hwn yn ceisio helpu Awdurdodau Lleol i ddatblygu polisiau sy'n cydnabod, yn diogelu ac yn gwella'r cyfraniad y mae mannau naturiol yn ei wneud at gynaliadwyedd lleol. Trafodir tair agwedd ar mannau naturiol mewn dinasoedd a threfi: eu bioamrywiaeth; eu gallu i ymdopi â llygredd trefol; sicrhau bod mannau naturiol yn hygyrch i bawb. Mae'r adroddiad yn ceisio dangos sut y gellir defnyddio meini prawf maint a phellter i nodi'r mannau naturiol sy'n cyfrannu fwyaf at gynaliadwyedd lleol.

Accessible Natural Green Space Standards in Towns and Cities: A Review and Toolkit for their Implementation – Research Report No. 526

English Nature

2003

Adroddiad yn cynnwys 98 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/526.pdf>

Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno canfyddiadau prosiect a edrychodd ar bodel safonau mannau gwyrdd naturiol English Nature er mwyn nodi a ellid cefnogi ei ddilysrwydd o hyd, sut yr oedd awdurdodau lleol yn rheoli polisi mannau gwyrdd a sut y gellid hyrwyddo'r safonau yn effeithiol yn yr amgylchedd polisi newydd a chyfnewidiol. Mae'r prosiect yn amlinellu'r waith a gyhoeddwyd yn Adroddiad Ymchwil Rhif 153 English Nature, 'Accessible Natural Greenspace in towns and cities – a review of appropriate size and distance criteria (1995)'.

Providing Accessible Natural Greenspace in Towns and Cities: A Practical Guide to Assessing the Resource and Implementing Local Standards for Provision

English Nature

2003

Canllawiau yn cynnwys 36 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/Accessgreenspace.pdf>

Mae'r canllawiau hyn yn darparu methodoleg awgrymedig a chyngor ar ddefnyddio Safonau Mannau Gwyrdd Naturiol Hygyrch English Nature – fel y nodir yn Adroddiad Ymchwil Rhif 526 English Nature, 'Accessible Natural Green Space Standards in Towns and Cities: A Review and Toolkit for their Implementation'.

Cynllunio a Datblygu

Planning Policy Statement (PPS) 9: Biodiversity and Geological Conservation

Swyddfa'r Dirprwy Brif Weinidog

2005

Taflen A4 yn cynnwys 13 o dudalennau

Cynulleidfa: Cynrychiolwyr Cynllunio a Datblygu Awdurdodau Cyhoeddus Rhanbarthol ac Awdurdodau Lleol.

Cyswllt:

http://www.communities.gov.uk/pub/833/PlanningPolicyStatement9BiodiversityandGeologicalConservation_id1143833.pdf

Mae Datganiad Polisi Cynllunio 9 yn nodi polisiau cynllunio ar ddiogelu bioamrywiaeth a chadwraeth ddaearegol drwy'r system gynllunio. Nid yw'r polisiau hyn yn disodli polisiau cynllunio cenedlaethol sy'n bodoli eisoes nac unrhyw bolisiau cynllunio cenedlaethol eraill ac nid ydynt yn bwysicach na'r cyfryw bolisiau, ond dylent ategu'r polisiau hyn a gweithredu ochr yn ochr â datganiadau perthnasol eraill o bolisi cynllunio cenedlaethol. Bydd angen i'r polisiau a nodir yn y ddogfen hon gael eu hystyried gan gyrff cynllunio rhanbarthol wrth iddynt lunio strategaethau gofodol rhanbarthol, a chan awdurdodau cynllunio lleol wrth iddynt lunio dogfennau datblygu lleol, a gallant fod yn berthnasol i benderfyniadau ar geistadau cynllunio unigol.

Planning for Biodiversity and Geological Conservation: A Guide to Good Practice

Swyddfa'r Dirprwy Brif Weinidog, Defra, English Nature

Mawrth 2006

Llyfr A4 yn cynnwys 63 o dudalennau

Cynulleidfa: Cynrychiolwyr Cynllunio a Datblygu Awdurdodau Cyhoeddus Rhanbarthol ac Awdurdodau Lleol.

Cyswllt:

http://www.communities.gov.uk/pub/843/PlanningforBiodiversityGeologicalConservationAGuidetoGoodPractice_id1164843.pdf

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau arfer da ar ffyrdd y gall gyrff cynllunio rhanbarthol ac awdurdodau cynllunio lleol helpu i gyflawni'r polisiau cenedlaethol yn PPS9 (a gynhowyd uchod) a chydymffurfio â'r gofynion cyfreithiol a nodir yng Nghylchlythyr y Llywodraeth, "Biodiversity and Geological Conservation – statutory obligations and their impact within the planning system". Mae'r canllawiau hyn yn awgrymu ffyrdd y gall polisiau a phenderfyniadau cynllunio wella ac adfer bioamrywiaeth a daeareg yn llwyddiannus, tra'n osgoi neu'n lliniaru niwed neu'n gwneud iawn amdano.

Canllawiau Cynllunio (Cymru): Nodyn Cyngor Technegol (Cymru) 5 – Cadwraeth Natur a Chynllunio

Y Swyddfa Gymreig

1996

Nodyn cyngor technegol yn cynnwys 19 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Cynllunio Lleol yng Nghymru

Cyswllt:

<http://new.wales.gov.uk/docrepos/40382/4038231121/403821/403821/403821/403824/tan-5-w.pdf?lang=cy>

Mae'r Nodyn Cyngor Technegol (TAN) hwn yn rhoi cyngor ar fateriau rheoli datblygu ar gyfer Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGA), Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA), a Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA). Mae hefyd yn ymdrin â dewis a dynodi safleoedd gwarchod natur anstatudol, megis gwarchodfeydd natur lleol, a diogelu rhywogaethau, tiroedd comin a lawntiau.

Framework for Biodiversity: Integrating Biodiversity into Local Development Frameworks

Cymdeithas Ecolegwyr Llywodraeth Leol (ALGE)

2005

Llyfryn A4 yn cynnwys 40 o dudalennau

Cynulleidfa: Ecolegwyr Llywodraeth Leol ac Adrannau Cynllunio Awdurdodau Lleol

Cyswllt:

http://www.alge.org.uk/publications/files/download.php?filepath=Biodiversity_Framework.pdf

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi cyngor ar gwmpasu ac integreiddio bioamrywiaeth mewn Fframweithiau Datblygu Lleol. Mae'n caisio cynorthwyo awdurdodau lleol i lunio'r dogfennau allweddol sydd eu hangen yn eu Fframweithiau Datblygu Lleol ac i gyflawni eu swyddogaethau rheoli datblygu dilynol, a helpu i lunio dogfennau cynllunio atodol ar fioamrywiaeth, a hyrwyddo arfer da gan ddatblygwyr. Mae'n rhoi canllawiau ar sicrhau bod datblygiadau yn osgoi neu'n gwella ardaloedd sy'n destun dynodiadau amgylcheddol a dynodiadau treftadaeth, yn hyrwyddo deunyddiau adeiladu wedi'u hailgylchu, yn osgoi neu'n lleihau llygredd, yn lleihau gwastraff, yn unioni effeithiau tir diffaith a thir halogedig, yn lleihau'r dŵr a'r ynni a ddefnyddir, yn defnyddio ynni adnewyddadwy, yn lleihau'r angen i deithio, yn cynyddu dwysedd ac yn defnyddio llai o dir.

Canllawiau i Awdurdodau Lleol ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Biodiversity Guidance for Land Use Planners in Cambridgeshire and Peterborough

Cyngor Sir Caergrawnt

2001

Llyfryn A4 yn cynnwys 32 o dudalennau

Cynulleidfa: Adranau Cynllunio Awdurdodau Lleol

Cyswllt:

<http://www.cambridgeshire.gov.uk/NR/rdonlyres/E2DF93F7-ADD4-42E3-88A4-22704BD6A163/0/bplanchecklist.pdf>

Nododd y Canllawiau Cynllunio Rhanbarthol ar gyfer Dwyrain Lloegr a'r Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy yng Nghymru a Lloegr y cyfrifoldeb sydd gan awdurdodau cynllunio lleol i helpu i gyrraedd y targedau a bennwyd yng nghynllun gweithredu bioamrywiaeth y DU a chynlluniau gweithredu bioamrywiaeth lleol. Mae'r ddogfen hon yn rhoi canllawiau ar sut y dylai'r system gynllunio ymdrin â bioamrywiaeth. Fe'i lluniwyd gan Bartneriaeth Bioamrywiaeth Swydd Gaergrawnt a Peterborough gan ymgynghori â chynllunwyr, ac ar eu rhan, i helpu i ymdrin â materion o ran bioamrywiaeth yn fwy effeithiol. Mae'r rhestr gyfeirio hon yn cynorthwyo cynllunwyr strategol a chynllunwyr rheoli datblygu a ffyddant yn ystyried bioamrywiaeth, ym maes datblygu polisi ac wrth ymdrin â chynigion cynllunio. Cynhwysir pum astudiaeth achos i roi enghreifftiau o arfer da, sy'n edrych ar: ddatblygiad preswyl bach; dwysedd preswyl uwch; ystad ddiwydiannol; datblygiad ffordd; ac anheddiad newydd arfaethedig.

Planning Sustainable Communities: A Green Infrastructure Guide for Milton Keynes and the South Midlands

Is-grŵp yr Amgylchedd ac Ansawdd Bywyd Milton Keynes a De Canolbarth Lloegr

Ebrill 2005

Llyfryn A4 yn cynnwys 36 o dudalennau

Cynulleidfa: Adranau Cynllunio, Rheoli Tir, Rheoli Parciau Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://publications.environment-agency.gov.uk/pdf/GeAN0305BIWY-e-e.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau i gynorthwyo cyfryngau cyflawni lleol ac awdurdodau lleol i fynd i'r afael ag anghenion cynllunio a chyflawni 'seilwaith gwyrdd' a manteision gwneud hynny. Mae'n cyflwyno rhestr gyfeirio o egwyddorion cynllunio a chyflawni seilwaith gwyrdd yn ymwneud ag ystod o asedau cyhoeddus a phreifat, gyda mynediad cyhoeddus a hebddo, mewn lleoliadau trefol a gwledig. Eglurir egwyddorion cynllunio a chyflawni pob ased seilwaith gwyrdd gan ddefnyddio astudiaethau achos perthnasol yn nodi arfer gorau, a thynnir sylw at adnoddau a gwybodaeth bellach.

Strategic Environmental Assessment and Biodiversity: Guidance for Practitioners

Cyngor Cefn Gwlad Cymru, English Nature, Asiantaeth yr Amgylchedd, RSPB

Mehefin 2004

Adroddiad yn cynnwys 93 o dudalennau

Cynulleidfa: Ymarferwyr sy'n Ymwneud ag Aseidiadau Amgylcheddol Strategol

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/SEABiodiversityGuide.pdf>

Mae'r llyfr hwn yn rhoi canllawiau i sicrhau yr ymdrinnir ag ystyriaethau bioamrywiaeth yn briodol ym mhob cam mewn aseidiadau amgylcheddol strategol. Mae'n ceisio cynorthwyo pobl a sefydliadau i lunio cynllunio a rhaglenni mewn ystod eang o sectorau, cyflawni a pharatoi aseidiadau amgylcheddol strategol, a gwneud sylwadau ar faterion o ran bioamrywiaeth yn yr aseidiadau amgylcheddol strategol hynny. Mae'r llyfr yn cyflwyno'r aseidiadau amgylcheddol strategol a'i ofynion cyfreithiol, yn esbonio sut y gellir ystyried goblygiadau bioamrywiaeth mewn asesiad amgylcheddol strategol, ac yn cyflwyno 'pecyn cymorth' o ddechrau mwy penodol ar gyfer hyrwyddo bioamrywiaeth drwy'r asesiad amgylcheddol strategol.

Living Roofs

English Nature

2006

Taflen A5 yn cynnwys 28 o dudalennau

Cynulleidfa:

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/LivingRoofs.pdf>

Mae'r daflen hon yn rhoi canllawiau ar doeau byw, ac yn nodi manteision ac anfanteision gwahanol fathau o do byw (neu wyrdd). Mae'n gwneud argymhellion ar gyfer gwahanol fathau o adeiladau a thoeau ac yn rhoi manylion a chanllawiau yn ymwneud â gwahanol ddeunyddiau adeiladu a phlanhigion i ddarparu'r cynefinoedd sych a'r rhywogaethau bywyd gwyllt y gellir disgwyl iddynt fyw mewn toeau byw.

Design for Biodiversity: A Guidance Document for Development in London

Asiantaeth Datblygu Llundain

2006

Taflen A5 yn cynnwys 21 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Cynllunio Awdurdodau Lleol a Datblygwyr

Cyswllt: http://www.lda.gov.uk/upload/pdf/Design_for__Biodiversity.pdf

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau cyffredinol ar ddylunio datblygiadau eraidd bioamrywiaeth. Mae'n nodi'r ffactorau sbarduno allweddol a'r prif brosesau sy'n hyrwyddo arfer gorau ac yn esbonio y dylai datblygiadau fod yn gynaliadwy, wedi'u canolbwyntio ar dir a ddatblygwyd yn flaenorol, tra'n diogelu ac yn gwella mannau agored ac asedau amgylcheddol. Mae hefyd yn rhoi tair astudiaeth achos sy'n dangos sut y cyflawnwyd blaenoriaethau gwarchod natur mewn datblygiadau ym Mharc Gillespie yn Islington, Deptford Creek a BCC Cables yn Belvedere.

Developing Naturally: A Handbook for Incorporating the Natural Environment into Planning and Development

Oxford, M

2000

Llyfr A4 yn cynnwys 194 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Cynllunio Awdurdodau Lleol

Cyswllt:

Ar gael i'w brynu o Siop Llyfrau'r Amgylchedd NHBS –
http://www.nhbs.com/developing_naturally_tefno_109816.html

Mae'r llyfryn hwn wedi'i anelu at y rhai sy'n ymwneud â'r broses cynllunio a datblygu ac yn rhoi canllawiau a gwybodaeth synhwysfawr am bopeth o asesu gwerth safle ar gyfer bywyd gwyllt i dirlunio a chreu cynefinoedd.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Biodiversity Impact – Biodiversity and Environmental Impact Assessment: A Good Practice Guide for Road Schemes

Byron, H. (RSPB)

2000

Llyfryn A4 yn cynnwys 119 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau cyhoeddus sy'n ymwneud â llunio Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol

Cyswllt:

Ar gael i'w brynu o Siop Lyfrau'r Amgylchedd NHBS –
http://www.nhbs.com/biodiversity_impact_tefno_108236.html

Mae'r llyfryn hwn yn ceisio helpu Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol (AEAM) wireddu eu potensial drwy roi canllawiau arfer gorau ar ymdrin â bioamrywiaeth mewn Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol ar gyfer cynlluniau ffordd. Mae'n rhoi ymagwedd fanwl sy'n berthnasol nid yn unig i gynlluniau ffordd, ond i Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol ar gyfer mathau eraill o ddatblygiadau, a bydd yn ategu canllawiau sy'n bodoli eisoes a dylai helpu pawb sy'n cymryd rhan yn y broses asesu'r effaith amgylchedd ar gyfer cynllun ffordd o'r llwodraeth, awdurdodau lleol, cynllunwyr ac ecolegwyr, cyrff statudol a chyrff gwarchod natur, statolygyddiaid a hyrwyddwyr, i ymgynghorwyr amgylcheddol ac ecolegol sy'n ymwneud â llunio Datganiadau o'r Effaith Amgylcheddol ar gyfer ffordd.

PAS 2010: Planning to Halt the Loss of Biodiversity – Biodiversity Conservation Standards for Planning in the United Kingdom – Code of Practice

BSI

Awst 2006

Llyfryn A4 yn cynnwys 26 o dudalennau

Cynulleidfa: Adranau Cynllunio Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Cyhoeddus Eraill â Diddordeb mewn Bioamrywiaeth a Chynllunio

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o eSiop BSI –

<http://eshop.bsi-global.com/ProductDetails.aspx?p=30154979&cat=Environment>

Mae'r llyfryn hwn wedi'i anelu at bob awdurdod cymwys sy'n ymwneud â'r broses gynllunio yn y DU. Mae hefyd yn ffynhonnell allweddol o wybodaeth ar gyfer eraill sydd â diddordeb mewn bioamrywiaeth a chynllunio, megis cyrff gwarchod natur statudol, sefydliadau anllwydraethol amgylcheddol, ymgynghoreion cynllunio, ymgeiswyr cynllunio a'u hasiantiaid a'u hymgyngorwyr, ynghyd â grwpiau cymunedol lleol. Mae'r PAS yn nodi gweithdrefn y gall awdurdod cymwys ei defnyddio i weithredu statud, polisi ac arfer da o ran bioamrywiaeth.

Planning for Biodiversity: Good Practice Guide

Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol

1999 (Ailargraffwyd ym mis Gorffennaf 2001)

Llyfr A4 yn cynnwys 62 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Cynllunio Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Cyhoeddus Eraill a Diddordeb mewn Bioamrywiaeth a Chynllunio

Cyswllt: <http://www.rtpi.org.uk/resources/publications/environment/biodiversity/>

Mae'r llyfr hwn yn ceisio codi ymwybyddiaeth a gwella dealltwriaeth o weithgarwch gwarchod bioamrywiaeth yn y system gynllunio, yn ogystal â datrys gwrthdaro a phroblemau, a chreu a chydabod cyfleoedd. Mae'n rhoi canllawiau ymarferol ar offerynnau cynllunio a all gyfrannu at warchod bioamrywiaeth. Mae'r ddogfen yn esbonio beth yw bioamrywiaeth, yn rhoi'r cyd-destun polisi a deddfwriaeth, ac yn nodi proses y cynllun gweithredu bioamrywiaeth lleol. Mae'n rhoi cyngor ar arfer da mewn Cynlluniau Datblygu, gwaith Rheoli Datblygu, ac mewn mentrau cynllunio eraill a all gyfrannu at warchod bioamrywiaeth.

Working With Wildlife: A Resource and Training Pack for the Construction Industry

Newton, J., Williams, C., Nicholson, C., Venables, R., ac eraill

2004

Adnodd hyfforddi yn cynnwys 400 o dudalennau

Cynulleidfa: Hyfforddiant i Unigolion sy'n ymwneud ag Adeiladu, Cynllunio a Datblygu

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o CIRIA Books –

<http://www.ciria.org/acatalog/C587TP.html>

Sampl: <http://www.ciria.org/acatalog/c587.pdf>

Mae'r pecyn hyfforddi hwn yn rhoi gwybodaeth a chanllawiau i alluogi amrywiaeth eang o bobl sy'n ymwneud ag adeiladu i aros o fewn y gyfraith yn ymwneud â bywyd gwylt, a gweithredu arfer da wrth ddiogelu bywyd gwylt ar brosiectau datblygu ac adeiladu. Bwriedir i'r pecyn hwn gael ei ddefnyddio at ddibenion hyfforddi ac mae'n cynnwys cyflwyniad a deunyddiau hyfforddi ar CD-ROM cysylltiedig. Mae'r deunyddiau ategol hyn yn cynnwys taflenni briffio ar gynefinoedd a rhywogaethau unigol, cyflwyniadau pecyn cymorth a chwis ar gyfer y rhai sy'n cael yr hyfforddiant. Mae'r pecyn yn ymdrin â hanfodion ecoleg ac yn cyflwyno deddfwriaeth sy'n rheoli materion bywyd gwylt ac adeiladu, cyn rhoi canllawiau ymarferol ar ymdrin â bywyd gwylt ar safleoedd.

Working With Wildlife: Pocket Book

Newton, J., Williams, C., Nicholson, C., Venables, R., ac eraill

2004

Llyfryn A4 yn cynnwys 32 o dudalennau

Cynulleidfa: Unigolion sy'n Ymwneud ag Adeiladu a Datblygu

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o CIRIA Books –

<http://www.ciria.org/acatalog/C613.html>

Sampl: **<http://www.ciria.org/acatalog/c587.pdf>**

Bwriedir i'r llyfr pced hwn roi cyngor ymarferol ar rai o'r rhywogaethau bywyd gwyllt pwysicaf a geir ar safleoedd adeiladu yn y DU ar gyfer gweithwyr a rheolwyr safleoedd adeiladu. Mae'n rhoi canllawiau i gynorthwyo i nodi pob un o'r rhywogaethau bywyd gwyllt yr ymdrinnir â hwy, ac mae'n esbonio beth i'w wneud pan y'u canfyddir ar y safle. Bwriedir i'r llyfr hwn helpu safleoedd adeiladu i gydymffurfio â'r gyfraith, ond mae hefyd yn celsio cryddu ymwybyddiaeth o arfer da amgylcheddol ac yn hyrwyddo ei weithredu i raddau helaethach, ac yn tynnu sylw at y goblygiadau iechyd a diogelwch o ran gweithio gyda bywyd gwyllt.

Working With Wildlife: Site Guide

Newton, J., Williams, C.

2005

Llyfr A4 yn cynnwys 196 o dudalennau

Cynulleidfa: Unigolion sy'n Ymwneud ag Adeiladu a Datblygu

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o CIRIA Books –

<http://www.ciria.org/acatalog/C567.html>

Sampl: **<http://www.ciria.org/acatalog/c567.pdf>**

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi gwybodaeth a chanllawiau, ar gyfer amrywiaeth eang o bobl sy'n gweithio yn y diwydiant adeiladu, i godi ymwybyddiaeth o'r gyfraith yn ymwneud â bywyd gwyllt a hyrwyddo deall a gweithredu arfer da wrth ddiogelu bywyd gwyllt ar brosiectau datblygu ac adeiladu. Bwriedir i'r canllaw hwn gael ei ddefnyddio fel cyfeirlyfr cyflym, ar y safle i helpu i nodi rhywogaethau a rhoi canllawiau ar yr hyn y dylid ei wneud os canfyddir y rhywogaethau hyn. Mae'n rhoi gwybodaeth am rolau'r contractwr a'r ecolegydd o ran helpu i ddeall y materion, ac yn rhoi canllawiau ar yr amseroedd gorau posibl ar gyfer gwneud arolygon arbenigol a gwaith lliniaru.

Building Greener

Cymdeithas Ymchwil a Gwybodaeth y Diwydiant Adeiladu (CIRIA)

2006

Cyhoeddir y ddogfen gyfarwyddyd lawn yn Hydref 2006

Cynulleidfa: Dylunwyr, Cynllunwyr a'r Diwydiant Adeiladu

Cyswllt: http://www.ciria.org/buildinggreener/guidance_introduction.htm

Bydd y canllawiau yn edrych ar y materion cynllunio, dylunio, adeiladu a chynnal a chadw yn ymwneud ag ymgorffori toeau gwyrdd, waliau gwyrdd a nodweddion cyswrtiedig a draws ystod o wahanol fathau o eiddo ar gyfer adeiladau newydd ac adeiladau sy'n bodoli eisoes. Bydd y ddogfen yn canolbwyntio ar sut y gall y nodweddion hyn ddwyn manteision i'r amgylchedd adeiledig drwy wella bioamrywiaeth, draenio cynaliadwy ac effeithlonrwydd thermol. Bydd yn defnyddio astudiaethau achos i nodi arfer da a gwersi a ddysgwyd a bydd yn cynnwys gwybodaeth am y fframwaith a'r ffactorau sbarduno a ddarperir gan ganllawiau cynllunio a Rheoliadau Adeiladu, y manteision a'r rhwystrau, dewisiadau dylunio a materion adeiladu a chynnal a chadw o ran pob un o'r nodweddion yr ymdrinnir â hwy.

Biodiversity Indicators for Construction Projects

Woodall, R., Crowhurst, D.

Gorffennaf 2003

Llyfryn A4 yn cynnwys 29 o dudalenau

Cynulleidfa: Dylunwyr, Cynllunwyr a'r Diwydiant Adeiladu

Cyswllt: <http://www.ciria.org/pdf/w005.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn cynnwys set o dri dangosydd bioamrywiaeth cydategol, a ddatblygwyd gan BRE a CIRIA, sy'n caniatáu mesur effaith prosiectau adeiladu ar fioamrywiaeth. Bydd hyn yn helpu defnyddwyr i fesur effaith eu cynnyrch adeiladu a'u prosesau adeiladu ar fioamrywiaeth, tra bydd dylunwyr a rhwystrau adeiladu hefyd yn gallu eu defnyddio i fonitro eu perfformiad eu hunain. Gobeithir y bydd y dangosyddion hyn yn hyrwyddo dylunio ac adeiladu prosiectau mwy ecolegol gadarn ac yn helpu i gynyddu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o egwyddorion a materion bioamrywiaeth o fewn y diwydiant adeiladu.

Duties on Relevant Authorities to Have Regard to the Purposes of National Parks, Areas of Outstanding Natural Beauty (AONBs) and the Norfolk and Suffolk Broads: Guidance Note

Defra

2005

Taflen A4 yn cynnwys 10 tudalen

Cynulleidfa: Adrannau Rheoli Tir Awdurdodau Lleol Perthnasol

Cyswllt:

<http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/issues/landscap/pdf/authorityduties-guidancenote.pdf>

Mae'r daflen hon yn rhoi canllawiau yn ymwneud â Pharciau Cenedlaethol, Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol (AOHNE) a Llynnoedd Norfolk a Suffolk ac yn eiddo codi ymwybyddiaeth o'r dyletswyddau y bwriedir iddynt ddiogelu'r ardaloedd hyn a nodi'r dyletswyddau hynny yn gliriach. Mae'n esbonio sut y gallai awdurdodau ddangos eu bod yn gydymffurfio â'r dyletswyddau, yn nodi'r broses a ddefnyddir i'w monitro ac yn rhoi cyfle newydd i bob awdurdod perthnasol ddangos ei ymrwymiad i warchod a gwella ein tirweddau gorau.

Biodiversity Checklist: Developer's Guidance

Cyngor Sir Caergrawnt

Mawrth 2001

Taflen A4 6 thudalen

Cynulleidfa: Awdurdodau Cynllunio Lleol

Cyswllt:

<http://www.cambridgeshire.gov.uk/NR/rdonlyres/BA8E3741-34F4-4421-80F7-3069B275FF61/0/biodguide.pdf>

Mae'r daflen hon yn rhoi canllawiau, a ddatblygwyd gan ymgynghori â chynllunwyr awdurdodau lleol yn Swydd Gaergrawnt a Peterborough, ar y math o wybodaeth yn ymwneud â bioamrywiaeth y gellid ei disgwyl pan gyflwynir ffurflenni cais cynllunio. Mae'r canllawiau hyn yn ymdrin â nifer o gamau y gellir eu cymryd yn ystod proses y cais cynllunio i hwyluso gwaith y cynllunwyr a sicrhau na thorrir deddfwriaeth y llywodraeth, tra'n sicrhau manteision i fioamrywiaeth hefyd.

Busnes a Bioamrywiaeth

Business and Biodiversity: A UK Business Guide for Understanding and Integrating Nature Conservation and Biodiversity into Environmental Management Systems

Earthwatch

2002

Llyfryn A5 yn cynnwys 24 o dudalennau

Cynulleidfa: Busnesau

Cyswllt: <http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/bandb.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn cyflwyno pwysigrwydd bioamrywiaeth a gwarchod natur, gan ddisgrifio'r prif fygythiadau i fioamrywiaeth ac esbonio pam y mae gwarchod bioamrywiaeth yn bwysig i fyd busnes. Mae'r ddogfen hefyd yn cyflwyno pum cam ar gyfer integreiddio bioamrywiaeth i System Rheoli Amgylcheddol. Mae'r pum cam hyn yn mynd â busnesau drwy nodi a rhestru gweithgareddau busnes ac effeithiau ar fioamrywiaeth led: nodi ac adolygu risgiau ac effeithiau posibl; pennu blaenoriaethau ar gyfer gweithredu; datblygu rheolwr cynllunio rheoli; ac integreiddio a gweithredu cynllun gweithredu priodol yn y broses busnes.

Business and Biodiversity: Site Biodiversity Action Plans – A Guide to Managing Biodiversity on Your Site

Earthwatch

2003

Taflen A5 yn cynnwys 6 thudalen

Cynulleidfa: Busnesau

Cyswllt:

[http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/B&B%20SITE%20BAP%20\(181\)%20V10.pdf](http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/B&B%20SITE%20BAP%20(181)%20V10.pdf)

Mae'r daflen hon yn roi cyfarwyddyd a chanllawiau ymarferol ar ddatblygu a chyflawni cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth ar gyfer safleoedd busnes. Mae'r ddogfen yn cynnwys cyngor ar: sut i gynnal arolwg ecolegol o safle; sut i lunio, ac wedyn gweithredu, y cynllun gweithredu bioamrywiaeth; a chanllawiau ar fonitro ac adolygu cynlluniau a chyflwyno adroddiadau arnynt. Cynhwysir cyfres o astudiaethau achos ar gyfer Severn Trent Water, Royal Bank of Scotland, GlaxoSmithKline, Center Parcs ac RMC.

Case Studies in Business and Biodiversity: A Companion Volume to 'Business & Biodiversity: A UK Business Guide for Understanding and Integrating Nature Conservation and Biodiversity into Environmental Management Systems

Earthwatch

2000

Llyfryn A5 yn cynnwys 32 o dudalennau

Cynulleidfa: Busnesau

Cyswllt: <http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/bandbcasestudies.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn cyflwyno cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth ac yn rhoi deg dangosydd o ran ystyried bioamrywiaeth, sy'n cynnwys deall bioamrywiaeth, datblygu ac integreiddio cynllun gweithredu bioamrywiaeth ar gyfer y cwmni, gweithio gyda phartneriaid lleol a chyflogeion, arian a chymorth rheolwyr, a chyfathrebu ac ymgysylltu â rhanddeiliaid mewnol ac allanol. Eglurir y dangosyddion gan ddefnyddio enghreifftiau o arfer gorau, ymlogysta a chyfres o astudiaethau achos ar gyfer Northumbrian Water, Center Parcs, Maes Awyr Luton Llundain, Glaxo Wellcome, BP Amoco a'r Banc Cydweithredol.

Putting a Bit Back: A Guide to Nature Conservation for Small to Medium-sized Enterprises (SMEs)

Earthwatch

2001

Llyfryn A5 yn cynnwys 8 tudalen

Cynulleidfa: Busnesau

Cyswllt: <http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/bit.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn darparu argymhellion arfer gorau ar gyfer mentrau bach a chanolig ac yn nodi ystod o weithgareddau syml y gellir eu cyflawni yn y gweithle (e.e. lleihau llygredd, defnyddio ynni yn ddoeth a lleihau hyd yr eithaf ar wastraff) i helpu i ddiogelu a gwarchod yr amgylchedd, tra'n gwella effeithlonrwydd busnesau hefyd. Mae'r argymhellion yn canolbwyntio ar feysydd allweddol yn ymwneud â phrosesau gwarchod natur gan gynnwys: adolygu amgylcheddol; adolygu safleoedd; gwella budd gwarchod natur safleoedd; aelodaeth a nawdd; cyfranogiad staff; ac adolygu camau gweithredu. Mae'r ddogfen hefyd yn cynnwys cyfres o astudiaethau achos ar gyfer Shields Environmental Ltd, Beacon Press Ltd, Mileta Tog 24, Husky Injection Moulding Systems a Ginns and Gutteridge Ltd.

Business and Biodiversity: A Guide for UK-Based Companies Operating Internationally

Earthwatch

2002

Llyfryn A5 yn cynnwys 48 o dudalennau

Cynulleidfa: Busnesau Rhyngwladol wedi'u lleoli yn y DU

Cyswllt: <http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/BandBOseas.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi trosolwg o ystyriaethau a heriau ar gyfer cwmnïau wedi'u lleoli yn y DU sydd â gweithrediadau neu gysylltiadau dramor ac yn esbonio'r fframwaith rhyngwladol o gonfensiynau, cyfreithiau a rheoliadau yn ymwneud â bioamrywiaeth. Mae'r ddogfen hefyd yn rhoi enghreifftiau o arfer da, sy'n nodi problemau penodol y mae cwmnïau eisoes wedi'u hwynebu a mynd i'r afael â hwy. Er enghraifft, llunio a gweithredu cynllun gweithredu bioamrywiaeth ar gyfer y cwmni, a chynnwys rhanddeiliaid a chadwyni cyflenwi yn y broses.

Business and Biodiversity: The Handbook for Corporate Action

Earthwatch, Undeb Cadwraeth y Byd (IUCN), Cyngor Busnes y Byd ar gyfer Datblygu Cynaliadwy

2002

Llyfryn A5 yn cynnwys 56 o dudalennau

Cynulleidfa: Cynrychiolwyr Iechyd, Ddiogelwch a Datblygu Cynaliadwy

Cyswllt: <http://www.businessandbiodiversity.org/pdf/IUCN-EW-WBCSD%20Handbook.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn ceisio codi ymwybyddiaeth o ba mor bwysig yw bioamrywiaeth i'r gymuned fusnes. Mae'n defnyddio profiadau nifer o gwmnïau sydd eisoes wedi dechrau integreiddio materion o ran bioamrywiaeth yn eu systemau rheoli a chymryd camau i warchod bioamrywiaeth, i roi enghreifftiau o arfer da a gwersi a ddygwyd. Yn arbennig mae'r adroddiad yn amlinellu'r achos busnes dros bioamrywiaeth, yn nodi materion bioamrywiaeth corfforaethol, ac yn rhoi canllawiau ar gyfer datblygu gweithredu corfforaethol i hyrwyddo bioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
UP to date guidance elsewhere on GOV.UK

Addysg

Biodiversity Education Pack: Key Stage 1 and 2

Partneriaeth Bioamrywiaeth Essex

Llyfryn A4 yn cynnwys 33 o dudalennau

Cynulleidfa: Athrawon a Disgyblion Ysgol

Cyswllt: http://www.essexbiodiversity.org.uk/library/CD_folder/Education%20Pack.pdf

Bwriedir i'r llyfryn hwn gael ei ddefnyddio gan athrawon fel offeryn addysgu i addysgu disgyblion yng nghyfnod allweddol 1 a 2 am bwysigrwydd gwarchod bioamrywiaeth. Mae'n ceisio addysgu disgyblion am bwysigrwydd bioamrywiaeth a'u helpu i ddeall bod angen ei ddiogelu, a gobeithir y bydd hyn yn helpu i ddylanwadu ar blant a'u rhoi ar ben y ffordd i sicrhau cyfodol mwy cynaliadwy. Mae'r pecyn yn cyflwyno cysyniadau bioamrywiaeth a chynaliadwyedd, mywogaethau a chynefinoedd ac yn awgrymu gweithgareddau ymarferol ar gyfer gwarsi i gynorthwyo dealltwriaeth y disgyblion.

Iechyd

Amgylchedd Gwell, Pobl Iachach: Ein Cyfraniad at Iechyd

Asiantaeth yr Amgylchedd

Hydref 2005

Taflen A4 yn cynnwys 17 o dudalennau

Cynulleidfa: Gwasanaethau Amgylcheddol a Gwasanaethau Iechyd mewn Awdurdodau Lleol

Cyswllt:

http://publications.environment-agency.gov.uk/pdf/GEHO0905BJOW-b-e.pdf?lang=_e

Mae'r daflen hon yn ymchwilio i'r gydberthynas rhwng yr amgylchedd awyr agored ac iechyd corfforol, iechyd medowl a lles pobl. Mae'r ddogfen yn defnyddio enghreifftiau i nodi'r effeithiau y mae amrywiaeth o amgylcheddau awyr agored yn eu cael ar iechyd, gan gynnwys: 'byw gyda chemegolion'; 'byw gerllaw divydiant'; 'byw mewn trefi a dinasoedd'; 'byw gerllaw dŵr'; 'byw yng nghefn gwlad'; 'byw yn y dyfodol'. Mae'n ceisio helpu Asiantaeth yr Amgylchedd i weithio'n effeithiol gydag eraill i wella'r amgylchedd mewn ffyrdd sydd o fudd i iechyd y genedl.

Enhancing the Healing Environment: A Guide for NHS Trusts

Kings Fund

Mehefin 2004

Canllaw yn cynnwys 74 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Cyhoeddus sy'n ymwneud ag iechyd

Cyswllt: http://www.kingsfund.org.uk/resources/publications/enhancing_the.html

Dengys y canllaw hwn sut y gall timau staff newid lleoedd megis ystafelloedd aros a gerddi drwy ddefnyddio adnoddau sy'n bodoli eisoes yn fwy effeithiol. Gan ddefnyddio dysgu o raglen 'Enhancing the Healing Environment' y King's Fund, mae'n nodi'r achos dros fuddsoddi mewn gwaith dylunio ysbytai da i hyrwyddo manteision iechyd/gwella, ac yn cynnig canllaw cam wrth gam i gynllunio prosiect dylunio.

Promoting land management in the NHS to support local biodiversity

Yr Adran Iechyd

2005

Adroddiad yn cynnwys 21 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Cyhoeddus sy'n ymwneud ag iechyd

Cyswllt: http://www.gosw.gov.uk/gosw/docs/166235/Biodiversity_Report_Final_E1.pdf

Mae'r adroddiad hwn yn nodi ganlyniadau gwaith arloesol a wnaed ar draws ystad y GIG yn rhanbarth De-orllewin Lloegr a ymchwiodd i sut y gall gwaith rheoli ystad cadarnhaol gyfrannu at les cleifion a staff, a sut y mae'n gweithredu cyfraniad ehangach at wella bioamrywiaeth lleol. O ganlyniad mae'r adroddiad yn cynrychioli dechrau partneriaeth newydd rhwng sectorau iechyd ac amgylcheddol yn y De-orllewin. Mae'r argymhellion yn nodi rhai ffyrdd synhwyrol y gellir mynd ymlaen â'r bartneriaeth a'i datblygu.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Seilwaith

Integrated Washland Management for Flood Defence and Biodiversity

Morris, J., Hess, T.M., Gowing, D.J., Leeds-Harrison, P.B., Bannister, N., Wade, M., a Vivash, R.M. (Adroddiad i DEFRA ac English Nature)

2004

Adroddiad yn cynnwys 155 o dudalennau

Cynulleidfa: Meysydd Polisi Allweddol gan gynnwys Cynlluniau Rheoli Llifogydd Dalgylch (CFMP), Rheoli Cynefinoedd, Cynlluniau Amaeth-amgylcheddol, a'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr

Cyswllt:

<http://www.silsoe.cranfield.ac.uk/iwe/projects/washlands/eng%20198%20washland%20report.pdf>

Mae'r adroddiad yn adolygu'r opsiynau ar gyfer creu golchdroedd ac yn rhoi canllawiau ar sut y gellid datblygu golchdroedd i sicrhau manteision i fioamrywiaeth a/neu weithgarwch rheoli llifogydd ac o dan ba amgylchiadau y gellid gwneud hynny. Mae'n adolygu profiad astudiaethau achos detholedig yn y DU ac Ewrop ac yn tynnu sylw at synergeddau a phroblemau sy'n bodoli eisoes a synergeddau a phroblemau posibl rhwng gwaith amddiffyn rhag llifogydd a bioamrywiaeth, ac yn nodi ymyriadau y gellir eu mabwysiadu i gyflawni amcanion rheoli llifogydd a bioamrywiaeth.

Biodiversity Action Plan

Yr Asiantaeth Priffyrdd

2001

Tua 21 o dudalennau a wefan yr Asiantaeth Priffyrdd

Cynulleidfa: Sefydliadau Amgylcheddol a Sefydliadau Cadwraeth, Tirfeddianwyr Cyfagos, Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.highways.gov.uk/aboutus/723.aspx>

Mae'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth hwn yn rhoi manylion targedau i ddiogelu a gwella bioamrywiaeth lle y'i ceir ar hyd y rhwydwaith traffyrdd a chefnffyrdd. Mae'r ddogfen yn rhan o strategaeth hirdymor ar gyfer gwarchod cynefinoedd a rhywogaethau ar leiniau ymyl traffyrdd a chefnffyrdd, a lle bynnag y bo modd eu gwella. Mae'n ceisio cynnig cynlluniau gweithredu cynefinoedd a rhywogaethau sy'n berthnasol ac yn briodol i'r rhwydwaith ac i waith yr Asiantaeth Priffyrdd, nodi camau gweithredu a thargedau ymarferol a realistig fel y gellir cynyddu hyd yr eithaf ar gyfraniad yr Asiantaeth Priffyrdd at fioamrywiaeth, cynyddu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o bwysigrwydd gwaith bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd ymhlith staff a chontractwyr, partneriaid amgylcheddol a'r cyhoedd. Mae'r cynllun yn pwysleisio nad dim ond sefydliadau gwarchod natur sy'n gyfrifol am ddiogelu rhywogaethau a chynefinoedd ar leiniau ymyl ffyrdd, ond y dylai busnesau, y cyfleustodau preifat, awdurdodau lleol a chymunedau lleol hefyd fod yn gyfrifol am wneud hynny.

Caffael Cyhoeddus

Sustainable Procurement Guide

Asiantaeth yr Amgylchedd

Tachwedd 2002

Llyfr A4 yn cynnwys 74 o dudalennau

Cynulleidfa: Prynwyr, Rheolwyr, Rhagnodwyr, Rheolwyr Prosiect a Chyflenwyr yn Asiantaeth yr Amgylchedd a Phob Awdurdod Cyhoeddus Arall

Cyswllt: http://www.environment-agency.gov.uk/commodata/103599/spg_517077.doc

Mae'r canllaw hwn yn rhoi templed arfer gorau ar gyfer Asiantaeth yr Amgylchedd ac unrhyw sefydliadau eraill sy'n gobeithio gwella eu cynaliadwyedd o fewn gweithgareddau caffael a'r gadwyn gyflenwi. Mae'n rhoi sail ar gyfer datblygu ffordd o weithredu i gyd-fynd â diwylliant a gwerthoedd amgylcheddol unrhyw sefydliad sy'n defnyddio'r canllaw. Mae'r canllaw wedi'i rannu'n ddwy ran: mae'r rhan gyntaf yn ganllaw proses i Brynwyr i deall sut i integreiddio materion amgylcheddol a chymdeithasol yn eu gweithgareddau caffael pob dydd; mae'r ail ran yn rhoi gwybodaeth benodol am y cynhyrchion a'r gwasanaethau a nodwyd sy'n cael effeithiau amgylcheddol a chymdeithasol mawr.

Environmental Purchasing in Practice: Guidance for Organisations

Y Sefydliad Siartredig Prynu a Chyflenwi (CIPS), Sefydliad y Cynghorwyr Rheoli Amgylcheddol (IEMA) a'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol (GIG)

2002

Llyfr A4 yn cynnwys 106 o dudalennau

Cynulleidfa: Ymarferwyr Amgylcheddol, Prynwyr a Gweithwyr Proffesiynol Cadwyni Cyflenwi ym Mhob Sefydliad

Cyswllt: Mae'r canllaw yn gael am ddim i aelodau IEMA drwy wefan y Sefydliad Siartredig Prynu a Chyflenwi

<http://bookshop.cips.org/>

Neu gellir ei archebu drwy wefan IEMA ar gyfer y rhai nad ydynt yn aelodau o IEMA

http://www.iema.net/shop/product_info.php?cPath=27_29&products_id=55

Mae'r llyfr hwn yn disgrifio arfer prynu amgylcheddol da ac fe'i hysgrifennwyd ar gyfer y rhai sy'n gyfrifol am brynu a'r gadwyn gyflenwi, ac ar gyfer gweithwyr proffesiynol ac ymgynghorwyr ym maes rheoli amgylcheddol. Bydd yn ddefnyddiol hefyd i ddeiliaid cyllidebau a staff technegol sy'n cymryd rhan mewn penderfyniadau prynu neu sy'n defnyddio offer, a'r rhai sy'n datblygu ac yn gweithredu polisi yn ymwneud â phrynu, rheoli amgylcheddol, rheoli cadwyni cyflenwi a rheoli risg.

Project – Oriented Environmental Management System Manual (POEMS)

Yr Asiantaeth Caffael at Ddibenion Amddifyn a'r Sefydliad Logisteg Amddiffyn

Mai 2005

Llyfr A4 ar wefan y System Diogelwch Caffael a Rheoli Amgylcheddol (ASEMS)

Cynulleidfa: Cyflogeion, contractwyr a phartneriaid yr MOD

Cyswllt: http://www.asems.mod.uk/poems_manual.htm

Mae'r llawlyfr hwn yn ceisio esbonio cynnwys a gweithrediad elfen rheoli amgylcheddol System Diogelwch Caffael a Rheoli Amgylcheddol (ASEMS) yr MOD, a elwir yn System Rheoli Amgylcheddol sydd â Gogwydd at Brosiectau (POEMS). Mae'n disgrifio'r prosesau a'r gweithdrefnau rheoli amgylcheddol y dylid eu defnyddio yn ystod cylch oes prosiect o fewn yr Asiantaeth Caffael at Ddibenion Amddiffyn (DPA), y Sefydliad Logisteg Amddiffyn (DLG) neu gan contractwyr sy'n gweithio iddynt.

An Introduction to Environmental Management in the MOD Acquisition Process

Y Weinyddiaeth Amddiffyn (MOD)

Gorffennaf 2005

Llyfryn A4 yn cynnwys 33 o dudalennau

Cynulleidfa: Cyflogeion, contractwyr a phartneriaid yr MOD

Cyswllt: http://www.asems.mod.uk/greenbook_1_3.pdf

Mae'r llyfryn hwn yn cynnwys cysyniadau, termau a gweithgareddau gwaith rheoli amgylcheddol effeithiol y dylid eu defnyddio o fewn y broses gaffael. Bwriedir iddo alluogi Timau Prosiect Integredig (TPI) ac aelodau eraill o staff yr MOD i ddeall y prif faterion amgylcheddol a'r methodolegau hanfodol i reoli effeithiau amgylcheddol yn deillio o benderfyniadau caffael yr MOD, eu lleihau hyd yn oed a'u liniaru. Mae'r llyfryn hefyd yn cyflwyno ac yn cefnogi'r System Rheoli Amgylcheddol sydd â Gogwydd at Brosiectau (POEMS) a ddefnyddir i sefydlu systemau rheoli amgylcheddol a chynnal asesiadau amgylcheddol.

Rheoli Gwastraff

Guidance on Municipal Waste Management Strategies

Defra

Gorffennaf 2005

Llyfryn A4 yn cynnwys 18 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Lleol (Rheoli Gwastraff)

Cyswllt:

<http://www.defra.gov.uk/ENVIRONMENT/WASTE/localauth/pdf/guidemunicipalwaste-strategy.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau sy'n nodi'r hyn y mae'r llywodraeth yn ei ddisgwyl gan awdurdodau gwaredu gwastraff ac awdurdodau casglu gwastraff, pan fyddant yn llunio ac yn diweddarau Strategaethau Rheoli Gwastraff Trefol. Mae'n ceisio sicrhau bod prosesau cynllunio strategol hirdymor ar waith i sicrhau y caiff gwastraff ei reoli yn fwy cynaliadwy. Mae'r ddogfen yn cynnwys Canllawiau Arfer, sy'n rhoi cyngor manwl ar ymwrwnged awdurdodau ar sut i lunio strategaethau rheoli gwastraff.

Rheoli Safleoedd a Diogelu Rhywogaethau

Sites of Special Scientific interest: Encouraging positive partnerships

Cod Canllawiau

Defra

Ebrill 2003

Dogfen gyfarwyddyd yn cynnwys 50 o dudalennau

Cynulleidfa: Natural England, Cyrff Cyhoeddus, Ymgymeryr statudol a pherchenogion a meddianwyr, sy'n SODGA

Cyswllt: <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/ewd/ssi/ssi-code.pdf>

Mae'r ddogfen gyfarwyddyd hon yn pwysleisio pa mor bwysig yw Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig a pha mor bwysig yw sicrhau eu bod yn cael eu diogelu a'u gwarchod yn gywir; a sicrhau (pan fo hynny'n ymarferol ac yn briodol) eu bod yn cael eu hadfer a'u gwella. Mae'n cadarnhau gwerth deialog adeiladol, gan wrando'n ofalus ar amrywiaeth o safbwyntiau; pwysigrwydd cymorth drwy gyngor, a, phan fo hynny'n briodol, drwy gymorth ariannol; a'r disgwyliad y bydd gwybodaeth am Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig ar gael i bawb. Mae hefyd yn tynnu sylw penodol at yr angen i awdurdodau cyhoeddus fod yn gwbl gyfrifol am y camau a gymerir ganddynt, ar Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig ac mewn perthynas â hwy.

Local Sites: Guidance on their Identification, Selection and Management

Defra

2006

Llyfryn A4 yn cynnwys 30 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Rheoli Tir Awdurdodau Lleol

Cyswllt: <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/ewd/local-sites/local-sites.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau ar ddatblygu a rheoli systemau i nodi safleoedd o bwys lleol ar gyfer gwarchod natur yn Lloegr. Mae'r canllawiau yn ceisio hyrwyddo ffyrdd mwy tryloyw a chyson o weithredu systemau safleoedd lleol, gan gwmpasu amrywiaeth rhanbarthol a lleol o fewn yr amgylchedd naturiol, hyrwyddo partneriaethau sy'n bodoli eisoes ac annog eraill i lenwi bylchau i ddiogelu eu bywyd gwyllt naturiol a'u treftadaeth ddaearegol drwy ddefnyddio enghreifftiau o arfer gorau. Mae'n nodi rolau a dibenion systemau safleoedd lleol ac yn cynnig fframweithiau a safonau ar gyfer eu gweithredu yn ogystal ag ar gyfer dethol, diogelu a rheoli'r safleoedd eu hunain.

Wildlife Fencing Design Guide

Pepper, H.W., Holland, M., Trout, R.

2006

Llyfr A4 yn cynnwys 13 o dudalennau

Cynulleidfa: Adrannau Cynllunio Awdurdodau Lleol (yn arbennig Cynllunio Ffyrdd)

Cyswllt: <http://www.ciria.org.uk/acatalog/c646.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi canllawiau damcaniaethol ar gyfer dylunwyr a chynllunwyr a chanllawiau ymarferol ar gyfer rheolwyr a theiladwyr ffensys ac, yn arbennig, y rhai sy'n ymwneud â gosod ffensys ar ymylon ffyrdd. Mae'r canllawiau yn ymdrin â phob math o ffens y gellir ei defnyddio i reoli bywyd gwyllt ym meysydd amaethyddiaeth, coedwigaeth, rheoli tir ac ar hyd coridorau llinellol, yn arbennig ar hyd ymylon ffyrdd, ond hefyd rheilffyrdd a chamlesi. Esbonnir pam y mae angen ffensys bywyd gwyllt a thrafodir y ffactorau y dylid eu hystyried wrth benderfynu a oes angen ffensys. Rhoddir cyngor penodol ar ffensys bywyd gwyllt ar hyd gwahanol fathau o ffyrdd a'r goblygiadau o ran alinio, dylunio a chynnal a chadw ffensys bywyd gwyllt.

Badgers and Development

English Nature

2002

Llyfryn A4 yn cynnwys 16 o dudalennau

Cynulleidfa: Awdurdodau Cynllunio

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/badgerdev.pdf>

Diben y llyfryn hwn yw rhoi canllawiau ar sut i ystyried yr effeithiau cadwraeth a lles a gaiff datblygiadau ar foch daear wrth asesu ceisiadau cynllunio a sicrhau y cyflwynir datblygiadau yn unol â chanllawiau arfer gorau. Mae'r canllawiau yn rhoi cipolwg ar fioleg moch daear a'u ffordd o fwy, y ddeddfwriaeth bywyd gwyllt berthnasol a chyngor i helpu datblygwyr osgoi troseddu a chynyddu'r tebygolrwydd y cânt drwydded gan English Nature cynllunhwy waith fynd yn ei flaen a fydd yn tarfu ar ddeyerydd moch daear.

Water Vole: Guidance for Planners and Developers

English Nature

2001

Taflen A4 yn cynnwys 6 thudalen

Cynulleidfa: Cynllunwyr Awdurdodau Lleol a Datblygwyr

Cyswllt: <http://www.english-nature.org.uk/pubs/publication/PDF/Watervole.pdf>

Mae'r daflen hon yn cynnig canllaw ar y diogelwch cyfreithiol a roddir i lygoden y dŵr ac yn rhoi cyngor ar chwilio am dystiolaeth o lygod dŵr a'r camau y dylid eu cymryd i sicrhau y diogelir cynefinoedd llygod dŵr orwy'n boses gynllunio. Mae'r canllawiau wedi'u hanelu at gynllunwyr a datblygwyr ac mae hwyd yn rhoi manylion am sut y gellir dylunio datblygiadau i roi cyfleoedd ar gyfer gwella cynefinoedd.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Water Vole Conservation Handbook (Second Edition)

Rob Strachan a Tom Moorhouse

2006

Llyfr yn cynnwys 37 o dudalennau

Cynulleidfa: Ecolegwyr a Rheolwyr Afonydd

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o NHBS – <http://www.nhbs.com/title.php?tefno=88540>

Mae'r llyfr hwn yn rhoi canllaw ymarferol ar warchod llygod dŵr ac yn ceisio cynyddu dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth o ofynion llygod dŵr. Diweddarwyd yr ail argraffiad a'r i'w herangwyd i gynnwys yr ymchwil fwyaf diweddar i'r rhywogaeth, diogelwch cyfreithiol cyfredol a'i statws yn y gwyllt. Mae gan y llyfr adrannau ar arolygon o lygod dŵr a rheoli cynefinedd, ac mae'n cynnwys 25 o astudiaethau achos o brosiectau yn y DU.

Know Your Vole: Rat Control and Water Vole Conservation

Yr Ymddiriedolaethau Natur

Hydref 2002

Taflen A4 yn cynnwys 2 dudalen

Cynulleidfa: Difa Plâu

Cyswllt: <http://www.wildlifetrusts.org/files/uploaded/knowyourvole.pdf>

Mae'r daflen hon yn rhoi canllawiau sy'n esbonio sut i ddifa plâu heb niweidio llygod dŵr. Mae'n esbonio'r risigau yn gysylltiedig â difa plâu a'r diogelwch cyfreithiol a roddir i lygod dŵr, mae'n tynnu sylw at nodweddion gwahanolaethol llygod Ffrengig a llygod dŵr, ac yn rhoi cyngor ar helpu i ddiogelu'r boblogaeth llygod dŵr.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Bats in Roofs: A Guide for Surveyors

English Nature

2002

Taflen A4 yn cynnwys 4 tudalen

Cynulleidfa: Syrfewyr

Cyswllt: http://www.hastings.gov.uk/animal_nuisance/bats.pdf

Mae'r daflen hon yn rhoi canllaw i'r gyfraith sy'n diogelu ystlumod a chlwydfannau ystlumod yn y DU ac yn rhoi canllawiau ar chwilio am dystiolaeth o ystlumod. Diogelir chlwydfannau ystlumod hyd yn oed os yw'r ystlumod yn absennol felly mae'r daflen hefyd yn rhoi canllawiau i helpu i adnabod chlwydfannau hyd yn oed os nad oes unrhyw ystlumod yn clwydo yn eidd ar y pryd.

Impact of Lighting on Bats

Dr Jenny Jones

Mai 2000

Taflen A4 yn cynnwys 3 thudalen

Cynulleidfa: Adran Amgylcheddol mewn Awdurdodau Lleol

Cyswllt: http://www.lbp.org.uk/07library/lighting_and_bats.pdf

Mae'r daflen hon yn esbonio'r effaith sylweddol y gall goleuadau ei chael ar ystlumod drwy effeithio ar ymddygiad bwyta, cyfeuedd, sglyfaethu a thrwy newid eu hardaloedd chwilota. Mae'n esbonio statws diogelwch cyfraithiol ystlumod ac yn awgrymu y gallai goleuadau gerllaw chlwydfan ystlumod sy'n achosi aflonyddwch fod yn gyfystyr â throedd. Mae'r ddogfen yn rhoi canllawiau ar reoli goleuadau i leihau effaith goleuadau artiffisial ar ystlumod.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

A Guide to Rabbit Management

Wray, S. (Cresswell Associates)

2006

Llyfr A4 yn cynnwys 12 o dudalennau

Cynulleidfa: Rheolwyr Tir

Cyswllt: <http://www.ciria.org/acatalog/c645.pdf>

Mae'r llyfryn hwn yn rhoi crynodeb o'r corff presennol o wybodaeth am y gwningen Ewropeaidd, ac yn rhoi canllawiau cymharol syml ar reoli poblogaethau cwningod. Nodwch canllawiau ymgynghoriadau ac adolygiadau o lenyddiaeth ac egwyddorion system reoli integredig ar gyfer pob math o reolwyr tir. Mae'n cynnwys penodau manwl ar niwed a achosir gan gwningod a dulliau rheoli cwningod yn ogystal â phenodau ar hanes y gwningen yn Ewrop, ecoleg a bioleg cwningod, clefydau, a deddfwriaeth berthnasol.

Wetland Restoration Manual

Tîm Polisi Dŵr yr Ymddiriedolaethau Natur

2005

Llawlyfr yn cynnwys 660 o dudalennau

Cynulleidfa: Cyrff cyhoeddus sy'n gweithio ar bositau gwlyptir

Cyswllt: Ar gael i'w brynu o NHBS <http://www.nhbs.com/title.php?tefno=112676>

Mae'r llawlyfr hwn yn ganllaw i arfer gorau yng ngwaith adfer gwlyptiroedd yn y DU ac yn rhyngwladol. Mae'n cynnwys canllawiau ar: y cefndir i faterion o ran gwlyptiroedd; rheoli lefel dŵr; gwaith ffisegol; y prif fathau o gynfinoedd gwlyptir yn y DU, a sut i'w diogelu a'u hadfer; cyfleoedd tir ôl-ddiwydiannol ar gyfer gwlyptiroedd; rhywogaethau goresgynnol; gwaith arolygu a monitro; a chamlesi. Fe'i datblygwyd gan yr Ymddiriedolaethau Natur gyda phartneriaid ledled y DU ac mae'n defnyddio astudiaethau achos i amlygu achosion o arfer da.

Keepers of Time: A statement of policy for England's Ancient and Native Woodland

Defra a'r Comisiwn Coedwigaeth

2005

Datganiad yn cynnwys 13 o dudalennau

Cynulleidfa: Perchenogion a Rheolwyr Tir Coetir

Cyswllt: <http://www.forestry.gov.uk/keepersoftime>

Mae'r datganiad hwn yn diweddarau polisi'r llywodraeth tuag at goetiroedd a choed drwy ailbwysleisio eu gwerth, gwerthuso bygythiadau a chyfleoedd a nodi ystod o gamau gweithredu i wella eu hansawdd a sicrhau y'u diogelir yn fwy effeithiol. Mae hefyd yn cynnwys ystod gynhwysfawr o ganlyniadau i fonitro cynnydd a mesur llwyddiant.

Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU a Strategaethau Bioamrywiaeth Cenedlaethol

UK Biodiversity Action Plan

English Nature ac Adran yr Amgylchedd

1994

Adroddiad yn cynnwys 192 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt: http://www.ukbap.org.uk/Library/PLAN_LO.PDF

Cyhoeddwyd Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU ym 1994 mewn ymateb i'r Confensiwn ar Fioamrywiaeth, i ddatblygu strategaethau cenedlaethol ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth biolegol a defnyddio adnoddau biolegol yn gynaliadwy. Mae'r cynllun yn ymrwmo llywodraeth y DU i gynllun gweithredu i atal colli bioamrywiaeth drwy gyfres o dasgau, sef: gwarchod rhywogaethau a chynefinoedd; datblygu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth y cyhoedd; a chyfrannu at waith bioamrywiaeth yng nghyd-destun Ewrop a'r byd cyfan.

Biodiversity: The UK Steering Group Report (Volumes 1 and 2)

Adran yr Amgylchedd

1995

Adroddiad yn cynnwys 103 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt Cyfrol 1: <http://www.ukbap.org.uk/Library/Tranche1.pdf>Cyswllt Cyfrol 2: http://www.ukbap.org.uk/Library/Tranche1_Ann_f.pdfCyswllt Cyfrol 2: http://www.ukbap.org.uk/Library/Tranche1_Ann_g.pdf

Mae'r adroddiad yn nodi targedau manwl ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth yn y DU a monitro'r camau gweithredu a nodir yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU. Mae'n cynnwys argymhellion ar gyfer cynyddu ymwybyddiaeth y cyhoedd a chyfranogiad y cyhoedd yn y gwaith o warchod bioamrywiaeth, ac yn awgrymu ffyrdd o wella hysbudd a'r modd y cydlynir gwybodaeth am fioamrywiaeth. Mae Cyfrol 1 yr adroddiad yn nodi broses cynllunio bioamrywiaeth tra bod Cyfrol 2 yn cynnwys cynlluniau gweithredu a rhestrau o rywogaethau sy'n peri pryder o ran cadwraeth.

Sustaining the Variety of Life: 5 Years of the UK Biodiversity Action Plan

Grŵp Bioamrywiaeth y DU

2001

Adroddiad yn cynnwys 159 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt Rhan 1: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV1.PDF>Cyswllt Rhan 2: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV2.PDF>Cyswllt Rhan 3: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV3.PDF>Cyswllt Rhan 4: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV4.PDF>Cyswllt Rhan 5: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV5.PDF>Cyswllt Rhan 6: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV6.PDF>Cyswllt Rhan 7: <http://www.ukbap.org.uk/Library/BIODIV7.PDF>

Mae'r adroddiad yn adolygu'r cynnydd a wnaed gan y bartneriaeth bioamrywiaeth ynghyd â llwyddiannau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU, yr heriau sy'n ei wynebu a'i amcanion ar gyfer y dyfodol. Mae'n ceisio atgyfnerthu cyfeiriadau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth gwreiddiol y DU, tra'n nodi ffyrdd newydd o'i gyflawni: troi'r ymdrech o ddatblygu cynlluniau datblygu yn gamau gweithredu effeithiol ar lawr gwlad; cynyddu ymdrechion i sicrhau bod bioamrywiaeth yn ystyriaeth brif ffrwd ym mholisiau ac arferion pob sector; cydnabod, hyrwyddo a hwyluso'r cyfraniad a wneir gan Gynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol; adeiladu ar y cyfleoedd a gynigir gan dechnoleg y rhynggrwyd i hyrwyddo cyfathrebu a rhoi gwybodaeth; a sicrhau bod cysyniadau a blaenoriaethau gwarchod bioamrywiaeth yn datblygu dros amser.

Working with the Grain of Nature: A Biodiversity Strategy for England

Grŵp Bioamrywiaeth Lloegr

Hydref 2002

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt: <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/biodiversity/biostrat/index.htm>

Mae Strategaeth Bioamrywiaeth Lloegr yn un o strategaethau'r Llywodraeth, ond fe'i lluniwyd gan weithio mewn partneriaeth ag ystod eang o randdeiliaid yn y sectorau cyhoeddus, gwirfoddol a phreifat. Mae'r Strategaeth yn nodi cyfres o gamau a gymerir gan y Llywodraeth a'i phartneriaid i sicrhau bod bioamrywiaeth yn ystyriaeth sylfaenol ar draws pob prif sector a bolis cyhoeddus ac mae hefyd yn edrych ar ffyrdd o sicrhau bod y gymdeithas yn gyffredinol yn deall anghenion bioamrywiaeth a'r hyn y gall pawb ei wneud i helpu i'w warchod a'i wella.

Working with the Grain of Nature – Taking it Forward:

Volume I – Full Report on Progress under the England Biodiversity Strategy 2002-2006

Defra

Tachwedd 2006

Adroddiad yn cynnwys 136 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt: <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/biodiversity/biostrat/indicators/pdf/grain/grainvol1v3.pdf>

Mae'r adroddiad hwn yn disgrifio cynnydd a wnaed o dan Strategaeth Bioamrywiaeth Lloegr ers 2002. Mae'r adroddiad yn nodi gweledigaeth newydd ac yn cynnwys y cynnydd a wnaed gan ddefnyddio ymagwedd gyfannol. Mae'r adroddiad hefyd yn cynnwys adolygiad o'r prif ddangosyddion, adroddiadau cynnydd ar gyfer pob ffrwd gwaith yn y strategaeth a blaengynlluniau gwaith tan 2010.

This guidance is out of date and has been withdrawn.
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Working with the Grain of Nature – Taking it Forward:

Volume II – Measuring Progress on the England Biodiversity Strategy: 2006 Assessment

Defra

Tachwedd 2006

Adroddiad yn cynnwys 188 o dudalennau

Cynulleidfa: Pob Awdurdod Cyhoeddus

Cyswllt: <http://www.defra.gov.uk/wildlife-countryside/biodiversity/biostrat/indicators/index.htm>

Mae'r adroddiad hwn yn ddiweddariad o asesiad sylfaenol 2003 ac mae'n gywyno dangosyddion wedi'u diweddarau a gwell yn ogystal ag asesiad o dueddiadau yn 2006 a nifer o ddangosyddion newydd, o gymharu ag asesiad 2003, sy'n ceisio mynd i'r afael â bylchau a nodwyd yn y gyfres. Disgwylir i'r gwaith o ddiweddarau dangosyddion a gwaith darbylgu bellach barhau fel y bydd cyfres amser ar gael ar gyfer y dangosyddion erbyn 2010 i helpu asesu cyfraniad Lloegr at dargedau'r DU a thargedau Ewropeaidd a byd-eang ar gyfer bioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Atodiad 2

Deddfwriaeth, Cytundebau Amgylcheddol Rhyngwladol a Datganiadau Polisi

Canllawiau i Awdurdodau Lleol ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Cyfeirnod	Deddfwriaeth	Swyddogaeth awdurdod cyhoeddus										
		Cyffredinol Rychwantol	Awdurdodau Lleol	Cyrrff Cyhoeddus	Parciau a Mannau Gwyrdd	Strategaeth Gorrfaethol	Addysg	Iechyd	Seilwaith	Caffael Cyhoeddus	Rheoli Gwastaff	Rheoli Safleoedd a Diogelu Rhywogaethau
Cytundebau Amgylcheddol Rhyngwladol												
1	Confensiwn Rhyngwladol ar Amrywiaeth Biolegol a Phlan Amgylchedd y Cenhedloedd Unedig (1992).	✓										✓
2	Confensiwn Ramsar ar Wlyptiroedd o bwys rhyngwladol y arbennig cynefinoedd adar dŵr (1971).	✓										✓
Ewrop												
3	Y Gyfarwyddeb Cynefinoedd (Cyfarwyddeb 92/43/EEC ar Warchod Cynefinoedd Naturiol a Fflora a Ffawna Gwylt).	✓										✓
4	Cyfarwyddeb Adar Ewrop (Cyfarwyddeb Cyngor y CE 79/409/EC ar Warchod Adar Gwylt).	✓										✓
5	Confensiwn Bern ar Warchod Bywyd Gwylt a Chynefinoedd Naturiol Ewrop. EC. 1979.	✓										✓
6	Cyfarwyddeb Asesu'r Effaith Amgylcheddol (85/337/EEC) (Cyfarwyddeb EIA) (fel y'i diwygiwyd gan Gyfarwyddeb 97/11/EC	✓	✓	✓						✓		✓
7	Cyfarwyddeb Asesu Amgylcheddol Strategol (2001/42/EEC) (Cyfarwyddeb SEA).	✓	✓	✓						✓		✓
8	Rheoliadau CITES yr UE (Rheoliad y Cyngor (CE) Rhif 338/97 Rheoliad Masnach Mewn Bywyd Gwylt yr Undeb Ewropeaidd (1997) a Rheoliad y Comisiwn (CE) Rhif 865/2006.	✓										✓

This guidance is out of date and has been withdrawn. Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Cyfeirnod	Deddfwriaeth	Swyddogaeth awdurdod cyhoeddus										
		Cyffredinol Rychwantol	Awdurdodau Lleol	Cyff Cyhoeddus	Parciau a Mannau Gwyrdd	Strategaeth Gorrfaethol	Addysg	Iechyd	Seilwaith	Caffael Cyhoeddus	Rheoli Gwastraff	Rheoli Safleoedd a Diogelu Rhywogaethau
Ewrop												
9	Cyfarwydeb Fframwaith Dŵr (2000) (2000/60/EC)	✓						✓				
10	Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad (1981).	✓										✓
Lloegr a Cymru												
11	Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 (EPA).											✓
12	Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol (2004).											✓
13	Deddf Diogelu Moch Daear (1992).											✓
14	Deddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol (2004).								✓			✓
15	Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol, ac ati) 1994 (y Rheoliadau Cynefinoedd).		✓									✓
16	Deddf yr Amgylchedd (1995).	✓	✓	✓				✓	✓	✓		✓
17	Rheoliadau Cadwraeth Forol Alltraeth (Cynefinoedd Naturiol, ac ati) 2007 (y Rheoliadau Morol Alltraeth).											
18	Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig (2006).			✓						✓		✓
19	Rheoliadau Cynllunio Gwlad a Thref (Asesu'r Effaith Amgylcheddol) (Cymru a Lloegr) 1999.	✓	✓	✓				✓	✓	✓		✓

This guidance is out of date, and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Canllawiau i Awdurdodau Lleol ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Cyfeirnod	Deddfwriaeth	Swyddogaeth awdurdod cyhoeddus										
		Cyffredinol Rychwantol	Awdurdodau Lleol	Cyrrf Cyhoeddus	Parciau a Mannau Gwyrdd	Strategaeth Gorrfaethol	Addysg	Iechyd	Seilwaith	Caffael Cyhoeddus	Rheoli Gwastraff	Rheoli Safleoedd a Diogelu Rhywogaethau
Lloegr a Cymru												
20	Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol, ac Eiddau) (Diwygiad) 2007.		✓	✓								✓
21	Deddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad (1949).		✓									✓
22	Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy (2000) (Deddf Cefn Gwlad)		✓	✓								✓
23	Deddf Llywodraeth Leol (2000).				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Lloegr												
24	Datganiad Polisi Cynllunio 1: Datblygu Cynaliadwy (2005).			✓								✓
25	Datganiad Polisi Cynllunio 9: Gwarchod Bioamrywiaeth a Chadwraeth Ddaearogol (DCLG 2005).		✓						✓			✓
26	Rheoliadau Diogelu'r Amgylchedd (Cyfyngu'r Defnydd ar Beledi Plwm) (Lloegr) 1999.	✓	✓	✓								✓
Cymru												
27	Polisi Cynllunio Cymru (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2002).		✓	✓								✓
28	Nodyn Cyngor Technegol (Cymru) 5: Cadwraeth Natur a Chynllunio.		✓	✓								✓
29	Rheoliadau Diogelu'r Amgylchedd (Cyfyngu'r Defnydd ar Beledi Plwm) (Cymru) 2002.	✓	✓	✓								✓

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Trosolwg o'r ddeddfwriaeth

Cytundebau Amgylcheddol Rhyngwladol

1. Confensiwn Rhyngwladol ar Amrywiaeth Biolegol Rhaglen Amgylchedd y Cenhedloedd Unedig (1992)

Y Confensiwn yw'r cytundeb byd-eang cyntaf ar warchod bioamrywiaeth ac mae pob gwlad sydd wedi ymuno ag ef o dan rwymedigaeth gyfreithiol i weithredu'r darpariaethau a nodir yn y Confensiwn. Mae'r Confensiwn yn ceisio sicrhau y gwarchodir bioamrywiaeth a defnyddir bioamrywiaeth yn gynaliadwy ac y rhennir y manteision yn deillio o ddefnyddio adnoddau genetig yn fasnachol yn deg.

Mae'r Confensiwn yn cwmpasu ecosystemau, rhywogaethau ac adnoddau genetig ac mae'n cynnwys materion megis mesurau a chymhellion i warchod bioamrywiaeth, mynediad rheoledig i adnoddau genetig, addysg ac ymwybyddiaeth a darparu adnoddau ariannol. Fel un o lofnodwyr y Confensiwn, mae'r DU o dan rwymedigaeth gyfreithiol i gyhoffurfio a'i ddarpariaethau.

<http://www.biodiv.org/convention/convention.shtml>

2. Confensiwn Ramsar ar Wlyptiroedd o Bwys Rhyngwladol (1971)

Mae'r Confensiwn ar Wlyptiroedd, a lofnodwyd yn Ramsar, Iran, ym 1971, yn gytundeb rhynglywodraethol sy'n darparu'r fframwaith ar gyfer camau gweithredu cenedlaethol a chydweithredu rhyngwladol i warchod gwlyptiroedd a'u hadnoddau a sicrhau y cânt eu defnyddio'n ddoeth.

Mae enw swyddogol y cytundeb sef *Y Confensiwn ar Wlyptiroedd o Bwys Rhyngwladol yn arbennig Cynefinoedd Adar Dŵr* yn atgweyrchu ei bwyslais gwreiddiol ar warchod gwlyptiroedd a sicrhau y cânt eu defnyddio'n ddoeth yn bennaf i ddarparu cynefin ar gyfer adar dŵr. Fodd bynnag, dros y blynyddoedd mae'r Confensiwn wedi ehangu ei gwmpas i gynnwys pob agwedd ar warchod gwlyptiroedd a'u defnyddio'n ddoeth, gan gydnabod bod gwlyptiroedd yn ecosystemau sy'n dra phwysig i warchod bioamrywiaeth ac er lles cymunedau dynol. Mae Cytundebwyr yn ymrwymo i; ddynodi o leiaf un gwlyptir i'w gynnwys yn Rhestr Ramsar a hyrwyddo'r gwaith o'i warchod; ystyried gwarchod gwlyptiroedd mewn prosesau cynllunio defnydd tir cenedlaethol; hyrwyddo hyfforddiant mewn ymchwil i wlyptiroedd, rheoli gwlyptiroedd a wardeinio gwlyptiroedd ac ymgynghori â chytundebwyr eraill ynghylch gweithredu'r Confensiwn, gan gynnwys systemau dr a rennir, rhywogaethau a rennir a gwlyptiroedd trawsffiniol. Fel cytundebwr, mae'n ofynnol i'r DU integreiddio egwyddorion y Confensiwn mewn polisiau a chamau gweithredu cenedlaethol gan gynnwys deddfwriaeth i wneud y defnydd doeth (cynaliadwy) gorau posibl o adnoddau gwlyptir.

<http://ramsar.org/>

Ewrop

3. Y Gyfarwyddeb Cynefinoedd (Cyfarwyddeb y CE 92/43/EEC ar Warchod Cynefinoedd Naturiol a Fflora a Ffawna Gwyllt)

Mae'r Gyfarwyddeb Cynefinoedd yn hyrwyddo diogelu bioamrywiaeth ac yn mynnu bod Aelod-wladwriaethau'r UE yn cynnal neu'n adfer rhywogaethau gwyllt a'u cynefinoedd naturiol yn eu tiriogaethau ar statws cadwraeth ffafriol. Mae'r Gyfarwyddeb yn rhwymo Aelod-wladwriaethau i weithredu nifer o fesurau i gyflawni hyn, gan gynnwys diogelu rhywogaethau a restrau yn Atodiadau 1 a 2 i'r Gyfarwyddeb trwy rwydwaith o safleoedd a elwir yn 'Natura 2000'. Mae'r Gyfarwyddeb hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i fonitro cynefinoedd a rhywogaethau yn yr UE a chyflwyno adroddiadau bob chwe blynedd.

Fel rhan o ofynion y Gyfarwyddeb, mae'n rhaid i Aelod-wladwriaethau gynnig rhestr genedlaethol o Safleoedd o Bwys Cymunedol (SBC). Ar ôl cael eu mabwysiadu, dynodir y safleoedd hyn yn Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA). Ynghyd ag Ardaloedd Gwarchod Arbennig (AGA), a ddsberthir o dan Gyfarwyddeb Adar y CE, mae'r rhain yn ffurfio rhwydwaith Natura 2000 o ardaloedd gwarchodedig.

Os oes gan gynllun neu brosiect y potensial i amharu a gyfannwyd un o safleoedd Natura 2000 nis caniateir, oni ellir profi nad oes unrhyw opsiynau eraill a bwa rhesymau hollbwysig er budd y cyhoedd. Mae'r Gyfarwyddeb hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i ddiogelu rhai rhywogaethau yn benodol lle bynnag y'u ceir o fewn tiriogaeth Aelod-wladwriaeth.

http://ec.europa.eu/environment/nature/nature_conservation/eu_nature_legislation/habitats_directive/index_en.htm

4. Cyfarwyddeb Adar Ewrop (Cyfarwyddeb Cyngor y GE 79/409/EC ar Warchodaeth Adar Gwyllt)

Mae'r Gyfarwyddeb Adar yn gosod y fframwaith ar gyfer gwarchod a rheoli adar gwyllt yn Ewrop. Mae'r Gyfarwyddeb yn ei gwneud yn ofynnol i Aelod Wladwriaethau gymryd camau sydd eu hangen i gynnal poblogaeth pob rhywogaeth o aderyn sy'n bridio'n naturiol yn y gwyllt ar lefel sy'n cyd-fynd yn benodol a gofynion ecolegol, gwyddonol a diwylliannol, ac ar yr un pryd ystyried gofynion economaidd a hamdden. Mae'r Gyfarwyddeb hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i Aelod Wladwriaethau gymryd camau sydd eu hangen i ddiogelu, cynnal, neu ail-sefydlu ardaloedd ac amrywiaeth digonol o gynefinoedd ar gyfer pob rhywogaeth. Bydd y rhywogaethau yn Atodiad I yn destun mesurau cadwraeth arbennig (e.e. dosbarthu Ardaloedd Gwarchod Arbennig) o ran eu cynefin er mwyn sicrhau eu bod yn goroesi ac yn epilio. Mae'n ofynnol i Aelod Wladwriaethau sefydlu cynllun cyffredinol i amddiffyn pob math o adar gwyllt.

http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/pdf/1979/en_1979L0409_do_001.pdf

5. Confensiwn Bern ar Warchod Bywyd Gwylt a Chynefinoedd Naturiol Ewrop. CE. 1979

Mae Confensiwn Bern yn cynnwys rhwymedigaethau cyfreithiol yn ymwneud â gwarchod a diogelu rhywogaethau anifeiliaid a phlanhigion gwylt a'u cynefinoedd, y mae'n rhaid i Gytundebwyr, gan gynnwys y DU, lynu wrthynt. Mabwysiadodd y Gymuned Ewropeaidd Gyfarwyddeb Adar y CE ym 1979 a'r Gyfarwyddeb Cynefinoedd ym 1992 i weithredu Confensiwn Bern yn Ewrop.

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/104.htm>

6. Cyfarwyddeb Asesu'r Effaith Amgylcheddol (85/337/EEC)(Cyfarwyddeb EIA) (fel y'i diwygiwyd gan Gyfarwyddeb 97/11/EC)

Mae'r Gyfarwyddeb EIA yn ceisio sicrhau y deallir unrhyw effeithiau y mae datblygiadau newydd yn debygol o'u cael ar yr amgylchedd ac y'u hystyrir yn fanwl cyn i ddatblygiadau o'r fath fynd yn eu blaen. Mae'r Gyfarwyddeb yn mynnu bod Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol yn cael ei gynnal gan y rhai sy'n ymwneud â chynllunio rhai prosiectau i nodi unrhyw effeithiau sylweddol tebygol ar yr amgylchedd (gan gynnwys bioamrywiaeth) i sicrhau y gall y cyhoedd a'r awdurdod cymwys perthnasol (neu awdurdod cynllunio) lawn ddeall yr effeithiau disgwyliedig ac i ba raddau y gellir eu lleihau cyn gwneud y penderfyniad cynllunio.

Mae datblygwyr yn gyfrifol am lunio Datganiad Amgylcheddol y dylid ei gyflwyno gyda chais cynllunio ac mae awdurdodau lleol yn gyfrifol am asesu'r wybodaeth a geir yn y Datganiad Amgylcheddol.

Ceir y rhestr o brosiectau y mae'r Gyfarwyddeb EIA'n berthnasol iddynt yn Atodiadau 2 a 3 i'r Canllawiau Asesu'r Effaith Amgylcheddol.

http://ec.europa.eu/environment/eia/eia_legalcontext.htm#legalcontext

7. Cyfarwyddeb Asesu Amgylcheddol Strategol (2001/42/EEC) (Cyfarwyddeb SEA)

Mae'r Gyfarwyddeb SEA yn mynnu yr asesiad rhai cynlluniau a rhaglenni i nodi eu heffeithiau ar yr amgylchedd (sy'n cynnwys bioamrywiaeth). Mae angen i'r awdurdod sy'n llunio'r cynllun neu'r rhaglen lunio adroddiad ar effeithiau sylweddol tebygol y rhaglen, yn ogystal ag ymgynghori ynghylch y cynllun neu'r rhaglen ddrafft a'r Adroddiad Amgylcheddol, gan roi sylw i'r Adroddiad Amgylcheddol ac ymatebion ymgynghori, a darparu gwybodaeth sy'n dangos sut yr ystyriwyd yr asesiad amgylcheddol pan fabwysiedir y cynllun. Mae'r Gyfarwyddeb hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i fonitro'r cynllun neu'r rhaglen i sicrhau y nodir ac y lleiheir unrhyw effeithiau andwyol annisgwyl.

Ceir y cynlluniau a'r rhaglenni hynny sy'n ddarostyngedig i'r Gyfarwyddeb SEA trwy ddilyn y cyswllt â'r Gyfarwyddeb.

[http://www.environ.ie/DOEI/DOEIPol.nsf/0/b8aeb091f741ee9c80256f5d004cd61c/\\$FILE/0142_en.pdf](http://www.environ.ie/DOEI/DOEIPol.nsf/0/b8aeb091f741ee9c80256f5d004cd61c/$FILE/0142_en.pdf)

8. Rheoliadau CITES yr UE (Rheoliad y Cyngor (CE) Rhif 338/97 Rheoliad Masnach Mewn Bywyd Gwyllt yr Undeb Ewropeaidd (1997) a Rheoliad y Comisiwn (CE) Rhif 865/2006

Mae Rheoliadau CITES yr UE yn ceisio diogelu, rheoleiddio a monitro'r fasnach ryngwladol mewn rhai rhywogaethau fflora a ffawna. Mae'r rheoliadau yn helpu i ddiogelu rhywogaethau sydd o dan fygythiad ledled y byd. Mae'r rheoliadau yn dosbarthu rhywogaethau ac yn atgyfnerthu ac yn ymestyn rheolaethau mewnforio ac allforio sydd eisoes ar waith.

http://www.ukcites.gov.uk/news/865_06.pdf

<http://www.unep-wcmc.org/species/trade/eu/tradereg.html>

9. Y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr (2000) (2000/60/EC)

Mae'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dr yn ceisio diogelu a gwella ansawdd dr ac mae'n mynnu bod Aelod-wladwriaethau yn atal dirywiad yn statws dŵr ac yn ceisio cynyddu statws da' o leiaf ym mhob corff o ddŵr (mewndirol, arfordirol a dyfroedd daear) erbyn 2015. Mae statws ansawdd dŵr yn cynnwys statws cemegol ac ecolegol. Mae'r Gyfarwyddeb Fframwaith yn ei gwneud yn ofynnol i Aelod-wladwriaethau lunio cynllun rheoli basn afon ar gyfer pob ardal basn afon erbyn 2009 (a'i ddiweddarau bob 6 blynedd). Mae ardaloedd basn afon ar raddfa anbarthol ond mae'r ffiniau yn ymwneud â dalgylchoedd afonydd.

Mae'n ddyletswydd ar yr Ysgrifennydd Gwladol, Cynulliad Cenedlaethol Cymru ac Asiantaeth yr Amgylchedd gyflawni eu swyddogaethau i sicrhau y cynhyrfur â'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr. Bydd yr Ysgrifennydd Gwladol yn cymeradwng pob amcan amgylcheddol a chynllun rheoli basn afon. Mae Asiantaeth yr Amgylchedd yn gyfrifol am ddrafftio cynlluniau rheoli basnau, sicrhau bod rhanddeiliaid a'r cyhoedd yn cymryd rhan yn y broses o lunio cynlluniau rheoli basn afon a gwneud gwaith dadansoddi sydd ei angen i ategu'r cynlluniau. Sefydlodd Asiantaeth yr Amgylchedd banel cysylltu ym mhob ardal basn afon i helpu i lunio cynlluniau basn afon. Mae'r paneli hyn yn cynnwys cynrychiolwyr y rheoleiddwyr a'r cyflwynwyr hynny y bydd angen iddynt gymryd camau i gyflawni amcanion y Gyfarwyddeb Fframwaith.

Mae'n ddyletswydd ar bob corff cyhoeddus gyflawni eu swyddogaethau gan roi sylw i gynlluniau rheoli basn afon [Rheoliad 17 OS 2003 Rhif 3242 Rheoliadau'r Amgylchedd Dŵr [Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr) Cymru a Lloegr) 2003].

http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/index_en.html

<http://www.environment-agency.gov.uk/business/444217/444663/955573/>

Lloegr yr Cymru

10. Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad (1981)

Mae'r Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad yn darparu ar gyfer diogelu adar a nifer o rywogaethau anifeiliaid a phlanhigion eraill, atal cyflwyno rhywogaethau anfrodorol, hysbysiadau Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig gan asiantaethau gwledig, mae'n cynnwys mesurau ar gyfer rheoli a diogelu Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig ac yn darparu ar gyfer dynodi Gwarchodfeydd Natur Morol.

Dylid nodi bod llawer o'r darpariaethau yn y Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy a'r Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig yn disodli darpariaethau a nodir yn y Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad.

Mae Deddf CROW yn newid y Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad trwy ddiwygio gweithdrefnau hysbysu Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig, darparu pwerau ychwanegol i reoli a diogelu'r safleoedd hyn, ac ymestyn pwerau i wneud cytundebau rheoli. Mae'r Ddeddf yn gosod dyletswydd ar gyfrif cyhoeddus i warchod a rheoli Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig ymhellach. Mae Deddf CROW hefyd yn diwygio'r Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad trwy gynyddu'r diogelwch cyfreithiol a roddir i rywogaethau o dan fygythiad.

Mae Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig yn gwneud ym diwygiad i ran 1 o'r Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad, sy'n ceisio sicrhau y diogelir bywyd gwylt a'r ffwy effeithiol.

<http://www.jncc.gov.uk/page-3614#download>

11. Deddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 (EPA)

Sefydlodd Deddf Diogelu'r Amgylchedd Gyngor Gwarchod Natur Lloegr (Natural England bellach) a Chyngor Cefn Gwlad Cymru ynghyd â'r Cydbwyllgor Gwarchod Natur. Mae'r Ddeddf yn gosod dyletswyddau ar y cynghorau hyn i gyflawni eu swyddogaethau gwarchod natur. Yn ogystal â rhoi'r pwerau i'r cynghorau hyn sefydlu, cynnal a rheoli gwarchodfeydd natur, mae'r Ddeddf hefyd yn mynnu eu bod yn rhoi cyngor a gwybodaeth i lawb am warchod natur yn eu hardal. Dylid nodi i rannau o Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd gael eu diweddaru gan y Ddeddf Cymdogaethau Glân a'r Amgylchedd (2005).

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1990/Ukpga_19900043_en_1.htm

12. Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol (2004)

Mae'r Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol yn galluogi'r cyhoedd i weld gwybodaeth a ddelir gan awdurdodau cyhoeddus. Mae'r Rheoliadau yn mynnu bod awdurdodau cyhoeddus yn darparu gwybodaeth amgylcheddol a ddelir ganddynt ar gyfer aelodau o'r cyhoedd, a dylid gwneud hynny yn gynyddol trwy deuliau electronig. Dylid trefnu gwybodaeth o'r fath i sicrhau y caiff ei lledaenu i'r cyhoedd yn systematig. Mae'r rheoliadau hefyd yn rhoi i'r cyhoedd hawliau mynediad cyhoeddus i wybodaeth amgylcheddol gan awdurdodau cyhoeddus.

<http://www.opsi.gov.uk/si/si2004/20043391.htm>

13. Deddf Diogelu Moch Daear (1992)

Mae'r Ddeddf Diogelu Moch Daear yn diogelu moch daear a'u deyerydd. O dan y Ddeddf mae'n drosedd lladd neu anafu moch daear yn fwriadol neu darfu ar eu deyerydd, ac eithrio o dan delerau trwydded. Mae'r rhai a gafwyd yn euog o gyflawni troseddau o dan y Ddeddf yn agored i gyfnod yn y carchar a/neu ddirwy.

http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1992/Ukpga_19920051_en_1.htm

14. Deddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol (2004)

Mae'r Ddeddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol yn ceisio gweithredu polisi'r Llywodraeth ar ddiwygio'r system gynllunio.

Er nad oes a wnelo'r rhan fwyaf o'r Ddeddf â gwarchod bioamrywiaeth, mae Rhan 8 yn nodi y bydd awdurdodau lleol, byrddau cydgynllunio ac awdurdodau Parc Cenedlaethol 'yn gallu caffael tir trwy brynu gorfodol os ydynt o'r farn y bydd yn hyrwyddo cyflawni datblygiadau, ailddatblygiadau neu welliannau ar y tir neu mewn perthynas ag ef, cyhyd ag y bydd y cyfryw gaffaeliad o fudd economaidd, cymdeithasol neu amgylcheddol i'w hardal' (Nodiadau Cyfarwyddyd y Ddeddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol).

<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/20040005.htm>

15. Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol ac ati) (1994)

Mae'r Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol ac ati) yn darparu ar gyfer gweithredu Cyfarwydddeb y Cyngor 92/43/EEC (y Gyfarwydddeb Cynefinoedd) mewn deddfwriaeth ddomestig ar warchod cynefinoedd naturiol a ffawna a fflora gwyllt.

Mae'r Rheoliadau Cynefinoedd yn darparu ar gyfer diogelu Ardaloedd Gwarchod Arbennig ac Ardaloedd Cadwraeth Arbennig, yn ogystal â rhywogaethau a restrir yn Atodiad 2 i'r Rheoliadau a phlanhigion a restrir yn Atodlen 4.

Mae'r Rheoliadau Cynefinoedd yn cynnwys cynlluniau diogelwch (o ran rhai cyfundrefnau) a dyletswydd gyffredinol bod yn rhaid i awdurdodau cynnwys ystyried neu adolygu cydsyniadau, caniatadau neu ganiatâd arall ar ffurf awdurdodiadau y gwnaeth Cais amdanynt neu a roddwyd eisoes ar gyfer cynlluniau neu brosiectau, sy'n effeithio ar safle Ewropeaidd naill ai ar eu pennau eu hunain neu ynghyd ag eraill. Gellir cyfyngu ar awdurdodiadau neu eu diddymu os amherir ar gyfanrwydd y safle (yn ddarostyngedig i eithriadau).

http://www.opsi.gov.uk/SI/si1994/Uksi_19942716_en_1.htm

16 Deddf yr Amgylchedd (1995)

Sefydlodd Deddf yr Amgylchedd Asiantaeth yr Amgylchedd, Asiantaeth Diogelu'r Amgylchedd yr Alban ac Awdurdodau Parc Cenedlaethol a sefydlodd safonau newydd ar gyfer rheoli amgylcheddol. Mae'r Ddeddf yn darparu ar gyfer rheoli llygredd, gan gynnwys llygredd aer, gwarchod adnoddau naturiol a gwarchod neu wella'r amgylchedd ac mae'n darparu ar gyfer diogelu gwrychoedd pwysig yng Nghymru a Lloegr.

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1995/Ukpga_19950025_en_1.htm

17. Rheoliadau Cadwraeth Forol Alltraeth (Cynefinoedd, ac ati) (2007)

Mae'r rheoliadau hyn yn trosi'r Cyfarwydddebau Cynefinoedd ac Adar yn ardal forol alltraeth y DU. Mae hyn yn cwmpasu moroedd sy'n fwy na 12 milltir fôr o'r arfordir, gan gynnwys dyfroedd y tu allan i derfynau pysgodfeydd Prydain (hyd at 200 milltir fôr), ac unrhyw ran o wely'r môr sydd wedi'i dynodi'n rhan o ysgafell gyfandirol y DU (sy'n ymestyn mewn rhai achosion y tu hwnt i 200 milltir fôr). Disgwylir i hyn ddod i rym erbyn diwedd mis Awst 2007

18. Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig (2006)

Prif ddiben Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig yw gweithredu agweddau allweddol ar Strategaeth Wledig y Llywodraeth (2004).

Mae'r Ddeddf yn sefydlu Natural England, corff annibynnol sy'n gyfrifol am warchod, rheoli a gwella Amgylchedd Naturiol Lloegr, a'r Comisiwn Cymunedau Gwledig, eiriolwr, gwarchodwr a chynghorwr arbenigol annibynnol dros Lloegr wledig. Mae hefyd yn ailffurfio'r Cydbwyllogor Cadwraeth Natur ac yn ailenwi ac yn ailffurfio'r Cyngor Cynghori Amwynder Dyfrffynnod Mewndirol.

Mae Adran 40 o Ddeddf yr Amgylchedd a Chymunedau Naturiol yn mynnu bod 'Every public authority must, in exercising its functions, have regard, so far as is consistent with the proper exercise of those functions, to the purpose of conserving biodiversity.' Dylid nodi bod Deddf yr Amgylchedd a Chymunedau Gwledig yn disodli Adran 74 o'r Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy.

<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2006/20060016.htm>

19. Rheoliadau Cynllunio Gwlad a Thref (Asesu'r Effaith Amgylcheddol) (Cymru a Lloegr) 1999

Mae'r Rheoliadau yn berthnasol i brosiectau a gwmnesir gan y Gyfarwydddeb Asesu'r Effaith Amgylcheddol (85/337/EEC) (Cyfarwydddeb EIA) (fel y'i diwygiwyd gan Gyfarwydddeb 97/11/EC) y mae angen iddynt ganiatâd cynllunio yng Nghymru a Lloegr.

<http://www.opsi.gov.uk/si/si1999/19990293.htm>

Ar ben hynny, mae cyfres o Reoliadau sy'n berthnasol i Gymru a Lloegr ac sy'n gweithredu Cyfarwydddeb 85/337/EEC, yn ymwneud â gwahanol fathau o weithgarwch a allai gael cryn effaith ar yr amgylchedd. Ceir cyfeiriadau at y rhain yn Atodiad 8 i'r 'Environmental Impact Assessment: A Guide to Procedures' (Swyddfa'r Ddiwygiad, LICC, 2000)

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1143258> ac maent ar gael o wefan Swyddfa Gwybodaeth y Sector Cymunedol (OPSI) <http://www.opsi.gov.uk>

20. Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol, ac ati) (Diwygio) (Cymru a Lloegr) 2007

Mae Atodiad 19 Rheoliadau Cadwraeth (Cynefinoedd Naturiol, ac ati) (Diwygio) (Cymru a Lloegr) 2006 (Rheoliadau Cynefinoedd) yn mewnosod Rhan IVA newydd yn Rheoliadau Cynefinoedd (Cynefinoedd, ac ati) 1994 ac yn trosi yng nghyfraith Lloegr y gofyniad i wneud Asesiadau Priodol ar gyfer cynlluniau defnydd tir.

<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/nat-habitats-2006/nathabitats2006-consultation.pdf>

21. Deddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad (1949)

Darparodd y Ddeddf hon y fframwaith ar gyfer creu Parciau Cenedlaethol ac Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol (AOHNE) yng Nghymru a Lloegr ac fe'i diwygiwyd gan Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd (1990), Deddf yr Amgylchedd (1995) a'r Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy (2000).

Canllawiau i Awdurdodau Lleol ar Weithredu'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth

Rhoddodd y Ddeddf y pŵer i'r Cyngor Gwarchod Natur sefydlu gwarchodfeydd natur a rhoddodd bwerau i awdurdodau lleol sefydlu gwarchodfeydd natur lleol yn eu hardal, gan osod dyletswydd ar y Cyngor Gwarchod Natur i hysbysu awdurdodau cynllunio lleol o ardaloedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig.

<http://www.defra.gov.uk/rural/pdfs/ruraldelivery/bill/np-1949.pdf>

22. Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy (2000) (Deddf CRoW)

O ran diogelu bywyd gwyllt a gwarchod natur, mae Deddf CRoW yn gosod Dyletswydd ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru ac Adranau'r Llywodraeth i roi sylw i warchod bioamrywiaeth, yn ogystal â chadw rhestrau o rywogaethau a chynefinoedd y dylid cymryd camau i'w diogelu, yn unol â'r Confensiwn ar Amrywiaeth Biolegol (1992). Mae Adran 74 o Ddeddf CRoW yn cynnwys rhestr o'r holl rywogaethau a chynefinoedd sydd o'r pwys pennaf ar gyfer cadwraeth fiolegol.

Ar ben hynny, mae Deddf CRoW yn darparu ar gyfer mynediad cyhoeddus a droed i dir (rhai mathau), yn diwygio cyfraith hawliau tramwy cyhoeddus, ac yn gwella'r modd y rheolir Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol.

<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/20000037.htm>

23. Deddf Llywodraeth Leol (2000)

Rhoddodd Deddf Llywodraeth Leol bŵer eang i'r awdurdodau lleol gymryd unrhyw gamau i hyrwyddo neu wella lles economaidd, cymdeithasol neu amgylcheddol eu cymuned leol oni bai bod deddfwriaeth arall yn eu gwahardd yn benodol rhag gwneud hynny. Ar ben hynny, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol lunio Strategaethau Cymunedol i hyrwyddo lles eu cymunedau lleol. Mae'r Canllawiau a gyhoeddwyd fel rhan o Gylchlythyr 4/2001 DETR yn nodi y dylid ystyried Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol, ymhlith pethau eraill, pan fydd awdurdodau lleol yn llunio'r Strategaethau Cymunedol hyn.

<http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts2000/20000022.htm>

Lloegr

24. Datganiad Polisi Cynllunio 1: Datblygu Cynaliadwy (2005)

Mae Datganiad Polisi Cynllunio 1 yn nodi'r polisiau cynllunio defnydd tir cenedlaethol ar gyfer Lloegr o ran datblygu cynaliadwy. Mae Datganiad Polisi Cynllunio 1 yn nodi gofynion ar gyfer cyrff cynllunio rhanbarthol ac awdurdodau cynllunio lleol o ran cynlluniau datblygu a rheoli datblygu i sicrhau y rhoddir sylw llawn i egwyddorion datblygu cynaliadwy.

Mae Polisi Cynllunio 1 yn mynnu bod polisiau cynllunio a phenderfyniadau cynllunio yn ceisio diogelu a gwella cefn gwlad ac ardaloedd trefol, gan gynnwys cynefinoedd bywyd gwyllt.

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1143805>

25. Datganiad Polisi Cynllunio 9: Gwarchod Bioamrywiaeth a Chadwraeth Ddaearegol (DCLG 2005)

Mae Datganiad Polisi Cynllunio 9 yn darparu cyd-destun polisi cynllunio defnydd tir cenedlaethol ar gyfer gwarchod bioamrywiaeth yn Lloegr. Mae Datganiad Polisi Cynllunio 9 yn nodi gofynion ar gyfer Strategaethau Gofodol Rhanbarthol a Fframweithiau Datblygu Lleol ynghyd â gofynion bod awdurdodau cynllunio yn sicrhau y diogelir safleoedd dynodedig, rhywogaethau gwarchodedig, coetiroedd hynafol a chynefinoedd naturiol eraill, rhwydweithiau cynefinoedd. Ymdrinnir â'r angen i awdurdodau cynllunio a datblygwyr ystyried buddiannau bioamrywiaeth ar dir a ddatblygwyd yn flaenorol a bioamrywiaeth o fewn datblygiadau hefyd gan Ddatganiad Polisi Cynllunio 9.

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1501970>

26. Rheoliadau Diogelu'r Amgylchedd (Cyfyngu'r Defnydd ar Bledi Plwm) (Lloegr) 1999.

Mae'r Rheoliadau Peledi Plwm (Lloegr) 1999 yn gwahardd defnyddio peledi plwm at unrhyw ddiben ar Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig a enwyd, yr ystyrir eu bod yn bwysig ar gyfer adar dr, a phob safle Ramsar (gwlyptir). Ar ben hynny gwaherddir defnyddio peledi plwm ar gyfer saethu gwahanol rywogaethau gan gynnwys hwyaid gwyllt (sydd i bob plwm yn gwahardd defnyddio peledi plwm ar gyfer saethu adar dr ledled Lloegr). Mae'r Heddlu yn gorfodi'r Rheoliadau.

Cymru

27. Polisi Cynllunio Cymru (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2002)

Mae Polisi Cynllunio Cymru yn nodi'r cyd-destun ar gyfer polisi cynllunio defnydd tir ar gyfer Llywodraeth Cynulliad Cymru ac fe'i categoriwyd gan Nodiadau Cyngor Technegol (TAN5).

Mae Adran 5 o Bolisi Cynllunio Cymru yn nodi'r gofynion i awdurdodau lleol ymdrin â materion bioamrywiaeth yn gysylltiedig â chynllunio defnydd tir wrth lunio Cynlluniau Datblygu Unedol (CDU) ac wrth reoli datblygu a'i nodau cyffredinol yw hyrwyddo gwarchod bioamrywiaeth, diogelu safleoedd a ddynodwyd yn statudol a diogelu rhywogaethau gwarchodedig.

<http://new.wales.gov.uk/docrepos/40382/4038231121/403821/403821/403828/planningpolicy5.pdf?lang=en>

28. Nodyn Cyngor Technegol (Cymru) 5: Gwarchod Natur a Chynllunio

Mae Nodyn Cyngor Technegol 5 ynghyd â Pholisi Cynllunio Cymru yn darparu'r fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol ar gyfer Cymru o ran gwarchod natur. Mae Nodyn Cyngor Technegol 5 yn darparu cyngor ar gyfer awdurdodau cynllunio ar gynlluniau datblygu a rheoli datblygu ar gyfer safleoedd dynodedig ac ardaloedd y tu allan i safleoedd dynodedig, rhywogaethau gwarchodedig, tiroedd comin a lawntiau trefi a phentrefi. Ymgynghorwyd ynglŷn â'r TAN hwn ym mis Ionawr 2006.

http://new.wales.gov.uk/docrepos/40382/4038231121/403821/403821/40382/403822/TAN_5_Nature_Conservation_a1.pdf?lang=en

29. Rheoliadau Diogelu'r Amgylchedd (Cyfyngu'r Defnydd ar Beledi Plwm) (Cymru) 2002.

Mae Rheoliadau Diogelu'r Amgylcheddol (Cyfyngu'r Defnydd ar Beledi Plwm) (Cymru) 2002 yn gwahardd defnyddi peledi plwm dros Safleoedd gwlyptirol o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig y nodwyd eu bod y bwysig i adar dŵr; dros bob ardal islaw'r marc penllanw; ac ar gyfer saethu cwtieir, hwyaid a gwyddau, ac ieir dr unrhyw le yng Nghymru.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Atodiad 3: Crynodeb o Ddynodiadau Gwarchod Natur Allweddol

Rhwydwaith Safleoedd Natura 2000 – mae Cyfarwyddeb Cynefinoedd yr UE (Cyfarwyddeb 92/43/EEC) yn darparu ar gyfer creu rhwydwaith o ardaloedd gwarchodedig ledled yr Undeb Ewropeaidd, a elwir yn safleoedd 'Natura 2000'. Mae'r rhwydwaith hwn sydd o bwys rhyngwladol yn cynnwys Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA) ac Ardaloedd Gwarchod Arbennig (AGA), a fydd fel arfer yn Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig hefyd.

- Mae **Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA)** yn safleoedd a ddynodwyd o dan Gyfarwyddeb Cynefinoedd 1992, a sefydlwyd i ddiogelu cynefinoedd naturiol, rhywogaethau prin a rhywogaethau o dan fygythiad (ac eithrio adar) a chynefinoedd ar gyfer y rhywogaethau hyn. Ar hyn o bryd mae 571 o Ardaloedd Cadwraeth Arbennig wedi'u dynodi yn y DU. Diogelir Ardaloedd Cadwraeth Arbennig o dan gyfraith rhyngwladol, a rhoddir cryn ddiogelwch iddynt yn y DU.
- Mae **Ardaloedd Gwarchod Arbennig (AGA)** yn safleoedd a ddynodwyd o dan y Gyfarwyddeb ar Warchod Adar Gwyllt (y Gyfarwyddeb Adar) ac fe'u sefydlwyd i ddiogelu rhywogaethau adar gwyllt a'u cynefinoedd.

Gwlyptiroedd Ramsar o Bwys Rhyngwladol (Safleoedd Ramsar) – Mae llawer o Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig, Ardaloedd Cadwraeth Arbennig ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig hefyd wedi'u dynodi o dan Gonfensiwn Ramsar ar wlyptiroedd o bwys rhyngwladol. Dynodwyd y safleoedd Ramsar cyntaf ym 1976.

Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol (GNC) – sefydlwyd y safleoedd hyn sydd o bwys cenedlaethol i ddiogelu rhai o'r enghreifftiau gorau o gynefin a ffurfiannau daearegol yn y DU. Ar ddiwedd 2004, roedd:

- **217 o Warchodfeydd Natur Cenedlaethol yn Lloegr â chyfanswm arwynebedd o 87,900 o hectarau.**
- **76 o Warchodfeydd Natur Cenedlaethol yng Nghymru â chyfanswm arwynebedd o fwy na 24,000 o hectarau.**

Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) yw'r enghreifftiau gorau o'n cynefinoedd bywyd gwyllt, ein nodweddion daearegol a'n tiffurfiau cenedlaethol. Dyma'r safleoedd sy'n rhoi'r gwerth cadwraeth mwyaf yn ôl arolygon gwyddonol. Fe'i diogelir o dan gyfraith y DU. Gellir mynnu bod y perchennog tir neu'r meddiannwr yn rheoli'r tir mewn ffordd benodol. Pan na ellir dod i gytundeb ynghylch sut y dylid rheoli'r tir, gall y Corff Cadwraeth perthnasol o fewn Llywodraeth y DU wneud cais am orchymyn prynu gorfodol, a phan niweidir SoDdGA, gall y perchennog tir neu'r meddiannwr fod yn agored i ddirwy sylweddol.

Gwarchodfeydd Natur Lleol (GNLI) – ardaloedd sy'n cynnwys bywyd gwyllt neu nodweddion daearegol sydd o ddiddordeb yn lleol. Ar hyn o bryd mae 1260 o Warchodfeydd Natur Lleol yn Lloegr, sydd i gyd mewn perchenogaeth gyhoeddus.

Safleoedd Lleol – Dewisir y safleoedd hyn gan bartneriaethau sy'n cynnwys awdurdodau lleol, ac maent yn ceisio gwarchod safleoedd o bwys rhanbarthol neu leol.

Atodiad 4: Casgliad Cyflawn o Astudiaethau Achos

Mae'r atodiad hwn yn cynnwys yr holl astudiaethau achos a gasglwyd ynghyd wrth baratoi'r canllawiau ar y Ddyletswydd Bioamrywiaeth i Awdurdodau Cyhoeddus.

Mae'r drefn fel a ganlyn:

- A. Astudiaethau achos a gynhwysir yn y Canllawiau i Awdurdodau Lleol
- B. Astudiaethau achos eraill a gynhwysir yn y Canllawiau i Awdurdodau Cyhoeddus (ond nid yn y canllawiau i awdurdodau lleol).
- C. Astudiaethau achos ychwanegol a gasglwyd ynghyd wrth baratoi'r canllawiau ond nas cynhwysir yn y naill ddogfen na'r llall.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

A. Astudiaethau achos a Gynhwysir yn y Canllawiau i Awdurdodau Lleol

Astudiaeth Achos: Gwarchod Natur i'r Gymuned

Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Corfforaethol Cyngor Sir Hampshire

Mae Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Corfforaethol Cyngor Sir Hampshire yn pwysleisio pwysigrwydd natur i ansawdd bywyd yn Hampshire. Mae'n cynnwys pob adran o'r Cyngor ac yn cynnwys cynllunio, priffyrdd, rheoli tir, hamdden, addysg a gofal cymdeithasol. Mae camau gweithredu yn amrywio o ddiogelu cynefinoedd sydd o bwys yn rhyngwladol i wella amgylchedd naturiol tiroedd ysgolion.

Mae'r Cynllun yn elfen allweddol yn rhaglen datblygu cynaliadwy y Cyngor. Mae'n dangos ymrwymiad corfforaethol cryf i warchod amgylchedd naturiol Hampshire ac yn nodi cynllun heriol o gamau gweithredu i hyrwyddo'r gwaith hwn a datblygu mentrau newydd.

Mae gan y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Corfforaethol dri phrif nod:

- Gwella perfformiad y Cyngor o ran gwarchod a gwella amgylchedd naturiol Hampshire
- Defnyddio manteision bioamrywiaeth wrth ddarparu gwasanaethau megis addysg a lles cymdeithasol
- Gwella ymwybyddiaeth y cyhoedd a staff o bioamrywiaeth

Mae'r Cynllun yn cwmpasu camau gweithredu, dangosyddion a thargedau allweddol er mwyn sicrhau ymrwymiad gwirioneddol i'w cyflawni. Mae'r gydnabyddiaeth bwysig bod bioamrywiaeth yn sail i gynaliadwyedd yn Cioi Conserving Nature for the Community wrth wraidd gwaith o ddydd i ddydd yn Hampshire. Mae hyn wedi helpu i wella'r rhaglenni amgylcheddol a ddarperir, gwella gwaith rhyngadrannol er weithgarwch bioamrywiaeth a gwella ymwybyddiaeth amgylcheddol ymhlith staff y Cyngor.

<http://www3.hants.gov.uk/biodiversity/corporateactionplan.htm>

Astudiaeth Achos: Cytundeb Ardal Lleol ar gyfer Cernyw

Cynghorau Sir a Dosbarth Cernyw

Mae Cytundeb Ardal Lleol Cernyw yn gynllun cyflenwi ar gyfer Strategaeth Gymunedol Cernyw. Gweledigaeth Strategaeth Gymunedol Cernyw yw cymuned gynaliadwy gref i bawb, a nod y Cytundeb Ardal Lleol yw sicrhau'r ansawdd bywyd gorau yn y DU, drwy ddileu rhwystrau, gwella enillion a gwarchod yr amgylchedd. Nodir canlyniadau ar gyfer Cytundeb Ardal Lleol Cernyw, ac un ohonynt yw sicrhau bod Cernyw yn Ganolfan Ragoriaeth ar gyfer yr Amgylchedd Naturiol. Y nod yw gwella'r gwaith o reoli bioamrywiaeth, gwella ymwybyddiaeth y cyhoedd, a rhoi mwy o gyfleoedd hyfforddiant a busnes amgylcheddol, yn ogystal â chyfrannu at ddatblydd brand Cernyw.

Caiff y gwaith o ddatblygu'r Ganolfan Ragoriaeth ei lywio gan weithgorau a sefydlwyd gan Fforwm Economaidd Cernyw ac Environment Kernow (partneriaeth amgylcheddol gyffredinol ar gyfer Cernyw). Caiff y cynnydd a wneir o ran y canlyniad hwn ei fonitro drwy dri dangosydd, y pennir targedau uchelgeisiol ar eu cyfer:

- Y nifer sy'n manteisio ar Stiwardiaeth Amgylcheddol;
- Safleoedd Lleol â chanlyniadau gwell ar gyfer cynhyrnodd a rhywogaethau yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth;
- Buddiolwyr hyfforddiant yn y sector amgylcheddol.

Ochr yn ochr â'r nod i ddod yn Ganolfan Ragoriaeth, mae Cytundeb Ardal Lleol Cernyw hefyd yn cynnwys amcanion eraill yn ymwneud â bioamrywiaeth, gan gynnwys:

- Gwella gwaith rheoli amgylcheddol mewn busnesau gwledig;
- Gwneud cyfraniad mesuradwy i targedau Cytundebau Gwasanaeth Cyhoeddus Ansawdd Bywyd cenedlaethol, e.e. enghraifft niferoedd yr adar ar dir ffermio.
- Gwella'r gwaith o reoli cynhyrnodd mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth lleol;
- Adfywio Environment Kernow;
- Cynyddu'r chanlyniad cymunedau yn ei chwarae mewn gwaith rheoli amgylcheddol.

<http://www.cornwallstrategicpartnership.gov.uk/index.cfm?articleid=12893>

Astudiaeth Achos: Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Safleoedd Mwynau Gorllewin Sussex

Cyngor Sir Gorllewin Sussex

Fel yr Awdurdod Cynllunio Mwynau, mae'r Cyngor Sir wedi dangos ei ymrwymiad i fioamrywiaeth drwy Gynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Safleoedd Mwynau Gorllewin Sussex. Ceir tua 50 o safleoedd mwynau yng Ngorllewin Sussex sy'n amrywio o un hectar i 150 hectar o ran maint ac sy'n ymestyn dros 700 hectar i gyd. Nod y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yw manteisio i'r eithaf ar bob cyfle o ran bioamrywiaeth ar safleoedd mwynau yng Ngorllewin Sussex drwy:

- Sicrhau bod digon o wybodaeth o arolygon biolegol, daearegol ac archeolegol ynglŷn â safleoedd mwynau er mwyn seilio penderfyniadau arni;
- Hyrwyddo gweithdrefnau cydymdeimladol a rheolaeth arfer gorau ar gyfer bioamrywiaeth a geoamrywiaeth;
- Cefnogi arferion gwaith agosach rhwng cyrff gwarchod natur, gweithredwyr mwynau a'r awdurdod cynllunio;
- Gwella canfyddiad y cyhoedd o'r diwydiant mwynau;
- Integreiddio amcanion bioamrywiaeth a geoamrywiaeth ag amcanion adfer eraill ar gyfer y safle, er enghraifft hamdden, mynediad ac addysg.

Er mwyn gwneud hyn, mae Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Safleoedd Mwynau Gorllewin Sussex yn rhestru nifer o gamau gweithredu allweddol, gan gynnwys:

- Cynnal archwiliadau ac arolygon;
- Gwell cynlluniau adfer;
- Paratoi taflenni ffeithiol ar gyfer rheolwyr safleoedd;
- Trefnu cynllun gwobrywio amgylcheddol.

Er mwyn helpu'r diwydiant, mae Cyngor Sir Gorllewin Sussex wedi cynhyrchu llawlyfr ymarferol ar gyfer hyrwyddo bioamrywiaeth ar safleoedd mwynau yng Ngorllewin Sussex. Mae'r canllaw yn cwmpasu pob agwedd ar reoli safle yn amrywio o Gynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Safleoedd, rheoli cynefinoedd ar safleoedd gweithredol ac arfer gorau i ail-greu cynefinoedd, deddfwriaeth a rhywogaethau a ddiogelir.

Gwegyswllt: <http://www.westsussex.gov.uk/ccm/content/environment/heritage-wildlife-and-landscape/biodiversity-action-plans.en;jsessionid=aHdcrDk3Lk94?page=2>

Astudiaeth Achos – Comin Epsom – adfer SoDdGA

Cyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell

Mae rhan fawr o Gomin Epsom yn Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) ac mae Cyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell yn berchen arno ac yn ei reoli. Yn ystod yr 1980au, cydnabuwyd bod bioamrywiaeth Comin Epsom yn dirywio oherwydd twf cyflym prysgwydd a choetir ifanc, a oedd yn cwtogi ar amrywiaeth cynefinoedd ar y safle. Gwnaed rhywfant o waith gyda gwirfoddolwyr a staff y cyngor i glirio rhai prysgwydd ac awgrymwyd y syniad o ailgyflwyno gwartheg. Yn 1997, cyflwynwyd dwy fuwch. Roedd ymateb y cyhoedd yn gadarnhaol ond nid oedd y fenter yn ddigon mawr i wrthdroi'r newidiadau niweidiol.

Ar ôl i Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 ddod i rym, daeth Cyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell, fel perchennog y safle, yn gyfrifol yn statudol am ddiogelwch ei bioamrywiaeth, a dosbarthwyd ei statws yn 'anffafriol yn dirywio'. Gofynnodd English Nature a Chymdeithas Comin Epsom, sef grŵp buddiannau lleol ag 800 o aelodau, i Gyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell lofnodi 'Datganiad Rheoli Safle' a'i rhwymodd i weithio i sicrhau y câi bioamrywiaeth y safle ei ddiogelu ac nad oedd yn colli ei statws fel SoDdGA.

Mae llawer o gynnydd wedi'i wneud ers 2001 mewn partneriaeth â Natural England, Cymdeithas Comin Epsom a Phrosiect Rheoli Cefn Gwlad Lower Mole. Yn 2001 datganodd Cyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell y safle cyfan yn Warchodfa Natur Leol a lluniwyd Cytundeb Stiwardiaeth Cefn Gwlad â Defra i ddechrau proses cerbyd-greuaeth porï ar y safle a gwrthdroi'r dirywiad mewn cynefinoedd pwysig yn barhaol. Wrth i brysgwydd gael eu clirio, mae porï wedi'i ailgyflwyno'n raddol. Ym mis Ionawr 2005 cymeradwywyd cynllun rheoli 10 mlynedd gan Gyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell a datganwyd statws y safle yn 'anffafriol yn gwella'. Pennwyd un o nodau hirdymor Statws Gwarchodfa Natur Genedlaethol yn nod gan Gyngor Bwrdeistref Epsom ac Ewell a Natural England ac mae Natural England bellach yn ystyried bod y safle yn un o'r tiroedd comin a reolir yma yn Ne-ddwyrain Lloegr. Ym mis Awst 2005, cytunwyd ar 'Gynllun Gwella Bywyd Gwyllt' pum mlynedd â Natural England i ariannu gwaith bioamrywiaeth.

Mae llawer o'r cynnydd a wnaed hyd yma wedi'i wneud yn sgîl ymdrechion gwirfoddolwyr a thrigolion lleol. Mae gan ECOVOLS (cangen gwirfoddolwyr Cymdeithas Comin Epsom) raglen waith flynyddol fawr maent yn gwneud golosg unwaith y mis ac yn 2006 rhoddodd cynghorwyr sir lleol £10,000 iddynt i brynu cerbyd sy'n addas ar gyfer pob math o dir i gludo eu holl offer o amgylch y safle.

Astudiaeth Achos: Prosiect Calderdale Wildspace! – Gwella Gwarchodfeydd Natur Lleol er Bioamrywiaeth

Cyngor Bwrdeistref Metropolitaidd Calderdale

Roedd Wildspace Calderdale yn brosiect 3 blynedd a ariannwyd gan English Nature. Ymhlith y nodau roedd:

- Cynyddu darpariaeth Gwarchodfeydd Natur Lleol Calderdale o ddim Gwarchodfeydd Natur Lleol i un hectar o Warchodfa Natur Leol i bob 760 o bobl yn Calderdale a fferhau bod gan 80% o drigolion Calderdale Warchodfa Natur Leol o fewn 2km i'w cartref drwy ddatgan 10 o Warchodfeydd Natur Lleol, sef cyfanswm o 250 o hectarau. Cyflawnwyd hyn a Calderdale yw un o'r awdurdodau lleol cyntaf i ragori ar darged English Nature o un hectar o Warchodfa Natur Leol fesul 1000 o'r boblogaeth.
- Cynnwys cymunedau lleol yn well, yn enwedig grwpiau diffrintiedig, yn y gwaith o ddefnyddio a rheoli Gwarchodfeydd Natur Lleol yn gynaliadwy. Mae gan bob safle grŵp cymunedol lleol sy'n gweithio gyda'r Cyngor i sicrhau gwellaethau o ran bioamrywiaeth. Mewn rhai achosion, grwpiau Cyfeillion ydynt, a grwpiau defnyddwyr ydynt mewn achosion eraill.
- Cynnal a gwella bioamrywiaeth Gwarchodfeydd Natur Lleol, gan roi sylw arbennig i'r cynefinoedd a'r rhywogaethau a nodwyd fel blaenoriaethau yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Calderdale, drwy gynhyrchu a gweithredu cynlluniau rheoli. Mae gan bob safle gynllun rheoli bellach, sy'n cynnwys cyfarwyddiadau o ran cynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth.

Mae'r prosiect wedi helpu i brif ffordio bioamrywiaeth ym meddylfryd y Cyngor a bu'n fodd i fanteisio ar ffrydiau ariannu lleol a chenedlaethol.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Gwneud i Gontractau Weithio er Bywyd Gwyllt

CABE Space

Mae CABE Space (2006) yn rhoi canllawiau ar y ffordd y gellir gwella parciau trefol er bioamrywiaeth. Mae'r canllawiau yn crynhoi mathau gwahanol o gontractau cynnal a chadw tir fel a ganlyn:

- **Yn seiliedig ar fewnbwn** – lle y nodir y gweithrediadau, yn ogystal â pha mor dml y'u cynhelir a safonau.
- **Yn seiliedig ar allbwn** – lle y nodir canlyniadau penodol, megis uchder mwyaf y glaswellt a ganiateir.
- **Yn seiliedig ar ganlyniadau** – lle y disgrifir y canlyniadau cyffredinol, gan adael i'r contractwyr nodi sut y maent yn bwriadu eu cyflawni. Fel arfer, ategir hyn gan ddatganiadau dull a ddarparwyd gan y contractwr, y cytunwyd arnynt gan y cleient, a llunio cyfarwyddiadau ymarferol i'r rhai sy'n gwneud y gwaith.

Mae Space CABE yn argymhell contract yn seiliedig ar ganlyniadau fel y ffordd fwyaf priodol o gyflawni'r nod o wella bioamrywiaeth, tra'n rhoi ffordd ddefnyddiol o nodi gwaith cynnal a chadw tiroedd hefyd. Mae gan y math hwn o fanyddo fanteis arall yn y ffaith nad yw wedi'i gyfyngu i gylch gwaith blynyddol, gan olygu y gellir symud at ganlyniadau drwy fwy nag un tymor. Gellir cyflawni gwaith hunan-fonitro os bydd y dulliau mesur yn glir, a gall hyn gynnwys targedau cynyddol.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Ceunant a Pharc Broadhurst

Cyngor Dinas Manceinion

Mae'r safle hwn yn cwmpasu 14 o hectarau o ardaloedd naturiol yn ardal drefol Moston, Gogledd Manceinion, sef ardal ddifreintiedig iawn. Roedd Ceunant Broadhurst yn hen gynefin dŵr agored a lenwyd yn 1946 er mwyn adeiladau tai parod, a ddymchwelwyd wedyn yn y 1960au. Ers hynny, mae wedi dod yn wlyptir sy'n dirywio – gan aros yn wlyb yn ystod misoedd y gaeaf ond heb gadw ei nodweddion dŵr agored. Cafwyd amrywiaeth o broblemau ar y safle, oherwydd pwysau'r cyhoedd yn bennaf yn sgîl sathru, dympio, llosgi a beiciau'n modur oddi ar y ffordd. Mae'r gwlyptir wrth ymyl Parc Broadhurst, sef man gwyrdd cyhoeddus ffurfiol â chaeau pêl-droed i dimau iau ac uwch, lle y cafwyd problemau draenio difrifol a beriodd effaith andwyol ar eu swyddogaeth fel cyfleuster chwaraeon.

Ymdriniodd y prosiect â'r ddwy broblem wahanol hyn a oedd yn gweithio ar y ddau fan gwyrdd cyfagos pwysig. Yr ateb oedd draenio'r dŵr dros ben o'r caeau chwaraeon i'r ardal wlyb gyfagos a oedd yn dirywio, gan ei hadfer yn wlyptir a chan gwella gallu'r caeau chwaraeon i weithredu fel cyfleuster chwaraeon. Yn sgîl hyn, bu modd creu dwy ardal ddŵr agored tra'n cadw rhywfaint o'r glaswelltir corsio. Cynhaliwyd ymgynghoriad â'r gymuned pêl-droed leol, trigolion a grwpiau archeolegol i godi ymwybyddiaeth o'r prosiect arfaethedig a sicrhau cefnogaeth iddo.

Roedd y gwaith yn cynnwys dau gam. Y cam yntaf oedd creu'r pwll bas gwlyptir a gwaith draenio'r caeau pêl-droed, a'r ail gam oedd datblygu'r seilwaith gwlyptir, mynediad a dehongli, gyda'r nod o gynyddu defnydd a mwynhad y cyhoedd o'r safle.

Mae'r prosiect wedi cael cyfranogiad cymunedol gwirfoddol penodedig i wella'r safle. Gwnaed cais am Grant Mannau Anadlu i gynnal gweithgareddau cymunedol i gynyddu'r defnydd o'r Ceunant. Cafwyd gwelliant sylweddol o ran draeniad y caeau pêl-droed i dimau iau. Dros amser, ceir cynlluniau i ddatblygu'r safle ymhellach fel adnodd o safon i weithgareddau hamdden goddefol a gweithredol, a chyfleuster addysgol pwysig i ysgolion lleol ac oedolion.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Prosiect Priffyrdd Byw

Cyngor Sir Powys, Cyngor Cefn Gwlad Cymru a Phartneriaid

Yn y DU, mae lleiniau ymyl ffordd yn cynnwys rhai o'r enghreifftiau olaf o gynefinoedd llawn rhywogaethau a oedd yn gyffredin gynt yng nghefn gwlad ac sydd wedi dirywio'n sylweddol yn ystod yr ychydig ddegawdau diwethaf. Mae'n bosibl hefyd y byddant yn helpu i ddarparu cysylltiadau ffisegol rhwng pocedi o gynefinoedd sy'n weddill a fyddai'n ynysig fel arall, gan helpu i ehangu a gwasgaru rhywogaethau llai symudol.

Mae'r Prosiect Priffyrdd Byw yn bartneriaeth sefydledig, a ddechreuwyd yn 2007, rhwng Ymddiriedolaethau Natur Sir Drefaldwyn, Sir Faesyfed a Brycheiniog, Cyngor Sir Powys, Cyngor Cefn Gwlad Cymru a Grŵp Pryder Lleiniau Ymyl Ffordd a Gwrychoedd Powys. Nod y prosiect yw diogelu ac annog cynefinoedd a rhywogaethau bywyd gwyllt gwerthfawr sy'n gysylltiedig â lleiniau ymyl ffordd ym Mhowys, yn y Canolbarth. Mae'r prosiect yn gwertho ar nifer o fentrau gwahanol i gyflawni hyn, gan gynnwys sefydlu systemau i ddiogelu safleoedd hysbys o werth ecolegol mawr a gwella arferion rheoli lleiniau ymyl ffordd.

Mae symud toriadau yn ystyriaeth reoli bwysig wrth anelu at gynnal neu gynyddu bioamrywiaeth ardaloedd glaswellt, gan helpu i ostwng lefelau maethurion a budd fflora brodorol. Yn 2005, ymchwiliodd treialon a gynhaliwyd gan Ymddiriedolaeth Natur Sir Drefaldwyn ar ran y bartneriaeth i ymarferoldeb defnyddio toriadau cynhyrchu compost a bionwy. Dangoswyd bod modd casglu toriadau o leiniau ymyl ffordd Powys ar raddfa gymharol fawr a bod y deunydd yn addas i gynhyrchu compost a bionwy, gan gynhyrchu cynhyrchion terfynol a allai fod yn werthfawr. Yn ogystal â'r manteision amgylcheddol a ddaw yn sgîl peidio â gwaredu'r deunydd mewn safleoedd tirlenwi, gall gwaith cynhyrchu bionwy hefyd fod yn ffynhonnell o ynni cynaliadwy, ac iddo fanteision o ran lleihau gollyngiadau carbon. Ar ôl y treial, cafwyd gwaith datblygu a gwerthuso pellach, gyda'r nod o gynaeafu ar raddfa fawr yn y dyfodol.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Defnyddio Cynlluniau Amaeth-amgylchedd i Wella Gwlyptiroedd ar Gyrion y Dref

Cyngor Dinas Norwich

Mae pum safle gwlyptir a reolir gan Gyngor Dinas Norwich wedi cael arian amaeth-amgylchedd o dan Gynllun Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif y Broads. Mae'r safleoedd yn cwmpasu amrywiaeth eang o fathau o wlyptir, gan gynnwys ffen, corsleoedd a glaswelltir gwlyb ac maent yn gyfagos at afonydd Yare a Wensum. Mae Cyngor Dinas Norwich wedi cynnwys cyfanswm o 46 o hectarau o'r pum safle yn y Cynllun Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif.

Cyn eu cynnwys yn y cynllun, roedd y safleoedd dan sylw wedi mynd drwy gylchedd o weithgarwch ac wedyn roeddent wedi cael eu hesgeuluso i ryw raddau, oherwydd blaenoriaethau cyfnewidiol y Cyngor neu faint o arian a oedd ar gael. Er bod gwaith rheoli cadwraeth wedi'i wneud mewn rhai o'r safleoedd, nid oedd yr uchon yn mewn cyflwr delfrydol o bell ffordd, ac roedd rhai wedi'u hesgeuluso a'u camddefnyddio, gan gynnwys dympio anghyfreithlon. Nid oedd fawr ddim gobaith y gallai'r Cyngor ariannu'r gwelliannau angenrheidiol ac, yn ogystal, roedd rhai aelodau o'r Cyngor o'r farn bod y safleoedd yn gwastraffu adnoddau'r Cyngor, ac ar un adeg cafwyd cynnig werthu llawer o'r safle mwyaf, gorau, Marston Marsh, er mwyn ymestyn cwrs golf.

Credwyd y gallai'r Cynllun Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif ariannu llawer o'r buddsoddiad cyfalaf a'r gwaith rheoli blynyddol a oedd yn angenrheidiol yn ogystal â rheoli'r safleoedd mewn ffordd fwy cyson na fyddai blaenoriaethau a chyllidebau cyfnewidiol y Cyngor yn effeithio arno. Bu'r cynllun yn llwyddiannus iawn, ac mae pob un o'r safleoedd bellach mewn cyflwr gwell, a bwriedir cyflawni gwelliannau pellach, gan gynnwys gwaith cyfalaf pellach o dan Gynlluniau Cadwraeth Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif. Mae'r cynllun Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif wedi golygu y gall gwartheg pori ar y safle bellach, gan wella'r strwythur llystyfiant a chan atal prysgwydd rhag tyfu dros y safleoedd. Cofnodwyd tegeirianau cors y de yn 2006, mae planhigion blodeuol eraill wedi cynyddu hefyd o ganlyniad i'r pori ac mae amodau'r gaeaf wedi gwella i adar megis gorchod cyffredin.

Mae llawer o fanteision o dan cadwraeth wedi dod yn sgîl y cynllun Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif ac mae wedi helpu i godi proffil y safleoedd, y cydnabyddir pob un ohonynt fel safleoedd bioamrywiaeth allweddol bellach. Mae wedi helpu i sicrhau arian am welliannau eraill megis byrddau dehongli a thافلenni i ymwelwyr. Mae'r cynllun hefyd wedi golygu y gellir cyfeirio cyllidebau cadwraeth mewnol sy'n weddill at safleoedd eraill nad ydynt yn rhan o'r cynllun Ardaloedd Amgylcheddol Sensitif y mae angen buddsoddi ynddynt a'u rheoli'n well.

Astudiaeth Achos: Prosiect Bywyd Gwyllt Tiroedd Ysgolion

Cyngor Sir Norfolk

Bu'r cynllun hwn yn rhedeg ers 1989. Mae wedi datblygu yn ystod y cyfnod hwn o fod yn gynllun sy'n ymwneud â gwella gwerth gwarchod natur tiroedd ysgolion yn unig drwy blannu coed a chreu pyllau a dolydd i gylch gwaith ehangach lle y caiff cymunedau ysgolion eu hannog i ystyried sut y maent yn defnyddio eu tiroedd a'r hyn y gellid ei wneud i'w gwella, gan bwysleisio dymunoldeb gwella bioamrywiaeth. Mae dros dri chwarter ysgolion Norfolk wedi gwneud camau i wella eu tiroedd gyda chymorth y cynllun.

Cynigir gwasanaeth cyngor a dylunio am ddim i bob ysgol awdurdod lleol yn Norfolk er mwyn eu helpu mewn prosiectau gwella tiroedd. Yn ogystal, mae grant llawn ar gael i goed a llwyni brodorol. Cynigiwyd coed ffrwythau i ysgolion, i gysylltu â'r fenter ffrwythau 'pump y dydd', gan eu hannog i blannu amrywiadau lleol lle y bo'n bosibl.

Ceir rhwydwaith cryf o gymorth i ysgolion sy'n dymuno gwella eu tiroedd yn Norfolk. Cyd-gysylltir y rhwydwaith hwn drwy Grŵp Cydgyssylltu Tiroedd Ysgolion Norfolk; fforwm o'r ymarferwyr hynny o awdurdodau lleol, cwmnïau a sefydliadau amlywodraethol y mae eu gwaith yn cynnwys cynghori ysgolion am wella eu tiroedd.

Gwerthusodd y Cyngor y cynllun yn 2005 i brofi ei effeithlonrwydd o ran cynyddu bioamrywiaeth tiroedd ysgolion. Anfonwyd holiadur i 21 o ysgolion a oedd wedi creu pwll ac a oedd wedi plannu coed brodorol yn ystod y pum mlynedd diweddaf. Nododd yr ymatebion gynnydd sylweddol yn nifer y brogaod, llyffantod, madfalod dŵr ac adar bronfraith ar tiroedd ysgolion, gan ddangos bod y gwaith yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i'w bioamrywiaeth yn ogystal â chreu adnodd addysgol pwysig.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Rheoli Traethau er Bioamrywiaeth

Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro a Chyngor Sir Penfro

Ers blynyddoedd lawer, mae Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro wedi cydnabod pwysigrwydd traethau a blaendraethau am fioamrywiaeth ac fel rhan bwysig o'r dirwedd. Mae'r Awdurdod Parc Cenedlaethol yn berchen ar sawl safle blaendraeth ac mae wedi ymgymryd â phrosiectau mawr i adfer twyni gan ddefnyddio grwpiau cymunedol lleol a gwirfoddolwyr i ffensio a phlannu twyni, symud meysydd parcio ceir oddi wrth ardaloedd tywodlyd a gosod llwybrau bordiau.

Ers creu Cyngor Sir Penfro yn 1996, bu'r Awdurdod Parc Cenedlaethol yn rhan o grŵp cyswllt o dan arweiniad Cyngor Sir Penfro yn cynnwys sefydliadau sy'n gyfrifol am reoli traethau. Mae'r grŵp hwn yn cynnwys sawl tîm o Gyngor Sir Penfro, gan gynnwys Iechyd yr Amgylchedd, Wardeiniaid Cŷn ac arweinwyr tîm o dimau sy'n gyfrifol am lanhau traethau a thoiledau. Maent yn cyfarfod sawl gwaith y flwyddyn â staff o Gyngor Cefn Gwlad Cymro, Asiantaeth yr Amgylchedd, yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol a'r Awdurdod Parc Cenedlaethol i drafod gwobrau traethau, gwaith rheoli traethau, ansawdd dŵr a ddiogelwch. Er mwyn gwarchod bioamrywiaeth, caiff traethau yn Sir Benfro eu glanhau â llaw yn hytrach na chan ddefnyddio peiriant, gan helpu i ddiogelu llinell y lan fel y caiff gwymon a broc môr eu cadw yn eu lle. Hyd yn oed lle y ceir llawer o wymon, fe'i cedwir ar y safle on bai bod ystyriaethau iechyd ac amwynder yn bwysicach nag ystyriaethau eraill. Mae sawn friffio aml-asiantaeth flynyddol ar gyfer pob aelod o staff y traethau yn sicrhau bod gan y rhai sy'n ymwneud â rheoli'r traeth wybodaeth am unrhyw nodweddion arbennig traethau ac ystyriaethau o ran gwarchod bioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Ardaloedd Gwella Bioamrywiaeth Gorllewin Canolbarth Lloegr

Cynulliad Rhanbarthol Gorllewin Canolbarth Lloegr

Er mwyn ateb yr her o weithredu 'ar raddfa'r dirwedd' neu 'yn seiliedig ar ardal', fel y'i nodir yn 'Restoring the Region's Wildlife: Regional Biodiversity Strategy in the West Midlands', mae Cynulliad Rhanbarthol Gorllewin Canolbarth Lloegr wedi nodi 14 o Ardaloedd Gwella Bioamrywiaeth yn y Rhanbarth.

Mae'r Ardaloedd Gwella Bioamrywiaeth yn cwmpasu ardaloedd pwysig o fywyd gwyllt. Mae'r ardaloedd hyn yn cynnwys ardaloedd trefol ac ardaloedd gwledig anghysbell, ac maent yn amrywio o ran maint o ychydig blwyfi i gynefinoedd ucheldir mawr.

Mae Strategaeth Ofodol Ranbarthol Gorllewin Canolbarth Lloegr yn nodi'r Ardaloedd Gwella Bioamrywiaeth, ac yn annog y gwaith o atgyfnerthu eu cyffwrdd eiddoedd. Ymhlith y nodau ar gyfer yr Ardaloedd Gwella Bioamrywiaeth mae:

- cefnogi prosiectau gwella bioamrywiaeth a thirwedd preswyl;
- clustogi unedau cynefinoedd rhag effeithiau andwyol;
- adfer ac ail-greu cynefinoedd nodweddiadol yn lleol;
- ehangu a chysylltu unedau cynefinoedd pwysig;
- hyrwyddo manteision cymdeithasol a economaidd drwy fuddsoddi mewn cyfleusterau cysylltiedig ar gyfer mynediad, mwynhad a chaddysg gynaliadwy;
- buddsoddi mewn busnesau sy'n cyfrannu at amgylchedd naturiol o safon ac sy'n manteisio arno.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Dogfen Gynllunio Atodol Bioamrywiaeth a Thirwedd Lichfield

Cyngor Dosbarth Litchfield

Mae Cyngor Dosbarth Lichfield wedi cynhyrchu Dogfen Gynllunio Atodol Bioamrywiaeth a Thirwedd ddrafft sydd â'r nod o ddarparu dull o gyfrannu at ddatblygu cynaliadwy yn y Dosbarth yn y dyfodol. Mae'r ddogfen yn rhoi trosolwg o bolisiau yn ymwneud â'r dirwedd a bioamrywiaeth, dulliau o ddiogelu bioamrywiaeth a chyfleoedd gwella a chreu. Mae'r ddogfen hefyd yn cynnwys nifer fawr o atodiadau yn cynnwys rhestr wirio bioamrywiaeth i ddatblygwyr sy'n amlygu rhywogaethau a ddiogelir yn y Dosbarth ac yn cyfeirio at wybodaeth bellach yn ymwneud â'r rhywogaethau hyn.

Disgwylir y bydd i'r ddogfen nifer o fanteision pan gaiff ei chyhoeddi gan y cyngor:

- Rhoi gwybodaeth a chanllawiau ychwanegol am warchod a gwella bioamrywiaeth i gynllunwyr a datblygwyr.
- Sicrhau yr ystyrir bioamrywiaeth ar y cam cynharaf, h.y. cyn gwneud cais. Mae hyn yn sicrhau y caiff bioamrywiaeth ei ddiogelu'n effeithiol ac yn cynllunio yn briodol ar gyfer lliniaru a gwella er mwyn sicrhau'r budd mwyaf o ran bioamrywiaeth. Ceir manteision hefyd i swyddogion rheoli datblygu ac ymgeiswyr oherwydd caiff oedi diangen yn y broses gwneud cais ei osgoi.
- Rhoi'r holl ganllawiau bioamrywiaeth a thirwedd lleol a chenedlaethol i ymgeiswyr a datblygwyr ar gam cynnar.
- Dilysu ceisiadau cyn i'r pwyllgor eu hyspried. Nodir materion o ran bioamrywiaeth drwy'r rhestr wirio ac wedyn mae ymgeiswyr yn rhoi gwybodaeth am arolygon gyda'u cais lle y bo'n briodol. Mae hyn yn golygu y gellir cytuno ar fesurau lliniaru cyn i'r cais fynd i'r pwyllgor.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Rhywogaethau a Ddiogelir a'ch Cais Cynllunio

Cyngor Sir Caerhirfryn, yr Ymddiriedolaethau Natur, English Nature a Lancashire Rural Futures

Mae Cyngor Sir Caerhirfryn a'i bartneriaid wedi llunio taflen tair tudalen i'w defnyddio gan bawb sy'n ystyried cyflwyno cais cynllunio. Mae'r daflen wedi'i chynllunio i gynnig cyflwyniad byr i rywogaethau a ddiogelir ac amlygu'r angen i ystyried rhywogaethau o'r fath ar gamau cychwynol cais.

Mae'r daflen yn cynnwys digon o enghreifftiau ac yn hawdd i'w dilyn, ac mae'r cynnwys gwybodaeth o dan y penawdau:

- Rhywogaethau a'r gyfraith;
- Sut y mae rhywogaethau a ddiogelir yn effeithio arnaf?;
- Eich cyfrifoldebau (cyn cyflwyno cais cynllunio);
- Gwybodaeth benodol am Ystlumod, Madfallod Dŵr, Gribog, Moch Daear, Dyfrgwn, Llygod Dŵr ac Adar Gwyllt.

Mae'r daflen hefyd yn rhoi cysylltiadau â gwybodaeth bellach a chysylltiad â Chanllawiau Cynllunio Atodol Cyngor Sir Caerhirfryn: Tirwedd a Therfuddaeth sy'n cynnwys gwybodaeth am fioamrywiaeth.

Mae'r daflen wedi'i chynhyrchu i arbed amser a'n adnoddau i'r adran gynllunio oherwydd dylid ystyried rhywogaethau a ddiogelir cyn cyflwyno ceisiadau cynllunio.

http://www.lancashire.gov.uk/environment/ecology/protected_species_pp.asp

Astudiaeth Achos Strategaeth Redbridge ar gyfer Amodau a Rhwymedigaethau Cynllunio

Cyngor Bwrdeistref Redbridge

Mae Bwrdeistref Redbridge yn Llundain wedi cynhyrchu Dogfen Gynllunio Atodol ar warchod natur, sy'n caniatáu i amodau a rhwymedigaethau cynllunio gael eu defnyddio i sicrhau gwelliannau o ran bioamrywiaeth. Mae'r Ddogfen yn nodi:

"Where appropriate, the Council will use planning conditions or Section 106 agreements with developers to secure the rehabilitation and ongoing management of areas important for nature conservation. This may also include a contribution towards meeting the objectives of the Biodiversity Action Plan for the borough."

Astudiaeth Achos: Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham – Addysg Bioamrywiaeth ac Eco-ysgolion

Cyngor Sir Durham, Cyngor Bwrdeistref Darlington, Cyngor Gateshead, Cyngor Dosbarth South Tyneside a Chyngor Dinas Sunderland

Mae Partneriaeth Bioamrywiaeth Durham yn darparu deunyddiau addysg bioamrywiaeth ar y we, gan gynnwys gwybodaeth am fioamrywiaeth yn y cwricwlwm, prosiectau bioamrywiaeth lleol, enghreifftiau ymarferol o sut y gellir cynnwys bioamrywiaeth mewn cyfleoedd dysgu, ac enghreifftiau o arbedion effeithlonrwydd a chost posibl i ysgolion yn sgîl prosiectau amgylcheddol. <http://www.ecoeducation.org.uk/>

Mae'r Partneriaeth hefyd yn annog y gwaith o wella bywyd gwylt ar dirfedd ysgolion at ddibenion addysgol a dibenion bywyd gwylt ac mae'n cysylltu hyn a chynnwys bioamrywiaeth mewn addysg yn fwy cyffredinol. Mae'r ddogfen 'Enhancing Wildlife in the School Ground: Everything you need to know to attract wildlife into the school environment!' yn amlinellu dulliau a all ddenu a gwella bioamrywiaeth ar dirfedd ysgolion, gan roi:

- Gwybodaeth ymarferol am reoli cynefinoedd a'r mathau gwahanol o rywogaethau y gellir eu denu i gynefinoedd penodol, eu harferion bwyta ac ati.
- Tafleenni cyfarwyddyd i adeiladu byrddau adar a blychau i adar ac ystlumod.
- Cyfleoedd dysgu awgrymedig
- Gwybodaeth gyswllt am ragor o wybodaeth

Drwy hyn llwyddwyd i annog addysgu bioamrywiaeth mewn ysgolion lleol a datblygu nifer o eco-ysgolion yn Durham. Un enghraifft o eco-ysgol yw Ysgol Iau Harrowgate Hill, a enillodd y Faner Werdd yn ddiweddar ar ôl gwerthuso llwyddiant y mentrau a'r fethodoleg a ddefnyddiwyd. Mae achrediad y Faner Werdd yn golygu y caiff y cynllun ei redeg mewn ffordd sy'n golygu bod y plant yn teimlo eu bod yn rhan o hono. Yn yr achos hwn, mae gan y plant eu cyllideb eu hun, a ariennir drwy ailgylchu cetrin a graffu, gwerthu hen ddiillad i'w hailgylchu i wledydd sy'n datblygu a mentrau codi arian eraill.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Rhwydwaith Amgylchedd Busnes Cumbria – Gwobrau Amgylcheddol

Ymddiriedolaeth Amgylchedd Rheoli Gwastraff Cumbria, Asiantaeth Menter Wledig Cumbria, Asiantaeth yr Amgylchedd, Cyngor Sir Cumbria, Cyngor Dinas Caerliwelydd, Cyngor Dosbarth Eden

Mae gan Rwydwaith Amgylchedd Busnes Cumbria (CBEN) gcontract â Natural England i roi cyngor ymarferol ar fioamrywiaeth i fusnesau ledled Cumbria. Nod y prosiect yw roi cyngor penodol ar fioamrywiaeth i fusnesau, gan ystyried cynllun gweithredu bioamrywiaeth Cumbria er mwyn helpu i ganolbwyntio ar gynefinoedd a rhywogaethau â blaenoriaeth. Gall y cyngor fod mor syml â chynghori busnesau i dorri'r glaswellt o amgylch eu hadeiladau yn llef aml er mwyn galluogi blodau gwyllt i flodeuo a hadu, gan roi ffynhonnell o fwyd i bryed ac adar.

Mae menter arall yn cynnwys defnyddio cynllun gwobrwyo i fusnesau lleol. Cynigir archwiliad am ddim gan arbenigwr amgylcheddol i'r busnesau sy'n cymryd rhan, a bydd yr arbenigwr hwn yn cynghori ac yn llywio'r busnes drwy'r broses. Mae tair haen o wobrau – efydd, arian ac aur – ac mae gan bob lefel set gysylltiedig o feini prawf, llawlyfr a fferwyddyd a rhestr wirio at ddibenion asesu. Mae'r wobwr efydd yn ei gwneud yn ofynnol i fusnesau ddangos ymwybyddiaeth ac ymrwymiad i weithrediadau sy'n amgylcheddol gadarn. Wedi hyn caiff busnesau eu hannog i symud drwy'r system, gan ddilyn y canllawiau i gyrraedd y lefel arian, lle y disgwylir y byddant wedi gwneud cynnydd tuag at asesu a rheoli risgiau amgylcheddol. Yn olaf enillir y wobwr aur gan fusnesau sydd wedi sicrhau rhagoriaeth o'r modiwl hysbysu, sydd wedi rhoi gweithdrefnau ar waith i reoli eu heffeithiau posibl, ac sy'n cynllunio i wella eu perfformiad yn barhaus.

Prif fanteision amgylcheddol y cynllun yw:

- Gwella gwaith rheoli, sgiliau ac arferion amgylcheddol
- Cynyddu ailgylchu
- Lleihau costau drwy leihau'r gwastraff sy'n mynd i safleoedd tirlenwi
- Lleihau'r risg o ymyredd
- Sicrhau bod busnesau yn ymwybodol o ddeddfwriaeth amgylcheddol berthnasol
- Lleihau'r defnydd o ynni
- Datblygu arferion gorau drwy leihau, aildefnyddio ac ailgylchu gwastraff, a lleihau costau ynni.

Caiff busnesau eu denu gan y cyfle i arbed costau, ac i gael cyngor a chymorth i fodloni deddfwriaeth amgylcheddol, a chan y manteision o ran enw da a ddaw yn sgîl ennill gwobr.

Astudiaeth Achos: Gwasanaeth Cyngori Amgylcheddol Glannau Mersi – Cyngor a Chymorth i Ddatblygu Bioamrywiaeth

Awdurdodau lleol Halton, Knowsley, Lerpwl, Sefton, St. Helens a Chilgwri

Mae Gwasanaeth Cyngori Amgylcheddol Glannau Mersi (MEAS) yn wasanaeth isranbarthol, a ddarperir ar ran yr aelod-awdurdodau sef Cyngorau Halton, Knowsley, Lerpwl, Sefton, St. Helens a Chilgwri. Mae wedi'i drefnu yn 5 o dimau – tir halogedig, rheoli datblygu a safon arfarniadau amgylcheddol, ecoleg, gwasanaethau cymorth, a gwastraff. Mae'r tîm ecoleg yn rhoi cymorth craidd ynglŷn â materion o ran bioamrywiaeth, yn enwedig mewn perthynas â rheoli datblygu, ond hefyd i dimau eraill ac ar draws cyfarwyddiaethau yn ôl yr angen. Mae gwasanaethau bioamrywiaeth a ddarperir gan dîm ecoleg MEAS ar ran yr aelod-awdurdodau yn cynnwys y canlynol:

- Gwneud sylwadau ar faterion sy'n ymwneud â rheoli datblygu gyda sylw arbennig i rywogaethau a safleoedd a ddiogelir, rhywogaethau goresgynnol a materion ecolegol cyffredinol
- Cofnodi colledion ac enillion bioamrywiaeth sy'n codi o'r broses rheoli datblygu
- Cynnal cronfa ddata o safleoedd a rhywogaethau a sicrhau bod y wybodaeth hon ar gael fel gwasanaeth
- Ymateb i ymgynghoriadau ynglŷn â bioamrywiaeth a chynghori ar y ffordd y gellir sicrhau 'enillion bioamrywiaeth'. Er enghraifft, orwy oed briciau ystlumod (briciau a holltau ynddynt ar gyfer manau clwydo ystlumod) a blychau nythu i adar.

Astudiaeth Achos: B-LEAF – Training Towards Employment

Grŵp Gweithredu Amgylcheddol Lleol Blyth Valley (B-LEAF), Cyngor Bwrdeistref Blyth Valley

Mae'r prosiect B-LEAF wedi'i ddatblygu i roi cyfleoedd i bobl ddifreintiedig sy'n ceisio goresgyn dibyniaeth ar gyffuriau neu alcohol ymgymryd â gwaith gwirfoddol ar brosiectau bioamrywiaeth er mwyn eu helpu i gael bywyd 'arferol'. Sefydlwyd y prosiect oherwydd, er bod pob math o gymorth ar gael i helpu i oresgyn dibyniaeth ar gyffuriau ac alcohol, nid oes cymorth ar gael i alluogi'r unigolyn i gael cyflogaeth ac integreiddio â chymdeithas. Gall hyn fod yn broblem fawr i'r grŵp hwn oherwydd, yn y rhan fwyaf o achosion, gall y ffaith nad oes profiad gwaith na chymwysterau ganddynt a'u hanghenion o ran sgiliau sylfaenol greu rhwystrau i gyflogaeth a ffordd o fyw heb gyffuriau.

Mae'r prosiect B-LEAF yn rhoi cyfleoedd gwirfoddoli i gael profiad gwaith ar randiroedd prosiectau, ym maes rheoli coetiroedd ac ar warchodfeydd natur lleol, ac ennill cymwysterau i helpu'r unigolion hyn i gael cyflogaeth. Megis cychwyn mae'r prosiect, ond mae grŵp llywio wedi'i sefydlu â chynrychiolwyr o Dîm Gweithredu Cyffuriau ac Alcohol (DAAT) Northumberland, Cyngor Bwrdeistref Blyth Valley, Escape Family Support, Community Matters, ac Ymddiriedolaeth Gofal Northumberland. Mae coleg amaethyddol lleol bellach wedi mynegi awydd i ddarparu cysiau a chymorth i gyfranogwyr, er mwyn eu galluogi i ennill cymwysterau. Caiff cysylltiadau eu meithrin â rhannau eraill o Northumberland a South Tyneside er mwyn ehangu'r gwasanaeth.

Astudiaeth Achos: Prosiect Wildspace Bryste

Cyngor Dinas Bryste

Dechreuodd Prosiect Wildspace Bryste ym mis Medi 2002, wedi'i ariannu gan gynllun grant Wildspace! English Nature a Chronfa Parciau Cynhwysol Cyngor Dinas Bryste. Y prif nod yw hyrwyddo cyfranogiad cymunedol ac addysg amgylcheddol ar warchodfeydd natur lleol Bryste. Mae gwerthusiad o'r prosiect wedi nodi ei fod wedi sicrhau manteision sylweddol i Warchodfeydd Natur Lleol Bryste a'r cymunedau o'u hamgylch, gan amlygu saith maes allweddol lle y gwnaed cynnydd:

- **Hyrwyddo cyfrifoldeb cymunedol am Warchodfeydd Natur Lleol.** Drwy defnogi datblygu cymunedol, mae'r prosiect wedi sicrhau nid yn unig bod pob lleol yn cymryd rhan mewn tasgau ar y safle, ond y gallant gymryd rhan yn y broses o wneud penderfyniadau a datblygu syniadau newydd. Mae meithrin gallu wedi bod yn gosh effeithiol ac wedi annog gwirfoddolwyr i feithrin dealltwriaeth well o waith rheoli safleoedd tra'n galluogi unigolion i ddysgu sgiliau newydd ac i gael eu grymuso.
- **Meithrin ymdeimlad o gymuned.** Gwelwyd bod Gwmpiau Cymunedol yn sicrhau manteision i'w cymuned sy'n ymestyn ymhell y tu hwnt i'r gwelliannau a wnaed ar y safle.
- **Hyrwyddo manteision Gwarchodfeydd Natur Lleol o ran iechyd.** Arweiniodd y prosiect at fanteision corfforol ac iechyd meddwl i'r cyfranogwyr drwy weithgarwch corfforol, a roddodd ymdeimlad o gyflawniad a'r cyfle i ddysgu sgiliau newydd hefyd. Roedd y teithiau cerdded 'Cerdded Llwybr Iechyd' yn enghreifftiau arbennig o dda o hyn ac fe'u cynhaliwyd ar bob safle Gwarchodfa Natur Leol.
- **Hyrwyddo dysgu.** Mae dysgu am fywyd gwylt a thirwedd wrth wraidd pob digwyddiad Wildspace. Roedd y teithiau cerdded Gwys, 'Owl Prowls', nosweithiau canfod ystumod, 'Bug Hunts' a gweithgareddau yn ystod y gwyliau i blant oll yn hyrwyddo dysgu mewn ffordd bleserus, difyr a hwylus.
- **Gwella ansawdd bywyd i grwpiau difreintiedig.** Mae'r prosiect Wildspace wedi gweithio'n galed i sicrhau manteision i bobl a oedd o dan anfantais gymdeithasol ac economaidd a chafwyd ei fod wedi helpu i sicrhau manteision cymdeithasol gwirioneddol a gwella ansawdd bywyd y rhai mwyaf difreintiedig mewn cymdeithas – gan ddiwallu anghenion mas dwelir gan ddarparwyr eraill o reidrwydd.
- **Gwella Gwarchodfeydd Natur Lleol ar gyfer bywyd gwylt a phobl.** Mae'r prosiect wedi gwella'r Gwarchodfeydd Natur Lleol drwy weithio gyda rheolwyr safleoedd, partneriaid a grwpiau cymunedol.
- **Ehangu'r rhwydwaith o Warchodfeydd Natur Lleol.** Mae'r prosiect wedi codi proffil y Gwarchodfeydd Natur Lleol ym Mryste ymhlith y cyhoedd yn sylweddol ac awgrymodd y gwerthusiad y dylid hyrwyddo'r safleoedd hyn fel prif Safleoedd o Ddiddordeb Gwarchod Natur o ran cynnwys cymunedau ac addysg amgylcheddol.

Astudiaeth Achos: 'Ymgyrch 'Breathing Places' y BBC

BBC

Ym mis Mehefin 2006, lansiodd y BBC ymgyrch genedlaethol yn para am dair blynedd i ddiogelu bioamrywiaeth, mewn partneriaeth â Natural England, Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru, Scottish Natural Heritage, a Gwasanaeth yr Amgylchedd a Threftadaeth Gogledd Iwerddon. Cefnogir yr ymgyrch 'Breathing Places' gan y Gronfa Loteri Fawr a'i nod yw ysbrydoli cyhoedd i greu mannau gwyrdd ledled y DU a gofalu amdanynt.

Mae'r ymgyrch yn gobeithio cynnwys mwy na miliwn o wirfoddolwyr i weddnewid mwy na 50,000 o safleoedd er budd bywyd gwyllt ac er mwyn i bobl eu mwynhau. Mae'r BBC wedi creu llyfryn 'Breathing Places', sydd ar gael o'i wefan www.bbc.co.uk/breathingplaces i roi cyngor a chyfarwyddyd i unrhyw unigolyn, grŵp neu sefydliad sydd â diddordeb mewn-cymryd rhan. Mae'r llyfryn yn rhoi canllaw cam wrth gam i greu 'Breathing Places' ac wedyn ei gofrestru ar wefan y BBC. Mae hefyd yn cyflwyno'r rhaglen grantiau £5 miliwn a arrenir gan y Gronfa Loteri Fawr ac yn awgrymu ffynonellau arian posibl eraill.

Ceir llawer o gyfleoedd i awdurdodau lleol hyrwyddo'r ymgyrch 'Breathing Places' yn lleol, gan annog cyfranogiad cymunedau a phrosiectau bioamrywiaeth yn yr ardal leol. Ceir manylion am brosiectau unigol ar y wefan, sy'n rhoi cyfle delfryd i godi ymwybyddiaeth o weithgareddau o fewn awdurdodau lleol ymhlith cynulleidfau genedlaethol neu hyd yn oed rhyngwladol.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

B. Rhagor o astudiaethau achos sy'n ymddangos yn y canllawiau i awdurdodau cyhoeddus yn unig

Astudiaeth Achos: Gweithio gyda Gwirfoddolwyr Awdurdodau Cyhoeddus

RSPB

Mae rhoi amser gwirfoddoli i staff gyflawni gwaith rheoli cadwraeth penodol yn fodd i unrhyw awdurdod cyhoeddus helpu gwaith gwarchod bioamrywiaeth. Gall y masnachwyr a weithgarwch roi cyfleoedd ardderchog i feithrin tîm a gall roi seibiant plerurus o weithgareddau arferol. Mae'n rhoi cyswllt â'r byd naturiol ac mae'n rhoi teimlad da i'r staff eu bod wedi gwneud cyfraniad cadarnhaol i gadwraeth. Er enghraifft, helpodd grŵp o swyddfa Bedford Asiantaeth yr Amgylchedd mewn gwaith adfer rhostir a choetir yng ngwarchodfa natur y RSPB yn y Lodge ger Sandy, Swydd Bedford. Aeth y tîm ati i glirio rhedyn a symud sycamorwydd goresgynnol fel rhan o brosiect i ymestyn ardal o rostir iseldir, sef cynefin â blaenoriant yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth ac sy'n brin iawn yn Swydd Bedford. Er astudiaeth achos o aelod o staff Cyllid y Wlad a gafodd ei secondio i'r RSPB yn 2004 i fod yn swyddog datblygu'r Prosiect Gweithwyr yn Gwirfoddoli yn:

<http://www.rspb.org.uk/volunteering/type/teams/challenges/sharonningtongale.asp>

Astudiaeth Achos: Datblygian Polisi Coedwigaeth y DU

Y Comisiwn Coedwigaeth

Mae polisi coedwigaeth y DU wedi datblygu drwy gydol yr ugeinfed ganrif ac mae'n parhau i newid mewn ymateb i amwybyrddiaeth wleidyddol a chyhoeddus ddyfnach o faterion amgylcheddol a materion o ran cynaliadwyedd.

Yn ystod y Rhyfel Byd Cyntaf gwelwyd dirywiad mawr mewn adnoddau coed. Yn 1919, crëwyd y Comisiwn Coedwigaeth gan y Ddeddf Coedwigaeth, a rhoddwyd y cyfrifoldeb am goed yng Nghymru, Lloegr, yr Alban ac Iwerddon iddo. Roedd y cylch gwaith yn ymwneud â'r angen i ailadeiladu a chadw cyflenwadau strategol wrth gefn o bren a oedd yn golygu prynu ardaloedd mawr o dir amaethyddol a phlannu conwydd.

Oherwydd yr angen i fod yn hunangynhaliol o ran cynhyrchu bwyd ar ôl yr Ail Ryfel Byd cafwyd gwrthdaro uniongyrchol â'r amcan o blannu coetiroedd, a olygai fod coetiroedd yn cael eu plannu'n fwyfwy ar dir ymylol yn hytrach nag ar dir amaethyddol.

O'r 1950au daeth plannu, cymynu a marchnata pren i ddiwydiannau a ddefnyddiai goed yn rhan gynyddol bwysig o waith y Comisiwn Coedwigaeth. Nid tan y 1970au y rhoddwyd mwy o bwys ar faterion cadwraeth ac amwynder drwy dirlunio a phlannu mwy o goed llydanddail brodorol.

Astudiaeth Achos: Datblygiad Polisi Coedwigaeth y DU (parhad)

Erbyn y 1990au, roedd cylch gwaith y Comisiwn Coedwigaeth wedi datblygu i gynnwys hyrwyddo a chynnal coedwigaeth amlbwyrpas, gyda chymhellion i dirfeddianwyr ar ffurf dyfardaliadau, cynlluniau grantiau a Chynlluniau Dylunio Coedwigaeth er mwyn cydbwysu gofynion masnachol â hamdden a chadwraeth.

Cynhwysir y polisi presennol o ran coedwigaeth yn Strategaeth Goedwigaeth Lloegr 'A New Focus for England's Woodlands' (Y Comisiwn Coedwigaeth, 1998)

<http://www.forestry.gov.uk/efs>

Nodir gweledigaeth y Llywodraeth ar gyfer coetiroedd brodorol a hynaf Lloegr yn natganiad polisi Defra a'r Comisiwn Coedwigaeth 'Keepers of Time

[http://www.forestry.gov.uk/website/pdf.nsf/pdf/anw-policy.pdf/\\$FILE/anw-policy.pdf](http://www.forestry.gov.uk/website/pdf.nsf/pdf/anw-policy.pdf/$FILE/anw-policy.pdf)

Nodir polisi Cymru o ran coedwigaeth yn Strategaeth Goedwigaeth Cymru 'Coetiroedd i Gymru' (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2001)

<http://www.forestry.gov.uk/forestry/infd-5nlk>

Ym mis Mai 2006, lansiodd Defra ymgynghoriad ar luno strategaeth newydd ar gyfer coed a choedwigoedd Lloegr. Daeth yr ymgynghoriad i ben ym mis Awst 2006.

<http://www.defra.gov.uk/corporate/consult/forestry-strategy/index.htm>

Nododd yr ymgynghoriad fod angen dod i fpholisi ym maes coedwigaeth at ei gilydd o fewn yr agenda datblygu cynaliadwy ehangach. Mae hyn yn golygu mwy o gydnabyddiaeth i'r cyfraniad y gall coed a choedwigoedd ei wneud i'r amgylchedd e.e. drwy liniaru ac addasu i newid yn yr hinsawdd, i les cymdeithasol e.e. drwy sicrhau'r manteision mwyaf o ran iechyd a chynaliadwyedd economaidd e.e. drwy alinio cymorth grant â sicrhau manteision i'r cyhoedd. Ystyrir bioamrywiaeth yn un o'r blaenoriaethau amgylcheddol allweddol bellach. Disgwylir i'r Strategaeth newydd gael ei chyhoeddi yn ystod haf 2007.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Pecyn Cymorth Datblygu Cynaliadwy Dwyrain Lloegr

Cynulliad Rhanbarthol Dwyrain Lloegr a Bord Gron Datblygu Cynaliadwy Dwyrain Lloegr

Gwegyswllt: <http://www.toolkit-east.org.uk/>

Datblygwyd Pecyn Cymorth Dwyrain Lloegr gan Ganolfan Datblygu Economaidd ac Amgylcheddol y DU (UK CEED) ar ran y Cynulliad Rhanbarthol, Asiantaeth Datblygu Dwyrain Lloegr (EEDA) a Swyddfa'r Llywodraeth dros Ddwyrain Lloegr (GO-East).

Ei ddiben yw amlygu effeithiau economaidd, amgylcheddol a chymdeithasol polisiâu, cynigion datblygu a mentrau newydd eraill yn y Rhanbarth a rhoi gwybodaeth a helpu i w gwella. Mae gan y Pecyn Cymorth rôl ganolog o ran helpu partneriaid i ddatblygu'r Strategaeth Ranbarthol Integredig.

Mae'r Pecyn Cymorth yn rhoi rhestr wirio ar-lein yn erbyn amcanion y Fframwaith Datblygu Cynaliadwy Rhanbarthol. Ar gyfer pob amcan, mae'n rhaid asesu benderfynu a fydd polisi neu fenter yn cael effaith gadarnhaol iawn, ychydig yn gadarnhaol, niwtral neu gymysg, ychydig yn negyddol neu negyddol iawn.

Mae'r Pecyn Cymorth yn cynnwys adran ar Wella Bioamrywiaeth a'r Dirwedd, sy'n gofyn cyfres o gwestiynau:

- A fydd yn annog mwy o fioamrywiaeth?
- A fydd yn creu unrhyw gynefinoedd/safleoedd bywyd gwyllt newydd?
- A fydd yn diogelu ac yn gwella gynefinoedd a safleoedd bywyd gwyllt sy'n bodoli eisoes?
- A fydd yn helpu i ddiogelu unrhyw rywogaethau sydd mewn perygl?
- A fydd yn helpu i ddiogelu unrhyw SoDdGA a safleoedd dynodedig eraill?

Ystyrir bioamrywiaeth mewn adrannau eraill o'r pecyn cymorth hefyd, er enghraifft, wrth ystyried effaith y fenter ar amaethyddiaeth. Mae'r gyfres o gwestiynau o dan bob amcan yn rhestr wirio ac yn helpu i lywodraeth o ddatblygu polisiâu a fydd yn sicrhau'r effeithiau cadarnhaol mwyaf ar fioamrywiaeth ac yn rhestru'r effeithiau negyddol. Mae'r Pecyn Cymorth yn cysylltu ag ystod o wybodaeth am gynefinoedd a bywyd gwyllt, gan gynnwys gofynion polisiâu allweddol ac enghreifftiau o arferion da a'r angen i warchod rhywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth a nodir mewn Cylluniau Gweithredu Bioamrywiaeth.

Astudiaeth Achos: Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd

Yr Asiantaeth Priffyrdd

Gwegyswllt: <http://www.highways.gov.uk/aboutus/1153.aspx>

Mae'r tir y mae'r Asiantaeth Priffyrdd yn berchen arno rhwng ffensys priffyrdd ond nid oes ffordd arno, sef yr ystad feddal fel y'i gelwir, yn adnodd a rhwydwaith cynefinoedd sylweddol i fioamrywiaeth. Ar hyn o bryd, arwynebedd yr ystad feddal yw 30,000 o hectarau. Mae'n cynnwys ystod eang o gynefinoedd, yn arbennig glaswelltir, prysgwydd a chometir yn agos at ffyrdd, ond hefyd ardaloedd mwy o gynefinoedd eraill megis rhostir, clogwyni a twlyptiroedd.

Prif nod Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd yw ategu nod yr Asiantaeth o warchod a, lle y bo'n bosibl, gwella bioamrywiaeth. Ategir hyn gan amcanion penodol i:

- Ddarparu cynlluniau gweithredu cynefinoedd a rhywogaethau sy'n berthnasol ac yn briodol i'r rhwydwaith ac i waith yr Asiantaeth, gan gynnwys rhan y mae sefydliadau cadwraeth cenedlaethol a rhanbarthol yn gofyn amdanynt;
- Pennu camau gweithredu a thargedau ymarferol a realistig fel y gellir sicrhau bod yr Asiantaeth yn gwneud y cyfraniad mwyaf posibl i fioamrywiaeth;
- Codi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o bysigrwydd gwaith bioamrywiaeth ymhlith staff a chontractwyr yr Asiantaeth, ei phartneriaeth amgylcheddol, a'r cyhoedd.

Datblygwyd Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth yr Asiantaeth Priffyrdd gan Bartneriaeth o randdeiliaid o amrywiaeth o sefydliadau, gan gynnwys English Nature, RSPB, Asiantaeth yr Amgylchedd, Defra, Asiantaeth Cefn Gwlad, yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, y Fforwm Ansawdd Aer Cenedlaethol yn ogystal â'r Asiantaeth Priffyrdd ei hun. Roedd hyn yn golygu proses o adolygu Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth y DU, rhanbarthol a lleol o ran eu cyfeiriadau at ffyrdd, er mwyn canfod pa rywogaethau a chynefinoedd a allai godi o fewn ystad feddal yr Asiantaeth Priffyrdd a pha rai y mae datblygu ffyrdd newydd yn debygol o'u peryglu fwyaf.

Mae cynlluniau gweithredu a thargedau wedi'u datblygu ar gyfer cynefinoedd a rhywogaethau unigol, a chaiff y cynnydd a wneir tuag atynt ei fesur gan ddefnyddio Dangosyddion Cynnydd Allweddol. Cânt eu gweithredu mewn tair ffordd:

- Arferion rheoli lleiniau myl ffordd lleol, gan gynnwys defnyddio Strategaethau Rheoli Llwybrau a Chynlluniau Rheoli Amgylcheddol;
- Gwaith amgylcheddol sy'n gysylltiedig â chynlluniau adeiladau, cynnal a chadw a gwella ffyrdd;
- Prosiectau gwarchod bioamrywiaeth penodol mewn lleoliadau dewisol.

Astudiaeth Achos: Caffael Cynaliadwy yn Heddlu Gogledd Cymru

Gwegyswllt: <http://www.north-wales.police.uk>

Mae Heddlu Gogledd Cymru yn parhau i ddatblygu polisïau a strategaethau amgylcheddol a datblygu cynaliadwy fel rhan o'i ymdrechion i leihau effeithiau gweithredol ar y gymuned leol ac fel ymrwymiad i'r dyfodol. Fel rhan o'r polisïau a'r gweithdrefnau hyn, prif amcan yr Adran Gaffael yw ystyried cost bywyd cyfan, effeithlonrwydd ynni a goblygiadau gwaredu'r holl nwyddau a gwasanaethau y mae'n eu caffael.

Mae dogfen fewnol, o'r enw *Environmental Purchasing Guide*, wedi'i chynhyrchu gyda'r nod o hyrwyddo ymwybyddiaeth y staff o ddeddfwriaeth bresennol a chynnig cyffwrdd mewn meysydd megis:

- Costau Cylch Bywyd Cyfan – gan gynnwys cynnal a chadw, y defnyddo ynni a gwaredu.
- Eco-labeli – logo a roddir i weithgynhyrchwyr a all brofi y can eu cynhyrchion lai o effaith ar yr amgylchedd, gan ddylanwadu ar y farchnad defnyddwyr.
- Effeithlonrwydd Ynni – Dylai pob nwydd trydanol a nwydd gwyn fod wedi cael gradd A+ er mwyn sicrhau ei fod mor effeithlon â phosibl yn ei amgylchedd gwaith.

Gwneir ymdrechion ymarferol i ddylanwadu ar newid drwy weithredu treialon o gynhyrchion wedi'u hailgylchu, trafod amserlenni dosbarthu a lleihau pecynnu â chyflenwyr a cheisio cael gafael ar ddodrefn o goedwigoedd a reolir. Mae'r adran hefyd yn treialu system e-Dendro a Chardiau Caffael er mwyn ceisio lleihau papur a symleiddio prosesau.

Mae gan ddogfennaeth dendro bellach gynnal yn ymwneud â chynaliadwyedd a moeseg a gaiff ei bwysoli a'i werthuso wrth i gyflenwyr dychwelyd eu cyflwyniadau tendro. Yn ogystal, mae'r adran wedi cydweithio'n agos â'r Adran Rheoli Cyfleusterau ac wedi cyfrannu at ofynion y System Rheoli Amgylchedd a oedd yn allweddol o ran sicrhau mai Heddlu Gogledd Cymru oedd yr Heddlu cyntaf yng Nghymru i gyflawni Lefel 5 y Ddraig Werdd.

Cafodd yr Adran Gaffael ei hachredu gan y Sefydliad Siartredig Prynu a Chyflenwi yn ddiweddar am ei dogfennaeth a'i gweithdrefnau. Bydd hyn yn helpu'r adran i godi ymwybyddiaeth yn fewnol ymhellach a hyrwyddo arferion da mewn perthynas â chynaliadwyedd.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Rheoli'r Ystad Amddiffyn o ran Bioamrywiaeth

Y Weinyddiaeth Amddiffyn

Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn un o'r tîrffeddiannwyr mwyaf yn y DU a pherchennog cyhoeddus mwyaf safleoedd gwarchod natur dynodedig. Mae'r angen i roi hyfforddiant realistig ar dir heriol a garw mewn nifer o amgylcheddau gwahanol yn golygu bod y Weinyddiaeth Amddiffyn yn gyfrifol am rai o'r ardaloedd mwyaf gwyllt ac anghysbell ym Mhrydain. Mae sefydliadau'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn amrywio o ran maint o adeiladau unigol a ardaloedd helaeth o dir, a'r mwyaf yw'r Ystad Hyfforddiant Amddiffyn ar Wastadedd Caersallog, sy'n ymestyn dros 38,000 o hectarau. O'r cynefinoedd a'r rhywogaethau y rhodder blaenoriaeth iddynt yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU, mae 37 o gynefinoedd a 139 o rywogaethau ar yr Ystad Amddiffyn. Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn yn gyfrifol am reoli 175 o SoDdGA, gan gynnwys dros 130 â dynodiadau gwarchod natur rhwngwladol ac Ewropeaidd, yn ogystal â llawer o safleoedd sy'n bwysig yn lleol. Er mwyn ategu'r dynodiadau a'r ymrwymadau statudol hyn, mae gan y Weinyddiaeth Amddiffyn sawl ment a dull rheoli. Er enghraifft:

- Mae Datganiad Strategol Bioamrywiaeth y Weinyddiaeth Amddiffyn wedi'i gyhoeddi'n ddiweddar sy'n amlinellu amcanion strategol o ran bioamrywiaeth â thargedau a dangosyddion perfformiad cysylltiedig. Cynhyrwyd y Datganiad yn bennaf mewn ymateb i dargedau bioamrywiaeth y Llywodraeth o dan yr agenda Datblygu Cynaliadwy ar Ystad y Llywodraeth, a rhoddodd gyfle i amlinellu rhwymedigaethau gwarchod bioamrywiaeth ehangach y Weinyddiaeth Amddiffyn¹.
- Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn wedi cyhoeddi polisi a chanllawiau mewnol ar warchod bioamrywiaeth yng Nghyhoeddiad Gwasanaethau ar y Cyd 362.
- Sefydlwyd Prosiect Cyflwr Ffannol SoDdGA i ategu targed Cytundeb Gwasanaeth Cyhoeddus y Llywodraeth ar gyflwr SoDdGA. Mae tua £5 miliwn wedi'i fuddsoddi i wella'r 175 o SoDdGA ar ystad y Weinyddiaeth Amddiffyn.
- Mae'r Weinyddiaeth Amddiffyn wrthi'n cynnal archwiliad o'r ystad i wella dealltwriaeth o'r budd bioamrywiaeth a lle gall ategu rhwymedigaethau cadwraeth, gan gynnwys targedau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU.
- Mae hierarchiaeth o d dulliau arfarnu a chanllawiau ar eu defnyddio wedi'u datblygu er mwyn sicrhau'r ystyrir rhwymedigaethau at fioamrywiaeth ac amcanion datblygu cynaliadwy ehangach ar gam cynnar yn y broses o gynllunio polisiau a phrosiectau.
- Ystyrir bioamrywiaeth yn rhan o System Rheoli Amgylcheddol safle. Lle y ceir budd bioamrywiaeth mawr, datblygir cynllun rheoli integredig.
- Mae cyngor mewnol ar gael drwy Dîm Cymorth Amgylcheddol arbenigol o fewn Ystadau Amddiffyn.
- Mae gan y Weinyddiaeth Amddiffyn fwy na 120 o Grwpiau Cadwraeth gwirfoddol ledled y DU, yn cynnwys personél y Weinyddiaeth Amddiffyn, arbenigwyr lleol eraill a gwirfoddolwyr, sy'n gwneud gwaith rheolaidd i fonitro a gwella gwerth yr ystad o ran bywyd gwyllt.

¹ <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/562E434A-ABBA-4FB2-8986-2ADC82EEB789/0/BiodiversityStrategicStatement.pdf>

Astudiaeth Achos: Rheoli'r Ystad Amddiffyn o ran Bioamrywiaeth (parhad)

- Mae gan y Weinyddiaeth sawl Corff Cyhoeddus Anadrannol sydd wedi'u hysbysu o'r Ddyletswydd newydd o dan Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig a'r angen i integreiddio bioamrywiaeth yn eu dulliau rheoli ac adolygu, a bod cymorth ar gael yn y Weinyddiaeth Amddiffyn a Defra os bydd ei angen.
- Ceir enghreifftiau o brosiectau diweddar yng Nghylchgrawn Cadwraeth y Weinyddiaeth Amddiffyn *Sanctuary*² ac maent yn cynnwys adfer rhos sy'n SoDdGA ar arfordir ffernyw, integreiddio gwaith rheoli cadwraeth gweundir grug â gweithrediadau milwrol yng Ngogledd Swydd Efrog, cyfrannu at wella afonydd Wysg a Gwy, rheoli prsygwydd ar Gaswelltir sy'n SoDdGA ym Maes Tanio Castlemartin, astudio planhigion a symudiadau twyni tywod yn Braunton Burrows, a chymryd rhan mewn prosiectau cadwraeth o garolffannau ar Ynys Cyprus ac Ynys y Dyrchafael.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

² <http://www.defence-estates.mod.uk/publications/sanctuary/sanctuary2006.pdf>

Astudiaeth Achos: Cynnal a Chadw Tiroedd o ran Bioamrywiaeth

Y Swyddfa Batentau

Cysylltodd y Swyddfa Batentau â Gweithredu Cymunedol dros Fywyd Gwylt yng Nghasnewydd a'r Swyddog Bioamrywiaeth yng Nghyngor Dinas Casnewydd i geisio cyngor ar sut y gallai'r gwaith o gynnal a chadw'r tiroedd ar ei safle fod o fudd i fioamrywiaeth. O ganlyniad, mae amryw fentrau wedi'u gweithredu gan gynnwys:

- Darparu blychau i ystlumod ac adar
- Defnyddio planhigion brodorol mewn ierdydd a borderi
- Gadael rhai ardaloedd glaswellt heb eu torri er mwyn cael dolydd bach i ddatblygu
- Hau hadau blodau gwylt ar hyd ffensys wrth ymyl y ffordd
- Cynnal a chadw a diogelu coed ar hyd perimedr y safle, gan geisio cyngor gan Swyddog Cadw Coed y Cyngor.

Mae'r contract cynnal a chadw tiroedd bellach yn rhagnodi'r canlynol:

- Defnyddio deunyddiau sy'n gwella'r pridd sy'n deillio'n brosesu neu aildefnyddio gwastraff organig megis rhisgl coconyt, gwrtaiith, deilbridd a man ddarnau o risgl yn lle deunyddiau adnewyddadwy araf;
- Mae'r contractwr yn gwneud defnydd llawn o ardal gompostio, gan gompostio lle bynnag y bo'n bosibl a chan ddefnyddio'r compost a gynhyrchir;
- Dylid osgoi gwrtaiith artiffisial a defnyddio gwrtaiith a gwrtaiith gwyrdd yn ei le;
- Dylid osgoi plaladdwyr, chwynladdwyr a ffwngladdwyr.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Diogelu Rhywogaethau ar Safleoedd yr Heddlu

Heddlu Gogledd Cymru

Madfallod Dŵr Cribog

Mae Heddlu Gogledd Cymru yn defnyddio pedwar safle ym Mharc Busnes Llanelwy, a'r mwyaf yw Pencadlys y Rhanbarth Canolog â dalfa o 32 o gelloedd, sy'n cwmpasu 9500m². Ffermdir oedd y tir ym Mharc Busnes Llanelwy yn wreiddiol. Darganfuwyd Madfallod Dŵr Cribog ar y safle pan gafodd y tir ei ddatblygu. Er mwyn diogelu'r anifeiliaid hyn, symudwyd hwy gan Heddlu Gogledd Cymru i gae cyfagos gan sicrhau nad oeddent yn symud yn ôl yn ystod y cam adeiladu, drwy godi ffens rhag madfallod dŵr o amgylch ffin y safle, a gafodd ei harddwlilio bob dydd i gadarnhau ei bod yn gyfan. Dyluniwyd y gwaith peirianeg sifil i alluogi amffibrid i barhau i fyw ar y safle, ac roedd yn cynnwys rhoi pwll dŵr croyw ar y safle. Caiff nifer y Madfallod Dŵr Cribog ei monitro a'i hasesu'n rheolaidd, ac ymddengys fod y pwll yn gyfeir yn addawol. Mae Heddlu Gogledd Cymru bob amser yn ystyried yr effeithiau positif ar y Madfallod Dŵr Cribog wrth gynllunio gwaith datblygu a gwaith cynnal a chadw'r tiroedd ar unrhyw un o'i safleoedd ar y Parc Busnes, gan geisio cyngor gan ymgynghorwyr ecolegol lle ydd angen.

Moch Daear

Ym Mhencadlys Heddlu Gogledd Cymru ym Mae Colwyn ceir adeilad yn y tiroedd o enw Llety'r Dryw, y mae coetir o boptu iddo (sydd â Gorsodnyddion a warchod Coed). O fewn y coetir hwn, ceir daear moch daear, a fu yno ers 1969. Yn 2007 roedd angen gwaith ym maes parcio Llety'r Dryw. Roedd y gwaith yn golygu defnyddio peirannau o fewn 30m i fynedfa'r ddaear. Ymgynghorwyd â Grŵp Moch Daear Cymru a Umwelodd â'r safle a rhoi cyfarwyddyd. Gwnaeth Heddlu Gogledd Cymru gais i Gyngor Cefn Gwlad Cymru am drwydded i weithio ger daear moch daear, gyda'r gwaith yn cael ei oruchwylio. Fel rhan o'r gwaith, codwyd 'ffens diogelu moch daear' i atal parcio ar y llethr laswelltlog yn arwain at y ddaear yn y dyfodol. Erbyn hyn, pan fydd angen unrhyw waith cynnal a chadw tiroedd ar y safle, dygir y ddaear moch daear i sylw'r contractwyr a chaiff y gwaith ei oruchwylio.

Hebogiaid Tramor

Mae Heddlu Gogledd Cymru wedi llwyddo i roi blychau nythu i hebogiaid tramor yn ei Bencadlys Heddlu Rhanbarthol yn Wrecsam.

Astudiaeth Achos: Rheoli Tir Cwmnïau Dŵr o ran Bioamrywiaeth

Cwmnïau Cyfyngedig Cyhoeddus Dŵr

Mae'r cwmnïau dŵr wedi'u preifateiddio yn dirfeddianwyr mawr, ac mae eu hystadau yn cwmpasu nifer fawr o gynefinoedd mewn dalgylchoedd dŵr, yn ogystal â chronfeydd dŵr, gwlyptiroedd, cyrsiau dŵr a thir ger gwaith trin dŵr a dŵr gwastraff. Ceir enghreifftiau niferus o gamau gweithredu yn cael eu cymryd gan gwmnïau dŵr er budd bioamrywiaeth ar eu tir, ac ymhlith yr enghreifftiau hyn mae'r canlynol:

Northumbrian Water ac Essex & Suffolk Water:

- Aildefnyddio gwastraff yng Ngwaith Trin Dŵr Gwastraff Howdon i greu gwlyptir
- Creu cynefin penodol ar gyfer llygod dŵr yng Ngwaith Trin Dŵr Dyffryn Wear
- Defnyddio gwastraff gwyrdd wedi'i gompostio lleol yn lle pridd uchaf i greu glaswelltir blodau gwyllt yng Ngwaith Trin Dŵr Whittle Dene
- Dylunio gwelyau cyrs trin i gynnwys bioamrywiaeth yng Ngwely Cyrs Lamesley ger Birtley
- Gweithio gydag Ymddiriedolaethau Natur Lleol i wella tiriadau bioamrywiaeth, gan ganolbwyntio'n flynyddol ar rywogaeth neu gynefin penodol (gan gynnwys, yn ddiweddar, glaswelltir, ystlumod a choetir)
- Cynllun 'Just an Hour' i alluogi staff i gwynhau yswir ag awr o waith gwirfoddol y mis, gan gynnwys gwaith cadwraeth i adeiladu rafftiau dyfrgwn, clirio prysgwydd a phyllau, plannu coed.
- Dylunio gwaith tirlunio ar gyfer swyddfaidd newydd er budd bioamrywiaeth.

Severn Trent Water:

- Creu cynefin ac adfer gorlifft yn Aston Hall Farm
- Creu gwlyptir yn Dyffryn Trent
- Gwella cynefinoedd yn Knobbs Farm a Stoke Bardolph Farm
- Creu a rheoli dolydd blodau gwyllt yn safleoedd Severn Trent Water
- Adfer a rheoli gwely cyrs, gwlyptir, llyn a choetir yn Witches Oak Waters
- Ailgyflwyno grugieir du i Ddyffryn Derwent Uchaf
- Ailgyflwyno llygod dŵr yng Ngwaith Trin Carthion Netheridge
- Prosiect Golfanod y Mynydd.

Astudiaeth Achos: Rheoli Tir Cwmnïau Dŵr o ran Bioamrywiaeth (parhad)

Thames Water

- Archwilio daliadau tir mwy er mwyn cadarnhau eu budd bioamrywiaeth a defnyddio'r data hwn i lywio'r busnes o ran diogelu'r budd bioamrywiaeth drwy Systemau Gwybodaeth Ddaeryddol (GIS) a chynnal a chadw tiroedd.
- Datblygu Canolfan Gwlyptir Llundain yn Barnes, mewn partneriaeth â'r Ymddiriedolaeth Adar Gwyllt a Gwlyptiroedd.
- Rheoli cadwraeth mewn llawer o safleoedd gan gynnwys: Corsydd Crossness; Gwarchodfa Natur Kempton; y dolydd yng Nghronfa Ddŵr Farmoor; Pwll Melin Bracknell; Gwlyptiroedd Bicester, Godalming a Swindon; Rye Meads; Kings Mead ac Afon Kennet.
- Noddi prosiectau llygod dŵr, adar y bwn, môr-wenoliaid, golfanod y mynydd, tylluanod gwyn, hebogiaid tramor, rhedwyr y moelydd ac ymchwil ar adar dŵr gan ddefnyddio Ardal Gwarchodaeth Arbennig De-orllewin Llundain.

Astudiaeth Achos: Fferm Carchar Prescoed

Sefydliad Troseddwyr Ifanc Carchar Prescoed

Hwn yw'r unig garchar sy'n cynnwys ffermio yng Nghymru. Mae'n cynnwys Safle Arbennig o Ddiddordeb Archeolegol, coetir a ardystiwyd gan y Cyngor Stiwardiaeth Coedwigaeth a Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SDDGA). Mae'n cynnal nifer o rywogaethau pwysig, gan gynnwys madfallod dŵr cribog, math daer, tylluanod gwyn, pathewod a phum rhywogaeth wahanol o ystlumod.

Mae fferm y carchar o fewn Cynllun Amaeth-amgylchedd Tir Gofal, sy'n ei gwneud yn bosibl i'w rheoli gan ystyried bywyd gwyllt yn sgîl cyflwyno Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y Gwasanaeth Carcharau ym Prescoed yn ddiweddar, amlygwyd y gweithrediadau o ran y gwaith maes ar y fferm a'i potensial i annog adar tir ffermio megis y gornchwiglen, y dylluan wen a choch y brachan. Lluniwyd cynlluniau gweithredu ar gyfer pob un o'r rhywogaethau hyn gan ymgorffo'r newid o gnydio â'r yn y rhaglen moderneiddio ffermydd i fwyd a phorthiant anifeiliaid cynnal ei baches odro. Mae rhaglen fonitro wedi'i sefydlu ac mae'r fferm bellach wedi cofnodi o leiaf bum pâr bridio o gornchwiglen, sef rhywogaeth nas cofnodwyd gynt ar y safle.

Mae blychau tylluanod gwyn bellach wedi'u codi ar y fferm, a, gyda chymorth yr Ymddiriedolaeth Hebogiaid a Thylluanod, mae ardaloedd o laswellt bras hir wedi'u gadael i gael mwy o famaliaid bach megis llygod dŵr, llygod coch a mathau eraill o lygod, sef prif borthiant tylluanod gwyn. Cofnodir tylluanod gwyn yn gynyddol yn y cyffiniau a disgwyilir iddynt fridio ar y safle yn y dyfodol agos. Mae prosiect diweddar yn canolbwyntio ar adfer cynefinoedd gwlyptir ar ymyl y coetiroedd o fudd i'r boblogaeth leol o fadfallod dŵr cribog.

Astudiaeth Achos: Rheoli Glaswelltir yr Ystad

Heddlu Gogledd Cymru a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy

Yn 2002, cychwynnodd Heddlu Gogledd Cymru a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy ar brosiect ar y cyd i fabwysiadu cyfundrefn reoli a oedd yn fwy 'ystyriol o fioamrywiaeth' ar gyfer yr ardal o laswelltir o flaen Pencadlys yr Heddlu, y mae'r Cyngor yn berchen ar ran ohoni ac y mae'r Heddlu yn berchen ar y rhan arall. O'r blaen, roedd y gwaith rheoli'r glaswelltir wedi cynnwys ei dorri bob wythnos am y 30 blynedd diwethaf.

Rhannwyd y safle yn dair rhan wahanol, a reolir yn wahanol i gynyddu amrywiaeth; pwll bywyd gwyllt a chors, dŵl blodau gwyllt ac ardal wedi'i phlannu â blodau tymhorol – cylanswm arwynebedd o tua 18,000m². Dynodwyd y safle o dan adran Mannau a Wyrdd Llefel – Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth – Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Conwy. Codwyd arwyddion o amgylch perimedr y safle i egluro i'r cyhoedd yr hyn a oedd yn digwydd.

Ar ôl rhoi'r gorau i dorri'r glaswellt yn ystod gwanwyn a haf 2003, comodwyd yr arolwg 'sylfaenol' 79 o rywogaethau o blanhigion. Roedd pob un ohonynt yn gyffredin ac ar gael yn helaeth ac eithrio'r frwynen hybrid *Juncus x kern-reichgeltii* a *Mandon Las yr yd Sherardia arvensis*, sef planhigyn â'r sydd wedi prnhau'n sylweddol yn genedlaethol ac nad yw'n gyffredin yng Ngogledd Cymru. Roedd nythfa fach o *Leision Cyffredin* newydd ei sefydlu, yn ôl pob golwg, lle mae'r planhigyn y mae'n ei fwyta (*Pys y Ceirw*) yn tyfu – rhywogaeth o blanhigyn na allai dyfu yn ystod y gyfundrefn dorri wythnosol flaenorol. Gwaswyd llawer mwy o rywogaethau planhigion ac anifeiliaid di-asgwrn-cefn ar draws y safle hefyd.

Cytunwyd ar Gynllun Rheoli ffurfiol rhwng Heddlu Gogledd Cymru a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy yn 2004 a rhoddwyd 'cyfundrefn dorri dolydd' ar waith lle y caiff y glaswellt ei dorri bob mis Mawrth a mis Awst bellach. Symudwyd toriadau glaswellt i ddepo compost Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy.

Mae'r gost o dorri'r glaswellt ar y safle bob wythnos wedi'i lleihau'n sylweddol, a defnyddir yr arbedion o ran cost a manna arolygon o'r safle a gwaith rheoli. Cofnodwyd tair rhywogaeth o degeirian – tegeirian bera, tegeirian brych a thegeirian gwenynog – yn 2006.

Wynebodd y prosiect problemau mawr ar y cychwyn, gan ysgogi dadleuon ymhlith y cyhoedd ar y sail na chafodd y safle ei reoli'n ddigonol ac nad oedd yn daclus, a dyfynnwyd un cynghorydd lleol yn y wasg yn cyfeirio at y safle fel "jyngl". Arweiniodd hyn at ymdrechion mawr i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd o nodau'r prosiect ac ymdrin â chanfyddiadau'r cyhoedd ynghylch y safle. Derbynnir yn eang bellach fod y gyfundrefn reoli newydd wedi gwneud y safle yn fwy deniadol a diddorol, ac roedd y prosiect yn ffactor pwysig o ran achredu'r safle yn safle Lefel 5 Safon Amgylcheddol y Ddraig Werdd, ac roedd hefyd yn rhan o gyflwyniad Tref yn ei Blodau Hen Golwyn yn 2006.

Astudiaeth Achos: Canolfan Ymwelwyr Nant yr Arian

Comisiwn Coedwigaeth Cymru

Yn ddiweddar, cododd y Comisiwn Coedwigaeth adeilad gwyrdd newydd yn lle ei ganolfan ymwelwyr yn Nant yr Arian. Mae'r ganolfan yn cynnwys nifer o nodweddion cynaliadwy, gan gynnwys "to gwyrdd byw", casglu dŵr glaw a aildefnyddir yn y toiledau ac i olchi beiciau, defnyddio papur newydd wedi'i ailgylchu fel deunydd insiwleiddio, system toiledau compostio a system wresogi tanwydd coed. Yn ogystal, mae Comisiwn Coedwigaeth Cymru yn casglu sbwriel o'r biniau o amgylch y safle bob dydd gan ddioli unrhyw ddeunyddiau y gellir eu hailgylchu, megis papur, tuniau, poteli plastig a chardbord, cyn mynd â hwy i'r ganolfan ailgylchu. Mae hyn yn lleihau costau casglu gwastraff yn sylweddol ac yn sicrhau na waredir llawer o ddeunyddiau defnyddiol mewn safleoedd tirlenwi.

Ymhlith cyfleusterau newydd y ganolfan mae cawodydd, teras mawr yn edrych dros y llyn, ffwrn sy'n llosgi coed yn y caffi/bwyty, mwy o seddau i gwsmeriaid, cae antur newydd a lle chwarae i blant bach a dulliau dehongli a gwybodaeth well am nodweddion y goedwig sydd o ddiddordeb.

Mae'r hen ganolfan ymwelwyr wedi'i hymgorffori yn y ganolfan newydd i'w defnyddio fel ystafell ddosbarth amgylcheddol a bwriedir canolbwyntio'n fwy ar dwristiaeth addysgol. Ceir cuddfan drionglog newydd ac anarferol i wylwio barndiaid.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Inspired! yn Amgueddfa Wyddoniaeth Swindon

Yr Amgueddfa Wyddoniaeth

Mae Inspired yn dangos sut y gellir dylunio datblygiadau adeiledig i ymgorffori bioamrywiaeth er mwyn helpu i gael caniatâd cynllunio amlinellol. Athroniaeth yr Amgueddfa Wyddoniaeth yw nad yw gofynion amgylcheddol yn faich, ond y gallant arwain at fanteision sy'n lleihau risg ac yn ychwanegu gwerth.

Y safle yw'r storfa eitemau mawr i gasgliadau'r Amgueddfa Wyddoniaeth ac mae dros 18,000 o eitemau yno. Mae hefyd yn storio 200,000 o eitemau llai eraill, gan mai dim ond 5% o'r casgliadau a arddangosir ar unrhyw adeg. Mae'r safle yn cwmpasu 220 o hectarau o dir ffermio, coetir a tharmac. Nod Inspired! yw gwella'r dirwedd a chreu cyfleoedd newydd i ennyn diddordeb pobl mewn gwyddoniaeth.

Bydd Inspired yn cadw'r casgliadau mewn cyfleuster pwrpasol, ydd ynddo'i hun yn enghraifft o ddatblygu cynaliadwy sy'n cyd-fynd â'r amgylchedd o'i gwmpas yn dda. Ymhlith yr enghreifftiau o welliannau ym maes bioamrywiaeth mae:

- Coetir 160 o erwau ar batrwm SoDdGA cydffiniedig sef Clouits Wood
- Dôl sialc 100 o erwau â gwllithbyllau
- Plannu chwe chilometr o wrychoedd
- Symud rhedfeydd a lloriau caled
- Fferm organig 80 o hectarau yn cyflenwi caffis
- 20 o hectarau o gaeau yn lluosogi hadau a choedlan cylchdro byr.
- Gwella cynefinoedd
- To Gwyrdd a chynefinoedd eraill yn gysylltiedig ag adeiladau
- Arolygu a monitro cyn, yn ystod ac ar ôl y cam adeiladu

Bu'r cyflawniadau hyn yma yn amrywiol, yn amrywio o osod blychau i ystlumod a thylluanod i weithio â throseddwr ifanc i greu coetiroedd. Mae gwella'r amgylchedd naturiol yn arwain at lawer o fanteision, gan gynnwys helpu i gael caniatâd cynllunio amlinellol ac arian.

www.sciencemuseumswindon.org.uk

Astudiaeth Achos: Prosiect 'Just an Hour'

Northumbrian Water ac Essex & Suffolk Water

Mae 'Just an Hour' yn brosiect a gaiff ei redeg gan Northumbrian Water ac Essex & Suffolk Water lle yr anogir pob aelod o staff i ddefnyddio hyd at awr y mis (neu ddau ddiwrnod y flwyddyn) i gymryd rhan mewn gwaith cymunedol neu waith cadwraeth. Mae hyn yn galluogi'r sefydliadau hyn i weithio tuag at gyflawni eu targedau bioamrywiaeth, ac mae hefyd yn codi ymwybyddiaeth o faterion o ran bioamrywiaeth ymhlith y staff a'r gymuned leol.

Ymhlith y prosiectau sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth mae:

- Clirio pyllau
- Arolwg o bathewod
- Difa rhywogaethau goresgynnol megis llyisiau'r gingroen a chiriio dail y gron
- Gwneud a chodi blychau nythu adar
- Plannu coed
- Clirio prysgwydd a bondocio – ar warchodfeydd natur a'r DdGA
- Datblygu ardaloedd bywyd gwyllt a mannau tyfu llyisiau gydag ysgolion lleol
- Creu gerddi sych gyda chanolfan siopa neu
- Adeiladu gwâl i ddyfrgwn
- Adeiladu pyramid i chwilod corniog
- Plannu meryw
- Torri brwyn

Mae 'Just an Hour' yn rhoi cyfle i'r staff weld a dysgu mwy am y safleoedd y mae'r cwmnïau dŵr yn berchen arnynt a'r ardaloedd ehangach lle y maent yn gweithio ac yn rhoi cyfleoedd i gynnwys y gymuned leol mewn gwaith gwarchod bioamrywiaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Cynnwys y Staff, y Carcharorion a'r Gymuned mewn Prosiectau Bioamrywiaeth

Gwasanaeth Carchardai EM

Mae'r Gwasanaeth Carchardai yn cydnabod mai dim ond drwy gefnogaeth frwd gan ei staff, ei bartneriaeth ganolog a'i bartneriaid lleol y gall gyflawni'r camau gweithredu a'r targedau a bennwyd ganddo ym maes bioamrywiaeth. Drwy annog staff a charcharorion i gymryd rhan ym mhob agwedd ar fioamrywiaeth yn ei ystad, a thrwy brosiectau cymunedol lleol gall y Gwasanaeth ehangu ei agenda effeithiau cymdeithasol datblygu cynaliadwy.

Mae'r Gwasanaeth Carchardai o'r farn y dylai fod gan bob aelod o'r gymdeithas fynediad i fannau gwyrdd a'r byd naturiol er mwynhad, addysg a lles. Mae amrywiaeth biolegol natur yn parhau i roi mwynhad cyson i bobl. Nod y Gwasanaeth Carchardai w adeiladu ar ei lwyddiannau yn y gorffennol yn y maes hwn er mwyn helpu i feithrin cysylltiadau agosach â throseddwr a'r rhai sy'n gweithio yn y gymuned leol yn hyrwyddo ac yn diogelu bioamrywiaeth. Bydd creu partneriaethau newydd a mentrau lleol yn helpu i gyflawni synllun Gweithredu Bioamrywiaeth y Gwasanaeth Carchardai ac ymdrin â materion cymdeithasol pwysig eraill, megis rhoi sgiliau swyddi trosglwyddadwy i garcharorion. Yn ogystal, mae annog grwpiau a chymunedau lleol i weithio gyda charchardai a charcharorion nid yn unig yn cerbyd y cymunedau a'r prosiectau cymunedol hynny, ond mae'n annog gwaith tuagat Gyflawnder Adferol.

Mae'r Gwasanaeth Carchardai yn anelu at:

- Greu cyfleoedd i droseddwr unigol a'r gymuned ddod i gysylltiad â natur a bywyd gwyllt mewn amgylcheddau gwledig, trefol a chanol dinas
- Sicrhau bod ei ystad ar gael i gynulleidfa eang (lle y bo'n ymarferol ac yn ddarostyngedig i anghenion gweithredol)
- Cynyddu'r cyfleoedd ym maes gwarchod natur a diogelu bywyd gwyllt drwy ddatblygu gweithgareddau sy'n blesens ac yn cynnwys staff a charcharorion fel ei gilydd
- Cynyddu'r cyfleoedd i wirfoddolwyr ddatblygu sgiliau ac arbenigedd personol
- Galluogi staff a charcharorion i ystyried a gwella cynaliadwyedd eu dewisiadau bywyd bob dydd a sut y maent yn effeithio ar fioamrywiaeth a'r gymuned y tu allan
- Ceisio sicrhau y caiff hawliau tramwy eu rheoli a'u cynnal a'u cadw gan ystyried bioamrywiaeth, lle y maent yn croesi ystad y Gwasanaeth Carchardai.

Astudiaeth Achos: Addysg a Chodi Ymwybyddiaeth yn Kew

Gerddi Botaneg Brenhinol, Kew

Gerddi Botaneg Brenhinol Kew yw sefydliad gwyddor planhigion mwyaf blaenllaw'r byd. Mae addysg wrth wraidd y gwaith yn Kew, sy'n gweithio gyda phartneriaid a chymunedau lleol ledled y byd ac yn cyfleu'r neges bod planhigion yn hollbwysig i bob un ohonom ac i'r blaned i'r 1.9 miliwn o ymwelwyr blynyddol a defnyddwyr ei wefan.

Nod Kew yw ysbrydoli awydd i wybod am blanhigion a gwyddorau planhigion a'r deall er mwyn hyrwyddo addysg ac ymwybyddiaeth o amrywiaeth planhigion. Mae'r casgliadau ar y safle o blanhigion byw a phlanhigion wedi'u cadw, ar y cyd â gwybodaeth y staff a gwyddor planhigion, yn rhoi dysgu ysbrydoledig i bobl o bob oedran. Nod deublyg Kew yw rhannu gwybodaeth a sgiliau gwyddonol â chydweithwyr ym maes gwarchod gwyddoniaeth a garddwriaeth a rhannu gwerthfawrogiad o amrywiaeth a phwysigrwydd planhigion â'r cyfleoedd.

Cyflawnir hyn drwy lyfrau, papurau, cyfraniadau i gynadleddau a chyfleoedd ymchwil, profiad yn y maes, hyfforddiant proffesiynol arbenigol a mynediad i gasgliadau ac arbenigedd. Mae ymweliadau addysgol, diwrnodau agored, digwyddiadau a'r rhyngwyd ymhlith y ffyrdd y mae Kew yn ymgysylltu â'i ymwelwyr.

Mae gan Kew dîm o staff addysg a dehongli, darlithifa i 100 o bobl, ystafelloedd darlithio arbenigol â chyfleusterau cyfrifiadurol, 40 o athrawon a 60 o dywyswyr hyfforddedig gwirfoddol. Mae Kew hefyd yn cynnig cyfleoedd datblygiad proffesiynol parhaus i athrawon ac adnoddau'r we megis www.plantcultures.com a chronfeydd data planhigion hanfodol.

Ymhlith yr enghreifftiau o waith addysgol a gwaith codi ymwybyddiaeth a wnaed yn Kew mae'r canlynol:

- Mae dros 100,000 o blant y flwyddyn yn defnyddio 'Climbers and Creepers', parth chwarae rhyngweithiol i blant. Mae 100,000 o fyfyrwyr eraill yn cymryd rhan mewn ymweliadau addysgol â'r gerddi yn Kew a Wakehurst lle y maent yn gweld bioamrywiaeth byd-eang yn y Tŷ Palmwydd trôffwsol, y Tŷ Tymherus a Heulfan Tywysoges Cymru yn Kew. Mae pob plentyn yn ymweld â'r Kew am ydym.
- Gyda chyfarwyddyn gan Brosiect Cronfa Hadau'r Mileniwm a'r Rhaglen Ddysgu yn Kew, mae treial yn mynd rhagddo i hyfforddi ysgolion i gynnal astudiaeth hirhoedledd hadau o fflora brodorol Prydain. Bydd myfyrwyr ysgolion yn gwneud cyfraniad gwirioneddol i gynnal bioamrywiaeth planhigion. Yn 2006/7 bydd bron 70 o ysgolion ledled y wlad yn helpu Kew yn ei ymchwil flaengar ar ran Cronfa Hadau'r Mileniwm. Bydd hyn yn cynnwys 150 o athrawon a 2,000 o fyfyrwyr mewn arbrofion ymarferol i roi gwybodaeth i wyddonwyr yng Nghronfa Hadau'r Mileniwm.
- Midnight Ramblers. Mae pobl ifanc yn cael profiad uniongyrchol o rannau cudd Kew drwy aros dros nos. Mae tywyswyr arbenigol yn dod â'r nos yn fyw, gan annog plant i ddatblygu eu diddordeb ym mywyd planhigion ac anifeiliaid drwy archwilio a dysgu drwy weithgareddau ymarferol a gemau amgylcheddol.

Astudiaeth Achos: Addysg a Chodi Ymwybyddiaeth yn Kew (parhad)

- Mae'r 'Cactus Trail' yn un o'r llwybrau i helpu teuluoedd ifanc i archwilio a dysgu am gacti a gwaith cadwraeth Kew.
- Mae Kew yn chwarae rhan flaenllaw yn y gwaith o hyfforddi eraill i ddiogelu phlanhigion mewn perygl rhag masnach anghyfreithlon. Yn ystod y pum mlynedd diwethaf, mae Kew wedi hyfforddi 500 o fyfyrwyr, 300 o swyddogion gorfodi yn y DU a thramor ac wedi dosbarthu 5,000 o lawlyfrau hyfforddi a CD-ROMs am ddim i weithwyr mewn oros 160 o wledydd.
- Mae tua 100 o ymchwilyr ymweld yn defnyddio'r cyfleusterau ar y safle yn Kew bob dydd, ac mae llawer mwy yn manteisio arnynt ar-lein. Mae Kew hefyd yn golygu 85 o fyfyrwyr doethuriaeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

CH. Astudiaethau achos eraill nad ydynt yn ymddangos yn y naill ganllawiau na'r llall

Astudiaeth Achos: Rheoli Parciau er Bywyd Gwyllt

Cyngor Dinas Bryste

Dros ddeng mlynedd bu'r Cyngor yn ymgymryd â'r gwaith o wella parciau er bywyd gwyllt drwy gyflwyno 'manylebau gwarchod natur' mewn parciau ar draws y ddinas. Nod y manylebau yw ceisio creu dolydd ar gyfer bywyd gwyllt drwy adael y glaswellt i dyfu'n hirtu ystod misoedd yr haf a thrwy dorri gwair ar ddiwedd yr haf. Mae'r dolydd wedi cael eu dewis yn ofalus er budd bywyd gwyllt – drwy ddewis yr ardaloedd hynny o laswelltir lle mae bywyd gwyllt o ddiddordeb cynhenid wedi goroesi (h.y. ardaloedd llawn fflora) ac i sicrhau eu bod yn cydweddu â'r defnydd a wneir o barciau gan bobl. Mae hyn wedi arwain at ganlyniadau aruthrol ar safleoedd ar draws Bryste gyda dolydd a blodau gwyllt yn tyfu ynddynt bellach yn nodwedd gyson mewn nifer o barciau, gan roi cyfle i bobl weld dolydd llawn blodau gwyllt, gloïmod byw a cheiliogod rhedyn a chael blas ar gefn gwlad yn y ddinas. Mae enghreifftiau da yn gynnwys Dyffryn Manor Woods, Comin Highridge a'r Downs, sydd oll wedi cael derbyniad datgan y cyhoedd ac maent yn llawn bywyd gwyllt gan gynnwys rhywogaethau megis taeirian gwenynog a briallu Mair sawrus.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Gwarchodfa Natur Leol Fferm Bedelands, Sussex

Cyngor Dosbarth Canol Sussex

Saif Fferm Bedelands ar ymyl ogledd-ddwyreiniol Bryn Burgess, ac mae'n cynnwys 80 erw o gynefinoedd amrywiol gan gynnwys pyllau, coetiroedd a dolydd blodau gwyllt. Mae'n ffurfio pen pellaf gogledd y Cilgant Gwyrdd, sef nifer o leiniau o dir agored naturiol ar ochr ddeheuol a gorllewinol ffordd gylchol y dref. Mae'r safle yn cysylltu â'r rhwydwaith presennol o llwybrau ceffylau a llwybrau troed gan roi llwybr gwyrdd o amgylch y dref, a ddefnyddir gan gerddwyr, beicwyr a marchogwyr.

Mae'r warchodfa wedi ennill gwobr y Faner Werdd, y safon genedlaethol ar gyfer mannau gwyrdd o safon, bob blwyddyn ers 2004. Yn 2003, cafodd y safle cyfar ei ddynodi'n Safle Gwarchod Natur Pwysig (SNCI). Yn 2000, roedd yn un o 17 o safleoedd yn y De-ddwyrain a gafodd 'Millennium Marque', gwobr uchel ei bri sy'n cydnabod rhagoriaeth amgylcheddol.

Mae Prifysgol Sussex a Chyngor Dosbarth Canol Sussex wedi bod yn gweithio mewn partneriaeth ar arbrawf gwyddonol i bennu'r amser gorau i dorri gwair ac effaith gwrtaita a phori ar dyfiant blodau gwyllt. Cynhelir yr arbrawf mewn dwy ddôl a chenn gwrbodaeth ddehongli yn y ddwy ddôl.

Cyn i'r tir ddod yn eiddo i'r Cyngor Dosbarth, cafodd ei reoli fel porfa a choedlan draddodiadol. Ffurfiwyd **Cyfeillion Gwarchodfa Natur Leol Fferm Bedelands** yn 1994 er mwyn ymgymryd â'r gwaith rheoli cadwraeth ymarferol ar y warchodfa, sy'n cynnwys bondocio, gwaith ar byllau, adeiladu llwybrau, clirio llystyfiant, adeiladu a chodi blychau adar, arolygon o fflora a ffawna, ymweliadau addysgol ag ysgolion, cynnal digwyddiadau a chynhyrchu deunyddiau addysgol. Mae 226 o aelwydydd bellach yn aelodau. Mae'r Cyfeillion yn aelodau cyswllt o **Ymddiriedolaeth Gwirfoddolwyr Cadwraeth Prydain** er mwyn cael cymorth technegol ar reoli cadwraeth.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: All of a Buzz – Cydweithio i gadw bioamrywiaeth safleoedd tir llwyd

Buglife, Natural England ac awdurdodau lleol

Gwagyswllt: www.buglife.org.uk

Mae prosiect All of a Buzz yn ardal Porth Tafwys wedi'i gydlynu gan Buglife a Natural England mewn cydweithrediad â nifer o Awdurdodau Lleol. Amcan y prosiect yw rhoi gwypodaeth a chyingor ynglŷn â bioamrywiaeth ar safleoedd tir llwyd i gynllunwyr, rheolwyr tir a datblygwyr, er mwyn sicrhau bod rhywogaethau sy'n cael blaenoriaeth mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth a rhywogaethau eraill o dan fygythiad yn cael eu gwarchod. Mae'r prosiect yn ymateb i un o'r heriau mawr sy'n wynebu byd gwarchod natur, sef y ffactur bod y broses ddatblygu yn aml iawn yn tynnu ar ei therfyn – ac mae cryn adnoddau wedi'u defnyddio – cyn bod rhywogaethau prin a rhywogaethau mewn perygl yn cael eu nodi a'u dystyried. Drwy asesu cannoedd o safleoedd tir llwyd bydd y prosiect hwn yn tynnu sylw awdurdodau cynllunio a datblygwyr at y manau lle ceir y bioamrywiaeth pwysig cyn bod penderfyniadau cynllunio eraill a phenderfyniadau eraill ynglŷn ag adnoddau yn cael eu gwneud.

Mae polisi'r Llywodraeth ar fioamrywiaeth (megis Strategaeth Bioamrywiaeth Lloegr) yn tynnu sylw at y ffaith bod safleoedd tir llwyd yn gallu bod yn llochesau gwych i fywyd gwyllt, gan gynnal rhywogaethau sy'n cael blaenoriaeth mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth a rhywogaethau'r Llyfr Data Coch yn ogystal â chyneffwrdd Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth. Maent yn werthfawr i anifeiliaid di-asgwrn-cefn, megis cacwn, chwilod a gloynnod byw am eu bod yn cynnwys amryw o drefinoedd sydd wedi mynd yn brin bellach yn y dirwedd ehangach – gan gynnwys tir moel, naswelltir llawn blodau ac ardaloedd gwlyb. Mae'n anhygoel bod safleoedd tir llwyd yn cynnal y maint o rywogaethau prin â choetir hynafol; mae arbenigwyr yn cyfeirio at safleoedd gorau ardal Porth Tafwys fel 'coedwig law Lloegr'.

Nodwyd y bygythiadau a'r heriau a wynebir gan gyneffwrdd tir llwyd yn Canvey Wick. Prynwyd y safle hwn gan EEDA yn 2002 i'w ddatblygu, ond dangosodd arolygon dilynol fod yna ffawna hynod bwysig gan gynnwys 52 o rywogaethau'r Llyfr Data Coch a phum rhywogaeth sy'n cael blaenoriaeth mewn Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth. Ar ôl cyd-drafod â Buglife ac English Nature, tynnodd EEDA'r cynlluniau datblygu gwreiddiol yn ôl a chyflwyno cynlluniau newydd a fu'n fodd i'r man fwyaf o'r safle gael ei ddynodi yn SoDdGA, ochr yn ochr â datblygiad wedi'i gynllunio mewn ffordd gynaliadawy-amgylcheddol gan gynnwys 'toeon brown' lle y gall anifeiliaid di-asgwrn-cefn borthi am neithdar.

Mae prosiect All of a Buzz wedi nodi bod tua thraean o safleoedd tir llwyd ardal Porth Tafwys yn debygol o fod yn bwysig iawn o ran bywyd gwyllt, ond mae llawer o'r safleoedd pwysicaf eisoes wedi'u clustnodi ar gyfer datblygiadau. Mae'r prosiect wedi mapio dros 1000 o safleoedd tir llwyd yn ardal Porth Tafwys a Llundain Fwyaf ac mae wedi asesu dros 400 o'r rhain, gan gynnal arolygon o'r safleoedd allweddol. Mae'r data newydd hwn wedi'i gyfuno â'r wybodaeth bresennol oddi wrth Ganolfannau Cofnodion Lleol, cynlluniau cofnodi, arbenigwyr a ffynonellau eraill.

Astudiaeth Achos: All of a Buzz – Cydweithio i gadw bioamrywiaeth safleoedd tir llwyd (parhad)

Pan fydd y prosiect wedi cael dealltwriaeth fwy cyflawn o'r adnodd bioamrywiaeth anifeiliaid di-asgwrn-cefn yn ardal Porth Tafwys, bydd yn datblygu strategaeth ar gyfer gwarchod yr ased bioamrywiaeth hynod hwn, gan gynnwys nodi 'ardaloedd cadwraeth â blaenoriaeth' ac 'ardaloedd â chyfleoedd gwella posibl'. Mae'r prosiect hefyd yn gweithio gydag ymarferwyr bioamrywiaeth lleol i godi ymwybyddiaeth o'r rhesymau pam mae cynefinoedd tir llwyd yn bwysig o ran bywyd gwylt, ac mae pecynnau gwybodaeth wedi cael eu hanfon at gynllunwyr awdurdodau lleol.

Gall y model a ddatblygwyd ar gyfer nodi'r bywyd gwylt sy'n bresennol ar safleoedd tir llwyd ar gam cynnar o'r broses gael ei gymhwyso'n fwy cyffredinol a'r gobaith yw y caiff camau tebyg eu cymryd mewn ardaloedd eraill lle mae canran fawr o dir llwyd yn cynnal bywyd gwylt sydd mewn perygl.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Safonau Amgylcheddol ar gyfer Adeiladau

BREEAM

Ers dros ddegawd, mae Dull Asesu Amgylcheddol y Sefydliad Ymchwil Adeiladu (BREEAM) wedi cael ei ddefnyddio i asesu perfformiad amgylcheddol adeiladau newydd ac adeiladau a godwyd eisoes. Mae sector adeiladu a sector eiddo'r DU yn ei ystyried yn fesur o arfer gorau ym maes dylunio a rheoli amgylcheddol. Mae BREEAM yn cwmpasu nifer fawr o faterion amgylcheddol mewn un asesiad, ac mae'n cyflwyno'r canlyniadau mewn ffordd a ddeallir gan bawb sy'n gweithio ym maes caffael a rheoli.

Mae BREEAM yn asesu perfformiad adeiladau yn y meysydd canlyno, y mae'r rhan fwyaf ohonynt yn berthnasol i fioamrywiaeth:

- Rheoli: polisi rheoli cyffredinol, rheoli'r broses o gomisiynu safle a materion gweithdrefnol
- Defnydd o ynni: materion o ran ynni gweithredol a charbon deuocsid (CO₂)
- Iechyd a lles: materion sy'n effeithio ar iechyd a lles y tu mewn i adeiladau a'r tu allan iddynt
- Llygredd: aer a dŵr
- Trafnidiaeth: CO₂ sy'n ymwneud â thrafnidiaeth a ffactorau sy'n gysylltiedig â'r lleoliad
- Defnydd tir: safleoedd tir glas a thir llwyd
- Ecoleg: gwarchod a gwella gwerth ecolegol y safle
- Deunyddiau: goblygiad amgylcheddol deunyddiau adeiladu, gan gynnwys effeithiau cylch bywyd
- Dŵr: defnydd o ddŵr ac effeithlonrwydd dŵr.

Anogir datblygwyr a dylunwyr i ystyried y materion hyn ar y cam cyntaf posibl er mwyn cael y cyfle gorau i sicrhau gradd BREEAM dda.

Rhoddir credydau yn rhob maes yn ôl perfformiad. Defnyddir pwysoliadau amgylcheddol i adio'r credydau a'r gilydd er mwyn cael un sgôr gyffredinol. Yna rhoddir un o bedair gradd i adeilad sef LLWYDDO, DA, DA IAWN neu ARDDERCHOG, a dyfernir tystysgrif y gellir ei defnyddio a ddibenon hirwyddo.

Mae BREEAM yn cwmpasu nifer o fathau o adeiladau, gan gynnwys swyddfeydd, cartrefi (a elwir yn Eco-Gartrefi), unedau diwydiannol, unedau manwerthu, ysgolion ac adeiladau iechyd. Gellir asesu mathau eraill o adeiladau, megis canolfannau hamdden a labordai, drwy ddefnyddio fersiwn penodol o BREEAM.

<http://www.breeam.org/index.html>

Astudiaeth Achos: Darparu gwybodaeth a chodi ymwybyddiaeth drwy'r Llyfrgell Brydeinig

Y Llyfrgell Brydeinig

Esgorir ar ganran gynyddol o ddeunydd ymchwil gwerthfawr ynglŷn â geneteg, newid yn yr hinsawdd a bioamrywiaeth ar ffurf ddigidol fel e-gyfnodolion a chronfeydd data, a dim ond yn y fformat hwn y gellir ei ddefnyddio. Mae'r Llyfrgell Brydeinig yn cefnogi'r broses o gadw gwybodaeth ddigidol a rhoi cyfle i'r cyhoedd ei gweld, ac mae wedi cyflwyno mantrau a rhaglenni newydd i ddiogelu 'mynediad parhaol at gofnodion gwyddoniaeth.

Hefyd mae gan y Llyfrgell Brydeinig Gasgliad o Archifau Sain Bywyd Gwynn sy'n cynnwys dros 130,000 o recordiadau yn y maes sydd wedi'u dogfennu'n llawn. Defnyddir yr hain i greu seintluniau newydd cyffrous ac mae cannoedd o seiniau bywyd gwynn ar gae ar-lein er mwyn codi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth a gwella dealltwriaeth ohono. Yn ogystal mae'r Llyfrgell Brydeinig yn darparu recordiadau i nifer fawr o sefydliadau ahanol er mwyn ychwanegu at arddangosfeydd addysgol.

Astudiaeth Achos: Archwiliad Bioamrywiaeth a Safleoedd Awdurdodau Lleol

Cyngor Bwrdeistref Metropolitanaid Calderdale, Gorllewin Swydd Efrog

Problem – Mae'r Cyngor yn berchen ar niferoedd mawr o leiniau o dir, yn amrywio o ddarnau bach o lain ymyl ffordd i safleoedd pwysig sydd wedi'u dynodi'n SoDdGA. Mae amrywiol adrannau o'r Cyngor yn gyfrifol am y tir hon. Mae'n bosibl bod i rai darnau o'r tir hwn werth neu werth posibl o ran bioamrywiaeth na cydnabuwyd hyd yma. Roedd angen ateb cost isel ac ymarferol.

Yr ateb –

- Drwy ddefnyddio system wybodaeth ddaearyddol mae'r Cyngor wedi mapio pob man gwerth yn nwylor Cyngor iad yw'n cael ei gynnal a'i gadw
- Drwy ddefnyddio lluniau o'r awyr, mae'r Cyngor wedi gwneud asesiad cychwynnol o werth bioamrywiaeth y safleoedd hyn – sydd bron â dod i ben.
- Ar gyfer safleoedd sy'n dangos potensial o ran bioamrywiaeth, cynhelir asesiad o fioamrywiaeth y safle – mae'r gwaith hwn yn mynd rhagddo.
- Caiff perchnogaeth a chyfyngiadau adrannol eu nodi ar gyfer pob safle a chanddo botensial.
- Ar gyfer y safleoedd gorau, caiff camau ymarferol eu cymryd i sicrhau'r budd mwyaf o ran bioamrywiaeth (e.e. adolygu trwyddedau pori, cyllid amaeth-amgylcheddol)
- Bydd y Cyngor yn paratoi cynlluniau/briffiau rheoli safle ar gyfer safleoedd allweddol a chanddynt botensial o ran amrywiaeth.

Astudiaeth Achos: Yr Eco-Gartref – Cartref Arddangos Amgylcheddol Caerlŵr sydd wedi ennill bri yn rhyngwladol

Cyngor Dinas Caerlŵr

Mae'r Eco-Gartref yn dangos cannoedd o nodweddion a syniadau amgylcheddol, gan godi ymwybyddiaeth o faterion amgylcheddol ac ysbrydoli ymwelwyr i wneud newidiadau i'w cartrefi a'u gerddi eu hunain. Mae'r Eco-Gartref wedi croesawu dros 100,000 o ymwelwyr ers iddo agor yn 1989. Mae'r prosiect wedi'i reoli gan Groundwork Caerlŵr a Swydd Caerlŵr, a mae'n cael cymorth ariannol gan Gyngor Dinas Caerlŵr. Cynhaliwyd rhaglen ehangu ac asthwyddu fawr cyn i'r Eco-Gartref ailagor ym mis Chwefror 2000, gwaith a ariannwyd gan Loteri Genedlaethol, yr Undeb Ewropeaidd a thros 100 o fusnesau.

Mae dulliau dehongli ar y safle yn rhai arloesol sy'n defnyddio technoleg er mwyn rhoi profiad buddiol i ymwelwyr, gan gynnwys cyflwyniadau fideo, llwybr sain aifer o arddangosiadau rhyngweithiol a chyfrifiaduron sgrîn gyffwrdd sy'n rhoi gwybodaeth fawr am y cynhyrchion amgylcheddol y gellir eu gweld. Mae staff yr Eco-Gartref yn rhoi teithiau tywys, yn ogystal â gwybodaeth a chynghor i ymwelwyr ynglŷn ag arbed ynni a dŵr, dda o hyd i gynhyrchion wedi'u hailgylchu, a gwybodaeth am grantiau sydd ar gael i wneud gwelliannau amgylcheddol i'r cartref.

Mae'r Eco-Gartref hefyd yn cynnig teithiau addysgol i ysgolion, ac yn darparu gweithgareddau sy'n gysylltiedig â'r cwricwlwm cenedlaethol, gan gynnwys gemau cyfrifiadurol amgylcheddol rhyngweithiol. Cynhelir nifer o ddigwyddiadau ar y safle i annog gwirfoddolwyr a'r gymuned i gymryd rhan yn y gwaith o gynnal a chadw'r ardd organig a'r tiroedd. Mae'r garddwyr yn rhoi cynghor i berchnogion gerddi o bob math ynghyd â sut i arddio'n ecogyfeillgar.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Wild About Manchester

Cyngor Dinas Manceinion

Mae 'Wild About Manchester' yn ymgyrch wedi'i hanelu at y gymuned ac sydd â'r nod o gael ysgolion a'r cyhoedd i warchod, diogelu a gwella bioamrywiaeth ym Manceinion i'r genhedlaeth bresennol a chenedlaethau'r dyfodol. Amcanion allweddol yr ymgyrch, ynglŷn â chyngor, addysg ac ymwybyddiaeth, yw:

- **Creu archwiliad o rywogaethau a chynefinoedd i bennu llinell sylfaen o fioamrywiaeth yn y ddinas.** Mae cymunedau lleol, ysgolion a phartneriaid oll yn rhan o'r gwaith o goladu gwybodaeth am fioamrywiaeth er mwyn llywio'r archwiliad o rywogaethau a chynefinoedd.
- **Hyrwyddo bioamrywiaeth ym Manceinion.** Ymhlith y nodau benodol mae codi proffil prif atyniadau naturiol, cael pobl leol i ymwneud yn fwy â bioamrywiaeth drwy eu hannog i ffurfio grwpiau 'cyfeillion' a grwpiau cymunedol, hyrwyddo garddio sy'n ystyriol o fywyd gwylt, manteisio i'r eithaf ar gyfleoedd yn y cyfryngau a hyrwyddo manteision eco-dwristiaeth ar draws y ddinas.
- **Hyrwyddo bioamrywiaeth fel adnodd addysg amgylcheddol.** Mae Cyngor Dinas Manceinion yn gwneud ymdrech i godi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth drwy astudiaethau cwricwlwm cenedlaethol, gan gynnwys hyrwyddo gerddi bywyd gwylt mewn ysgolion er mwyn hwyluso arolygon o fywyd gwylt.

Yn 2006 roedd mwy na 75 o brosiectau gwarchod natur ar draws holl wardiau Manceinion, gan gynnwys mwy na 1,000 o unigolion o grwpiau cymunedol lleol ac ysgolion ac aelodau o'r cyhoedd. O dan y prosiectau hyn crewyd 10 phwll newydd a 12 o wrychoedd bywyd gwylt, plannwyd wyth perllan ffrwythau a phegair dôl blodau gwylt, a gosodwyd tua 1,000 o flychau nythu mewn parciau, gerddi a thiroedd ysgol.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Caffael Bwyd Lleol Cyngor Sir Northumberland

Cyngor Sir Northumberland

Nod Cyngor Sir Northumberland oedd ceisio gwella effaith ei brosesau caffael ar yr economi leol, a dechreuodd wneud hyn drwy newid ei gyflenwyr bwyd o ffynonellau o'r tu allan i ffynonellau lleol. Nod y Cyngor yw symud 10% o'i wariant ar gaffael i ffynonellau lleol o fewn y tair blynedd nesaf. Gwneir hyn drwy:

- Codi ymwybyddiaeth o anghenion cytundebol y Cyngor drwy drefnu seminar gyflenwyr lleol bach;
- Cynnal gallu cyflenwyr lleol drwy weithio gydag asiantaethau cymorth busnes manbarthol;
- Newid manylebau tendrau i'w gwneud yn agored i fusnesau lleol bach a'i gwneud yn ofynnol i contractwr allu helpu Adran Gwasanaethau Arlwy'r Cyngor i ddilyn strategaeth caffael bwyd gynaliadwy a chyflenwi cynhyrchion a dyfir yn lleol neu cynhyrchion organig.

Ar ôl y newidiadau i broses dendro'r Cyngor gwelwyd cynnydd pur gwaith yn nifer y cyflenwyr lleol a fynegodd ddiddordeb, a dyfarnwyd y contractau ar gyfer cyflenwi cig, llaeth, bara a ffrwyth a llysiau i gyflenwyr lleol.

Er mai prif nod y cynllun hwn oedd sicrhau manteision economaidd i'r diwydiant lleol, mae defnyddio cyflenwyr lleol hefyd yn debygol o gael effaith gadarnhaol fawr ar yr amgylchedd, ac arwain at fanteision penodol o ran bioamrywiaeth. Ynghlith y rhain mae:

- Lleihau faint o bellter y caiff bwyd ei gludo gan leihau gollyngiadau nwyon tŷ gwydr sy'n deillio o gludo ac oeri bwyd, gyda manteision anuniongyrchol o ran bioamrywiaeth;
- Annog caffael bwyd a dyfir yn organig. Mae tir a ffermir yn organig yn cynnal bywyd gwyllt drwy beidio â defnyddio agrocemegion, a rhoi cynefinoedd newydd megis ymylon caeau a gwrychoedd.

<http://www.sustainable-development.gov.uk/what/documents/northumberland-county-council1.pdf>

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Cwrs Golff Portishead

Cyngor Dosbarth Gogledd Gwlad yr Haf

Ar lan y môr yn Portishead ceir cwrs golff cyhoeddus bach 10 hecтар. Ar ochr glan y môr mae llwybr cyhoeddus yn ffin iddo ac ar yr ochr arall ceir ffordd brysur a thai preswyl, yn ogystal â manau agored cyhoeddus eraill ar y naill ochr a'r llall. Yn 2005, nododd Swyddog Contractau Cynnal a Chadw Tiroedd Cyngor Gogledd Gwlad yr Haf y gellid o bosibl wella'r safle o ran bywyd gwylt, a cheisiodd gyngor gan Swyddog Bioamrywiaeth y Cyngor ac Ymddiriedolaeth Hebogiaid a Thylluanod ynglŷn â gwella'r ffordd y câi ei reoli. Cytunwyd y byddai gwelliannau o ran bioamrywiaeth yn ychwanegu cryn dipyn at werth amwynder y safle, a cynigiwyd cyfres o welliannau a fyddai'n rhai syml i'w gweithredu ac ar yr un pryd yn creu cynefinedd i adar, anifeiliaid di-asgwrn-cefn a mamaliaid bach. Ymhlith y gwelliannau roedd y canlynol:

- Plannwyd gwrych newydd â llawer o rywogaethau ar hyd llinell ffens toel, a fyddai hefyd yn helpu i gelu'r ffordd o'r golwg a gwella amwynder gweledol y safle. Phlannwyd gwrych arall ar hyd ochr y llwybr cyhoeddus ger glân y môr yn parhau sef tua 150m i gyd. Ariannwyd y gwrych yn rhannol drwy Grant Gweithredu Bioamrywiaeth Cyngor Gogledd Gwlad yr Haf. Plannwyd y gwrych gan Wirfoddolwyr Canolfan Garton (grŵp o bobl ag anawsterau dysgu) gyda goruchwyliwr o Ganolfan Amgylcheddol Goshin Combe, Cleeve a gweithlu cynnal a chadw tiroedd.
- Newid y drefn rheoli glaswelltir, er mwyn cael mwy o lygod y dŵr i helpu i gynnal adar ysglyfaethus, drwy dorri rhannau gwahanol o'r cwrs ar wahanol gyfnodau.
- Gosodwyd blychau i ystumod ac adar, gyda arian o'r Grant Gweithredu Bioamrywiaeth. Ceir tylluanod gwyn a chudyllod cock yn yr ardal leol a bwriedir i'r prosiect hwn roi cynefin newydd iddynt.

Er bod y prosiect yn fach o ran graddfa, mae'n dangos y gall gwella manau agored cyhoeddus er bywyd gwylt fod yn eithaf syml a y gall roi cyfleoedd o ran cynhwysiant cymdeithasol. Bwriedir i'r prosiect barhau, yn fforddol ar gyllid, gyda gwrychoedd ychwanegol, a gobeithio, ddulliau dehongli, gan fod ym fannau da i wyllo adar ar Foryd Hafren gerllaw. Bwriedir gwneud gwaith monitro a rhoi cyhoeddusrwydd i'r gwaith drwy arddangosfa mewn llyfrgell leol yn y dyfodol.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Prosiect Cochiaid y Berllan

Cyngor Dinas Manceinion

Nod Prosiect Cochiaid y Berllan yw ceisio gwella a sefydlogi cynefin presennol i gochiaid y berllan, gan gynnwys cryn gyfranogiad gan y gymuned leol. Mae'r prosiect yn canolbwyntio ar Barc Dŵr Chorlton, De Manceinion, lle ceir nifer dda o gochiaid y berllan, sef un o rywogaethau'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth sydd wedi dirywio gryn dipyn yn ystod y blynyddoedd diwethaf.

Roedd y prosiect yn golygu plannu coed ffrwythau, llwyni a chribau'r pannwr i roi bwyd ar wahanol adegau o'r flwyddyn, ac eithin ar gyfer nythu a lloches. Gofynnwyd i'r gymuned leol gymryd camau ymarferol i warchod ei hamgylchedd, ac ar yr un pryd ceiswyd imwybyddiaeth o gochiaid y berllan a bioamrywiaeth yn fwy cyffredinol. Roedd y gymuned yn rhan o'r gwaith o'r cychwyn cyntaf a thrwy gydol y prosiect. Cynhaliwyd ymgynghoriad yng Nghymdeithas Cymuned Rhostir Barlow i geisio barn a chefnogaeth. Cafodd llawer o'r cwmdeithas a'r plannigwyr eu plannu gan blant ysgol a cherddwyr ieuchyd. Mae wedi helpu i wella cynefinoedd lleol, gan roi budd i gochiaid y berllan a nifer o rywogaethau eraill.

Astudiaeth Achos: Cynllun Lleiniau Ymyl Ffordd Nodedig Gorllewin Sussex

Cyngor Sir Gorllewin Sussex

Ar ddechrau'r 1970au tynnodd Cymdeithas Celfodi Botanegol Sussex sylw at bwysigrwydd botanegol nifer o leiniau ymyl ffordd drwy'r arfordaethau gyda'r Syrffewr Sirol sefydlwyd cynllun y Lleiniau Ymyl Ffordd Nodedig. Yn ymgyborthu oedd sicrhau bod y safleoedd dynodedig yn cael eu rheoli'n briodol. Mae'r cynllun hwn bellach yn rhan ganolog o Gynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleiniau Ymyl Ffordd Gorllewin Sussex, sy'n pennu nifer o amcanion a chamau gweithredu i wella'r ffordd y caiff lleiniau ymyl ffordd eu rheoli o ran bioamrywiaeth (gweler <http://www.biodiversitysussex.org>).

Ceir 84 o Leiniau Ymyl Ffordd Nodedig erbyn hyn. Er bod y rhan fwyaf wedi'u dynodi oherwydd eu fflora, mae rhan yn bwysig o ran anifeiliaid di-asgwrn-cefn a ffyngau. Mae'r Cyngor Sir wedi nodi lleoliad y lleiniau ymyl ffordd nodedig drwy byst marcio a chytunwyd ar drefn reoli ar gyfer pob un ohonynt.

Astudiaeth Achos: Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth ar gyfer London Underground

London Underground, Metronet Rail, Tube Lines, Partneriaeth Bioamrywiaeth Llundain a'i phartneriaid, Transport for London

Mae'r astudiaeth achos hon yn enghraifft o'r ffordd y mae sefydliad trafndiaeth wedi llunio Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth i wella'r ffordd y mae bioamrywiaeth yn cael ei ddeall a'i reoli.

Mae London Underground (LU) yn un o'r tiffeddianwyr mwyaf yn Llundain. Mae dros hanner y rhwydwaith uwchben y ddaear ac mae LU yn ymwybodol bod llystyfiant wrth ochr y cledrau yn lloches werthfawr i blanhigion ac anifeiliaid, yn enwedig yng nghanol Llundain. Feimlai LU fod angen iddo fynd ati mewn ffordd gydgysylltiedig i sicrhau bod gweith bioamrywiaeth ei eiddo yn cael ei reoli'n briodol wrth iddo wynebu cyfnod pwysig o fuddsoddiad yn y rhwydwaith.

Creodd LU ddarlun o'r planhigion, yr anifeiliaid a'r cynefinoedd a geid ar ei eiddo yn seiliedig ar arolwg cychwynnol gan LU a chyfres o arolygon a gynhaliodd gan gcontractwyr Partneriaeth Cyhoeddus-Preifat LU, Metronet a Tube Lines. Gweithiodd LU gyda Phartneriaeth Bioamrywiaeth Llundain a'i phartneriaid i ddeall yr hyn y gellid ei wneud i warchod, a lle y bo modd, gwella gwerth bioamrywiaeth y tir ar hyd y cledrau. Metronet a Tube Lines sy'n gyfrifol am gynnal a chadw'r cynefin wrth ymyl y cledrau, felly gweithiodd LU yn agos gyda hwy i gytuno ar weithgareddau a mentrau yn y dyfodol yng nghanol Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth London Underground.

Drwy ddatblygu'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth mae LU wedi dod i ddeall gwerth bioamrywiaeth ei eiddo yn well a'i ffordd a gall reoli hyn. Bydd y Cynllun yn fodd iddo ddefnyddio dulliau rheoli da wrth ymyl y cledrau yn gyson ar draws y rhwydwaith a bydd yn helpu i hyrwyddo bioamrywiaeth i'r staff a'r miliynau o bobl sy'n teithio gyda'r LU bob blwyddyn.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Canllawiau ar Ddylunio er Bioamrywiaeth

Sefydliad/Partneriaeth: Awdurdod Datblygu Llundain, Awdurdod Llundain Fwyaf, Natural England, Groundwork ac Ymddiriedolaeth Natur Llundain

Mae'r astudiaeth achos hon yn enghraifft o'r ffordd y mae awdurdod datblygu yn hyrwyddo gwarchod bioamrywiaeth yn y gwaith o ddylunio a rheoli'r amgylchedd adeiledig.

Mae'r prosiect hwn yn brosiect partneriaeth a sefydlwyd i hyrwyddo gwarchod bywyd gwylt fel rhan o'r gwaith o ddylunio a rheoli adeiladau a thirweddau trefol yn Llundain. Er enai yn Llundain y lleolir y prosiect, mae pwysigrwydd Dylunio er Bioamrywiaeth a'r nodweddion a'r cyfleoedd a drafodir yn hollol berthnasol i bob math o waith datblygu ac adfywio.

Mae Dylunio er Bioamrywiaeth yn hyrwyddo swyddogaeth ecolegol adeiledd a'r ardal o'i amgylch yn ei gyd-destun lleol. Mae hyn nid yn unig yn gofyn am ystyried sut y gall adeiledd leihau unrhyw effaith andwyol ar yr ecoleg leol i'r eithaf, ond mae hefyd yn gofyn am ystyried a all yr adeiledd neu'i amgylchedd wedi'i dirlunio esgor ar unrhyw fantision neu welliannau ecolegol ehangach.

Mae'r fenter wedi paratoi canllawiau sy'n esbonio gam wrth gam sut y dylid mynd i'r afael â bioamrywiaeth wrth gynllunio a chyflawni datblygiadau adeiledig yn Llundain. Mae'n cynnwys pum cam allweddol y mae angen eu cymryd er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth ac arfer gorau:

- ymgynghori a phennu cwmpas;
- arolygu ac asesu effaith;
- ymgorffori amcanion bioamrywiaeth;
- nodi gwelliannau, camau lliciaru neu gamau i wneud iawn;
- sicrhau rheolaeth ac ôl-dal priodol

Gellir llwytho'r canllawiau i lawr yn www.d4b.org.uk, lle mae'r wefan yn rhoi rhagor o wybodaeth am bob cynllunio bioamrywiaeth Llundain, ac astudiaethau achos o arfer da sy'n dangos sut y gellir cynnwys nodweddion mewn datblygiad.

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Astudiaeth Achos: Rheoli Rhyddhau Dŵr o Gronfeydd Dŵr er Budd Bioamrywiaeth

Yorkshire Water

Mae cronfeydd dŵr Swydd Efrog wedi'u lleoli yng nghanol rhai o'r golygfeydd mwyaf dramatig a hardd yn Lloegr. Yn ogystal â'u gwerth hamdden, maent yn hynod bwysig hefyd o ran bywyd gwylt. Fodd bynnag, prif swyddogaeth y cronfeydd dŵr yw un ddiwydiannol. Cafodd y rhan fwyaf ohonynt eu hadeiladu yn ystod Oes Fictoria i gyflenwi dŵr yfed i'r dinasogaeth yn Swydd Efrog a oedd ar gynydd ac i ddarparu dŵr ar gyfer y diwydiant tecstilau a'r diwydiant dur, a fu'n sbardun i ddiwydiannau mawr Gogledd Lloegr.

Mae cronfeydd dŵr yn rhan hollbwysig o gyflenwad dŵr Swydd Efrog, sy'n ateb bron hanner y galw. Yn ogystal, mae llawer o gronfeydd dŵr yn darparu dŵr ychwanegol. Mae'n rhaid ei ollwng i'r cwrs dŵr i lawr yr afon er mwyn diwallu anghenion diwydiant a diogelu'r amgylchedd drwy gadw llif sylfaenol. Fodd bynnag, mae'r rhan fwyaf o'r diwydiannau hanesyddol wedi crebachu erbyn hyn, gan olygu bod dŵr a ollyngir yn gyffredinol yn fwy na'r hyn sydd ei angen at anghenion diwydiannol. Hefyd, nid oedd y gollyngiadau wedi'u cynllunio'n benodol i ddiwallu anghenion amgylcheddol ac felly nid ydynt yn gwneud y defnydd gorau o'r dŵr.

Mae Yorkshire Water, gan gydnabod bod cyfle wedi codi wedi cydweithio ag Asiantaeth yr Amgylchedd a Phrifysgol Durham ers 2002, i wrthwilo ymarferoldeb gweithredu cronfeydd dŵr yn wahanol er mwyn gwneud y defnydd gorau'r adnodd a chael y budd mwyaf o ran bioamrywiaeth.

Mewn dalgylchoedd peilot ger Sheffield a Holmfirth, mae gollyngiadau o ddŵr ychwanegol wedi cael eu hailgynllunio i sicrhau y gall cronfeydd dŵr eu gweithredu yn y ffordd orau bosibl ac i wella llifoedd i lawr yr afon. Mae'r gollyngiadau wedi'u cynllunio er budd brithyllod yn seiliedig ar ofynion eu cylch bywyd drwy greu llifoedd sy'n amrywio yn ôl y tymhorau, gan gynnwys llifeiriant yn yr hydref er mwyn cael mwy o frithyllod i fudo a silio.

Cafodd rhanddeiliad megis dymdeithas Eogiaid a Brithyllod, Ymddiriedolaeth Natur Sheffield a grwpiau bywyd gwylt lleol eu cynnwys o'r cychwyn cyntaf, gan gynnig gwybodaeth a chefnogaeth leuwerthfawr.

Bu'r treialon yn llwyddiant, ac yn fuddiol o ran y boblogaeth o frithyllod (a genweirwyr) drwy gynyddu cyfraddau tyfu a silio a rhoi gwell cynefin i anifeiliaid di-asgwrn-cefn megis pryfed pric a chlêr Mai.

Gan adeiladu ar y llwyddiant hwn, mae Yorkshire Water yn gobeithio defnyddio'r technegau a'r gwersi a ddysgwyd o'r treialon mewn cronfeydd dŵr addas eraill yn y rhanbarth, gan geisio mwy o gyfleoedd i reoli ei weithrediadau er budd bioamrywiaeth y rhanbarth.

Atodiad 5 Diagram O Wasanaethau Awdurdodau Lleol

Enghreifftiau o sut y gellir ymgorffori bioamrywiaeth yng ngwasanaethau Awdurdodau Lleol

Manteision o ran ansawdd bywyd

Rôl Awdurdodau Lleol

This guidance is out of date and has been withdrawn. Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

This guidance is out of date and has been withdrawn
Up to date guidance elsewhere on GOV.UK

Cyhoeddwyd gan Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig.
© Hawlfraint y Goron 2007.

Argraffwyd ar ddeunydd sy'n cynnwys o leiaf 100% o ffibr wedi ei ailgylchu
ar gyfer papur heb sglein a 75% o ffibr wedi ei ailgylchu ar gyfer papur sglein.

www.defra.gov.uk

PB12587